

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

29-30 листопада 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ XIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

29-30 листопада 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 листопада 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. – 185 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ 8

Ковальчук А.А., Голуб С.М. ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ ДУБА ЗВИЧАЙНОГО В УМОВАХ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ 8

Павлюк Т.Т., Голуб С.М. ВИРОЩУВАННЯ ВІЧНОЗЕЛЕНИХ РОСЛИН В УМОВАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 10

Пилипенко В.А. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ 12

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ..... 14

Антипенко І., Гончаренко В. ПОНЯТТЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ 14

Брижко Д. МЕДІАЦІЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ 16

Комар Т.І. РОЗВИТОК ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: УКРАЇНА ТА ЄС 19

Федун Р.М. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ВОЄННОГО ЧАСУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 24

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ..... 26

Бублик М.М. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА..... 26

Кінчук Т.О. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ У КЕРУЮЧИХ КОМПАНІЯХ: ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 29

Куцєпалова К.Ю. ЕКОНОМІЧНИЙ КАПІТАЛ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 31

Луценко С. ДІАГНОСТИКА ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА 33

Стехна Н. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ АКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 38

Хайдарі А. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ 42

<i>Харевська К.</i> РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	45
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	47
<i>Оринянський Я.</i> ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ – НАЩАДОК КОЗАЦЬКОГО РОДУ	47
КУЛЬТУРОЛОГІЯ	49
<i>Петрук М.О.</i> ПОДІЄВА КУЛЬТУРА В СУЧАСНІЙ ІНДУСТРІЇ МОДИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	49
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	52
<i>Омельяненко С.О.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ БУДИНКУ-МУЗЕЮ М. К. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПРОЕКТ «ВІД РУІН ДО ВІДРОДЖЕННЯ»	52
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	54
<i>Басич О.В.</i> ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕЛЕКТРИЧНОГО СТРУМУ В РІЗНИХ СЕРЕДОВИЩАХ.....	54
<i>Ганжа В.О.</i> АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ: ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ.....	56
<i>Гаяш О.В., Корягіна І.А.</i> ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	58
<i>Довженко В.</i> ДОКОНАНІ ЧАСИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	61
<i>Жук С.</i> РОЛЬ ІГОР ТА ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У ФОРМУВАННІ БАЗОВИХ МОВНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	63
<i>Карпук Т.Г.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО ТА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ – ЗАПОРУКА ЇЇ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	67
<i>Крисак І.</i> ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ..	70
<i>Мартинюк В.Е., Гелевич Г.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДОШКІЛЬНИКА	73
<i>Масло І.М.</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	75
<i>Олійчук С.Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	78

Ошурко В. МОНЕТИЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ АПРОБАЦІЇ МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА	81
Полюдова М. ПОЗИТИВНА АТМОСФЕРИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	85
Сопрун А.С., Михальчук О.О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	87
Стахмич Ю.С., Сенчук І.Р. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	89
Сточна Г. ОЗДОРОВЧА ГІМНАСТИКА В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	92
Цабак Н. ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	96
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	98
Мироненко В.В. ФРАНЦУЗСЬКІ РАКЕТНО-ЯДЕРНІ ПРОГРАМИ У ЗБЕРЕЖЕННІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ АВТОНОМІЇ	98
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	101
Гудзь С. ВПЛИВ ДОМАШНІХ ТВАРИН НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	101
Дяковський О. РОЗЛУЧЕННЯ ЯК РИЗИК СУЧАСНИХ ШЛЮБНО - СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН	104
Мураховська Л.М. ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я	106
Сівко С.Я. ДИТЯЧІ СТРАХИ	108
Холод І.Р., Гелевич Г.І. ДІТИ І ВІЙНА:ПСИХОЛОГІЧНА ТЕХНІКА ЗЦІЛЕННЯ	111
Цюсьмак М.Ф. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ДЕТЕРМІНАНТАМИ СЕКСУАЛЬНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ.....	114
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	117
Джумеля К. РОЗРОБКА ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ВІДБОРУ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗТАШУВАННЯ ТА МАРШРУТУВАННЯ ДО МІСЦЬ ЕВАКУАЦІЇ ТА НАДАННЯ ДОПОМОГИ	117

<i>Мулеся О.Ю., Ходанич П.Я.</i> РОЗРОБКА ОПТИМІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПИСАМИ ПАЦІЄНТІВ У НЕВЕЛИКИХ КЛІНІКАХ.....	119
<i>Пироженко М.Ю.</i> ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМ НАДАННЯ ВІДПОВІДЕЙ .	121
<i>Русин М.В.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ АЛГОРИТМІВ ТА ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ КРИПТОГРАФІЧНОГО ЗАХИСТУ КОНТЕНТУ.....	123
<i>Чума Д.І., Маслюк В.Т.</i> МОДЕЛЮВАННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ МОЛЕКУЛЯРНИХ ГРАФІВ ЗА ДОПОМОГОЮ UNITY	126
<i>Яцела С.В., Науменко Н.М.</i> АНАЛІЗ ПРИЧИН ПОЖЕЖ ВІД ТЕПЛООВОГО ПРОЯВУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ	129
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	132
<i>Кузьміч О.В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ІЗ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА ПРАКТИЦІ.....	132
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	135
<i>Бельчик Т.А.</i> ПОЛІТИЧНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ СУЧАСНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО ТЕАТРУ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ЛІНН НОТТЕДЖ «ВБИТИ» В КОНТЕКСТІ НІМЕЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ «МАТІНКИ КУРАЖ ТА ЇЇ ДІТЕЙ» БЕРТОЛЬТА БРЕХТА)	135
<i>Галенко М.В.</i> ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	137
<i>Говенчук О.М., Романенко Н.В.</i> ТЕРМІНОЛОГІЯ В ГАЛУЗІ АСТРОФІЗИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	139
<i>Пасейлюк Д.О.</i> ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ НАВИЧОК ТВОРЧОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ ДРУГОГО КУРСУ	143
<i>Пасейлюк Д.О.</i> МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ТВОРЧОГО АНГЛІСЬКОМОВНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ ДРУГОГО КУРСУ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ.....	146
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	150
<i>Волошин Б.Р.</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА	150
<i>Глян Т.</i> ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	152

Житинський О. ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМОВУ В ПЕРЕТИНАННІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ ОСОБАМ, ВИКЛЮЧЕНИМ З ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я, ТА ПОРЯДОК ЇЇ ОСКАРЖЕННЯ...	154
Кисельова Є. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС	157
Конончук Б.Р. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ З ПОЗИЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ	160
Маломуж П.Ю. СПАДКУВАННЯ МАЙНА, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ.....	162
Меркулов С.О. ВИМОГИ, ЯКИМ МАЮТЬ ВІДПОВІДАТИ ДОКАЗИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	165
Присяжнюк О.А. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	169
Сукньова К.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	171
Ткачова Ю. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	174
Цапович В.А. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У КРИЗОВИХ УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	176
Цапович В.А. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	178
Цапович В., Єфімов В. ТАКТИКА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ВІЯВЛЕННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ УГРУПОВАНЬ	181
Черненко К.К. ЮРИДИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ МОНОПОЛЬНИМ СТАНОВИЩЕМ	183

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Ковальчук А.А.

Голуб С.М.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ ДУБА ЗВИЧАЙНОГО В УМОВАХ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ

Актуальність теми полягає в тому, що розробка сучасних елементів технологій вирощування якісного та стійкого садивного матеріалу з використанням новітніх, екологічно безпечних і ефективних прийомів є актуальною проблемою сьогодення. Від якості садивного матеріалу залежить в цілому ефективність робіт зі штучного відтворення лісових ресурсів, ефективність створення лісових культур у лісовому фонді та ландшафтних культур – у зелених зонах населених пунктів [1, 2].

Метою наукової роботи є удосконалення агротехніки вирощування високоякісного садивного матеріалу дуба звичайного (*Quercus robur* L.).

Жолуді для дослідів збирали у насадженнях з переважанням або із значною участю дуба у складі насадження віком 100-150 років, що зростали на дерново-підзолистих ґрунтах.

Сівба цих жолудів була проведена восени. Жолуді висівались відразу після збору у ретельно підготовані і вирівняні ґрядки.

Найкрупніші жолуді дрібноплідного дерева характеризуються достатньо високою схожістю і можуть характеризуватись вищою якістю, ніж дрібні жолуді середньоплідного дерева і навіть середні жолуді середньоплідних дерев, хоча за масою вони значно менші.

Привертає увагу стовідсоткова схожість однієї з фракцій середньоплідних і дрібноплідних жолудів. Сходи у них з'явилися дружно і дещо раніше, ніж у крупноплідних. Це пояснюється відбором для сівби здорових і свіжих жолудів. Незалежно від маси, вони були доброякісними і за сприятливих умов показали високу схожість. При сівбі у відкритий ґрунт жолуді дрібноплідних дерев, особливо їх дрібні фракції, мають нижчу ґрунтову схожість, ніж жолуді великоплідних дерев.

Швидкість набубнявіння і проростання жолудя залежить від величини його денця, особливо від відносного діаметру. Для крупних жолудів характерні великі відносні діаметри денця.

Найвищий показник ґрунтової схожості (більше 80%) при осінній сівбі спостерігається у жолудів, висіяних одразу ж після їх дозрівання і опадання (остання декада вересня і перші дві декади жовтня), до настання осінніх заморозків. За показником ґрунтової схожості ці терміни сівби можуть бути прийняті як оптимальні. Пізньоосіннього висіву жолудів (перед настанням стійких морозів) слід уникати.

Жолуді осінніх термінів сівби дають сходи майже на два тижні раніше, ніж при весняній сівбі. Найраніші сходи дають жолуді-проростки. Найдружніше сходять зелені жолуді. При сівбі стиглих жолудів масове з'явлення сходів затримується майже на тиждень, проте у цих жолудів спостерігається якнайменша кількість пізніх сходів. На

відміну від осінніх посівів, у весняних посівів дружніше сходять жолуді пізніх (літніх) термінів сівби (24.05), проте сходи з'являються (порівняно з осінніми) на 2-3 декади пізніше, що, зазвичай, співпадає з настанням посушливого періоду.

Найкрупніші сіянці за діаметром стовбурця і за висотою формуються із жолудів, висіяних у період їх природної стиглості (кінець вересня – початок жовтня). Причому, спостерігається збільшення товщини стовбурців дубків при висіві більш стиглих жолудів. Попереднє пророщування жолудів при високих температурах і пізньоосіння їх сівба, як на загальній висоті, так і на товщині стовбурця, в цілому, не відображається.

Приживлюваність сіянців, вирощених із жолудів різної стиглості, приблизно однакова. Відхилення за показниками приживлюваності, що спостерігалися між окремими термінами сівби, не перевищували відхилень між двома повторностями у межах одного терміну.

Менша морозостійкість, у порівнянні із стиглими жолудями, характерна для жолудів пізньоосіннього висіву. Такі жолуді лише бубнявють або трохи наклъовуються, внаслідок чого у сім'ядолях з'являється надлишок вологи і вони вимерзають протягом зими при глибині висіву 8 см (від 8-10% до 14-22%).

На інтенсивність росту сіянців помітно впливає глибина проникнення і загальний розвиток кореневої системи до моменту з'явлення першої пари листків. Залежно від інтенсивності проростання жолудів з осені і ступеня обмерзання, коріння розвивається по-різному. Сходам із зелених жолудів властиве утворення мичкуватої кореневої системи з двома (рідше одним) стрижневими коренями, із стиглих жолудів – звичайної стрижневої. Найглибше (35-40 см) проникає коренева система у сходові із стиглих жолудів сівби кінця вересня – початку жовтня. При весняній сівбі жолудів сходи на кінець вегетаційного періоду мають кореневу систему завдовжки 25-30 см. Відмінності у термінах появи сходові і в рості та розвитку коренів при сівбі жолудів різного стану стиглості значною мірою відображаються на подальшому рості сіянців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гузь М.М. Формове різноманіття дуба звичайного // Міжвідомчий науково-технічний збірник: Ліс. госп-во, ліс., папер. і деревооброб. пром-сть. Львів: НЛТУ України. 2016. Вип. 31. С. 151-157.
2. Осмола М.Х. Лісові культури. Лісові розсадники К.: ІСДО, 2005. 92 с.

**Павлюк Т.Т.
Голуб С.М.**

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВИРОЩУВАННЯ ВІЧНОЗЕЛЕНИХ РОСЛИН В УМОВАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вічнозелені рослини – важлива і невід’ємна частина нашого життя і життя планети. Вони поглинають вуглекислий газ і виділяють кисень, зволожують повітря і затримують пил. Деякі вічнозелені рослини, особливо хвойні виділяють фітонциди [1, 2].

Метою нашого дослідження було вивчення елементів технології вирощування і догляду за вічнозеленими декоративними рослинами які використовуються для озеленення.

Наші дослідження були спрямовані на вивчення способів розмноження, посадки та догляду, приживання і темпів росту таких найпоширеніших на Волині вічнозелених рослин, що розмножуються шляхом живцювання таких як туя західна колоновидна, туя західна куляста, туя західна вересковидна, туя західна золотиста Ельвангера, ялівець козацький, ялівець звичайний колоновидний та самшит вічнозелений, з метою включення їх в подальшому для озеленення.

Проводили спостереження за ростом садивного матеріалу, під час якого було встановлено: що серед досліджуваних форм вічнозелених рослин, найвищий відсоток вкорінення мають туя західна вересковидна (95%), туя західна золотиста Ельвангера та самшит вічнозелений (93%) і туя західна куляста (88%). Найнижчий відсоток вкорінення в туї західної колоновидної (68%), але, серед групи вибагливих рослин, це не є низьким показником.

В кінці весни на початку літа були відібрані живці досліджуваних рослин, а восени рослини були висаджені з теплиці у відкритий ґрунт на відведене для них постійне місце. Згідно результатів дослідження, в період першого року, слід відмітити, що найбільший приріст підземної частини спостерігається в ялини колючої голубої (27см).

Найбільший приріст надземної частини відмічається в ялівця звичайного колоновидного (18 см) і ялівця козацького (14 см). Хороший приріст надземної частини спостерігається в туї західної колоновидної (10 см) і в туї західної золотистої Ельвангера (9 см). Слід відмітити, що туя західна колоновидна має найнижчий відсоток приживання (68 %), оскільки є більш вибагливою до умов зростання, але в порівнянні з іншими досліджуваними рослинами дає добрий приріст. Найнижчий ступінь приросту надземної (2 см) і підземної (7 см) частини спостерігається в туї західної вересковидної. Ця рослина є дуже вибагливою до умов навколишнього середовища, частіше хворіє, в результаті цього повільніше росте, на відміну від інших досліджуваних рослин.

За даними другого року можна зробити висновок, що досліджувані рослини в цілому дали добрий приріст. Найбільший приріст надземної частини спостерігається в таких рослин, як туя західна колоновидна (12 см), ялівець козацький (7 см). Найменший приріст надземної частини спостерігається в ялівця звичайного колоновидного (2 см), туї західної золотистої Ельвангера (3 см) і в туї західної вересковидної (4 см). Це пояснюється тим, що ялівець колоновидний належить до повільноростучих рослин, а туя західна вересковидна підмерзає, тобто є недостатньо зимостійкою в умовах даного регіону. Туя

західна золотиста Ельвангера характеризується повільним ростом, оскільки в золотистих форм відмічається знижений процес фотосинтезу на відміну від зелених форм. Також карликові форми, а саме кулясті, як в нашому випадку, теж відрізняються пригніченим ростом. Не зважаючи на те, що самшит вічнозелений є теж недостатньо зимостійким, а туя західна куляста належить до карликових форм і ялина колюча ф. блакитна дали відносно хороший приріст (по 5 см).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабушка В.К. Маринич І.С. Хвойні дерева та кущі. К.: Дім, сад, город, 2016. 62 с.
2. Рева М. Л. Вегетативне розмноження деревних та кущових рослин в природних умовах. К., «Наукова думка», 2005. С. 13–27.

Пилипенко Вікторія Анатоліївна
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014.15 Середня освіта(Природничі науки)*

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
vikapilipenko@gmail.com*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Впровадження штучного інтелекту (ШІ) у навчання природничих дисциплін є актуальним завданням сучасної освіти, спрямованим на підвищення якості викладання та спрощення доступу до знань. Сучасні технології ШІ сприяють індивідуалізації навчального процесу, вдосконаленню практичних навичок учнів та розвитку візуалізації складних природничих явищ. Однак існують виклики, пов'язані з етичними, технічними та організаційними аспектами впровадження. Це дослідження спрямоване на аналіз можливостей використання ШІ у викладанні природничих дисциплін.

Ціль роботи – аналіз впливу та перспектив впровадження ШІ в навчальний процес природничих дисциплін.

У дослідженні використано методи теоретичного аналізу наукової літератури, емпіричні дані з анкетування учнів і вчителів, а також результати педагогічного експерименту із впровадженням ШІ-технологій у навчання. Застосовано статистичні методи для обробки результатів.

Штучний інтелект значно сприяє індивідуалізації навчального процесу, адаптуючи матеріали до потреб кожного учня. Сучасні освітні платформи, як-от МАНіа, аналізують слабкі сторони учнів і пропонують вправи для їх подолання. Це підхід, що підвищує мотивацію та ефективність навчання, створюючи умови для особистісного розвитку.

Одним із ключових напрямів використання ШІ є віртуальні лабораторії та моделювання природничих явищ. Ці інструменти дозволяють учням виконувати експерименти, які можуть бути небезпечними або надто затратними в реальних умовах. Наприклад, за допомогою віртуальних лабораторій можна досліджувати хімічні реакції чи екологічні процеси, забезпечуючи безпечне та ефективне навчання. Це сприяє кращому розумінню складних явищ і розвитку практичних навичок.

Штучний інтелект також робить важливий внесок у навчальну аналітику, дозволяючи збирати та аналізувати великі обсяги даних про успішність учнів. Інтелектуальні системи управління навчанням, такі як LMS, допомагають учителям оцінювати індивідуальні досягнення учнів і адаптувати освітній процес до їхніх потреб. Це забезпечує своєчасне виявлення труднощів у навчанні та допомагає оперативно їх вирішувати. Таким чином, технології ШІ стають ефективним інструментом для покращення якості освіти.

Втім, впровадження штучного інтелекту в освіту супроводжується етичними викликами, зокрема щодо захисту персональних даних учнів. Надзвичайно важливо гарантувати безпеку інформації та уникати дискримінації в алгоритмах, які

використовуються для аналізу навчальних досягнень. Інша проблема полягає у збереженні ролі вчителя в умовах автоматизації. Технології мають стати інструментом допомоги, а не заміною людського фактора в освітньому процесі.

Для успішного використання штучного інтелекту необхідно забезпечити належну підготовку педагогів до роботи з новими технологіями. Це включає проведення тренінгів і навчання щодо роботи з адаптивними платформами, які полегшують процес викладання та допомагають оптимізувати навчальний процес. Використання таких інструментів, як Coursera чи Squirrel AI Learning, відкриває нові можливості для вчителів, сприяючи підвищенню ефективності їхньої роботи. Завдяки цьому впровадження ШІ в освіту стає більш результативним.

Штучний інтелект має значний потенціал для вдосконалення освітнього процесу, але його інтеграція потребує збалансованого підходу. Важливо враховувати технічні, етичні та організаційні аспекти, щоб мінімізувати ризики та максимізувати переваги технологій. Завдяки комплексному впровадженню ШІ освіта може стати більш ефективною, індивідуалізованою та орієнтованою на потреби учнів. Це відкриває перспективи для нових підходів у викладанні природничих дисциплін, які відповідатимуть викликам сучасного світу.

Отже, штучний інтелект відкриває нові можливості для викладання природничих дисциплін, сприяючи індивідуалізації навчання, розвитку практичних навичок і використанню аналітики для оцінки прогресу учнів. Водночас успішна інтеграція ШІ потребує вирішення етичних, організаційних і технічних проблем. Подальші дослідження та вдосконалення технологій дозволять максимально реалізувати потенціал ШІ у сучасній освіті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Bishop, CM *Розпізнавання образів і машинне навчання*. Springer, 2006.
2. Рассел С., Норвіг П. *Штучний інтелект: сучасний підхід*. Пірсон, 2020.
3. Лакін, Р., Холмс, В., Гріффітс, М., Форсьє, Л. Б. *Штучний інтелект і освіта: перспективи та наслідки для викладання та навчання*. Центр редизайну навчальних програм, 2016.
4. Холмс, В., Бялік, М., Фадель, К. «Штучний інтелект в освіті: перспективи та наслідки для викладання та навчання». *Журнал освітніх технологій*, 2019.
5. Кумар В., Бхардвадж П., Сінгх С. «Роль штучного інтелекту в освітньому секторі». *Журнал нових технологій у навчанні*, 2021.
6. Вулф, Б. П. «ШІ в освіті: стратегії навчання інтелектуальних систем навчання». *Дослідження та розробки освітніх технологій*, 2010.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

АНТИПЕНКО Ірина

*доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*
ГОНЧАРЕНКО Володимир
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адвокатської майстерності
та міжнародної юридичної практики
Академії адвокатури України*

ПОНЯТТЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

У контексті сучасних викликів, пов'язаних із масштабними руйнаціями, спричиненими війною, відновлення України потребує комплексного підходу, в якому важлива роль належить участі громадськості, або іншими словами, «інституціям громадянського суспільства», оскільки саме ця номінація дає можливість якісно проаналізувати нормативно-правові механізми, завдяки яким і втілюються в життя наміри конкретного інституту громадянського суспільства [1, с. 105]. Нормативно-правовий механізм у цьому процесі виступає ключовим інструментом, що визначає правила, процедури, стандарти та гарантії залучення громадянського суспільства до прийняття рішень, моніторингу та реалізації заходів з відбудови держави.

Нормативно-правовий механізм участі громадськості можна визначити як сукупність правових норм, принципів, інструментів та інституційних процедур, які регулюють залучення громадян, громадських організацій, ініціативних груп та інших елементів громадянського суспільства до процесу прийняття управлінських рішень у сфері відновлення країни. Основною метою такого механізму є забезпечення прозорості, відкритості, інклюзивності та ефективності в процесах відбудови.

Складовими елементами нормативно-правового механізму є:

– *нормативна база*: закони, підзаконні акти, міжнародні договори та інші нормативні документи, які регламентують права громадян і організацій на участь у відновлювальних процесах. Важливим аспектом є дотримання принципів Конституції України, а також імплементація стандартів Європейського Союзу щодо участі громадян у прийнятті рішень – на основі імперативу євроінтеграційної політики важливо трансформувати наявну модель державного управління розвитком регіонів, запровадити європейські принципи формування регіональної політики, адаптовані до викликів і загроз глобалізації [2, с. 51];

- *принципи функціонування*: прозорість (громадськість повинна мати доступ до інформації про плани, бюджети та проекти відновлення); відповідальність (посадовці зобов'язані враховувати думку громадськості у прийнятті рішень); інклюзивність (участь повинна бути забезпечена для всіх груп населення, зокрема для вразливих категорій); субсидиарність (рішення мають прийматися на найнижчому ефективному рівні влади);
- *процедури*: механізм передбачає конкретні формати участі, такі як громадські слухання, консультації, круглі столи, збори, робота дорадчих органів при державних структурах;
- *інституційний механізм*, що передбачає створення спеціальних структур, відповідальних за взаємодію з громадськістю, наприклад, офіси координації відновлення на місцевому рівні або консультаційні ради при уряді;
- *інструменти електронної демократії* – у повоєнний період особливої важливості набувають цифрові платформи, що дозволяють забезпечити оперативність, доступність та масштабність участі громадян, що передбачає застосування систем онлайн-петицій, електронні консультації, платформи для обговорення проєктів відновлення тощо;
- *контроль та моніторинг*: нормативно-правовий механізм має включати інструменти громадського контролю за реалізацією планів відновлення, наприклад, через незалежний аудит, участь у тендерних комісіях, нагляд за витратами.

Важливим елементом механізму є також забезпечення гарантій безпеки для учасників процесу, зокрема в умовах постконфліктного середовища, де можуть виникати ризики репресій або дискримінації.

Варто наголосити, що ефективність нормативно-правового механізму значною мірою залежить від правосвідомості населення, рівня довіри до влади та спроможності громадянського суспільства організовано взаємодіяти з державними інституціями. Водночас роль міжнародних організацій, які сприяють розробці та реалізації таких механізмів, є не менш важливою, оскільки вони забезпечують фінансову підтримку, експертний супровід та обмін досвідом.

Таким чином, нормативно-правовий механізм участі громадськості у повоєнному відновленні України є фундаментом для побудови демократичного, прозорого та ефективного процесу відбудови держави. Він створює умови для активної взаємодії громадянського суспільства та держави, що є передумовою для стійкого розвитку та запобігання повторенню конфліктів у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крайній П. Адміністративно-правові аспекти функціонування інституцій громадянського суспільства в сучасних умовах: український досвід. Публічна влада: проблеми реалізації повноважень в умовах воєнного стану та відбудовного періоду : матеріали Міжнар. наук-практ. конф. (Київ, 22 лютого 2024 р.); Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024. С. 105-108.

2. Рагімов Ф. Сталий розвиток регіонів в умовах повоєнного відновлення в контексті формування наукової парадигми публічного управління. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2023. Вип. 1. С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-1-7>.

Брижко Д.,
здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня
Науковий керівник: **Латишева В.В.,**
доцент кафедри публічного управління та регіоналістики

Національний університет «Одеська політехніка»

МЕДІАЦІЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

В сьогоденнішніх реаліях увага наукової спільноти, законодавців та юристів-практиків прикута до трансформаційних змін, які відбуваються в системі функціонування публічної служби і спрямовані, у першу чергу, на кардинальне оновлення механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Один із аспектів, що передусе забезпеченню прав, свобод та інтересів публічних службовців є пов'язаним із вирішенням спорів, що безумовно мають місце бути в процесі провадження публічної служби. У той же час, інтенсивний розвиток інформаційних технологій та процеси глобалізації значно полегшили можливий обмін відомостями і даними на усіх рівнях людських взаємин, що також не оминувло і сферу публічної діяльності [1, с. 69]. Проте, зазначені ресурси лише частково здатні викорінювати або ж опосередковано впливати на усунення проблем, котрі формуються на зазначеному підґрунті. Сучасні тенденції розвитку сфери управління диктують абсолютно нові підходи до питань, що пов'язані із вирішенням спорів та конфліктних ситуацій. В реаліях сьогодення сучасна наукова спільнота активно закликає світ, при чому на усіх рівнях, використовувати альтернативні методології для вирішення спорів, зокрема, і в публічному секторі. Одним із таких сучасних способів є універсальний спосіб – медіація, що за своєю суттю являється концептом відносно не новим, проте досить ефективним, при цьому досконало не вивченим явищем.

Передусім варто зазначити, що сьогодні медіація – це один із найпоширеніших у сучасному світі альтернативних способів врегулювання та вирішення конфліктів та спорів. Активне становлення медіації в Україні на сьогодні є одним із актуальних та пріоритетних напрямів реформування системи доступу громадян та громадських організацій до справедливого правосуддя та є ефективним засобом зниження конфліктів у суспільстві [2, с. 12]. Безумовно, важливою метою медіації є обговорення, усвідомлення та опрацювання складної конфліктної та проблемної ситуації задля знайдення оптимального виходу з неї. В обговоренні такого конфлікту має бути місце різним поглядам та думкам, часто несумісним та навіть протилежним, щодо самих подій або варіантів виходу з важкої ситуації, що склалася. У свою чергу, результатом успішної медіації є досягнута під час обговорення конкретна угода чи домовленість, що задовольняє усі сторони конфлікту та не залишає образ чи непорозумінь.

Варто зазначити, що особливістю медіації в публічній службі варто зазначити те, що «публічно-правові спори належать до категорії тих, що вирішуються в рамках адміністративного судочинства. Справа в тому, що у таких правовідносинах однією із сторін завжди виступає орган публічної адміністрації. Посадова особа, що представляє його інтереси, у першу чергу, зобов'язана керуватися положеннями Конституції України» та відповідних Законів. В силу того, що не кожен службовець, що працює в

апараті реалізації публічної влади володіє знаннями у галузі юриспруденції та менеджменту управління, і для того, щоб на всі 100% бути впевненим у вірності власних дій та прийнятих рішень, а також мати змогу посилається на конкретні документи, що мають законну силу, посадові особи стають прихильниками судового вирішення спорів. Значну роль тут відіграє також психологічний фактор, що проявляється в небажанні особи публічного управління брати на себе зайву відповідальність за певні рішення, прийняті в рамках процедури, котра майже не регламентована діючим законодавством чи передбачає лише поверхнєве урегулювання та застосування власного розсуду.

Наступним етапом дослідження є визначення особливостей інструментів взаємодії медіації у сфері публічної служби. Зокрема, визначаючи такі механізми регулювання та інструменти взаємодії, у першу чергу варто виділити консенсус – тобто рішення, у винесенні якого усі сторони свідомо беруть участь та бажають його досягнення. Використання вказаного способу визначає погодження самого процесу розв'язання конфлікту, а не вказує на досягнення уже кінцевого результату. Загалом, варто пам'ятати, що він застосовується в якості способу досягнення згоди та спільного рішення у публічно-правових спорах в країнах із демократичним правовим режимом, на противагу авторитарному, де можливість такого застосування навіть не обговорюється та зовсім не застосовується. Основним методом досягнення консенсусу вважаються переговори та перемовини, що є найкращими із альтернативних способів для вирішення спору.

Наступною особливістю, про яку варто зазначити – це досягнення компромісу. Структурно це виглядає як взаємні поступки зі сторони обох сторін та актуально коли дійсно бажання вирішити спір переслідують усі учасники конфліктної ситуації, що склалася. Важливо підкреслити цей взаємозв'язок, адже в разі, якщо такі дії будуть вчинятися виключно одним суб'єктом, то це іменуватиметься як поступка. У компромісі мають бути зацікавлені усі учасники конфліктної ситуації та мають бути готові до пошуку так званої «золотої середини» для усіх, навіть шляхом власних поступків та відмови від власних вимог. Варто зазначити, що у разі, якщо мова йде про конфлікт принципів сторін, який досить гостро розвивається. Або затягнувся в часі, то досягнути компромісу в такому випадку досить важко, а у певних ситуаціях і зовсім нереально. Вбачається більш логічним інтегрувати цей метод досягнення згоди тоді, коли медіатор чітко розуміє та спрогнозовує, що перемовини дійсно зайшли у глухий кут, а як відомо, домовитися до чого-небудь краще, ніж ні до чого не домовитися взагалі. Так, якщо не вдається сторонам повністю вирішити питання, тоді необхідно старатися врегулювати його хоча б частково. Слід також розрізняти вимушені і добровільні компроміси. В першому випадку – це нав'язані стороною чи посередником ідеї вирішення проблеми як незамінні; в другому – це об'єктивно спільно проведена робота та домовленість, до якої дійшли обидві сторони та прийняті рішення є лише їх позицією [1, с. 64].

Підсумовуючи варто зазначити, що одним із перших етапів медіації в конфліктних ситуаціях, що пов'язані з реалізацією публічної політики, є встановлення фактів, які лежать в основі суперечок або ж фактів порушення. Процедура, у першу чергу, включає заслуховування сторін та за наявності – очевидців чи свідків, з'ясування ставлення сторін до теоретично можливого процесу медіації. Періодично медіатором здійснюється коротке резюмування. Погоджувальна комісія, медіатор – це ті суб'єкти, котрі на даному етапі розвитку українського права не обмежені його жорсткими нормами, тому варіантів досягнення згоди достатньо багато, окрім того підбирання необхідних інструментів теж не є чітко вичерпним та дає додаткові можливості для медіаторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корнута Л.М. Щодо питання впровадження медіації в публічній службі. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 4. С. 69–75. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/465/418>
2. Ясиновський І. Г. Імплементція процедури медіації в Українське законодавство: теоретико-правовий аналіз: дис. ... канд. юр. наук: 27.10.2016. К., 2016. 295 с.

Комар Тетяна Іванівна

магістрант

taniakomar.2002@gmail.com

Науковий керівник: Дяченко С.А.

доктор наук з державного управління,

доцент кафедри регіональної політики

Навчально-науковий інститут

публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: УКРАЇНА ТА ЄС

Процес еволюції демократичних принципів публічного управління був складним та пройшов тисячоліття історичного розвитку, адаптуючись до змін у політичних, економічних, соціальних та культурних умовах.

У цілому процес еволюції демократичних принципів публічного управління можна відобразити через проходження ним наступних етапів.

Етап ранніх грецької та римської державності. У цей час починають зароджуватись перші демократії, які, звичайно, були недосконалими. Одночасно з цим, у державному управлінні починають формуватися певні засади його реалізації, які згодом були удосконалені. Зокрема, як свідчать історичні згадки, ще в епоху легендарного Перікла (444-429 рр. до н.е.) відбулось утвердження ряду важливих засад державного управління. Зокрема, у відомій промові Перікла, що збереглась завдяки Фукіліді, який її записав та згодом доопрацював, крім принципів свободи та демократичності управління, закріплювались ще й такі принципи, як: принцип терпимості грецьких громадян до спілкування в приватному та публічному житті, а також принцип відкритості публічних обговорень проблем суспільного та державного життя [10, с. 142]. Окреслимо значимість кожного із вказаних принципів для державного управління тих часів. Демократія Давньогрецької держави фокусувалась на свободі як на основному принципі не тільки державного управління, а й суспільного життя. Свобода у державному управлінні Давньогрецької держави зводилась до свободи участі грецьких громадян у прийнятті управлінських рішень та свободі висловлення їх думки. Принцип демократичності у державному управлінні Давньогрецької держави зводився до того, що всім громадянам, за виключенням жінок, рабів та чужинців, надавалось право брати участь у політичному житті через народні збори, які лежать в основі прямої демократії. Принцип відкритості відображався у тому, що всі проблеми державного та суспільного життя могли активно обговорюватись у публічному просторі, що стимулювало прозорість у прийнятті управлінських рішень та залученість громадян до прийняття таких рішень. Залученість громадян у процес прийняття управлінських рішень свідчила про те, що громадяни Стародавньої Греції не лише наділялись правом голосу, а й відповідальністю за прийняття тих чи інших управлінських рішень.

Зважаючи на вище викладене, відзначимо, що сформульовані Періклом та збережені Фуліділом принципи управління, почали формувати основу для демократичного публічного управління, де поєднання засад свободи, відкритості та демократичності забезпечувало ефективність та легітимність прийняття управлінських рішень.

Отримали подальший розвиток демократичні принципи публічного управління й у Римській республіці, де спадщина Стародавнього Риму виходить далеко за рамки його архітектурних і правових внесків, вбудовуючись у основні принципи тогочасного управління. До основних принципів публічного управління, які існували у Стародавньому Римі, належать: принцип верховенства права, принцип поділу влади, принцип виборності посад, принцип участі громадян в управлінні; принцип гнучкості управління тощо.

У часи Середньовіччя відбувається помітна трансформація як державного управління, так і його основних засад. І хоча даний період часто асоціюють із пануванням монархій та феодального ладу, певний розвиток демократичних засад публічного управління, все ж таки, простежувався. Зокрема, у цей період утверджуються такі принципи, як: участь в управлінні через представника, принцип обмеження влади монарха, принцип прозорості та публічності в управлінні [23].

Помітний вплив на розвиток демократичних принципів управління чинили світоглядні трансформації стосовно сутності та ролі управління і в Новий час, коли в основі формування національних держав лежав народний суверенітет. Потужним чинником розвитку управління того часу ставало суспільство, його економічна активність. Окремі елементи теорії публічного управління отримали закріплення у роботах Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та ін., у яких згадувались наступні принципи: принцип поділу влади, принцип верховенства закону та принцип першості суспільства перед державою [5, с. 147]. Ці засади відображали істотне скорочення повноважень держави у сфері управління справами суспільства. Більш завершеної форми дана ідея набула дещо пізніше – у класичному лібералізмі, який зводив роль держави до «нічного сторожа», тобто такої держави, якій належало обмежене коло функцій. Це, безумовно, свідчить про акцент уваги не на державі як суб'єкті управління, а на суспільстві, його громадянах, які також є важливими учасниками управлінського процесу.

Сучасні витoki дискурсу публічного управління базуються на класичному напрямку його теоретизування (на його традиційній моделі), зокрема, на теоріях таких науковців, як В. Вільсон, Ф. Гуднау, формування яких відбулось на основі раціональної моделі бюрократії М. Вебера [5, с. 147]. Релевантність останньої диктувалась помітними ускладненнями політичних та соціально-економічних систем наприкінці XIX – початку XX століття, а також виробничих процесів. Останні лягли в основу формування нових підходів до публічного управління. В. Вільсон, Ф. Гуднау внесли пропозиції стосовно можливості використання в системі державного управління методів, що запозичувались із бізнесу і функціонування корпорацій. Це дозволяє говорити про те, що наука про публічне управління первинно не характеризувалась наявністю власного дискурсу та теоретичних засад, а опиралася, більшою мірою, на досягнення суспільно-гуманітарних та економічних дисциплін.

В. Вільсон і Ф. Гуднау зосередили свої наукові дослідження на ефективності функціонування тогочасної американської системи державного управління та мали на меті розробити її оптимальну модель для демократичного суспільства. Вони вкладали в розуміння останньої гармонійні відносини між адміністрацією, яка виконує закони, і владою, яка їх створює. За умов існування такої системи політики та адміністратори мають діяти злагоджено, при цьому має простежуватись чітке розмежування функцій

останніх, що дозволить ізолювати публічне управління від негативного впливу політичних конфліктів, практично деполітизувавши його.

На їх думку, формування управлінської системи відбувається за рахунок органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших структур, функціонування яких спрямовується на надання населенню таких послуг, що є предметом урядової діяльності. Будучи прихильниками наукового управління і незалежності уряду від політики та ідеології, ними у дискурс публічного управління було закладено бінарну логіку, яка розвивалася на основі ідеї чіткого розмежування між політикою та управлінням.

Відповідно до логіки та дискурсу школи наукового менеджменту (Ф. Тейлор, Г. Гант, Г. Форд, Г. Емерсон та ін.) та адміністративної школи управління (А. Файоль, Л. Урвік, Г. Черч, Дж. Д. Муні, Л. Гюлік та ін.), що у поєднанні із демократичною моделлю Вільсона-Вебера, формують класичний підхід до дослідження публічного управління, система публічного управління має брати вектор на досягнення поставленої мети з максимальною ефективністю за мінімальних витрат [5, с. 148].

У наш час демократичні принципи публічного управління продовжують розвиватись та удосконалюватись. Однак, на сучасному етапі розвитку демократичні принципи публічного управління стикаються із рядом проблемних аспектів: ускладненням соціально-політичних процесів, інтенсифікацією глобалізації та повсюдною цифровізацією, а також акцентуванням уваги на інклюзивності, прозорості та підзвітності. Демократія набула більш інтерактивного характеру завдяки використанню сучасних технологій, що дозволяють залучати громадян до процесу ухвалення рішень.

На сучасному етапі застосування демократичних принципів публічного управління відбувається у всіх сферах управлінської діяльності та стосовно всіх управлінських структур, функціонування яких має місце в Україні. Вони є найбільш важливими засадами публічного управління, адже спрямовані на захист таких прав людини, як свобода слова та релігії, право на рівний захист відповідно до закону та можливість повноцінно організовуватись та брати участь у політичному, економічному та культурному житті суспільства [4, с. 18].

Отже, еволюція демократичних принципів публічного управління пройшла довгий шлях їх становлення та розвитку. Не завжди демократичні принципи публічного управління мали однакову сутність та формулювання, однак всі їх інтерпретації були відображенням специфіки їх існування у той чи інший період. На сучасному етапі демократичні принципи публічного управління продовжують розвиватись та удосконалюватись. Актуально це і для України, яка стоїть на порозі вступу до ЄС та, одночасно з цим, перебуває в авангарді російсько-української війни.

На сучасному етапі дослідження проблематики розвитку демократичних принципів публічного управління набуває все більшої актуальності, про що свідчить ряд наукових досліджень, здійснених у цій сфері. Зокрема, у своєму дисертаційному дослідженні «Механізми адаптації принципів публічного адміністрування ЄС в систему публічного управління України» [9] А. Баранов здійснює комплексне дослідження принципів публічного управління, що сформувались у практиці України та ЄС, а також здійснює пошук дієвих механізмів адаптації принципів публічного адміністрування ЄС в систему публічного управління України. Віддаючи належне цьому дослідженню, все ж таки відзначимо, що воно було здійснене 4 роки тому, а тому не відображає актуальні аспекти розвитку демократичних принципів публічного управління на сьогоднішній день.

Ще одне дослідження А. Баранова присвячується аналізу чинних на 2019 рік нормативно-правових актів, які закріплюють принципи публічного управління в Україні [6]. За

результатами цього аналізу він відмічає, що стратегічні документи України за своїм змістом не обов'язково виокремлюють загальноприйняті демократичні принципи, проте їх можна безпосередньо простежити у самих текстах цих документів, так само і в законах України, які були прийняті нею після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і спрямовані на виконання взятих в її рамках зобов'язань [6, с. 124].

Наступне дослідження А. Баранова присвячене методологічним підходам до впровадження принципів публічного управління та адміністрування. У роботі розглядаються теоретичні основи формування системи принципів, аналізуються механізми їх реалізації та пропонуються рекомендації щодо вдосконалення практик державного управління [7].

У статті А. Артеменко розглядаються теоретичні та практичні аспекти реалізації демократичних принципів у сфері державного управління, з акцентом на їх значення для забезпечення ефективності, прозорості та підзвітності влади. Автор підкреслює, що демократичні принципи є основою сучасного державного управління, що забезпечує взаємодію між владою та громадянами. Він визначає ряд основних принципів: прозорості, підзвітності, участі громадян, рівності тощо. Крім цього, автор акцентує увагу на викликах, що стоять перед впровадженням демократичних принципів у державному управлінні [4].

Науковиця К. Рябець приділяє особливу увагу таким принципам публічного управління, як законність та верховенство права [20]. Вона наголошує на тому, що публічне управління функціонує у всіх цивілізованих правових державах із дотриманням принципів законності та верховенства права, що є їх цінностями. Ці принципи дозволяють їм забезпечити демократію, дотримання прав людини, досягти соціальної справедливості та економічної свободи. Одночасно з цим, вона робить акцент на тому, що сьогодні Україна стикається із рядом проблем у процесі реалізації принципів законності та верховенства права. Це відбувається внаслідок того, що в нашій державі спостерігається неефективне законодавче регулювання публічно-управлінської діяльності та окремих сторін суспільного життя, високий рівень корупції тощо [20, с. 71].

Колектив авторів Т. Чернов, К. Смук та К. Виблова приділяючи увагу дослідженню публічних принципів управління, акцентують увагу саме на відкритості місцевої влади [21]. Вони наголошують на тому, що відкритість місцевої влади – це важлива складова її діяльності у сфері формування та реалізації державної політики. Саме від неї значною мірою залежить можливість прийняття тих чи інших рішень органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також можливість здійснення багатьох напрямів їх діяльності в умовах адміністративної реформи, яка наразі триває в Україні й має на меті досягти відкритості, прозорості, ефективності та підконтрольності влади громадянам. Вони також наголошують, що важливим кроком на шляху до відкритості місцевої влади є підвищення рівня ефективності публічного управління, зокрема якості надання адміністративних послуг, унеможливлення зловживання владою, посилення захисту прав і законних інтересів громадян [21, с. 8].

Науковиця З. Миронівна у своїй статті аналізує практичні аспекти впровадження демократичних принципів у діяльності місцевих органів управління. Авторка наголошує на важливості принципів прозорості, підзвітності та децентралізації для забезпечення ефективного врядування на місцевому рівні. У статті висвітлюються інструменти, які сприяють реалізації цих принципів, зокрема впровадження електронного урядування та залучення громади до процесів прийняття рішень. [16].

Висвітлюючи принципи публічного управління в контексті регулювання соціально-економічних процесів в державі, Н. Шура, наголошує на тому, що реалізація публічного

управління як процесу має відбуватись із дотриманням ряду принципів, які дозволяють вивести його на вищий рівень демократизації, а також є сприятливими факторами на шляху до інтеграції в ЄС [22, с. 262].

У дослідженні М. Андрієнка обговорюється складність визначення загальних принципів публічного управління з огляду на їх багатогранний характер і різноманіття інтерпретацій у науковій літературі. Автор аналізує теоретичні підходи до класифікації та описує ключові проблеми, пов'язані з реалізацією цих принципів у практичній діяльності. [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімов О. О. Основні принципи державно-управлінської діяльності у системогенезній динаміці. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/51.pdf. (дата звернення: 18.11.2024).
2. Акімов О. О. Основні принципи державно-управлінської діяльності у системогенезній динаміці. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1571> (дата звернення: 19.11.2024).
3. Андрієнко М. Проблема визначення загальних принципів державного управління. Теоретичні та прикладні питання державотворення, 2015. №16. С. 5-19.
4. Артеменко А. Демократичні принципи державного управління. Публічне урядування, 2020. №4 (24). С. 15-22.
5. Утрин Л. Я. Еволюція дискурсу державного управління. VIII Методологічні читання – Розвиток політичної науки в Україні: сучасні методологічні тренди та практичні виміри (пам'яті професора Валерія Миколайовича Денисенка), 2021. С. 146-150.
6. Баранов А. Визначення принципів публічного управління та адміністрування в нормативно-правих документах України. Актуальні проблеми державного управління, 2019. №2 (56). С. 124-130.
7. Баранов А. П. Методологічні аспекти механізмів впровадження системи принципів публічного управління та адміністрування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 5. Електронний журнал. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1487>. (дата звернення: 18.11.2024).
8. Баранов А. П. Характеристика принципів публічного адміністрування в країнах-членах ЄС. Теорія та практика державного управління. 2019. № 3. С. 207-218.
9. Баранов А.П. Механізми адаптації принципів публічного адміністрування ЄС в систему публічного управління України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії) з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ, 2020. 187 с.
10. Бень Я. В. Щодо утвердження демократії участі в публічному управлінні держав Античності. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, 2020. №2 (8). С. 137-146.
11. Гончарук Н., Чередниченко А. Модернізація публічного управління в Україні в умовах війни та в поствоєнний період у контексті європейських цінностей. Аспекти публічного управління, 2022. №10(6). С. 46-54.
12. Гуророва О.О. Основи публічного управління та адміністрування: навчально-методичний посібник для вивчення дисципліни здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків : [б. в.], 2024. 215 с.

Федун Роман Миколайович,
аспірант
fedunr.n@gmail.com
Київський Університет Культури

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ВОЄННОГО ЧАСУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах боротьби України за свою свободу в часи війни, неабиякої актуальності набуває культура як інструмент консолідації нації та культурної дипломатії. Тобто, діяльність мережі закладів культури сприймається як така, що спрямована не тільки на збереження надбань матеріальної та духовної культури. У першу чергу – на привернення уваги українського суспільства та міжнародної спільноти до того факту, що українська нація є стійкою завдяки багатовіковим культурно-мистецьким традиціям.

У цьому контексті ключову роль відіграє система публічного управління в галузі культури. Попри те, що заклади культури на сьогодні мають значний брак фінансування та кадрів, працюють згідно застарілих управлінських алгоритмів [1] та зазнали руйнувань внаслідок ворожих атак (згідно даних Міністерства культури та стратегічної комунікації України, станом на 25 червня 2024 р., пошкоджено 2013 закладів культури [4]) – є й позитивні тенденції.

Так, у 2022 р. завдяки співпраці різних ланок публічного управління, реалізовано проект, який в глобальному контексті привернув увагу до України як до держави, яка хоч і перебуває в стані війни, проте веде активну культурну політику в глобальному просторі. Тим самим, привертаючи увагу до ситуації в країні. Мова йдеться про виставковий проект «У центрі бурі. Модернізм в Україні 1900–1930-х», який першим на теренах Європи продемонстрував у такому масштабі твори українського авангардного мистецтва. Слід зазначити, що українські авангардисти першої третини ХХ століття вплинули на розвиток тогочасного європейського мистецтва, хоч і перебували в тіні російських мистецьких течій зазначеного періоду [23]. Тому виставка, започаткована в 2022 р. привернула увагу до України засобом авангарду. Із того часу вона побувала в Австрії, Бельгії, Іспанії, Швейцарії та ін.

Її було реалізовано зусиллями Українського інституту – державної установи, що функціонує з метою розбудови культурної дипломатії та ряду закладів культури. Серед них Національний художній музей України та Музей театрального, музичного та кіномистецтва України. Ці заклади, за сприяння центральних органів виконавчої влади – Міністерства культури та стратегічної комунікації України й Міністерства закордонних справ України – представили твори зірок авангарду Олександри Екстер, Олександра Богомазова, Василя Єрмилова та інших митців зі своїх колекцій.

Отже, успіх проекту засвідчив позитивні тенденції публічного управління в галузі української культури. Як перспективний напрям, вбачається посилення темпів державної підтримки культурної сфери. У тому числі, меценатських та волонтерських ініціатив, сприяння збільшення кількості грантових ініціатив у територіальних громадах, що активізуватиме розвиток внутрішнього туризму [2]. А по завершенню війни – і зовнішнього, адже українська культура розвивається в контексті глобалізаційних процесів та має потужний туристичний потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довженко В., Сурдушкіна О., Соболев О. Регіональні аспекти публічного управління сферою культури. Наукові перспективи. 2021. № 10 (16). С. 67–75.
2. Мерзляк А. Державне управління сферою культури: вітчизняний та зарубіжний досвід. Публічне адміністрування : теорія та практика. 2017. Вип. 1 (17). С. 1–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patr_2017_1_4 (дата звернення: 28.11.2024).
3. Презентація виставки «У центрі бурі. Модернізм в Україні 1900–1930-х». Український інститут. URL: <https://ui.org.ua/news/presentation-of-exhibition-ukrainian-modernism/> (дата звернення: 28.11.2024).
4. 2013 об'єктів культурної інфраструктури зазнали пошкоджень чи руйнувань через російську агресію. Міністерство культури та стратегічної комунікації України. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/2013-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-zaznaly-poshkozhen-chy-rujnuvan-cherez-rosijsku-agresiyu/> (дата звернення: 28.11.2024).

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

*Бублик Михайло Михайлович,
магістрант кафедри управління та адміністрування*

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови ведення бізнесу вимагають від підприємств не лише адаптації до змін, але й проактивного підходу в розробці стратегій. Ефективні стратегії розвитку базуються на глибокому аналізі ринкових тенденцій, конкурентного середовища та внутрішніх ресурсів підприємства. У цьому контексті особливу роль відіграють концепції стратегічного управління, які забезпечують методологічні основи для формування стратегії, адаптованої до динаміки ринку.

Відповідно до сучасних наукових підходів [1,2,3], стратегія розвитку розглядається як комплексний інструмент управління, що інтегрує функціональні та організаційні аспекти діяльності для досягнення стабільного економічного зростання.

Визначення завдань, що стоять перед підприємством, є критично важливим, оскільки вони допомагають реалізувати стратегічні цілі. Наприклад, якщо стратегічною метою є збільшення частки ринку на 15%, завданням може бути розробка нової продукту або вдосконалення маркетингових кампаній. Це дозволяє підприємству концентрувати свої зусилля на досягненні визначених цілей.

На етапі розробки стратегічних варіантів підприємство має створити кілька альтернативних стратегій, що можуть бути реалізовані в умовах зміни ринкових умов. Це дозволяє не лише уникнути ризиків, пов'язаних із реалізацією єдиної стратегії, але й використовувати різноманітні можливості для зростання.

Оцінка та контроль є невід'ємною частиною процесу стратегічного управління. Постійний моніторинг результатів реалізації стратегії дозволяє підприємству виявляти відхилення від запланованих показників і вчасно коригувати свої дії. Важливо встановити ключові показники ефективності (KPI), що допоможуть оцінити прогрес у досягненні стратегічних цілей.

Отже серед основних підходів до розробки стратегії доцільно виділити наступні, що систематизовано представлено на рис.1:

Представлені підходи до розробки та впровадження стратегій розвитку підприємства допомагають не лише адаптуватися до ринкових змін, а й стати лідером у своїй галузі. Далі більш детально розглянемо кожен із цих підходів та їхній вплив на ефективність підприємства.

Систематичний підхід до оцінки результатів також забезпечує можливість вчитися на помилках і вдосконалювати процеси прийняття рішень. Проте, сучасний бізнес-світ вимагає від підприємств активного використання інструментів стратегічного аналізу, які дозволяють ефективно оцінити своє місце на ринку та виробити відповідні стратегії для досягнення успіху [3].

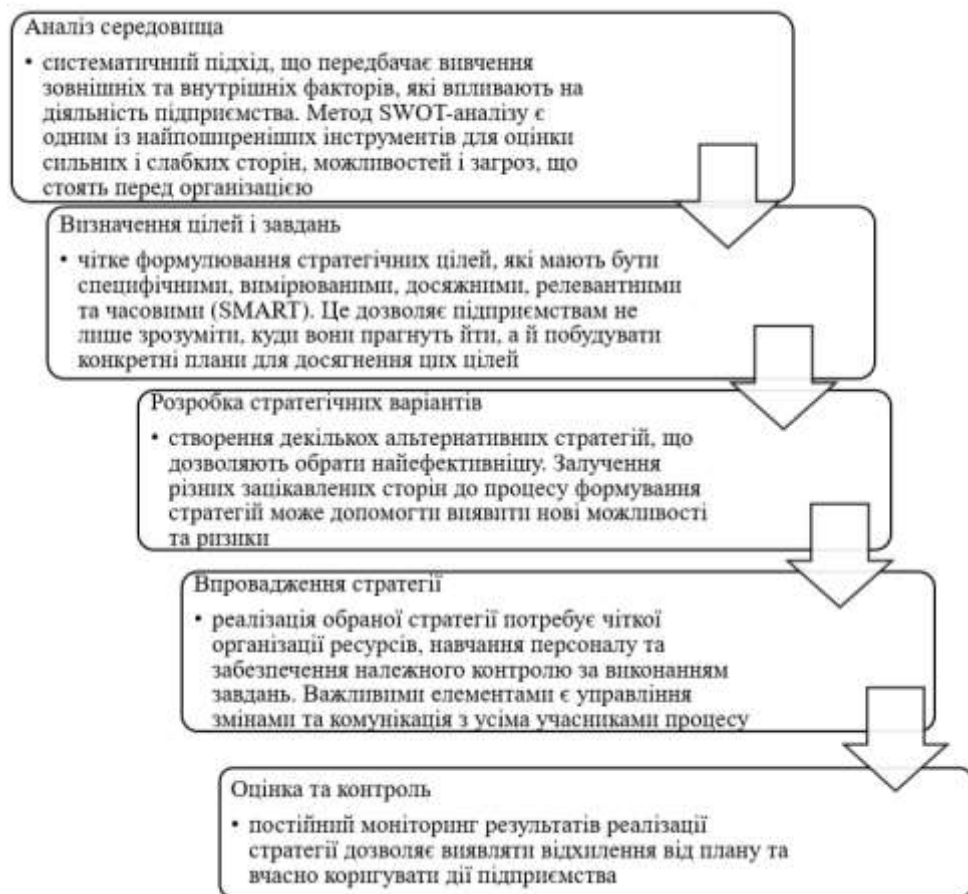

Рисунок 1 – Сучасні підходи до розробки стратегії розвитку підприємства

Джерело: складено автором на основі[1,2,3]

При цьому саме інструменти стратегічного аналізу є незамінними елементами процесу розробки стратегії розвитку підприємства. Вони дозволяють глибше зрозуміти як внутрішнє, так і зовнішнє середовище, що, у свою чергу, сприяє ухваленню обґрунтованих рішень та адаптації стратегій до мінливих умов ринку.

Основними інструментами стратегічного аналізу є SWOT-, PESTEL- та VRIO-аналіз, кожен з яких виконує свою унікальну функцію – див рис.2.

Систематичне використання при розробці стратегії розвитку інструментів, таких як SWOT, PESTEL і VRIO, дозволяє підприємствам не просто виживати на ринку, але й процвітати в умовах конкурентного середовища [2].

Своєю чергою, сучасні методології, такі як гнучке планування (Agile) та Design Thinking, стають все більш популярними в умовах швидко змінюваного бізнес-середовища. Сучасні методології розробки стратегій стали важливими інструментами для підприємств, які прагнуть адаптуватися до динамічних змін у бізнес-середовищі.

Вони допомагають компаніям формувати ефективні стратегії розвитку, враховуючи нові виклики та можливості.

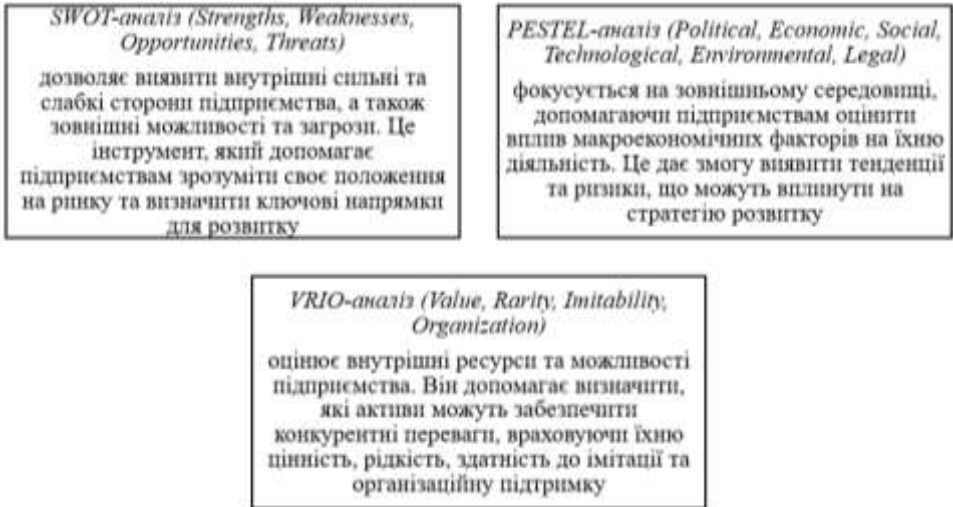

Рисунок 2— Сучасні інструментами стратегічного аналізу

Джерело: узагальнено автором на основі [1,2,3]

Серед найбільш поширених методологій можна виділити: гнучке планування (Agile), інноваційний підхід до стратегій (Design Thinking), стратегічну карту та Balanced Scorecard [1].

Таким чином, впровадження новітніх інструментів та методологій у процес стратегічного управління сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, їхньому успіху на ринку та забезпеченню стійкого розвитку. З огляду на це, важливо, щоб підприємства активно використовували сучасні підходи в управлінні, адаптуючи свої стратегії розвитку до нових викликів і можливостей, які виникають у глобальному бізнес-середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бут Т.В., Кульчицька О.А. Сучасні підходи до розробки стратегії розвитку підприємства сфери послуг// Управління змінами та інновації № 1, 2021. С. 13-17/
2. Маліношевська К.І. Розроблення стратегії розвитку підприємства // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2022. № 41. С. 74-78
3. Шарапа В.Г. Формування стратегій: теоретично-практичні аспекти// Економіка та суспільство. Випуск №56. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-162/>

Кінчук Т.О.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 073 «Менеджмент».
Науковий керівник: Солідор Н.А.,
кандидат технічних наук, доцент

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ У КЕРУЮЧИХ КОМПАНІЯХ: ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний світ перебуває у фазі стрімкого технологічного прогресу, що вимагає адаптації до нових реалій у кожній сфері економіки. Житловий сектор, зокрема управління житловими будинками, є важливою складовою цієї трансформації. Виклики, що пов'язані зі зростанням урбанізації, енергетичними проблемами, соціально-економічними змінами та очікуваннями мешканців, формують потребу в інноваційному підході до управління [1]. Стратегічне управління інноваціями є інструментом досягнення сталого розвитку через інтеграцію сучасних рішень, спрямованих на підвищення ефективності, комфортності та прозорості.

Основним напрямом інноваційного розвитку керуючих компаній є впровадження цифрових платформ, веб-версій та мобільних застосунків для ефективної взаємодії з мешканцями житлових будинків. Сучасне суспільство характеризується високим рівнем діджиталізації, тому доступ до послуг через смартфони та комп'ютери стає критично важливим [3]. Розробка мобільних застосунків, які дозволяють здійснювати онлайн-оплату комунальних послуг, подавати заявки на ремонт або переглядати фінансові звіти, підвищує зручність для мешканців. Веб-версії таких платформ надають додаткову гнучкість, забезпечуючи користувачам доступ до всіх функцій незалежно від пристрою.

Автоматизація управлінських процесів за допомогою сучасних цифрових рішень сприяє скороченню адміністративних витрат та підвищенню ефективності роботи компаній. CRM-системи, інтегровані з мобільними застосунками, дозволяють централізувати процеси управління, що, у свою чергу, зменшує час на обробку інформації та поліпшує якість послуг. Така оптимізація дає можливість знизити адміністративні витрати на 20-30 % і забезпечити прозорість операцій.

Значним фактором інновацій є застосування SMART-технологій, які включають використання Інтернету речей (IoT). Інтелектуальні датчики допомагають виявляти перевитрати енергоресурсів, своєчасно реагувати на збої у роботі інженерних мереж і проводити планове технічне обслуговування [4]. Інтеграція IoT із мобільними платформами забезпечує доступ мешканців до даних про енергоспоживання в реальному часі, що сприяє більш відповідальному ставленню до ресурсів.

Енергоефективність є ключовим напрямом сталого розвитку. Впровадження рішень, спрямованих на зменшення споживання енергоресурсів, включає модернізацію систем опалення, утеплення будинків, встановлення сонячних панелей і застосування

енергоефективних матеріалів [4]. Ці заходи дозволяють скоротити витрати на енергію до 30 %, що сприяє економічній стійкості керуючих компаній і забезпечує фінансові переваги у довгостроковій перспективі.

Додатковим аспектом, який впливає на успішність управління, є прозорість фінансових операцій. Веб-версії та мобільні застосунки можуть включати функції звітування про витрати та доходи компанії, що підвищує довіру мешканців і покращує платіжну дисципліну. Дослідження показують, що прозорість фінансової звітності сприяє зменшенню рівня заборгованості на 10–15 % і збільшенню своєчасних платежів [3].

Розвиток інноваційної культури в керуючих компаніях також є важливим елементом трансформації. Навчання персоналу, залучення до процесу впровадження нових технологій і стимулювання генерації ідей сприяють підвищенню продуктивності праці до 25 % [5]. Працівники, які володіють сучасними інструментами та технологіями, здатні забезпечувати високу якість управлінських послуг і швидко адаптуватися до змін.

Не менш важливим є й екологічний аспект інновацій. Використання відновлюваних джерел енергії, впровадження технологій збору та використання дощової води, а також застосування екологічно чистих матеріалів сприяють зниженню негативного впливу житлового фонду на довкілля. Такі заходи створюють здорове середовище для проживання мешканців і підвищують екологічну репутацію керуючих компаній, що стає додатковим чинником залучення інвестицій.

Разом з тим інноваційні підходи в управлінні житловими будинками пов'язані з певними викликами. Значні початкові витрати на розробку та впровадження цифрових платформ, мобільних застосунків та екологічних рішень можуть бути бар'єром для багатьох компаній. Водночас опір змінам зі сторони персоналу та мешканців може уповільнити процес трансформації. Для подолання цих проблем важливим є залучення державної підтримки у вигляді пільг, грантів і субсидій, а також співпраця з міжнародними організаціями, які підтримують інновації у сфері житлового управління.

Отже, стратегічне управління інноваціями в керуючих компаніях України є складним, але необхідним процесом, що інтегрує сучасні технології та дозволяє підвищити економічну ефективність та екологічну сталість. Розробка та впровадження веб-версій і мобільних застосунків стають невід'ємною частиною цієї трансформації, забезпечуючи зручність для мешканців, оптимізацію процесів, прозорість тощо. Успішна реалізація таких стратегій не лише підвищує конкурентоспроможність керуючих компаній, а й створює передумови для сталого розвитку житлового сектора в умовах динамічних змін сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Рівень споживання енергоресурсів у житловому секторі. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Національного банку України. Інфляційний звіт. Квітень 2024 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf.
3. Дослідження Європейської Бізнес Асоціації «Інновації у сфері управління житловими будинками». URL: <https://eba.com.ua>.
4. International Energy Agency (IEA). Energy Efficiency in Buildings: Pathways to a Sustainable Future. URL: <https://iea.org/reports/energy-efficiency-in-buildings>.
5. World Economic Forum. The Future of Urban Development and Services. URL: <https://weforum.org/reports/urban-development>.

Куцєналова Каріна Юріївна,
студентка

*Науковий керівник: Бурбела Алла Леонідівна,
викладач кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ЕКОНОМІЧНИЙ КАПІТАЛ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Питання запровадження економічного капіталу у межах вітчизняної банківської системи на сьогодні є достатньо складним. Проблеми практичної реалізації економічного капіталу залишаються не вирішеними навіть ініціаторами даного процесу – міжнародно-активними банками. При цьому, розвиток моделей економічного капіталу зазвичай обґрунтовується двома ключовими факторами. По-перше, це переваги використання економічного капіталу як інструменту прийняття управлінських рішень. По-друге, це можливість його застосування для налагодження діалогу банку з зацікавленими сторонами, особливо з наглядовими органами.

Сучасний етап розвитку банківської системи України характеризується поступовою інтеграцією міжнародних стандартів ризик-менеджменту. Зокрема, рекомендації Базельського комітету виступають ключовим орієнтиром для вітчизняних фінансових інституцій. Особливої уваги заслуговує те, що економічний капітал перетворюється на дієвий механізм комунікації між банками, наглядовими органами та інвесторами.

Процес імплементації моделей економічного капіталу в Україні має свої специфічні особливості. На відміну від розвинених ринкових економік, де такі моделі впроваджуються переважно з ініціативи самих банків, у вітчизняній практиці визначальну роль відіграють регуляторні вимоги Національного банку України [1]. Це пов'язано з необхідністю адаптації фінансового сектору до міжнародних стандартів та забезпечення його стійкості в умовах мінливого економічного середовища.

Таким чином, використання рекомендацій Базельського комітету в діяльності банківської системи України є основною передумовою запровадження економічного капіталу у вітчизняних банках. У зв'язку з цим, доречно проаналізувати стан та розвиток банківського сектору України у контексті його відповідності зазначеним рекомендаціям. У контексті вищевикладеного важливим є аналіз стану забезпеченості банків власним капіталом, а також рівень його адекватності здійснюваним банками активних операцій.

Ключові фінансові показники, які характеризують стан та розвиток банківської системи України, а також складу та структуру власного капіталу банків протягом 2021-2023 рр. наведено у табл. 1.

Як видно з даних табл. 1, пасиви банківської системи України за досліджуваний період зростають з позитивною динамікою і на кінець звітного року в абсолютному виразі становили 2748,8 млрд грн., що на 22,5% більше проти 2022р., темп росту коли був 113,3%. Обсяги власного капіталу банків збільшилися за звітний рік на 80,3 млрд грн, а проти базового року (2021) – на 40,6 млрд грн.

Таблиця 1.

**Динаміка пасивів і регулятивного капіталу банківської системи України
у 2021-2023рр.**

Показники	Роки			Відхилення, (+,-)		
	2021	2022	2023	2022-2021	2023-2022	2023-2021
Сукупні пасиви, млрд грн	1979,3	2243,9	2748,8	+264,6	+504,9	+769,5
Темп росту, %	122,0	113,3	122,5	+12,0	-8,7	+9,2
Власний капітал, млрд грн	255,5	215,8	296,1	-39,7	+80,3	+ 40,6
Темп росту, %	104,8	103,0	115,9	-1,8	+12,9	+11,1
Частка власного капіталу в сукупних пасивах, %	11,5	11,4	10,8	-0,1	-0,6	-0,5
Динаміка частки, %	85,8	99,1	94,7	-13,3	-4,4	+8,9
Регулятивний капітал, млрд грн	182,3	211,1	258,3	+28,8	+47,2	+76,0
Темп росту, %	121,3	115,8	122,4	-5,5	+6,6	+1,1
Адекватність регулятив-ного капіталу (H2), %	21,98	19,68	21,07	-2,3	-1,39	-0,91
Темп росту, %	111,8	89,5	107,1	-22,3	+17,6	-4,7

**Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [2-3].*

Частка власного капіталу банків у їх пасивах щорічно зменшувалася й на кінець 2023р. становила 10,8%, що на 0,6 в. п. менше, ніж у 2022р. і на 0, в. п. менше, аніж у 2021р. Це є результатом того, що динаміка власного капіталу не перевищує показники динаміки сукупних пасивів банків за досліджуваний період. В загальному ж, за 2021-2023рр. пасиви банківської системи України збільшились майже на 22,5%, але найменший темп росту був у 2021р. – 113,3%. Позитивну динаміку зростання демонструє також і регулятивний капітал банківської системи, обсяги якого на кінець звітного періоду зросли на 47,2 млрд грн і становили 258,3 млрд грн., що в динаміці складає 122,4%. Найменший темп росту регулятивного капіталу банків був у 2022р. – 115,8%. Варто також відмітити, що вітчизняні банки дотримуються нормативного значення показника адекватності регулятивного капіталу (10%) і майже вдвічі перевищують його: на кінець 2023р. - H2 = 21,07%, що на 17,6% перевищує значення даного показника попереднього року. Відтак, в банківській системі України сформований достатній обсяг власного капіталу для здійснення активної кредитної та іншої діяльності, отримання доходів і прибутку за прийнятного рівня ризику.

Отже, як видно з результатів аналізу вітчизняні банки намагаються мати достатній розмір власного капіталу для дотримання усіх нормативів і забезпечення високої ліквідності та прибутковості. Недоцільно буде для банків збільшувати в подальшому частку власного капіталу в пасивах більше розміру 15%, оскільки це може негативно вплинути на можливості банків одержувати доходи і прибутки від своєї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародна угода про стандарти та вимоги до достатності капіталу для банківських організацій. Нова редакція основних положень. *Базельський комітет з нагляду за банківською діяльністю*. Базель.: BMP. 2004. 266 с.37.
2. Дані наглядової статистики. Економічні нормативи. URL. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>
3. Дані наглядової статистики. Згруповані балансові залишки URL. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>

Луценко Софія
м. Дніпро, Україна

ДІАГНОСТИКА ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті висвітлено основні наукові підходи до розуміння сутності фінансового потенціалу підприємства. Розкрито змістове наповнення, роль й призначення фінансового потенціалу підприємства. Виявлено, що головним завданням управління фінансовим потенціалом підприємства вважається оптимізація фінансових потоків з метою збільшення позитивного фінансового результату. Проте як свідчить практика функціонування вітчизняних підприємств, управління фінансовим потенціалом переважно пов'язано із підтриманням необхідної платоспроможності підприємства, досягненням беззбитковості та подальшої прибутковості, залученням кредитних та інвестиційних ресурсів. Охарактеризовано сучасні методи діагностики фінансового потенціалу, розкрито переваги та недоліки кожного з них, а також обґрунтовано авторський підхід щодо їх удосконалення.

Ключові слова: фінансовий потенціал, фінансова діагностика, фінансова інформація, оцінка фінансового потенціалу.

The article lists the main scientific approaches to understanding of essence of company financial potential. It discloses contents, role and purpose of company financial potential. It is found out that the main task of company financial potential management is considered to be optimization of financial flows to increase positive financial result. However, as it is shown by the practice of domestic companies, the financial potential management is mainly connected with maintenance of necessary solvency of the company, attainment of breakeven condition and subsequent return, attraction of credit and investment resources. Present-day methods of financial potential diagnostics are described, advantages and disadvantages of each of them are disclosed, and author's approach to their enhancement is grounded.

Keywords: financial potential, financial diagnostics, financial information, assessment of financial potential.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економічних систем, які характеризуються нестабільністю завдань підприємства, мінливістю кон'юнктури ринків збуту, перманентними змінами вартості факторів виробництва, в системі управління підприємством значно зростає роль фінансових чинників. Йдеться про необхідність обґрунтованого кількісного оцінювання реальних фінансових можливостей підприємства, у зв'язку з чим все більшого значення набувають практичні підходи до управління фінансовим потенціалом. Фінансовий потенціал підприємства є визначальним і стабілізуючим чинником його розвитку та гарантом економічного зростання. Він визначає конкурентоспроможність, можливості та інтенсивність подальшого розвитку підприємства, демонструє, наскільки гарантовані його економічні інтереси. Саме динаміка коливання параметрів фінансового потенціалу дозволяє виявити негативні тенденції, що несуть загрозу функціонуванню підприємства. Лише за умови гнучкого ефективного управління фінансовим потенціалом підприємства, можлива його адаптація до постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність використання нових теоретичних підходів, прикладного інструментарію, які сприяють ефективному подоланню підприємствами важких економічних реалій, що зумовлює розробку пропозицій щодо удосконалення здійснення діагностики та управління фінансовим потенціалом підприємств, спрямованих на формування стратегічного вектору їх сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Даній науковій проблемі постійно приділяють увагу такі вчені як Е. Альтман, В. Аранчії, М. Баканов, І. Балабанов, К. Берман, І. Бланк, В. Борисова, В. Геєць, Б. Данілішин, П. Єгоров, В. Ковальов, Б. Колас, Т. Косова, Л. Костирко, П. Макаренко, М. Мескон, О. Олійник, А. Поддєрьогін,

В. Пономаренко, В. Савчук, П. Саблук, П. Стецюк, О. Терещенко, Г. Тишоу, Р. Тоффлер, Р. Фатхутдінов, М. Чумаченко, А. Чупіс, А. Чухно, А. Шеремет та інші. Високо оцінюючи їх зусилля щодо формування теоретичної платформи наукових розвідок та практичних аспектів діагностики й управління фінансовим потенціалом підприємств, слід відмітити відсутність комплексного, системного підходу до їх розгляду. Багато проблем нині лишаються дискусійними й недостатньо розробленими, що не дає змоги підприємствам ефективно здійснювати діагностику та управління їх фінансовим потенціалом.

Метою статті є розкриття сутності, змістового наповнення, ролі й призначення фінансового потенціалу підприємства, характеристика та критичний аналіз сучасних підходів щодо здійснення діагностики та управління фінансовим потенціалом підприємства й обґрунтування авторського підходу щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. У своєму первісному етимологічному значенні поняття «потенціал» здійснює свій родовід від латинського слова «*potentia*» – сила, й означає латентні, приховані можливості. У Великому тлумачному словнику української мови, термін «*потенціал*» тлумачиться як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці; запас чогось, резерв; приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов [4, с. 902]. Український словник іншомовних слів окреслює під цим терміном «сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі тощо» [16, с. 764]. В Енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера потенціал теж розглядається як наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось [6, с. 467]. У Економічній енциклопедії вказується, що потенціал – це наявні у економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [5, с. 13-15]. Таким чином, термін «потенціал» у загальному значенні означає наявність прихованих можливостей, які ще не виявилися або здатності діяти у відповідних сферах. Підґрунтям цієї тези є ствердження К. Маркса про те, що засоби праці, предмет праці та робоча сила як фактори виробництва щодо утворення нового продукту мають ймовірнісний можливий характер. Для перетворення цієї можливості на дійсність «вони мають з'єднатися» [18, с. 27]. Деякі дослідники підтримуючи цю тезу також акцентують, що потенційність та потенціал треба вбачати вже у наявних ресурсах, а не у залученні додаткових нових, що означає перехід від екстенсивного типу розвитку до інтенсивного [18].

Також, у багато чисельних наукових публікаціях не знаходимо однозначного трактування й поняття «фінансовий потенціал»: «це сукупність наявних фінансових ресурсів, можливостей системи щодо їх залучення та ефективного управління для досягнення тактичних цілей і стратегічної мети підприємства – максимізації вартості підприємства в довгостроковому періоді» [11, с. 49]; «це обсяг власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних і перспективних витрат» [18, с. 52]; «це потенціал, який визначається обсягом, складом і структурою джерел фінансування (пасивів) підприємства, тобто частина економічного потенціалу підприємства» [12, с. 21]; «це потенційні фінансові показники виробництва (прибутковість, ліквідність, платоспроможність), потенційні інвестиційні можливості» [17, с. 258-259].

Ю.В. Сердюк-Копчекчі визначає фінансовий потенціал, як «сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у господарській діяльності та характеризуються можливістю їх залучення для фінансування як майбутньої діяльності підприємств, так і їх стратегічних напрямків розвитку» [14].

В. Ковальов стверджує, що «фінансовий потенціал – це характеристика фінансового положення та фінансових можливостей підприємства» [3]. П.А. Фомин і М.К. Старовойтов стверджують, що «фінансовий потенціал підприємства – це відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату» і далі уточнюють, що його можна визначити як «... характеристику фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та кредитоспроможності» [19]. В. Бикова та Ю. Ряснянський характеризують фінансовий потенціал як «рушійну силу, необхідну для переведення сконцентрованих на підприємстві ресурсів із статичного стану в динамічний, що забезпечує максимально ефективну реалізацію цілей та напрямів розвитку підприємства» [2].

Переважно, вчені під фінансовим потенціалом підприємства розуміють сукупність фінансових спроможностей і можливостей підприємства [2]. При цьому під спроможністю розуміються наявні фінансові ресурси, а можливості трактуються як напрямки їх використання. Так, О. Белов вказує, що «фінансовий потенціал – це сукупність фінансових спроможностей та можливостей, які має в своєму розпорядженні підприємство». При цьому він конкретизує: спроможності – це всі його фінансові ресурси, а можливості – це, по-перше, механізм, який забезпечує їх використання для досягнення певної мети, по-друге, це ті напрямки, «ворота», які відкриті для підприємства з даним потенціалом [1]. Таким чином, основним підходом, який розкриває сутність різних підходів до інтерпретації змістового наповнення поняття «фінансовий потенціал підприємства», є ресурсний, який відображає сукупність фінансових показників підприємства, що свідчать про його здатність функціонувати і розвиватися.

Аналіз складових та загального рівня фінансового потенціалу низки вітчизняних підприємств засвідчує, відсутність комплексного механізму управління фінансовим потенціалом підприємства, що позначається на розбалансованості їх фінансових процесів, відсутності стійкого зростання показників фінансового стану та стійкості. Як свідчить практика функціонування вітчизняних підприємств, управління фінансовим потенціалом, у них переважно пов'язано із підтриманням необхідної платоспроможності підприємства, досягненням беззбитковості та подальшої прибутковості, залученням кредитних та інвестиційних ресурсів.

Оскільки прийняття управлінських рішень носить інтуїтивний характер [8, с. 62], то виникає необхідність постійно оновлювати інформацію про фінансовий потенціал підприємства. Як слушно вказує В. Ковальов, фінансовий потенціал створює фундамент для трансформації наявного у підприємства ресурсного потенціалу (технологічного, матеріально-технічного, трудового, управлінського) в конкретні результати господарської діяльності підприємства. Різні підходи до окреслення змістового наповнення поняття «фінансовий потенціал» зумовлюють проблеми його кількісного виміру в умовах діяльності конкретних підприємств.

Параметри фінансового потенціалу підприємства варто досліджувати у двох напрямках: показники у динаміці, що дозволяють виявити та попередити негативні тенденції у функціонуванні фінансової сфери підприємства; моментні показники, що характеризують поточний фінансовий стан підприємства, та можуть бути використані як основа для короткострокових управлінських рішень; оцінка показників проводиться на основі порівняння з нормативними значеннями даних показників [9, с. 93]. Рівень наявного у підприємства фінансового потенціалу визначається обсягом та якістю накопичених у підприємства фінансових ресурсів (стану активів, рівня ліквідності, можливостей та обсягів залучення кредитів).

Технологія діагностики та визначення рівня фінансового потенціалу складається з трьох блоків. Перший блок – визначення й характеристика рівнів фінансового потенціалу та його оцінка за фінансовими показниками. Другий блок – оцінка фінансового потенціалу за критеріями «своєчасність та повнота розрахунків за своїми борговими зобов'язаннями у поточній та довгостроковій перспективі» та «можливість залучення інвестиційних та кредитних ресурсів». Третій блок – комплексна експертна оцінка фінансових можливостей та резервів підприємства.

Нині пропонується багато методів діагностики фінансового потенціалу: грошової оцінки елементів потенціалу, індексний, ресурсно-регресійний, індикативний, пріоритетної оцінки ресурсів; витратний, результатний, коефіцієнтний, експертний підходи. У наукових публікаціях виокремлюються економічна, фінансова й бухгалтерська моделі діагностики фінансового потенціалу підприємства [3].

Висновки. Фінансовий потенціал є складною, динамічною системою, елементи якої взаємозв'язані та взаємозумовлені. Фінансовий потенціал підприємств є результатом взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин підприємств, залежить від результатів їхньої виробничої, збутової, постачальницької, інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності. Кожен з елементів залежить від рівня розвитку підприємства, конкурентної позиції, можливості залучення та поєднання окремих видів джерел фінансування, ефективності системи управління. Аналіз складових та загального рівня фінансового потенціалу низки підприємств засвідчив відсутність комплексного механізму управління фінансовим потенціалом підприємства, що позначається на розбалансованості їх фінансових процесів, відсутності стійкого зростання показників фінансового стану та стійкості.

Високий фінансовий потенціал свідчить про фінансову результативність підприємства, достатній рівень рентабельності, ефективне використання фінансових ресурсів, дотримання платіжної дисципліни, можливість доступу до зовнішніх джерел фінансування, здійснення ефективної інвестиційної політики, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, існування перспектив нарощення фінансових резервів. Низький фінансовий потенціал свідчить про існування «вузьких місць» у фінансовій сфері, збитковість, неплатоспроможність, кризовий стан, загрозу банкрутства. Основною цільовою настановою діагностики фінансового потенціалу є оцінка й виявлення латентних фінансових можливостей й резервів сталого розвитку підприємства. Здійснювати діагностику фінансового потенціалу підприємства необхідно систематично й детально, оскільки від об'єктивного визначення рівня його використання залежить й ефективність управління фінансовим потенціалом та економічна перспектива й розвиток підприємства. Управління фінансовим потенціалом має бути спрямоване на забезпечення систематизованого надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, адже використання рівня фінансового потенціалу – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства.

Подальші дослідження у цій сфері можуть стосуватись розроблення методичних рекомендацій розрахунку інтегрального показника фінансового потенціалу підприємства на основі матричного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белов О.В. Визначення фінансового потенціалу підприємства / О.В. Белов // Регіональні перспективи. – 2002. – № 5. – С. 29-34.

2. Бикова В.Г. Оцінка та управління фінансовоекономічним потенціалом підприємств загальнодержавного значення: монографія /В.Г. Бикова. – Донецьк: Наука і освіта, 2008. – 180 с.
3. Борко Ю.Л. Зростання фінансовоекономічного потенціалу підприємств в умовах впровадження інтелектуальної власності / Ю.Л. Борко // Економіка і організація управління. – 2008. – Вип. 3. – С. 103-109.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
6. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація, ТзОВ «Книгодрук», 2000. – 704 с.
7. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 432 с.
8. Котлер Ф. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності / Ф. Котлер, Дж.А. Касліоне [пер. з англ. під ред. Т.В. Співаковської, С.В. Співаковського]. – К.: Хімджест, ПЛІАСК, 2009. – 208 с.
9. Кузькін Є.Ю. Фінансовий потенціал підприємств машинобудівної галузі / Є.Ю. Кузькін // Фінанси України. – 2009. – № 7. – С. 89-93.
10. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінка / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7. – С. 123-130.
11. Мельник О.Г. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства: сутність та індикатори оцінювання / О.Г. Мельник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент». – 2007. – № 606. – С. 46-51.
12. Митрофанов Г.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2002. – 301 с.
13. Сердюк-Копчекчи Ю.В. Модель діагностики фінансового потенціала промислових підприємств / Ю.В. Сердюк-Копчекчи // Финансы, учет, банки. – Донецьк: ДонНУ, Каштан. – 2011. – Вип. 13. – С. 92-102.
14. Стецюк П.А. Аналіз елементів фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 1. – С. 48-53.
15. Словник іншомовних слів/ укл. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
16. Танклевська Н.С. Фінансовий потенціал як категорія управління фінансами підприємства / Н.С. Танклевська // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2009. – № 2. – С. 257-262.
17. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч.посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексик. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
18. Фомин П.А. Особенности оценки производственного потенциала промышленных предприятий / П.А. Фомин, М.К. Старовойтов // Библиотека экономиста: бизнес планирование, бюджет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cis2000.ru/1/37_1_1.shtml.
19. Bolan N. The diagnosis of financial resources of small and middle size enterprises / N. Bolan, M.A. Bolan // Proceedings in Manufacturing Systems, Volume 8, Issue 4, 2013.
20. Georgescu L.S. Diagnostic Analysis of Tool of Flows and Resources / L.S. Georgescu, G. Susmanschi // Economics, Management and Financial Markets, Vol. 9, No. 1, March 2014.
21. Susu S. The Financial Diagnosis – Component of the Global Diagnosis and Instrument of the Financial Analysis / S. Susu, M. Birsan [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ann.ugal.ro/eco/Doc2009_2/Susu_Birsan.pdf.
22. Verbano C. Managing Risks in SMEs: A Literature Review and Research Agenda / C. Verbano, K. Venturini // Journal of Technology Management & Innovation, Vol. 8, No. 3, Santiago nov. 2013.

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ АКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Для стабільної та ефективної роботи промислових підприємств в умовах конкуренції та нестабільної економіки актуальною є задача підвищення рівня їхньої ділової активності та ефективного фінансового управління нею. Розв'язання цієї задачі ускладнюється недостатньою готовністю суб'єктів господарювання та нестабільністю бізнес-середовища.

Управління діловою активністю передбачає зусилля підприємства для виходу його продукції на ринок капіталу. Аналіз ділової активності відображає ефективність діяльності підприємства, що визначається швидкістю обороту його фінансових ресурсів.

Підвищення ділової активності досягається за допомогою постійного економічного аналізу, спрямованого на оцінку ефективності використання ресурсів та пошук шляхів їхнього покращення. Таким чином, ділова активність підприємства проявляється у швидкості обігу його фінансів, що свідчить про ефективність діяльності відносно використання ресурсів у виробничому процесі.

Управління діловою активністю включає розробку процесів, спрямованих на збільшення обсягів виробництва та зменшення витрат із збереженням виробничих ресурсів. Важливо зазначити, що зниження собівартості не повинно негативно впливати на якість продукції, оскільки це може призвести до погіршення її характеристик, зменшення попиту та, відповідно, до скорочення продажів.

Комплексне управління діловою активністю має систематично охоплювати всі аспекти фінансової діяльності підприємства, включаючи виробництво, фінанси, збут, маркетинг, інвестиції тощо. Ефективність кожного з цих напрямків безпосередньо впливає на загальний результат бізнесу. Незважаючи на різні підходи до трактування ділової активності, можна виділити наступні основні етапи для визначення її сутності: макроекономічний, мікроекономічний, особистісний та комплексний

Термін «ділова активність» належить до макроекономічних досліджень, пов'язаних з природою хвильової динаміки, яка спостерігається за допомогою теорії циклічних коливань у межах різних концепцій економічних циклів [8**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Зауважимо, що в макроекономіці немає цілісної (комплексної) теорії економічного циклу, а виділяють дво- та чотирифазну моделі економічного циклу.

У вітчизняну наукову школу ділова активність увійшла в 1990-х роках. Із здобуттям Україною незалежності, розвитком ринкової економіки, підприємництва та появою таких понять, як підприємницький ризик та банкрутство бізнесу, їх запобігання вимагало від підприємців активних дій [7].

Термін «ділова активність» нещодавно став використовуватися у вітчизняній бухгалтерській та аналітичній літературі, з метою визначення загальновідомих підходів до аналізу фінансової звітності через призму аналітичних коефіцієнтів.

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності та змісту економічної категорії

«ділова активність підприємства» [1, 2, 3, 4, 5, 6]

Автор, джерело 1	Сутність та зміст 2
Андрєєва А.О.	Ділова активність визначається шляхом порівняльного аналізу набору відповідних ринкових показників конкретного підприємства в порівнянні з аналогічними показниками підприємств- конкурентів, для оцінки ринкової позиції підприємства та його успіху на ринку, з певними часовими межами
Анісімова О.М.	Ділова активність охоплює найважливіші сфери життєдіяльності підприємства, а саме виробництво, фінанси, маркетинг, тому дає можливість оцінити внутрішню та зовнішню ефективність.
Беляєвський І. К.	Ділова активність – це ринкове явище, що характеризується кількістю і обсягом угод, їх динамікою, станом і наповненістю портфеля замовлень.
Антипенко Є. Ю., Ногіна С. М., Піддубна Ю. С.	Комплексний опис діяльності підприємства, включаючи оцінку ступеня напруженості та виконання плану за всіма видами показників діяльності; комплекс заходів, спрямованих на підвищення прибутковості підприємства та інвестиційної готовності, полягає в пошуку можливих резервів підвищення ефективності виробництва, праці, нематеріальних та фінансових ресурсів, прагнення лідерства на ринку
Гарасюк О. А., Ігнатенко М. Ю.	Ділова активність підприємства оцінюється за набором сукупністю кількісних і якісних параметрів, включаючи зростання економічного потенціалу підприємств, обсяги експорту, імідж підприємства, його соціальну та екологічну активність
Соловей Н. В., Гудима В. Ю.	Всі зусилля підприємства, спрямовані на підвищення його конкурентоспроможності на ринку товарів, праці та капіталу
Масюк Ю. В., Качур В. С.	Весь спектр зусиль підприємства, спрямованих на просування на ринках продукції, праці, капіталу
Синькевич Н. І. та Співак С. М.	Ділова активність підприємства є комплексною, але автори додають аргумент, що комплексність корпоративної діяльності включає оцінку ступеня інтенсивності та виконання плану за всіма видами показників ефективності; всі зусилля щодо підвищення прибутковості компанії та планування інвестицій, пошук можливих резервів підвищення ефективності виробництва, аналіз ефективності використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, уміння правильно використовувати ресурси, характер діяльності.
Дончак Л. Г. та Ціхановська О. М.	Ділова активність - проблема корпоративного бізнесу, яка визначає її платоспроможність, фінансову стійкість і стабільність, а також позицію підприємства на ринку, безпеку та ефективність усіх видів ресурсів і фінансової діяльності.
Воронко Р. М. та Воронко О. С.	Ділова активність підприємства є складною категорією, яка потребує раціонального використання ресурсів та прибуткової господарської діяльності. Ділова активність – це комплексна категорія, яка виражається через систему взаємопов'язаних економічних показників, що оцінюються за сукупністю кількісних та якісних критеріїв»
Куриленко П. Т.	Ділова активність підприємства, як функція управління ефективністю, з розширеними суб'єктами економічних відносин на макро- та мікрорівнях, спрямована на їх зростання, збільшення зайнятості та ефективне використання всіх видів ресурсів для досягнення конкуренції на ринках і для генерації сучасних інновацій та інвестицій по відношенню до ринків і загальної національної економіки.

У широкому значенні ділова активність охоплює всі зусилля, необхідні для просування продукції, товарів, послуг і капіталу компанії на ринки. У вузькому ж розумінні, при аналізі економічних і фінансових показників, ділова активність компанії стосується поточних виробничих і збутових показників; цей термін є не зовсім точним перекладом англійського «business activity», що насправді відображає систему коефіцієнтів.

Ділову активність підприємства можна оцінювати через призму різних аспектів ефективності: операційної, використання активів і ресурсів, інтенсивності виробництва тощо. На неї впливають загальні результати діяльності, комбінація досягнутих показників, поточні обсяги виробництва й продажів, а також умови бізнес-середовища. Управління діловою активністю має розглядатися як сукупність організаційних та аналітичних заходів, спрямованих на підвищення її ефективності для збільшення ресурсів і покращення якості роботи компанії.

Класифікація факторів, що визначають ділову активність підприємства, дозволяє глибше розкрити суть цього поняття, оцінити вплив окремих факторів на діяльність підприємства та забезпечити їхній контроль. Це дає змогу більш точно аналізувати та оцінювати ефективність роботи підприємства, приймати обґрунтовані управлінські рішення для досягнення високих результатів, а також ефективно керувати підприємством. Така класифікація допомагає оцінити виробничі та збутові можливості, підтримувати конкурентоспроможність, оцінювати ефективність менеджменту та визначати інновації, які сприятимуть довгостроковому економічному ефекту, вдосконаленню виробничих і організаційних процесів, а також створенню конкурентних переваг на ринку.

Аналіз методичних підходів до оцінки ділової активності показує, що багато авторів досліджують цю проблему. Однак єдиної методики оцінки ділової активності підприємств поки не існує. Різні дослідники пропонують різну кількість показників для оцінки, наприклад, Біла О.Г. виділяє 4 групи показників, що включають 24 фінансових коефіцієнти, Ізмайлова К.В. - 13, Мец В.О. - 18, Поддєрьогін А.М. - 10, Подольська В.О. і Ярїш О.В. - 10, Стасюк Г.А. - 12, Строченко Н.І. і Шиян Д.В. - 15, Шеремет О.О. - 12 тощо. Глибокий аналіз змісту цих методик свідчить, що автори, як правило, використовують схожі показники, лише з різним рівнем деталізації.

Отже, показник ділової активності є важливим індикатором у діяльності підприємства, оскільки він характеризує ефективність використання його ресурсів, інтенсивність операційної діяльності та здатність швидко реагувати на зміни ринкового середовища. Високий рівень ділової активності свідчить про продуктивність роботи підприємства, зокрема про його здатність до швидкого обігу активів, ефективного використання капіталу та своєчасного виконання зобов'язань.

Значення показника ділової активності полягає у тому, що він дозволяє керівництву оцінити поточний стан підприємства, зокрема його фінансову стійкість та конкурентоспроможність на ринку. На основі цього показника можна визначити потенційні резерви для оптимізації діяльності та зменшення витрат, що сприятиме підвищенню прибутковості та стійкому розвитку компанії. Крім того, аналіз ділової активності дозволяє виявити недоліки в управлінні ресурсами і своєчасно впровадити заходи для їх усунення.

Показник ділової активності також допомагає оцінити ефективність маркетингових, виробничих та інвестиційних стратегій підприємства, що дає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення. Відстеження цього показника у динаміці дозволяє керівництву планувати інноваційні проекти, вдосконалювати процеси та зміцнювати позиції на ринку. Отже, ділова активність є ключовим елементом, який відображає успішність та перспективи розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева А. О. Підходи до управління діловою активністю та фінансовою конкурентоспроможністю підприємства/ А. О. Андреева. // Ефективна економіка. - 2019. - № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_11_78
2. Анісімова О. М. Аналіз ділової активності підприємства як системна оцінка ефективності використання власних ресурсів/ О. М. Анісімова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2013. - № 2. - С. 19-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2013_2_6
3. Антипенко Є. Ю. Аналіз теоретичних аспектів ділової активності підприємства та існуючих підходів до її оцінювання/ Є. Ю. Антипенко, С. М. Ногіна, Ю. С. Піддубна // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 3. - С. 76-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_3_19
4. Воронко Р. М. Аналіз ділової активності в системі управління розвитком підприємства/ Р. М. Воронко, О. С. Воронко // Підприємництво і торгівля. - 2018. - Вип. 23. - С. 64-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2018_23_13
5. Масюк Ю. В. Економічна сутність ділової активності підприємств та підходи до її оцінки/ Ю. В. Масюк, В. С. Качур. // Ефективна економіка. - 2019. - № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_10_25
6. Соловей Н. В. Аналіз ділової активності підприємства як основа підвищення ефективності його діяльності/ Н. В. Соловей, В. Ю. Гудима // Молодий вчений. - 2019. - № 1(1). - С. 247-249. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_1\(1\)_58](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_1(1)_58)
7. Щеглюк С. Д. Теоретичні підходи до типології просторових форм ділової активності регіону/ С. Д. Щеглюк // Регіональна економіка. - 2016. - № 3. - С. 69-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_3_11
8. Юрчишена Л. В. Макроекономічний аналіз ділової активності підприємств/ Л. В. Юрчишена, О. А. Пікуліна // Економіка і організація управління. - 2017. - Вип. 3. - С. 95-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2017_3_11

Хайдарі Анастасія
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
Науковий керівник – Бурбела Алла
викладачка кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Бюджетне планування успішно виконує ключову роль у забезпеченні ефективності бюджетного процесу, адже самого від його якості залежить раціональне використання фінансових ресурсів держави. У умовах соціально-економічних викликів, що стоять перед Україною, ефективне планування бюджету стає одним із визначальних чинників стабільності державних фінансів, економічного розвитку та соціального добробуту. Аналіз ефективності застосування сучасних інструментів бюджетного планування є місцем для формування збалансованої та сталої бюджетної політики України.

Розглядаючи питання аналізу ефективності застосування бюджетного планування в бюджетному процесі України, хочемо звернути увагу на один із важливих елементів бюджетного планування, за допомогою застосування якого ми зможемо дійти до конкретних висновків, а саме – бюджетну програму та оцінку її ефективності зокрема. Загалом, бюджетна програма описує мету, завдання, ресурсне забезпечення та очікувані результати витрат, пов'язаних з виконанням конкретних державних функцій. Кожна бюджетна програма містить відомості про кошти, які виділяються на реалізацію програми, опис витрат, пріоритети та очікувані результати [4]. Бюджетні програми дозволяють державі керувати своїми фінансовими ресурсами, забезпечуючи ефективне використання бюджетних коштів, прозорість та відповідальність у використанні коштів державного бюджету, а також забезпечуючи звітність та контроль за витратами державних коштів. Проте, виділяючи основну головну мету бюджетної програми, можемо визначити, що вона полягає у забезпеченні формування та реалізації вираженої фінансової, податкової та бюджетної політики, а також у створенні умов для стабільного розвитку економіки.

Отже, задля аналізу ефективності застосування бюджетного планування у бюджетному процесі України, використаємо для прикладу результати оцінки ефективності однієї із бюджетних програм 2023 року. Адже проаналізувавши ці результати, ми зможемо визначити ступінь досягнення запланованої мети та виконання завдань бюджетної програми, а відтак і зуміємо надати висновок щодо ефективності використання бюджетного планування. Отже, візьмемо до уваги бюджетну програму «Керівництво та управління у сфері фінансів», основними завданнями якої є формування та забезпечення здійснення державної фінансової, бюджетної та боргової політики, прозорості та збалансованості бюджетної політики на середньострокову перспективу та розподіл ресурсів відповідно до пріоритетів розвитку держави, ефективної взаємодії з фінансових питань з міжнародними фінансовими партнерами [1]. Розглянемо

планування видатків, (надання кредитів) за напрямми використання бюджетних коштів та загалом проаналізуємо певні відхилення.

Таблиця 1.

**Видатки / надання кредитів за напрямми використання
бюджетних коштів (тис. грн)**

Напрями використання бюджетних коштів	План	План зі змiнами	Факт	Вiдхилення плану зі змiнами від плану (+/-)	Вiдхилення факту від плану зі змiнами (+/-)
1	2	3	4	5	6
ВСЬОГО за бюджетною програмою	627 807,0	690 303,1	684 690,9	62 496,1	5 612,2
у т. ч.: загальний фонд	627 807,0	686 314,5	680 926,7	58 507,5	5 387,8
спеціальний фонд	0,0	3 988,6	3 764,2	3 988,6	224,4
Забезпечення виконання функцій і завдань, покладених на Мінфін, всього	627 807,0	690 303,1	684 690,9	62 496,1	-5 612,2
у т. ч.: загальний фонд	627 807,0	686 314,5	680 926,7	58 507,5	5 387,8
спеціальний фонд	0,0	3 988,6	3 764,2	3 988,6	224,4

Джерело: [1].

Проаналізувавши дані таблиці 1, можна спостерігати певні відхилення у плануванні та виконанні видатків за напрямми використання бюджетних коштів. За загальним фондом держбюджету затверджені бюджетні призначення за початковим планом становили 627 807,0 тис. грн. Після внесення змін план зріс до 686 314,5 тис. грн. Водночас фактичні видатки за загальним фондом у 2022 році склали 680 926,7 тис. гривень. Таким чином, відхилення плану зі змінами від початкового плану становило +58 507,5 тис. грн, а відхилення фактичних видатків від скоригованого плану — -5 387,8 тис. грн. Щодо спеціального фонду, початковий план не передбачав видатків. Проте після внесення змін до кошторису спеціальний фонд отримав планові показники у розмірі 3 988,6 тис. грн. Фактичні видатки спеціального фонду склали 3 764,2 тис. грн. Відхилення плану зі змінами від початкового плану склало +3 988,6 тис. гривень, а фактичні видатки від скоригованого плану відхилювалися на -224,4 тис. гривень.

Загалом за бюджетною програмою затверджений початковий план становив 627 807,0 тис. грн, але після внесення змін збільшився до 690 303,1 тис. грн. Фактичні видатки за програмою склали 684 690,9 тис. гривень, що свідчить про відхилення плану зі змінами від початкового плану на +62 496,1 тис. гривень і відхилення фактичних видатків від скоригованого плану на -5 612,2 тис. гривень.

Таким чином, зміни в обсягах видатків, особливо за спеціальним фондом, свідчать про необхідність більш гнучкого бюджетного планування та ретельного прогнозування, щоб мінімізувати відхилення між плановими та фактичними показниками.

Також зазначимо щодо загального висновку про ефективність аналізованої нами бюджетної програми. Отож, мета, ціль та завдання бюджетної програми були виконані у межах затверджених бюджетних призначень за 2022 рік, саме результативні показники бюджетної програми дають змогу пересвідчитись у цьому. Проте за результатами проведеної оцінки та задля ефективного використання бюджетних ресурсів, у звітному періоді здійснювалися перерозподіли бюджетних асигнувань, які затверджені в розписі бюджету та кошторисі. Крім того, були внесені зміни до кошторису апарату Мінфіну за

бюджетною програмою в частині власних надходжень. Та загалом бюджетна програма «Керівництво та управління у сфері фінансів» продовжує залишатися актуальною задля подальшого здійснення її діяльності з метою належного функціонування Міністерства фінансів України [2].

Отож, розглянувши вищенаведений приклад складової оцінки бюджетної програми, основного складника бюджетного планування загалом, ми можемо зробити аналіз щодо ефективності самого застосування бюджетного планування. Як вже розглядали, згідно показників, які наведені у таблиці, присутні певні відхилення, звичайно ж не катастрофічні та у надзвичайних умовах допустимі, проте слід все ж зауважити, що йдеться про планування бюджету. І нехай це всього лиш окрема бюджетна програма, проте й вона показує наскільки важливе та ефективне бюджетне планування в бюджетному процесі. Адже завдяки плану уже були взяті певні показники, які згодом коригувалися в результаті внесених змін.

Із вище проаналізованих даних, можемо стверджувати, що бюджетне планування потребує більш якісного здійснення та постійного вдосконалення, адже при різних непередбачуваних подіях в країні, необхідним залишається ефективне прогнозування економічних фінансових показників та забезпечення фінансової стійкості країни загалом.

Проте, все ж слід зазначити, що незважаючи на певні недоліки, застосування бюджетного планування в бюджетному процесі України є необхідним. Адже за допомогою нього можна забезпечити алокацію ресурсів, стабільність та прогнозованість економіки, контроль за виконанням бюджету та забезпечення прозорості та відповідальності управління фінансовими ресурсами держави. Бюджетне планування також допомагає забезпечити забезпечення соціальної справедливості, оскільки дозволяє уряду встановлювати пріоритети на підтримку найбільш уразливих груп населення та соціальних програм [3].

Отже, можна зробити висновок, що бюджетне планування є ключовим елементом ефективного управління державними фінансами, забезпечуючи раціональне використання ресурсів, прозорість і підзвітність. Аналіз бюджетної програми «Керівництво та управління у сфері фінансів» підтвердив досягнення її мети та завдань у межах затверджених бюджетних призначень, хоча певні відхилення між плановими та фактичними показниками свідчать про необхідність подальшого вдосконалення процесу прогнозування та коригування бюджетних планів. У контексті соціально-економічних викликів, що стоять перед Україною, підвищення якості бюджетного планування набуває особливої актуальності, адже воно сприяє стабільності державних фінансів, забезпеченню соціальної справедливості та сталому економічному розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Результати оцінки ефективності бюджетних програм Міністерства фінансів України за 2023 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ocinka-efektivnosti-bjudzhetnih-program>
2. Про оцінку ефективності бюджетних програм державного бюджету: Закон України №41 зі змінами від 26.01.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0646-20#Text>
3. Далевська Т. А. Фінансово-бюджетне та стратегічне планування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації. *Світ Фінансів*. 2019. №1(58). С. 44-53.
4. Базика С.К. Бюджетне планування як інструмент фінансового стратегічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. № 18. 2018. С. 114-118

ХАРЕВСЬКА Каріна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: к. е. н., доцент, **КОЗІЦЬКА Наталя**
доцент кафедри економіки, обліку і підприємництва

*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
(Первомайський навчально-науковий інститут)*

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Успішна діяльність будь-якого суб'єкта господарювання на пряму залежить від якості, достовірності, повноти й неупередженості інформації про його внутрішній стан та зовнішні фактори впливу. Головним джерелом такої інформації виступає фінансова звітність. Саме вона призначена для забезпечення внутрішніх і зовнішніх користувачів правдивою та достовірною інформацією про фінансовий стан суб'єкта господарської діяльності, його фінансові результати, рух грошових коштів та зміни в структурі власного капіталу. В той же час, управління підприємством неможливе без наявності інформації в розрізі всіх видів його діяльності, що будується за даними результатів економічного аналізу, основою інформаційного забезпечення якого є фінансова звітність. Детальний аналіз фінансової звітності дає можливість господарюючим суб'єктам, що наразі працюють в умовах невизначеності, приймати виважені управлінські рішення та здійснювати планування і прогнози на майбутнє.

Фінансова звітність як елемент системи управління завжди перебувала та перебуває у колі інтересів науковців і практиків, поміж яких варто відзначити: Євсєєву О.О., Москалюк Г.О., Добровольську О.В., Кравченко М.В., Польову Т.В. та інших. Проте, незважаючи на наявність значної кількості напрацювань з даної тематики, питання дослідження ролі фінансової звітності в системі управління підприємством у воєнний період потребують додаткових досліджень.

У сучасних умовах господарювання, забезпечення ефективного управління суб'єктами господарської діяльності набуває все більшої актуальності через кризовий їх стан, спричинений військовими діями на території України. Виважене та ефективне управління фінансовими ресурсами надає можливість «вижити» в жорстких умовах сьогодення. Управління ресурсами, як і будь-який управлінський процес, передбачає проведення фінансового аналізу, що дозволяє сформувати економічно-обґрунтовану стратегію фінансування. Використовуючи його інструменти можна виявити структурні зрушення, визначити темпи росту та приросту в складі господарських засобів та джерелах їх утворення, розрахувати показники ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності тощо. Такі показники є допомогою управлінському персоналу в плануванні та контролі його діяльності, оцінці комерційних ризиків та кінцевих результатів (доходів, витрат, фінансових результатів).

В процесі прийняття якісних управлінських рішень менеджерами підприємств якісно трансформується роль та значення фінансової звітності цих підприємств. Фінансова звітність постає ключовим чинником інфраструктури ринкової економіки, прозорим важелем комунікації. Завдяки цьому менеджери на будь-яких рівнях в змозі впроваджувати стратегію та тактику розвитку підприємства, яке очолюють [1].

Під час підвищення значення ефективного управління підприємством процес звітування має вирішувати не лише проблеми констатації фінансового стану, результативності діяльності, руху грошових коштів та капіталу, але і сприяти захисту бізнесу. У цьому контексті мова йде про необхідність окрім фінансового звітування побудови у сучасних підприємствах системи управлінської звітності, у тому числі не фінансових звітів [2]. Фінансові звіти, у сукупності з управлінськими, охоплюють всі рівні управління та висвітлюють інформацію в розрізі всіх видів діяльності підприємства (рис.1).

Рис.1. Фінансова звітність в системі управління підприємством

Узагальнюючи вищевикладене можемо стверджувати, що фінансова звітність є системою показників, які відображають результати діяльності підприємства за звітний період і є одним із елементів системи управління підприємством. Звітні показники виступають важливим джерелом інформації про виконання планів розвитку суб'єкта господарювання та подальшої стратегії для прийняття ефективних управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Добровольська О.В., Кравченко М.В., Даніленко О.В. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством // *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-34> (дата звернення: 21.11.2024 р.).
2. Москалюк Г.О., Тонгобаш Т.Д. Звітність як інструмент підвищення ефективності управління діяльністю підприємства // *Науковий вісник ОНЕУ*. 2022. №9-10 (298-299). С.30-36. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/298-299/pdf/30-36.pdf>. DOI:10.32680/2409-9260-2022-9-10-298-299-30-36 (дата звернення: 21.11.2024 р.).
3. Польова Т.В., Дружина А.В. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством // *Ефективна економіка*. 2019. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/91.pdf. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.89 (дата звернення: 21.11.2024 р.).

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Оринянський Ярослав

студент 2 курсу

комп'ютерне відділення

Науковий керівник: Мельник Наталія Миколаївна,

викладач історії України

Вінницький технічний фаховий коледж

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ – НАЩАДОК КОЗАЦЬКОГО РОДУ

Павло Скоропадський згадується у двох крайнощах: від ідеалізації його політики прихильниками гетьмана до гострої, навіть часто фальсифікованої критики. Спробуємо розібратися у цих двох аспектах.

Народився Павло 15 травня 1873 року у німецькому місті Вісбадені в родині офіцера армії Російської імперії Петра Скоропадського, нащадка одного з найвизначніших родів козацької України. Цінував своє походження, радо користувався поняттям "українські козаки". Хоча члени цього роду були лояльні проросійським ідеям й будували свою кар'єру в імперії, більшість не цуралися української державності. За свідченнями Павла, у їх домі плекали повагу до українського: "постійно співали українських пісень, з пошаною ставились до бандуристів, читали і обговорювали книги Костомарова та інших письменників" [1].

Сімейні традиції, як і традиції всієї тодішньої аристократії Російської імперії, вимагали, щоб юний Павло пішов шляхом військовика. Військова кар'єра приваблювала і самого П. Скоропадського, який був зачарований військовим минулим свого батька та інших представників роду. У 1886 році Павло Скоропадський вступає до Петербурзького Пажеського корпусу і успішно закінчує його 1893 року. Молодого офіцера призначають на службу до Кавалергардського полку тимчасово виконуючим обов'язки командира ескадрону. Під час Першої світової війни за особисту мужність і героїзм нагороджувався Георгіївською зброєю.

Після наступу більшовиків у грудні 1917 року, УНР опинилася у скрутному становищі й була змушена шукати військової підтримки зовні. Антанта відмовила через відсутність визнання незалежності України, стратегічними міркуваннями на користь Білого руху та нестабільністю українського керівництва. Допомога ж знайшлась з боку Четверного Союзу, з яким 27 січня 1918 р. було укладено Брестський мирний договір. Згідно з ним, країни Центрального блоку мали допомогти вивести більшовицькі загони з території України в обмін на поставку 1 млн тон хліба та іншого продовольства до кінця літа 1918 р. Тодішнє господарство не мало таких обсягів виробництва, проте Центральна Рада була ладна на все щоб зберегти українську державність [2].

Після звільнення українських земель від більшовиків у березні 1918 р. Центральна Рада оголосила про продовження нею внутрішньої політики соціалізації, яка була перервана у III-му Універсалі. У відповідь по Україні шириться і організовується опозиційний рух власних кіл громадянства. В середині березня 1918 р. П. Скоропадський утвердив опозиційну до Ради політичну організацію під назвою "Українська Народна

Громада", яка увійшла в тісний контакт з Українською демократично-хліборобською партією та "Союзом земельних власників" з метою домогтися спільними зусиллями зміни уряду і внутрішньо-економічної політики Ради. Коли ж німецьке окупаційне керівництво, невдоволене неспроможністю уряду виконувати угоди, вирішили ліквідувати українську державність, "Українська Народна Громада" розпочала підготовку до державного перевороту.

29 квітня 1918 року в Києві відбувся Всеукраїнський хліборобський конгрес, на якому зібралося близько семи тисяч делегатів з семи губерній. Переважно це було заможне селянство та великі землевласники. Вони вимагали припинити соціальні експерименти та відновити гетьманат на чолі з Павлом Скоропадським. Одразу після обрання його гетьманом він видав документ – "Грамоту до всього українського народу" та закон "Про тимчасовий державний устрій України". Розігнав Центральну Раду, головою уряду призначив Федіра Лизогуба. УНР отримала назву "Українська Держава". Головним завданням уряду було налагодження державного життя. Гетьман спирався на заможні верстви суспільства: поміщиків, промисловців, заможних селян. Німецьке командування тепер мало змогу вільно отримувати необхідне продовольство.

Скоропадський активно займався політикою українізації: було відкрито близько сотні українських гімназій, відбулося введення до навчальних програм української мови, історії та географії як обов'язкових предметів. Відкриті були українські державні університети в Києві та Кам'янці-Подільському, історико-філологічний факультет у Полтаві, створені Державний український архів, Національна галерея мистецтв, Український історичний музей, Українська національна бібліотека, Український театр драми і опери, Українська державна капела, Український симфонічний оркестр, Українська академія наук тощо.

Висновки. Унаслідок державного перевороту 1918 р. було усунуто УЦР і проголошено владу гетьмана П. Скоропадського. Внутрішньополітична діяльність гетьмана була спрямована на позитивні зміни й заходи, які, однак, були негативно сприйняті в суспільстві. Проте загалом він не зміг здобути необхідної підтримки широких мас у вирішальний для нього час. Зовнішньополітичний курс Української Держави сприяв її міжнародному визнанню й налагодженню відносин з іншими країнами. Проте на нього, як і на ситуацію в Україні загалом, негативно впливала залежність від Центральних держав, що зазнали поразки в Першій світовій війні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Павло Скоропадський: Спогади (кінець 1917 – грудень 1918) К.: Київ. Філадельфія, 2005, С. 14-15, 35-40.
2. Політична історія України: Навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей / За ред. Г.К. Швидько. Видання 2-е перероблене і доповнене. Дніпропетровськ: національний гірничий університет, 2005. С. 111-118.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Петрук Марина Олександрівна

магістрант

matvoj1303@gmail.com

Науковий керівник: Пашкевич М.Ю.

кандидат культурології,

доцент кафедри івент-менеджменту та індустрії дозвілля

Київський національний університет культури і мистецтв

ПОДІЄВА КУЛЬТУРА В СУЧАСНІЙ ІНДУСТРІЇ МОДИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Україна споконвіку - країна творчих та працьовитих людей, які вміли робити високоякісні продукти та розробляти нові технології. І мода для українців завжди мала особливе значення, у ній вони вбачали можливість демонструвати свою ідентичність, соціальний рівень, а також майстерність виготовлення власноруч ефектного одягу.

У XIX-XX століттях на тлі соціально-економічних і політичних змін, пов'язаних з національним відродженням, в Україні почали з'являтися перші модельєри та дизайнери, які стали активними учасниками глобальних модних процесів. Цей період відзначався значними зрушеннями у сфері моди, які мали важливе значення для формування української ідентичності та її репрезентації на міжнародній арені. Перші українські модельєри зосереджувалися на створенні одягу, який поєднував традиційні елементи з сучасними модними тенденціями.[3]. Вони не лише працювали з традиційними матеріалами і техніками, такими як вишивка, ткацтво та ручне плетіння, але й активно використовували нові технології та матеріали, що дозволяло їм створювати інноваційні та стильні вироби. Одним із перших відомих модельєрів був Олександр Архипенко[1] який, хоча більше відомий як скульптор і художник, також займався дизайном одягу, поєднуючи мистецтво і моду.

У радянський період мода в Україні зазнала значних змін під впливом ідеологічних обмежень. Однак, навіть в умовах жорсткого контролю, відбувалися покази мод, де демонструвалися нові колекції одягу, які мали відповідати стандартам соціалістичного реалізму. У цей час модні івенти часто проходили у формі виставок і ярмарків. Одяг українців та й усього населення СРСР у сталінські часи складно назвати модним. Він виразно відрізнявся від західноєвропейських стандартів. Втім сім'ї партійного та військового керівництва, а також дипломати, актори не потрапляли під жорстку уніфікацію зовнішнього вигляду – еліта мала змогу вбиратися вишуканіше. [3]

“Мінливий феномен моди творив загрозу супутникам соціалізму – стабільності, відсутності змін у системі й водночас непередбачуваності життя”, – зазначала дослідниця “соціалістичної моди” Джурджа Бартлетт[2] .

У радянській Україні одяг створювали в Будинках моделей та ательє мод, а масове виробництво було зосереджене на швейних підприємствах. Перший український Будинок моделей відкрили в Києві під час війни, у 1944 році. У Львові Будинок моделей з'явився в 1954 році, а в інших містах України такі установи почали відкриватися лише в

1970-х роках. Одяг іноді шили на замовлення в ательє, але такі майстерні були рідкістю, і хороші фахівці були на вагу золота. Коли рівень життя у СРСР почав зростати, вбрання більше відповідало світовим модним тенденціям. У журналі "Радянська жінка" 1957 року вже публікували моделі паризьких модельєрів. А 1959 року Будинок Діор влаштував своє перше дефіле в Радянському Союзі – у Москві. [2],

У часи "хрущовської відлиги" закордонна мода почала активніше проникати у СРСР. Зі свіжими віяннями одночасно з'являлись нові силуети, ансамблі: сукні-пальто, сукні-костюми, костюми-пальто. Вочевидь, на це впливала демократична мода від Коко Шанель. [2]

У 1956 році делегація Міністерства торгівлі СРСР відрядили в Париж, щоб набула досвіду у сфері виготовлення модного одягу.

Починаючи з 1960-х років, радянські модельєри регулярно брали участь у міжнародних виставках і показах, де отримували медалі та схвальні відгуки від преси. [5] Однак, вся ця пишнота, створювана тогочасними дизайнерами, не впливала на повсякденний одяг і моду радянських громадян. Продукція українських Будинків моделей здебільшого створювалася для показу закордонним делегаціям на фестивалях і конкурсах. Лише окремі моделі надходили у продаж, а ті, що вироблялися на фабриках, були виготовлені з низькоякісних матеріалів, мали невизначну колористику і виконувалися з використанням низьких технологій. Зростаючий попит на сучасний, якісний одяг змушував керівництво СРСР звертати увагу на "модну" сферу. З часом Будинки моделей відкрили в інших містах України, таких як Дніпропетровськ, Одеса, Харків і Донецьк. У 1959 році у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва було відкрито відділення моделювання костюма. Окрім Львова, художників-модельєрів також навчали у Москві та Ленінграді. [6]

У 70-х роках, в радянську культуру почала проникати філософія постмодернізму. У моді з'явилися еклектичність, мозаїчність, гротеск, мішанина стилів. На заході, серед молоді поширилася популярна ідеологія гіпі, якій була притаманна екологічність, барвистість, яскравість, навіть трішки «продумана неохайність». У СРСР було небагато представників цієї субкультури – проте вони стали унікальним явищем у радянському просторі. В історії львівських гіпі найяскравіші події припали на 1975–1977 роки. Тоді в саду монастиря Кармелітів Босих відбувалися грандіозні з'їзди-сейшени гіпі з усього Радянського Союзу [2].

Також, у 1970-х в Україні, як і в усьому СРСР, став популярним «народний» стиль [4]. Модельєр Алла Дутковська створювала творчі мотиви багатой буковинської традиції у сценічний одяг для ансамблів "Смерічка", "Червона рута", "Черемош". Образи їхніх солістів – відомих зірок Софії Ротару, Назарія Яремчука, Василя Зінкевича – стали символами української естради й мали чималий вплив на сценічну моду 1970–1980-х років.

Знаковою подією був вихід у 1987 році на радянський ринок популярного німецького журналу Burda Moden. На його сторінках були якісні яскраві ілюстрації та лекала. Врешті радянські кравчині-самоучки мали можливість наблизитись до практичної і стильної зарубіжної моди. Того ж 1987 року у СРСР дозволили відкривати спільні підприємства, кооперативи з виробництва товарів народного споживання, зокрема і з закордонними партнерами. На внутрішній ринок почали потрапляти тканини, одяг та аксесуари з Китаю, Туреччини й Польщі.

1980-ті стали останнім десятиліттям моди радянського зразка. Вони засвідчили: мода – складне й багатогранне явище культури. Вона потребує гнучкої політики ведення та сучасної індустріальної бази. Ні того, ні того в СРСР не було впродовж багатьох десятиріч.

Після здобуття незалежності в 1991 році Україна вступила в нову еру економічних, соціальних та культурних трансформацій. Важливим аспектом цієї еволюції стала мода, яка почала активно розвиватися як невід'ємна частина культурного ландшафту. Перші модні івенти незалежної України стали не лише платформою для демонстрації дизайнерських новинок, але й символом відродження та зміцнення національної ідентичності.

На початку 1990-х років українська модна індустрія робила свої перші кроки у нових умовах ринкової економіки. Незалежність відкрила можливості для вільного обміну ідеями, матеріалами та технологіями, що сприяло швидкому розвитку цієї галузі. У цей період стали з'являтися перші незалежні українські дизайнери, які прагнули заявити про себе на національній та міжнародній арені.

Одним із найважливіших івентів цього періоду стала Ukrainian Fashion Week (UFW), яка вперше відбулася в 1997 році. Ця подія стала першою професійною платформою для українських дизайнерів, де вони могли представити свої колекції широкій аудиторії. UFW швидко здобула популярність і стала щорічною подією, що сприяла інтеграції української моди у світовий контекст.

Ukrainian Fashion Week відіграла ключову роль у формуванні сучасної української модної індустрії. Вона надала можливість дизайнерам демонструвати свої колекції, встановлювати контакти з міжнародними партнерами та залучати інвестиції. За роки свого існування UFW стала місцем зустрічі провідних дизайнерів, критиків, байерів та модних ентузіастів з усього світу.

Після здобуття незалежності з'явилося багато талановитих українських дизайнерів, які зробили значний внесок у розвиток модної індустрії. Серед них слід відзначити Лілію Пустовіт, Вікторію Гресь, Олексія Залевського та Ірину Каравай. Вони стали першопрохідцями у створенні сучасного українського стилю, поєднуючи традиційні елементи з новаторськими ідеями.

Окрім Ukrainian Fashion Week, в Україні стали з'являтися інші важливі модні заходи. Серед них Lviv Fashion Week, який започаткували у 2008 році, та Odessa Fashion Week, що стартував у 2013 році. Ці події також зробили вагомий внесок у розвиток української модної індустрії, пропагуючи регіональні таланти та надаючи платформу для їхньої творчої реалізації.

Перші модні івенти незалежної України стали важливим етапом у розвитку національної модної індустрії. Вони не лише сприяли популяризації українських дизайнерів на міжнародній арені, але й зміцнили культурну ідентичність країни. Сучасна українська мода, завдяки таким подіям, продовжує активно розвиватися, демонструючи високу якість та унікальний стиль, що робить її важливою частиною світового модного ландшафту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архипенко О. <http://surl.li/uwvfaq>
2. Бартлетт, Дж. (2007). Мода Сходу: Привид, що переслідував соціалізм — С. 76-98.
3. Горіна Г. Так починалася радянська мода // Краса і мода. Зима 82-83. — С. 2-18.
4. Матейко К., Сидорович С. Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання // Народна творчість і етнографія. — 1963. — №2.
5. Тканко З. Українська мода у світовому контексті // Альманах 95-96. Мистецький науково-популярний ілюстрований щорічник. — Львів: Брати Сиротинські і К, 1997. — 16 с. 11.
6. Тканко З., Коровицький О. Моделювання костюма в Україні ХХ століття. — Львів: Брати Сиротинські, 2000. — 96 с.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

*Омельяненко Світлана Олександрівна,
магістр
fotiniya8888@gmail.com*

Київський національний університет культури і мистецтв

ДІЯЛЬНІСТЬ БУДИНКУ-МУЗЕЮ М. К. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПРОЕКТ «ВІД РУІН ДО ВІДРОДЖЕННЯ»

Будинок-музей М. К. Заньковецької (м. Київ) з 1989 р. функціонує в контексті загального культурного та соціально-політичного процесу в Україні. Із початком російсько-української війни одним із акцентів виставкових проєктів стала тема війни, висвітлена в роботах сучасних українських художників.

У жовтні 2024 р. реалізовано один із таких проєктів – персональну виставку Дарії Пінчук «Від руїн до відродження», учасниці Міжнародного арт-об'єднання «Повертайся живим» [1]. Мисткиня з початком повномасштабного вторгнення стала вимушеною переселенкою та певний період перебувала в США, де й почала роботу над художньою серією, яка на момент проведення виставки нараховувала 9 робіт.

Художниця за допомогою образів українських спортсменок візуалізувала історію боротьби, трагічних втрат та підтримки, з якими віч-на-віч зустрілись українці після 24 лютого 2024 року. Оскільки перемоги спортсменок на міжнародних змаганнях – це не тільки найвищий ступінь професіоналізму, а й сила духу. Дарія Пінчук у зазначеній серії зобразила Ольгу Харлан, Наталію Дубницьку, Ольгу Гром та інших українок зі світовим визнанням на тлі руйнувань, спричинених державою-агресором. Як зазначає авторка, ця серія робіт, представлена в Будинку-музеї М. К. Заньковецької, перш за все, «...про протиставлення, знищення матеріального і збереження внутрішнього духу. Про руйнацію і красу, про смерть і продовження життя» [1].

Рефлексія художниці на тему війни сконцентрована, головним чином, у ключовій роботі серії, яка вирізняється монументальністю. Її сюжет розповідає про знищений в квітні 2022 р. військами ЗСУ крейсер «Москва», флагман ворожого флоту. «...Ця картина – апофеоз серії, що символізує перемогу над ворогом, який колись здавався непорушним...» [1] наголосила Дарія Пінчук під час відкриття проєкту, співкураторами якого стали Ірина Дробот, директорка Музею театрального, музичного та кіномистецтва України [3] (філією якого є Будинок-музей М. К. Заньковецької) та Сергій Комісаров, співзасновник Міжнародного арт-об'єднання «Повертайся живим».

На знак пошани Марії Заньковецької [2], яка була однією з будівничих національної театральної справи та з нагоди 170-річчя з дня її народження, Дарія Пінчук подарувала музею свою роботу. У ній художниця символічно зобразила актрису на фоні зруйнованого ворогом 16 березня 2022 р. Маріупольського драматичного театру.

Отже, проаналізована виставка засвідчила наявність одного з тематичних напрямків виставкової роботи Будинку-музею М. К. Заньковецької в період сучасності – теми війни, що резонує з загальними виставковими тенденціями українських музеїв в останні роки та, в подальшому, потребує ширшого аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Будинок-музей М. К. Заньковецької. *Офіційна Фейсбук-сторінка*. URL: <https://www.facebook.com/MuseumofMariyaZankovetska> (дата звернення: 28.11.2024).
2. Заньковецька Марія Костянтинівна. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-14895> (дата звернення: 28.11.2024).
3. Музей театрального, музичного та кіномистецтва України. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.tmf-museum.com/> (дата звернення: 28.11.2024).

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Басич Олена Вікторівна

здобувачка вищої освіти магістр

факультет документальних комунікацій,

менеджменту, технологій та фізики

Науковий керівник: Нечипорук Богдан Дмитрович

кандидат фізико-математичних наук

Рівненський державний гуманітарний університет

ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕЛЕКТРИЧНОГО СТРУМУ В РІЗНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Розвиток освітніх технологій відкриває нові можливості для навчання, особливо актуальні в старших класах при вивченні фізики та астрономії. Традиційні методи поступово доповнюються дистанційними технологіями, що дозволяють створити інтерактивне освітнє середовище з доступом до відео, симуляцій, тестів та віртуальних лабораторій. Це робить навчання цікавішим та доступнішим.

Дистанційні технології допомагають учням засвоювати матеріал у власному темпі та надають можливість самостійно проводити експерименти. Таким чином, впровадження цих інновацій сприяє кращому засвоєнню знань та розвитку самостійності, відкриваючи перспективи для подальшого наукового розвитку.

Використання технологій дистанційного навчання при вивченні електричного струму в різних середовищах у старших класах відкриває нові можливості для викладання фізики. Ця форма навчання дозволяє забезпечити доступ учнів до навчального матеріалу незалежно від їхнього місця знаходження, що є особливо актуальним у сучасному суспільстві [1].

Зокрема, дистанційні технології роблять можливим проведення віртуальних лабораторних робіт, де учні можуть вивчати електричний струм у металах, рідинах, газах і напівпровідниках. Використання симуляцій та інтерактивних презентацій допомагає їм краще зрозуміти основи електричних явищ і особливості протікання струму в різних середовищах, що є важливим аспектом для їхнього наукового розвитку [2].

Дистанційна форма навчання дозволяє організувати навчальний процес так, щоб учні могли виконувати експерименти у віртуальному середовищі, аналізувати результати та закріплювати отримані теоретичні знання. Такий підхід не тільки полегшує засвоєння складного матеріалу, але й сприяє розвитку практичних навичок у школярів. Інтерактивні мультимедійні ресурси, включаючи відео та анімації, дозволяють учням краще засвоїти матеріал завдяки візуалізації складних процесів, що важко зрозуміти лише з підручників. Це стимулює інтерес до науки, надаючи можливість детальніше вивчати складні явища.

Завдяки дистанційним технологіям викладачі можуть індивідуалізувати процес навчання, пристосовуючи його до темпу засвоєння кожного учня. Це дає змогу підвищити ефективність викладання тем про електричний струм, сприяючи розумінню складних фізичних явищ та формуванню навичок самостійного дослідження [3].

Використання презентацій при вивченні електричного струму в різних середовищах має ряд переваг перед традиційним проведенням уроків. Схеми електричних кіл, вольт-амперні характеристики мають більш естетичний вигляд в презентації, чим при виконанні їх на дошці крейдою, і дозволяють економити час на їх зображенні. Демонстрації газових розрядів вимагають використання джерел високої напруги, що створює певну небезпеку і для них характерні швидкоплинні явища та процеси. При вивченні електричного струму в електролітах неможливо побачити рух іонів в процесі проходження струму, а в презентації можна показати, які іони і до якого електроду вони рухаються. В презентаціях легко пояснити процеси утворення електронів і дірок, легування при вивченні струму в напівпровідниках. В той же час вчителі витрачають багато часу на підготовку і розробку презентацій для проведення уроків фізики.

Отже, використання технологій дистанційного навчання при електричного струму в різних середовищах у старших класах є ефективним інструментом, що сприяє глибшому розумінню та засвоєнню знань з фізики. Завдяки віртуальним лабораторіям, мультимедійним ресурсам та інтерактивним симуляціям учні отримують можливість експериментувати з електричним струмом у різних середовищах, зокрема в металах, рідинах, газах і напівпровідниках, що робить навчальний процес більш наочним і захопливим. Це дозволяє вирішити проблему доступу до експериментальних досліджень, особливо для шкіл, які не мають необхідного обладнання.

Дистанційне навчання дозволяє також індивідуалізувати процес, враховуючи темп і стиль навчання кожного учня, що особливо важливо при вивченні таких складних тем, як електричний струм. Такий підхід сприяє розвитку самостійного мислення, аналітичних навичок і саморегуляції, що необхідні для подальшого навчання та професійної діяльності.

Підсумовуючи, можна сказати, що дистанційні технології відкривають нові перспективи для викладання фізики у старших класах, роблячи процес навчання доступнішим, цікавішим і ефективнішим. Вони не тільки підвищують рівень засвоєння матеріалу, але й сприяють розвитку ключових компетенцій учнів, які є актуальними для сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурак В. Методика вчення розділу "Електричні явища. Електричне поле" в основній школі на засадах генералізації навчального матеріалу. Наукові записки. 2023. С. 148.
2. Вовкотруб В. П., Манойленко Н. В., Ментова Н. О. Впровадження цифрових вимірювань в шкільний фізичний експеримент. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. 2022. Вип. 13. С. 181-183.
3. Головка М. В. Організація проектної діяльності учнів гімназії засобами сучасного підручника фізики. Проблеми сучасного підручника: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання). Київ: Педагогічна думка. 2019. С. 32-34.

Ганжа Віта Олегівна
здобувачка вищої освіти
IV курсу ОС «Бакалавр»
ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
e-mail: vita.hanzha17@gmail.com

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ: ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Анотація: розглядаються активні методи навчання, які сприяють формуванню дослідницьких компетенцій учнів у процесі вивчення біології. Обґрунтовано важливість застосування інтерактивних підходів, дослідницьких проєктів і проблемно-орієнтованого навчання. Наведено практичні приклади використання активних методів у шкільному курсі біології та оцінено їх вплив на розвиток критичного мислення і творчих здібностей учнів.

У сучасному світі де наука і технології розвивають вирішальну роль, формування науково грамотної молоді стає одним із ключових завдань освітньої системи. Біологія, як наука про життя, дає учням не лише знання про живі організми, їх функції та взаємодію, але й формує екологічну свідомість, критичне мислення та дослідницькі навички. Успіх у викладанні біології залежить від методів, які використовуються в освітньому процесі, і саме активні методи навчання можуть значно підвищити його ефективність.

Традиційні методи викладання, які ґрунтовані переважно на передачі готових знань, часто не відповідають потребам сучасного покоління. Вони не стимулюють учнів до самостійного пошуку інформації, аналізу явищ і розв'язання проблем. У результатах в учнів формується пасивне ставлення до навчання, знижується мотивація, а отримані знання часто залишаються формальними та не застосовуються на практиці [2].

Активні методи навчання, на відміну від традиційних, спрямовані на залучення учнів до активної пізнавальної діяльності. Вони можуть зробити процес навчання динамічним і практико-орієнтованим. У ході використання таких методів учні не тільки отримують нові знання, але й розвивають уміння працювати в команді, критично мислити, ставити дослідницькі питання та знаходити відповіді через експериментальну діяльність.

Основною відмінністю активних методів є переважання діяльності учнів над діяльністю вчителя, що дозволяє створити умови для їхньої самостійної роботи, ініціативи, а також навчання через практику. Це відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства, яке вимагає від молоді гнучкості, здатності до адаптації та вирішення складних завдань у непередбачуваних умовах [3].

- **Дослідницькі проєкти:** учні самостійно або в групах проводять дослідження на основі реальних проблем чи питань. Проєкти можуть включати збір даних, проведення експериментів, аналіз літератури та презентацію результатів. Наприклад, проєкт "Вивчення біорізноманіття локальної екосистеми" дозволяє об'єднати теорію з практикою.

- *Методи рольових ігор та моделювання:* рольові ігри дозволяють учням зануритися в змодельований контекст, наприклад, конференцію з питань зміни клімату або експериментальну лабораторію. Учні забезпечують роль науковців, експертів, політиків чи громадських діячів, що розвивають комунікативні навички, співпрацю та критичне мислення.

- *Дебати і дискусії:* стимулюють аналітичне мислення, дозволяють формувати аргументовану позицію та аналізувати протилежні точки зору. Наприклад, дебати на тему "ГМО: за чи проти?" розвивають уміння працювати з фактами, аргументувати свою точку зору та критично оцінювати інформацію.

- *Лабораторні дослідження з елементами відкритого пошуку:* відкриті дослідження дозволяють учням самостійно формувати гіпотезу, вибирати методiku та аналізувати результати. Наприклад, учні можуть досліджувати, як різні рівні освітленості впливають на ріст рослин [1].

Застосування активних методів у викладанні біології показало значне підвищення інтересу до предмета та залучення учнів до навчального процесу. Учні, які взяли участь у дослідницьких проєктах, продемонстрували вищий рівень сформованості критичного мислення та здатності до самостійної роботи з тими, хто навчався традиційними методами.

Активні методи навчання є інструментом у викладанні біології, оскільки вони сприяють формуванню дослідницьких компетенцій, стимулюють пізнавальну активність і формують критичне мислення. Використання цих методів потребує адаптації навчальної програми та підвищення кваліфікації педагогів, але результати виправдовують затрачені зусилля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Логвин В. Метод проєктів у контексті сучасної освіти, сучасні шкільні технології. – К., 2004.
2. Маркова Н. Можливості особистісно-орієнтованого підходу до учнів у процесі вивчення біології. / Н.Маркова // Біологія. Хімія. 2003. № 60. С. 2 – 5.
3. Маслова В.Р., Гарнагіна І.О. Різномірні завдання з біології. Луганськ, 2002.

Гаяш О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії, реабілітації,
спеціальної та інклюзивної освіти

Корягіна І.А.,
студентка II курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У сучасному освітньому процесі акцент все більше ставиться на інтеграційні підходи, що забезпечують максимальне залучення дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей з інтелектуальними порушеннями до навчального процесу поряд з їх однолітками. Формування у них зв'язного мовлення є ключовим аспектом цієї інтеграції, оскільки мовлення є основним засобом спілкування та взаємодії з оточуючими. Оволодіння зв'язним мовленням є також одною з провідних базових компетентностей, визначених у Концепції Нової української школи. У зв'язку з цим, питання розвитку зв'язного мовлення таких дітей є надзвичайно важливим, оскільки воно впливає не лише на їх комунікативні навички, але й на соціальну адаптацію та академічний успіх.

Несформованість або недорозвинення зв'язного мовлення відзначається у всіх дітей з інтелектуальними порушеннями і негативно впливає на розвиток, навчання і соціалізацію школяра. У комунікативній функції мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями виявляються дефектними всі її сторони: інформаційна, емоційно-виразна, регулятивна. Учні відчують труднощі при відповідях на питання, не можуть самостійно побудувати розповідь (недорозвиток інформаційної сторони); відчують великі утруднення при передачі у мовленні почуттів, ставлення до предмета (недорозвиток емоційно-виразної); не можуть за допомогою мовлення спонукати слухачів до бажаної поведінки (недорозвиток регулятивної сторони).

Порушення всіх компонентів мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями ускладнює формування у них зв'язного мовлення. Ці труднощі посилюються низкою інших недоліків: слабкістю осмислення матеріалу, непорозумінням логіки подій, порушенням тимчасових зв'язків, зісковзуванням з теми, швидкою виснаженістю мотивів до мовлення. Ці діти часто стикаються з труднощами у розумінні мовлення та висловлення власних бажань, оскільки їм складно використовувати вже набуті мовленнєві навички.

У дітей з інтелектуальними порушеннями оволодіння навичками зв'язного висловлювання без спеціального навчання не відбувається.

Формування зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями здійснюється повільно і має низку недоліків. Ці недоліки стосуються змісту мовлення, його структури та граматичного оформлення. Однією з основних особливостей зв'язного мовлення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями багато дослідників вважають відсутність повноти і розгорнутості у висловлюваннях. Для дітей характерним є побудова розповіді на кшталт ситуативного мовлення, тобто з опорою на конкретну ситуацію чи наочність. При переказі відзначається пропуск багатьох важливих частин розповіді, що робить її зміст спрощеним. Розгортання сюжету іноді зводиться до перерахування окремих елементів ситуації.

Наступна відмітна ознака зв'язного мовлення – це порушення логіки зв'язного висловлювання. Для дітей з інтелектуальними порушеннями характерне порушення правильної послідовності під час відтворення подій. Відмічається часте повернення до раніше сказаного. Інформація викладається безладно. У структурі тексту спостерігаються розриви, відсутність сполучних елементів. Виникає необхідність надання допомоги дітям у виді питання чи підказки.

Ще одним недоліком зв'язного мовлення є збідненість мовлення, його недостатня виразність. Через обмежений словниковий запас діти з порушеннями інтелекту не можуть використовувати у своєму мовленні багатьох слів, що позначають якості предметів, явищ, дій. Порушення граматичного ладу мовлення не дозволяє їм урізноманітнити свої синтаксичні конструкції. У молодших школярів з інтелектуальними порушеннями порушеними виявляються і форми мовлення: діалогічна й монологічна, причому менш сформованою у них є монологічне мовлення.

Робота над зв'язним усним мовленням здійснюється на всіх уроках української мови та читання, заняттях з розвитку мовлення. Продуктивність роботи, на думку вчених, багато в чому залежить від методичної організації цих уроків та їх спрямованості на вирішення наступних завдань:

1. Розширення кола уявлень про предмети, що вивчаються.
2. Підвищення мовленнєвої мотивації учнів.
3. Одночасний розвиток усіх сторін мовлення.
4. Організація зв'язного висловлювання.

Зміст уроків української мови / читання, занять з розвитку мовлення, їх цільова установка визначають вибір методів, серед яких можна виділити методи наочні та практичні (предметна діяльність, метод вправ). Основним видом вправ є бесіда вчителя з учнями. Е. Данілюченко рекомендує різноманітні теми бесід з учнями: домашній побут, шкільне життя, явища природи, цікаві випадки з особистого та суспільного життя. Види роботи можуть бути наступними: опис предметів; знаходження предмета за описом вчителя; порівняння предметів; співставлення речень; складання більш складних речень; складання оповідань (Вчитель показує дітям декілька фігурок: бабуся, дівчинка, курочка, кішка. Учні повинні придумати, яку казку можна скласти з цими фігурками; діти складають та розповідають) [1, с. 189].

Також автор зазначає, що одними з найчастіших видів роботи з розвитку мовлення є розповідь по картинках та переказ прочитаного. Прийоми: підбір картинок або малюнки учнів до прочитаного тексту, переказ певної частини прочитаного у відповідності до підбраної ілюстрації; короткий переказ за планом; поширений переказ; реконструйований переказ, коли зміст прочитаного переказується у змінений

послідовності відповідно до завдання вчителя. Цінним видом роботи для розвитку усного мовлення є розповіді дітей на задану тему [1, с. 189].

У процесі предметної діяльності мотиви реалізації висловлювання виникають значно легше, ніж в умовах формальних словесних вправ.

Важливе значення в посиленні мовленнєвої активності дітей мають також різноманітні дидактичні ігри (лото, відгадування задуманого предмета, вікторини, сюжетно-рольові ігри і т.д.).

У процесі проведення гри учні закріплюють у пам'яті ознаки, властиві предметам, опановують вміння будувати питальні речення з питальною інтонацією, підтримувати бесіду і, нарешті, засвоюють послідовність, у якій треба будувати зв'язний опис предмета чи розповідь.

Своєчасна та цілеспрямована робота з розвитку зв'язного мовлення буде сприяти розвитку мисленнєвої діяльності, засвоєння освітньої програми, поліпшення міжособистісного спілкування та соціальної адаптації учнів з інтелектуальними порушеннями.

Робота з розвитку зв'язного мовлення повинна проводитися не тільки на уроках української мови, заняттях з розвитку мовлення, але й під час уроків математики, Я досліджую світ, тощо. Саме комплексний системний підхід до розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями може забезпечити ефективність корекційно-розвивальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДАНІЛЬЧЕНКО, Е. В. Теоретичні аспекти розгляду шляхів розвитку мовлення учнів з вадами інтелекту. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*, 2013, 23 (1): 184-190.

Довженко Владислав
Спеціальність 123 Комп'ютерна Інженерія
Науковий керівник: Крисак Лариса Василівна
кандидат пед. наук, викладач англійської мови

ДОКОНАНІ ЧАСИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Доконані часи в англійській мові потрібні для вираження результату, який допомагає точно продемонструвати завершеність дії та її зв'язок із певним моментом у часі. Є три основні доконані часи: **Past Perfect**, **Present Perfect** і **Future Perfect**.

Теперішній доконаний час вживається для вираження дії, яка виражає результат на момент мовлення. Ключовими словами для теперішнього доконаного часу є: *since, yet, already, for, just, recently, lately, ever, never*.

Розглянемо основні випадки, коли вживається цей час:

Дія, яка відбулася в минулому і має результат у теперішньому:

I have finished my homework. (Я закінчив домашнє завдання.) Результат (закінчення завдання) має значення на момент мовлення.

Дія, яка почалася в минулому і триває до тепер:

Для вираження дії, яка почалася в минулому і триває до тепер, часто використовується з такими словами, як *for* (для певного періоду часу) і *since* (від певного моменту).

She has lived here for five years. (Вона живе тут впродовж п'яти років)

I have known him since 2010. (Я знаю його з 2010 року)

Дія, що сталася в недавньому минулому, і час її виконання не важливий. У таких випадках ми не вказуємо точно, коли відбулася дія, а важливий сам факт, що дія сталася.

They have just left. (Вони щойно пішли)

We have eaten lunch. (Ми поїли обід)

Дія, яка відбувалася кілька разів або неперервно до тепер:

Це використовується для того, щоб підкреслити повторюваність або частоту події.

I have seen that movie several times. (Я бачив цей фільм кілька разів)

Дії, які мають вплив або зв'язок з теперішнім станом:

Тут також може йтися про те, що певний досвід або подія в минулому має значення в даний момент.

He has lost his keys. (Він втратив свої ключі - і досі їх не знайшов)

I have never been to London. (Я ніколи не був у Лондоні)

Для утворення теперішнього доконаного часу ми вживаємо конструкцію з *have or has*. Якщо дієслово правильне, то додаємо закінчення *-ed*. А якщо дієслово неправильне то вживаємо третю колонку в таблиці неправильних дієслів.

I have seen (дієслово неправильне)

She has finished (дієслово правильне)

Кожна часова граматична конструкція має заперечну та питальну форми. Для заперечення після дієслів *have or has* ставимо частку *not*.

I have not (haven't) finished. (Я не закінчив)

She has not (hasn't) arrived. (Вона не приїхала)

Для питальних речень змінюється порядок слів і *have/has* ставиться перед підметом:

Have you finished? (Ти закінчив?)

Has she left? (Вона пішла?)

Отже, доконаний час у англійській мові має велике значення через свою універсальність у вираженні дій, що мають зв'язок із теперішнім моментом. Цей час дозволяє гнучко й точно передавати інформацію, що стосується минулого досвіду, результатів минулих подій та їх впливу на теперішній стан. Оволодіння доконаним часом є важливим аспектом для досягнення високого рівня володіння англійською мовою.

Жук Соломія,
здобувач середньої спеціальної освіти
відділення початкової освіти
Науковий керівник – Бердичевська Ірина Валентинівна
викладач

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

РОЛЬ ІГОР ТА ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У ФОРМУВАННІ БАЗОВИХ МОВНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто роль ігор та творчих завдань у формуванні базових мовних навичок у молодших школярів. Особливу увагу приділено впливу різних видів гри та творчих підходів на засвоєння лексики, граматики та вимови під час уроків англійської мови в межах концепції НУШ.

Метою статті є дослідження ефективності ігрових і творчих методів навчання для формування базових мовних навичок у молодших школярів. Зокрема, акцент зроблено на засвоєнні лексики, граматики та вимови через різноманітні види ігор і творчих завдань, які сприяють зацікавленню дітей та ефективнішому засвоєнню матеріалу.

Вступ

Гра — це організована діяльність, яка стимулює і розум, і емоції. Вона вимагає від дітей прийняття рішень, активізує їхнє мислення. Якщо гра поєднується з використанням іноземної мови, це відкриває додаткові можливості для навчання. Для дітей гра залишається захопливим процесом, завдяки чому вона привертає увагу педагогів, особливо викладачів англійської мови. Ігровий підхід дозволяє створити умови рівності між учнями, де навіть слабші школярі можуть проявити себе завдяки креативності та кмітливості. У такій атмосфері діти позбуваються сором'язливості, швидше засвоюють нові слова і фрази, а також набувають упевненості у своїх можливостях.

Гра сприяє багаторазовому використанню мовного матеріалу в природних, наближених до реальних умовах спілкування. Вона допомагає дітям тренувати ситуативне мовлення, розвивати комунікативні вміння, а також стимулює їхню пізнавальну активність.

Роль ігор у навчанні молодших школярів

Гра є важливим інструментом для навчання й розвитку дітей. У молодшому віці гра виступає основним видом діяльності, через який діти пізнають світ, фантазують, розвивають креативність і задовольняють природну допитливість. Потрапляючи до школи, дитина стикається з навчанням як новим видом діяльності, але гра залишається важливим засобом творчого пізнання світу [3].

Відомий педагог В. О. Сухомлинський підкреслював, що у дитячому віці гра є не лише розвагою, а й "серйозною школою мислення, взаємодії та спілкування". Завдяки ігровій діяльності вдається легко подолати страх перед помилками, що часто виникає у дітей при вивченні іноземної мови. Гра створює комфортну атмосферу, де дитина відчуває себе вільною і впевненою.

Наукові дослідження підтверджують, що ігрові форми навчання сприяють покращенню довготривалої пам'яті, оскільки інформація засвоюється у веселій, емоційно насиченій формі. Ігри також активізують увагу та мотивацію, роблячи процес навчання більш захопливим.

Гра – це школа спілкування дитини. Гра тільки здається легкою. А насправді вона потребує, щоб дитина яка грається віддавала грі максимум своєї енергії, розуму, витримки, самостійності. Гра постійно стає напруженою працею і через зусилля веде до задоволення.

Ігри в школі – перш за все дидактичні, повинні приковувати нестиїку увагу дітей до матеріалу уроку, давати нові знання, заставити їх напружено мислити. Важливою являється виховна сторона. Гра вимагає від дітей уяви, вміння швидко знаходити правильне рішення.

Отже, основне завдання вчителя – організувати навчання так, щоб створити найсприятливіші умови для вияву та розвитку учнями своїх здібностей. А це можливо при постійному систематичному включенні їх у творчу діяльність [1].

Виходячи з досліджень педагогів і психологів, гру можна описати через такі основні положення:

1. **Самостійність діяльності.** Гра є окремим видом діяльності, яка розвиває дітей будь-якого віку.
2. **Свобода та пізнання.** Для дітей гра — це вільний спосіб взаємодії зі світом, що відкриває простір для творчості, самовираження та пізнання.
3. **Перша школа життя.** Гра слугує початковим етапом у формуванні поведінки дитини та є основою для розвитку її соціальних навичок на різних етапах дорослішання.
4. **Розвиток через гру.** Діти розвиваються, граючи, а грають, щоб розвиватися.
5. **Саморозвиток і творчість.** Гра — це спосіб розкрити свої здібності, розвивати підсвідомість, мислення та креативність.
6. **Спілкування та взаємовідносини.** Гра є важливою сферою соціалізації, де діти вчаться взаємодіяти, вирішувати конфлікти та розвивати навички співпраці.

Класифікація ігор у мовному навчанні

Підготовчі ігри

Ці ігри спрямовані на формування базових мовних навичок, зокрема граматичних, лексичних, фонетичних та орфографічних. Їх головною метою є підготовка учнів до активного мовлення. Наприклад, граматичні ігри дозволяють учням легше засвоїти граматичні правила через інтерактивний підхід, лексичні — розширюють словниковий запас, а фонетичні й орфографічні допомагають удосконалити вимову та правопис.

✓ **Фонетичні ігри** спрямовані на вдосконалення вимови, інтонації, ритму та темпу мовлення. Наприклад, гра "Echo" передбачає повторення слів або фраз з різною інтонацією і голосовими модуляціями. Фонетичні ігри для покращення вимови

Правильна вимова — важливий елемент успішного спілкування. Завдяки фонетичним іграм, таким як «відлуння» (повторення за вчителем або диктором), вправи зі скороговками чи римами, учні розвивають чіткість вимови, інтонацію та артикуляцію. Окрім цього, такі ігри допомагають подолати сором'язливість, що часто заважає дітям відчувати себе впевнено під час промовляння нових слів.

✓ **Лексичні ігри** Допомагають розширити словниковий запас учнів. Гра "Word Hunt" передбачає пошук прихованих слів у тексті або виконання завдань, пов'язаних із перекладом та використанням нової лексики у реченнях. Лексика є основою будь-якої

мови, і для її засвоєння молодшим школярам часто потрібні регулярні повторення. Завдяки іграм цей процес стає цікавим і природним. Наприклад, ігри зі словами, як-от «знайди слово», «відгадай, що це» або «словесний ланцюжок», заохочують дітей активно використовувати нові слова. Рольові ігри, де учні стають продавцями, покупцями, туристами чи гідами, допомагають закріпити лексику в ситуаціях, наближених до реального життя, що робить її запам'ятовування більш ефективним.[3]

✓ **Граматичні ігри** Спрямовані на відпрацювання граматичних конструкцій. Наприклад, гра "Grammar Race" дозволяє учням працювати у групах, змагаючись у швидкому складанні речень за заданою граматичною структурою. Вивчення граматики нерідко здається дітям складним і не надто захопливим процесом. Проте граматичні ігри роблять його цікавим та захоплюючим. Наприклад, ігри на підбір правильного роду або числа, заповнення пропусків у реченнях чи складання речень із заданими словами у формі змагання дозволяють краще засвоїти граматичні правила. Завдяки постійній практиці через гру діти швидше запам'ятовують граматичні конструкції та вчаться застосовувати їх у мовленні.

Усі ці види ігор можна використовувати як для первинного ознайомлення з матеріалом, так і для його закріплення.

Творчі ігри

Цей вид ігор зосереджений на розвитку творчих здібностей та вдосконаленні мовлення. Творчі ігри стимулюють учнів до самостійного вирішення мовних завдань, формують навички аудіювання та говоріння, а також заохочують до активного використання набутих знань у нестандартних ситуаціях. Рольові ігри створюють умови для розвитку комунікативних навичок. Учасники виконують певні ролі, наприклад, "У магазині" або "В аеропорту", де вони спілкуються, використовуючи нову лексику і граматику.

Творчий підхід у навчанні не лише зацікавлює дітей, а й стимулює їх до нестандартного мислення. Наприклад, складання історій із використанням нових слів, малювання ілюстрацій до текстів, створення коміксів чи віршів дозволяє учням розвивати мовні навички в інтерактивний спосіб. Такі завдання допомагають краще зрозуміти зміст слів і граматичних конструкцій у реальних контекстах, заохочуючи активне використання мови.[2]

Гра для нас є не просто способом розваги, а важливим принципом поведінки. Як і в спілкуванні між людьми, у грі головний інтерес зосереджений не на досягненні конкретної мети, а на самому процесі. Вона є культурною нормою, що дає людині свободу, дозволяє бути собою, впливати на реальність, долати ролеві обмеження та прагнути самовдосконалення.[2]

Для ефективного використання ігрових технологій на уроках важливо дотримуватися певних умов:

1. Гра повинна відповідати навчальним і виховним цілям уроку.
 2. Вона має бути доступною для розуміння і виконання учнями відповідного віку.
 3. Варто уникати надмірного використання ігор, щоб зберегти їхню ефективність.
- Можна виділити кілька форматів уроків із використанням ігрових технологій:

1. **Рольові ігри:** учні грають певні ролі, що відповідають темі уроку.
2. **Ігрова організація навчального процесу:** це можуть бути уроки у формі змагань, конкурсів, подорожей або КВК.

3. **Використання ігрових завдань у традиційних уроках:** наприклад, пошук орфограм, виконання розбору чи інших звичних завдань у цікавій формі.

4. **Ігри на різних етапах уроку:** вони можуть бути застосовані на початку, для ознайомлення з новою темою, у середині для розвитку навичок, або в кінці — для закріплення та систематизації знань.

5. **Позакласні заходи:** це можуть бути лінгвістичні КВК, тематичні вечори, олімпіади чи екскурсії, організовані для учнів одного чи кількох класів.

Таким чином, гра допомагає урізноманітнити навчальний процес, роблячи його цікавішим і сприяючи кращому засвоєнню матеріалу.

Висновок. Ігрові методи навчання дозволяють значно підвищити якість засвоєння матеріалу у молодших школярів завдяки інтерактивності, залученню емоційного аспекту та природному для дитини способу пізнання світу. Ігри сприяють розвитку комунікативних здібностей, критичного мислення, креативності та вміння працювати в команді.

Крім того, гра дозволяє враховувати індивідуальні потреби та можливості учнів, адаптуючи завдання до різних рівнів підготовки. Вона також допомагає формувати позитивне ставлення до навчання іноземної мови, знижує рівень тривожності та мотивує до подальшого розвитку мовних навичок.

Таким чином, інтеграція ігор та творчих завдань у навчальний процес є не лише ефективним методом засвоєння нового матеріалу, а й потужним інструментом для формування базових компетенцій, які необхідні для успішного розвитку кожної дитини. Ігри поєднують навчання з задоволенням, створюючи середовище, у якому учні не бояться помилок і із задоволенням відкривають нові горизонти знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігрові методи як засіб активізації пізнавальної активності учнів на уроках англійської мови у початковій школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/002acx-331b.docx.html>

2. Клебча О.А., Колесникова Н.М. Застосування ігор як засобу формування предметних компетентностей молодших школярів: методичний посібник. – Краматорськ, 2023. – 39 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/zastosuvannya-igor-yak-zasobu-formuvannya-predmetnih-kompetentnostey-molodshih-shkolyariv-370680.html>

3. Савченко Т. Система вправ для навчання фонетики, граматики, лексики. Система вправ з навчання граматики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/9200808/page:2/>

Карпук Тетяна Георгіївна,
вихователь

Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №144
Криворізької міської ради

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО ТА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ – ЗАПОРУКА ЇЇ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Всесвітня організація охорони здоров'я зробила заклик до захисту дітей у збройних конфліктах. За її статистикою, 10% осіб, що пережили травматичну подію, з часом матимуть симптоми психічної травми, а ще 10% демонструватимуть поведінкові зміни чи психічні розлади, які стануть перешкодою для повноцінної участі в щоденному житті. Адже під час війни діти в різній мірі зіштовхуються з наступними видами травматичних подій: несподівані травматичні ситуації й довготривалі несприятливі обставини, які спричиняють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів. У стані війни діти – найвразливіша категорія населення. Перебуваючи в небезпеці та тривалому стресовому стані, дитина позбавляється нормальних умов для власного розвитку та освіти. Через постійне відчуття тривоги, напруження, страху і невизначеності процес повноцінної соціалізації дитини зазнає певних ускладнень. Як наслідок, діти набагато частіше, ніж їхні однолітки без досвіду перебування в воєнних умовах, страждають від тривожного розладу, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії, психосоматичних розладів, дисоціативних розладів (добровільної соціальної ізоляції, деперсоналізації, дереалізації, небажання розмовляти, кататонічного синдрому), поведінкових розладів (агресії, асоціальної та злочинної поведінки, схильності до насильства), а згодом стають схильними до зловживання алкоголем і наркотичними засобами [6, с. 77].

Показниками фізичного здоров'я дитини є рівень морфологічного розвитку, що має прояв у нормальному функціонуванні всіх органів та систем організму, їх рості та розвитку, а також виявляється та підтверджується віковими антропо- та відповідними біометричними показниками: довжиною та масою тіла, об'ємом грудної клітини, роботою серця та дихання, функціонуванням опорно-рухового апарату, поставою, станом шкіри, гостротою зору, нюху, слуху, смаку та ін.

Базова основа психічного здоров'я дитини – це рівень її особистісного спокою, який дає змогу справлятися зі стресовими ситуаціями в житті, реалізувати свій потенціал, успішно навчатися в освітньому закладі, а з часом стати затребуваним на ринку праці як фахівець і особистість. Психічний спокій є одним із головних прав дитини та невід'ємним компонентом здоров'я і гармонійного розвитку, що дозволяє формувати світ, у якому ми живемо. Рівень психічного спокою дитини – це ступінь задоволення її базових потреб. Незадоволення однієї із вказаних базових потреб може спричинити розвиток внутрішніх конфліктів, підвищити рівень тривожності та формувати страхи, порушувати комунікації із навколишнім світом, розвивати невротичні стани та психосоматичні захворювання та ін. [1, с. 40].

Водночас проблема духовного здоров'я є вагомою, багатогранною, суспільно- та природозначимою. Духовне здоров'я є динамічним станом людини, що відзначається стійкістю духу, жагою до життя і творчості, прагненням до пізнання, самопізнання та самовдосконалення, високим рівнем культури, духовності, моралі та сумління. Духовне здоров'я також можна визначити як спроможність регулювати власне життя та свою діяльність згідно з гуманістичними ідеалами, виробленими людством у процесі свого історичного розвитку. Саме духовне здоров'я є основоположним у ставленні людини до себе, до інших, до суспільства та є провідним у загальній ієрархії здоров'я. Духовне здоров'я характеризують як здатність людини співчувати, співпереживати, надавати допомогу іншим людям, бажання покращити навколишнє життя та активно цьому сприяти; чесність та правдивість; самовдосконалення особистості в якості частини вдосконалення світу; відповідальне ставлення до себе та свого життя.

В умовах війни діти повинні зміцнювати свої фізичні якості та здоров'я, які є компонентами впевненості та незламного духу, що формуються завдяки фізичним навантаженням. З метою зміцнення організму та підтримки гарної фізичної форми дитини слід пам'ятати, що в межах активного рухового режиму щоденний обсяг рухової активності становить до 3-х годин для дітей раннього віку, 3–4 години для дітей молодшого і середнього дошкільного віку та 4–5 годин – для старших дошкільників. Важливою умовою для забезпечення повноцінного фізичного розвитку та психічного здоров'я дітей в умовах воєнного стану є створення предметно-ігрового середовища, яке має бути розвивальним, раціонально облаштованим, помірно насиченим і не лише служити фоном для епізодичних рухових дій, а й бути стимулом і мотивом для розгортання й активізації дитячої рухової діяльності, організованої як педагогом, так і самостійно.

Задля забезпечення фізичного та психічного здоров'я дитини як запоруки її духовного здоров'я в умовах воєнного стану слід організовувати освітній процес з урахуванням воєнної ситуації в населеному пункті (очне, змішане, дистанційне), враховувати специфіку дітей дошкільного віку в процесі організації освітнього процесу в дистанційному форматі. Вагомим аспектом є співпраця та зворотний зв'язок з батьками дітей з питань стану здоров'я дитини, особливостей навчання, виховання, розвитку дітей при використанні дистанційного й змішаного видів комунікації. Варто проводити роботу з батьками щодо психологічного супроводу дитини у воєнний час, надаючи при цьому консультативну підтримку щодо допомоги дітям у подоланні тривожності під час воєнних дій. Також слід повідомляти батькам про допомогу дітям у подоланні негативних наслідків травмуючих подій та адаптації до нових життєвих обставин. Тому практичні психологи повинні вести постійне спостереження за ними, а вихователі – враховувати в освітній роботі результати аналізу психічного стану дітей, організовувати емоційно-підтримувальну мовленнєву комунікацію, використовувати індивідуально підібраний комплекс технологій психолого-педагогічного супроводу. Слід спостерігати за поведінкою дитини, а у випадку регресивного стану, тобто відкатування в поведінці та реакціях до більш раннього віку, стануть доцільними тілесні ігри та вправи. Крім того, потрібно організовувати педагогічний супровід дітей та їхніх батьків щодо формування навичок безпечної поведінки, стресостійкості, збереження фізичного, психічного та емоційного здоров'я за умов освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматі. Вказані засоби здатні забезпечити фізичне та психічне здоров'я дитини, що є запорукою її духовного здоров'я в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корольчук М.С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. Київ : Інкос, 2002. 272 с.
2. Макаренко О. Психологічні аспекти подолання стресу. *Соціальна психологія*. 2010. № 2. С. 18–27.
3. Наугольник Л.Б. Психологія стресу : курс лекцій. Львів: Ліга-Прес, 2013. 128 с.
4. Павлик Н.В. Структура й критерії психологічного здоров'я особистості. *Психологія і особистість*. 2022. № 1 (21). С. 34–59.
5. Пляка Л.В. Психологічне здоров'я як психологічна проблема. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України* / за ред. С.Д. Максименка. К. : ГНОЗІС, 2011. Том XIII. Ч. 2. С. 315–322.
6. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 жовтня 2022 року) / уклад. В.С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 412 с.

Крисак Іван
інеціальність 123 Комп'ютерна Інженерія
Науковий керівник: Крисак Лариса Васиївна
кандидат пед. наук, викладач англійської мови

ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Тести на заняттях з англійської мови є важливим інструментом для оцінки рівня знань здобувачів освіти, а також для стимулювання їхнього освітнього процесу. Вони можуть бути різних видів і використовуватися з різними цілями, в залежності від того, яка мета сформована при створенні тесту.

Розглянемо кілька основних типів тестів, які можна застосовувати для перевірки знань, розвитку навичок та стимулювання навчання:

1. Тести на вибір правильної відповіді (Multiple Choice Tests).

Опис: У таких тестах студентам пропонується кілька варіантів відповіді, з яких потрібно вибрати один правильний.

Мета: Перевірка розуміння граматики, лексики, а також знання фактів.

What is the correct form of the verb in Present Simple?

- a) goes
- b) went
- c) Going
- d) gone

Переваги: Легко перевіряється, швидкий процес оцінки. **Недоліки:** Може не давати змогу продемонструвати глибоке розуміння.

2. Тести на заповнення пропусків (Gap-fill).

Опис: У тестах такого типу пропускаються певні слова або фрази в тексті і студенти повинні заповнити їх правильно.

Мета: Перевірка знань граматики, лексики, іменників, дієслів, а також загального розуміння тексту.

She ____ (go) to school every day.

Переваги: Допомогає вивчати граматику в контексті, покращує навички читання та розуміння. **Недоліки:** Не завжди дає точну оцінку знань через можливість кількох правильних відповідей.

3. Тести на відповідність (Matching Tests).

Опис: Студентам потрібно зіставити два списки (наприклад, слова та їхні визначення чи фрази з перекладами).

Мета: Перевірка розуміння значень слів, фраз, чи граматичних структур.

Приклад:

Match the word with its definition:

1. eager	a) unusual
2. rare	b) clear
3. obvious	c) enthusiastic

Переваги: Зручний для перевірки словникового запасу та асоціативних зв'язків.
Недоліки: Потребує багато часу на складання.

4. Тести на правильність речень (Error Correction Tests).

Опис: Студентам надаються речення з помилками, які потрібно знайти і виправити.

Мета: Перевірка знань граматики та правопису.

She don't like going to the cinema. → She doesn't like going to the cinema.

Переваги: Розвиває увагу до деталей та граматичну точність. Недоліки: Може бути складно для початківців, оскільки вимагає глибокого розуміння правил.

5. Тести на аудіювання (Listening Comprehension Tests).

Опис: Студенти слухають аудіо (діалог, інтерв'ю, новини тощо) і відповідають на питання на основі прослуханого.

Мета: Перевірка здатності розуміти англійську на слух, сприймати інформацію.

Listen to the conversation and answer the questions:

What time does the train leave?

Where are the speakers going?

Переваги: Покращує навички слухання та розуміння живої мови. Недоліки: Потребує наявності аудіо-матеріалів і відповідних умов для проведення.

6. Тести на читання (Reading Comprehension Tests).

Опис: Студенти читають текст і відповідають на питання, що перевіряють розуміння.

Мета: Перевірка здатності учнів зрозуміти основні ідеї та деталі тексту.

Read the passage and answer the questions below:

What is the main idea of the text?

Who is the author of the text?

Переваги: Допомогає здобувачам покращити навички читання і розуміння текстів на різних рівнях складності. Недоліки: Потрібно ретельно підбирати тексти відповідно до рівня студентів.

7. Тести на письмо (Writing Tests).

Опис: Студенти пишуть есе, лист, опис або будь-який інший текст на задану тему.

Мета: Перевірка здатності учнів сформулювати думки, використовувати граматику, лексику та структуру мови.

Write a letter to your friend telling them about your last holiday.

Переваги: Розвиває креативність і здатність до само вираження. Недоліки: Вимагає більше часу для оцінки і детального аналізу.

8. Тести на переклад (Translation Tests).

Опис: Студентам дається текст на рідній мові, і вони повинні перевести його на англійську (або навпаки).

Мета: Перевірка знань словникового запасу, граматики та уміння правильно передавати зміст.

Translate the following sentence into English: "Вчора ми пішли до парку".

Переваги: Розвиває розуміння міжкультурних відмінностей і точності перекладу. Недоліки: Може бути складним для студентів, що ще не володіють достатнім рівнем мови.

9. Тести на вибір варіанта для завершення тексту (Sentence Completion or Paragraph Completion Tests).

Опис: Учні мають вибрати найкращий варіант для завершення речення чи абзацу.

Мета: Перевірка здатності вибрати правильний варіант з контексту.

She had to take an umbrella because it _____ raining.

- a) *is*
- b) *was*
- c) *will be*
- d) *had been*

Переваги: Оцінює вміння працювати з контекстом і робити висновки. Недоліки: Може бути важким для студентів, які не володіють достатньою граматичною базою.

10. Інтерактивні тести (Online Quizzes).

Опис: Тести, які проводяться через онлайн-платформи (наприклад, Kahoot, Quizlet, Google Forms), часто мають інтерактивний формат з різноманітними видами запитань (відкриті, множинний вибір, відповіді на основі зображень).

Мета: Мотивація, перевірка знань у змагальній та веселій формі.

Переваги: Ігровий елемент, швидка оцінка результатів, доступність через інтернет. Недоліки: Потребує технічних засобів та доступу до інтернету.

Висновок: Залежно від мети заняття і рівня студентів можна комбінувати різні типи тестів для оцінки різних аспектів знань: граматики, лексики, аудіювання, читання та письма. Тестування має бути різноманітним, щоб підтримувати інтерес і допомогти студентам ефективно засвоювати матеріал.

Мартинюк Вікторія Едуардівна
студентка спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Гелевич Галина Іванівна
викладач вищої кваліфікаційної категорії

*КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж ім. Маркіяна Шашкевича»*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДОШКІЛЬНИКА

Дошкільний вік – це період інтенсивного емоційного розвитку дитини, період формування її вищих емоцій. У цей час відбувається збагачення і насичення різноманітністю емоційного життя дитини, що пов'язано з активним залученням дітей до сюжетно-рольових ігор, оволодінням нових ролей, моделей поведінки, диференціацією та ускладненнями переживань. У дітей дошкільного віку добре розвинені такі емоції, як заздрість, гнів, страх, сором, радість, любов, збентеження та сором'язливість. Це той період, в який діти можуть розвинути свій емоційний інтелект, знайти так звані добрі емоційні звички – навички, пов'язані з отриманням і проявом емоційних станів, познайомитися зі способами зняття напруги й управління емоціями. Накопичені в цей період навички мають вирішальний вплив на подальше життя людини.

Сучасна дошкільна освіта передбачає всебічний розвиток дитини та становлення її особистості. Цілісність особистості проявляється в розвинених емоціях, зростаючій свідомості та керованій поведінці [1]. Одним із ключових компонентів дошкільної освіти є розвиток емоційного інтелекту. Він охоплює збалансоване зростання та вираження різних емоцій і почуттів. Розвиток здатності дитини усвідомлювати свій емоційний стан, визначати причини своїх почуттів є найважливішим аспектом її зростання. Це породило його, щоб ефективно керувати своїми емоціями і почуттями. Емоційний інтелект впливає не лише на особистість людини, але й на її взаємодію та стосунки з іншими.

Термін «емоційний інтелект» почали використовувати на початку 1990-х років.

Отже, емоційний інтелект – це здатність точно сприймати емоції, оцінювати та виражати їх, застосовувати знання емоційної сфери людини, уміння регулювати емоції з метою подальшого емоційного й інтелектуального зростання. [2].

Саме емоційний інтелект дозволяє нам бути гнучкими - ми пристосовуємося до нових обставин, займаємося самонавчанням, отримуємо при цьому нові знання та навички. Розвиток емоційного інтелекту – це навичка, яку можна і потрібно розвивати як у собі, так і в дітях.

Формування емоційного інтелекту дошкільника відбувається у кілька етапів. Спочатку дитина навчається бути в контакт з собою, означати власні відчуття й розуміти власні емоції. Потім вчиться керувати емоціями, наперед визначаючи власну реакцію на майбутні події, а також навчається знаходити позитивні шляхи подолання деконструктивних почуттів. І на завершальному етапі виховує здатність до сприйнятливості, підвищеної чутливості до настроїв і почуттів інших.

Серед чинників, що впливають на формування емоційного інтелекту дошкільника, можна виділити як внутрішні: сенситивні періоди розвитку дитини, темперамент, та зовнішні: постать найближчого дорослого, соціальне середовище.

Основними чинниками, що сприяють правильному розвитку емоційного інтелекту, є дорослі, які оточують дитину, такі як мати, вихователь, няня, бабуся тощо. Дитина, спостерігаючи за поведінкою дорослих, підсвідомо засвоює відповідні емоційні моделі. Щоб зрозуміти причини негативних емоційних проявів у дитини, достатньо проаналізувати реакції дорослих і провести з ними бесіду, що допоможе виявити корінь проблеми.

Крім того, важливими зовнішніми факторами є умови життя дитини – стосунки в сім'ї, соціальний статус родини, а також дотримання моральних і культурних норм її членами. Сім'я, в якій панують взаємопідтримка і повага, а дорослі конструктивно виражають свої емоції та ефективно вирішують конфлікти, безсумнівно, стане позитивним чинником у формуванні емоційного інтелекту дитини.

Головною метою вихователя та батьків повинно стати пізнання дитини, її переваг і недоліків. У першу чергу — бути прикладом для неї. Показувати дітям, як ви виявляєте та керуєте своїми емоціями. Вчитись визначати емоції, розмовляти з дитиною про її почуття та надати їм назви. Для батьків та вихователів можна окреслити такі поради:

- Створіть сприятливу атмосферу. Забезпечте довіру та безпеку, щоб ваша дитина могла виражати свої емоції комфортно.
- Вчіться спілкуватися. Розвивайте навички емоційного спілкування, навчіть дитину слухати та розуміти інших людей.
- Підтримуйте емоційну інтуїцію. Навчіть дитину спостерігати за емоційними сигналами інших людей та розуміти їх.
- Навчіться керувати стресом. Поділіться з дитиною стратегіями керування стресом, такими як глибоке дихання, візуалізація або фізичні вправи.
- Вчіться виражати вдячність. Розвивайте у дитини вдячність, навчіть її помічати та виражати вдячність за позитивні моменти у житті.
- Відпрацюйте стратегії конфліктного врегулювання. Навчіть дитину вирішувати конфлікти, пропонуйте альтернативи, допомагайте знаходити компроміси.
- Розвивайте емоційну свідомість. Використовуйте вправи, що допомагають дитині розуміти свої емоції та їх походження.
- Навчіться виправляти помилки. Показуйте дитині, що помилки є нормальною частиною життя, та допомагайте їй виправляти їх.
- Займайтеся спільними справами. Робіть разом з дитиною проекти або допомагайте їй виконувати завдання, що розвивають співробітництво та комунікацію.
- Вчіться розуміти соціальні сигнали. Розмовляйте з дитиною про невербальні сигнали, такі як жести, міміка, тон голосу, інтонація тощо[3].

Отже, розвиток емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку є важливим завданням, яке потребує особливої уваги. Уміння усвідомлювати та контролювати свої емоції, а також здатність розпізнавати і реагувати на емоції оточуючих є основними складовими емоційного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / під наук. кер. Т. О. Піроженко. Київ, 2021. 37 с.
2. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія. Київ : Академія, 2021. 376 с.
3. Емоційний інтелект дитини : URL:<https://www.doshkilliyasofiyi.com/emotsiyniy-intelekt/> (дата звернення 22.11.2024)

Масло І.М.,
старший викладач кафедри іноземних мов

*Національний університет
водного господарства та природокористування*

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Сучасний світ характеризується безпрецедентною глобалізацією та взаємозалежністю. Володіння іноземними мовами стало не просто перевагою, а необхідністю для успішної реалізації в особистому та професійному житті. Саме тому стрімкий розвиток технологій, що відкриває нові можливості для навчання іноземних мов, є своєчасним та вкрай необхідним.

Дистанційне навчання – це інноваційна форма освіти, яка дозволяє отримувати знання без необхідності фізичної присутності в навчальному закладі. Дистанційні технології надають безліч інструментів, які роблять процес вивчення мов більш доступним, гнучким та інтерактивним. Онлайн-платформи, мобільні додатки, відеоконференції та інші інструменти дозволяють студентам навчатися в будь-який час і в будь-якому місці, вибираючи темп і стиль навчання, що найбільше їм підходить.

Дистанційне навчання має свої особливості [1], які необхідно враховувати при його організації.

Основними педагогічними принципами є: чітке визначення навчальних цілей та завдань; відбір і структурування навчального матеріалу з урахуванням особливостей дистанційного формату, використання мультимедійних ресурсів; застосування різноманітних активних методів навчання (*проектна діяльність, кейси, симуляції*), що сприяють залученню студентів до навчального процесу; використання різних форм контролю знань (*тести, есе, презентації*), які дозволяють оцінити рівень засвоєння матеріалу, а також регулярний зворотній зв'язок між викладачем та студентами для корекції навчального процесу, мотивації студентів і підвищення ефективності навчання.

Важливими психологічними аспектами дистанційного навчання є: створення умов для підтримки мотивації студентів до навчання, забезпечення позитивного емоційного фону; формування у студентів навичок самоорганізації, планування своєї роботи і відповідальності за результати навчання; створення сприятливого психологічного клімату для спілкування між студентами та викладачем, забезпечення своєчасного зворотного зв'язку й зменшення рівня стресу, пов'язаного з навчанням на відстані, шляхом надання підтримки і допомоги студентам.

Зрозуміло, що у дистанційному навчанні ключову роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології. Адже саме вони забезпечують доступ до навчальних матеріалів, дозволяють студентам спілкуватися між собою та з викладачем, роблять процес навчання більш цікавим й ефективним завдяки застосуванню інтерактивних навчальних програм та ігор, а також надають можливість адаптувати навчальні матеріали і темпи навчання до індивідуальних потреб кожного студента [2].

Зарубіжні країни вже давно успішно використовують дистанційні технології у викладанні іноземних мов. США та Канада є лідерами в цій галузі, пропонуючи широкий вибір онлайн-курсів на платформах Coursera, edX, Udey. Європейські країни також активно впроваджують дистанційне навчання, поєднуючи його з традиційними формами.

Український досвід дистанційного навчання іноземних мов активно розвивається, особливо після початку пандемії COVID-19. Однак, існують певні особливості. Не всі навчальні заклади мають необхідну технічну базу для організації ефективного дистанційного навчання, а також не всі викладачі володіють необхідними компетенціями для роботи в онлайн-середовищі. Нестабільний інтернет-зв'язок у деяких регіонах також може ускладнювати процес навчання.

Разом з тим, український досвід має і свої переваги. Багато українських університетів та мовних шкіл успішно перейшли на дистанційний формат навчання. Було створено ряд національних платформ для дистанційного навчання, а викладачі розробляють оригінальні методики і завдання для онлайн-занять, демонструючи високий рівень креативності та адаптивності.

Однією з ключових переваг дистанційного навчання є можливість створення інтерактивних навчальних матеріалів, що значно підвищують зацікавленість студентів та ефективність навчання. До таких матеріалів належать: *інтерактивні вправи* (кресворди, вікторини, вправи на упорядкування слів та речень), *аудіо- та відеоматеріали* (аудіокниги, підкасти, відеоуроки, анімовані діалоги), *інтерактивні презентації з використанням анімації, звукових ефектів та гіперпосилань*, а також симуляції, що дозволяють студентам практикувати спілкування в різних ситуаціях.

Дистанційні технології дозволяють організувати ефективне спілкування між викладачем та студентами, що є важливим компонентом успішного навчання. Для цього використовуються *відеоконференції*, які дозволяють проводити онлайн-заняття в режимі реального часу, *чати та форуми*, що забезпечують асинхронну комунікацію, а також *індивідуальні онлайн-консультації*.

Онлайн-платформи надають широкий спектр інструментів для організації навчального процесу, дозволяють розміщувати навчальні матеріали, проводити тести, відстежувати прогрес студентів та надавати зворотний зв'язок. *Інтерактивні дошки* створюють можливості для спільної роботи над матеріалом, проведення мозкових штурмів та презентацій. *Онлайн-бібліотеки* надають доступ до великої кількості навчальних матеріалів.

Мобільні додатки дозволяють студентам навчатися в будь-який час і в будь-якому місці. Словники та перекладачі допомагають швидко перекладати слова та фрази, мовні курси пропонують інтерактивні вправи й тести для відпрацювання граматики та лексики, а мовні помічники записують вимову студента та порівнюють її з еталонним варіантом.

Ефективне використання дистанційних технологій у викладанні іноземних мов вимагає системного підходу, який охоплює розробку якісних навчальних програм, вибір відповідних програмних засобів, організацію самостійної роботи студентів та ефективний контроль знань [2].

Розробка навчальних програм для дистанційного навчання іноземних мов вимагає особливого підходу. Важливо враховувати такі аспекти: чітка структура, цілеспрямованість, гнучкість, інтерактивність та наявність системи оцінювання. Програма повинна мати логічну структуру, включаючи в себе чітко визначені модулі,

теми та підтеми, кожен модуль мати конкретну мету і відповідати загальній навчальній меті курсу; дозволяти студентам працювати в індивідуальному темпі та обирати додаткові матеріали для поглибленого вивчення. Навчальні матеріали представлені в інтерактивній формі, що дозволяє залучати студентів до активної роботи. Програма також включає систему оцінювання, яка дозволяє відстежувати прогрес студентів та надавати їм зворотній зв'язок. Контроль знань може здійснюватися за допомогою інструментів: *онлайн-тести, есе, усні презентації, портфоліо*.

Вибір відповідних програмних засобів для дистанційного навчання іноземних мов залежить від таких факторів, як цілі курсу, рівень студентів, бюджет та технічні можливості. До популярних програмних засобів належать *системи управління навчанням* (Moodle, Google Classroom, Canvas), *відеоконференції* з'язок (Zoom, Skype, Microsoft Teams), *інтерактивні дошки* (Miro, Jamboard), *мобільні додатки* (Duolingo, Memrise) та *платформи для створення навчальних матеріалів* (Canva, Powtoon).

Організація самостійної роботи студентів відіграє важливу роль у дистанційному навчанні. Для її організації можна використовувати *завдання для самостійного виконання* (тексти для читання, вправи на граматику, лексичні вправи, переклади), *проекти* (індивідуальні або групові), *онлайн-форуми* та *ведення особистих блогів*.

Однак, ефективність такого навчання значною мірою залежить від того, наскільки вдало вдається подолати численні виклики, які постають перед дистанційною освітою. Дистанційне навчання іноземних мов стикається з рядом проблем, які потребують вирішення [1]:

- Технічні проблеми включають нерівномірний доступ до інтернету, відсутність необхідного обладнання у студентів, проблеми із сумісністю програмного забезпечення та ризику кібератак.

- Педагогічні проблеми пов'язані з недостатньою підготовкою викладачів, відсутністю індивідуального підходу до студентів, труднощами у мотивації студентів та розробці об'єктивних методів оцінювання знань.

- Психологічні проблеми включають відсутність соціальної взаємодії, стрес, перевантаження, труднощі з концентрацією та відчуття ізоляції.

Незважаючи на існуючі проблеми, дистанційне навчання іноземних мов має великі перспективи розвитку. Поширення високошвидкісного інтернету, розвиток нових технологій, підвищення кваліфікації викладачів, індивідуалізація навчання та співпраця між навчальними закладами сприятимуть подальшому вдосконаленню цього напрямку. Інтерактивні навчальні матеріали, онлайн-спілкування та різноманітні платформи зроблять освітній процес більш доступним, цікавим та індивідуалізованим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власенко Л.В., Тригуб І.П. Переваги та недоліки дистанційного навчання. *Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов* : Тези доповідей Міжвузівського науково-методичного семінару, 15 лютого 2022 р. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 19-22

2. Галаган В.Я. Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов. *Використання дистанційних освітніх технологій у викладанні іноземних мов* : Тези доповідей Міжвузівського науково-методичного семінару, 15 лютого 2022 р. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 28-30

Оліярчук Софія Романівна
lykhovyd.sofiya@gmail.com

Науковий керівник: Ліпкевич Ольга Богданівна
lipkevych@brodydk.ukr.education

*КЗЛОР "Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені Маркіяна Шашкевича"*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розвиток критичного мислення молодших школярів є одним із найважливіших завдань сучасної освіти. Уміння аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, формувати власну думку, приймати зважені рішення та діяти раціонально є навичками, необхідними для успішного життя в інформаційному суспільстві. Вивчення англійської мови, як іноземної, особливо на початковому етапі навчання, створює сприятливі умови для формування цих навичок.

Концепція розвитку критичного мислення народилася в США і сягає корінням у праці відомих американських психологів ХХ століття. У. Джеймс і Дж. Дьюї. М. Ліпман, засновник Інституту критичного мислення, визначає критичне мислення як кваліфіковане, відповідальне мислення, яке робить обґрунтовані судження, оскільки воно базується на стандартах, самокорегується (самовдосконалюється) [1]. Крім М. Ліпмана, всесвітньо відомими є наукові праці таких дослідників критичного мислення, як Д. Клустер, Д. Халперн, А. Кроуфорд, К. Мередіт, С. Метьюз, Р. Пауль, Р. Стернберг, Д. Стіл, Ч. Темпл та інші.

В Європейській традиції, починаючи з Античності, «критичне мислення», як правило називали «культурою мислення», «логічною культурою», «мисленням за законами логіки», «мистецтвом правильного мислення».

В українській педагогіці проблема розвитку критичного мислення набула актуальності з 90-х рр. ХХ ст. у працях О. Марченко, О. Пометун, С. Терно, О. Тягло, І. Сущенко, Н. Чернеги та інших, які розвинули та збагатили ідеї зарубіжних дослідників щодо методології формування навичок критичного мислення у процесі навчання учнів та студентів.

Варто погодитись з О. Пометун, що критичне мислення можна розглядати як окремих тип мислення, який передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини визначати проблеми, аналізувати, синтезувати й оцінювати інформацію з різних джерел, пропонувати альтернативи та оцінювати їх, обирати підхід до розв'язання проблеми [2, с.94].

Більшість науковців визначають основні характеристики критичного мислення: активність мислення, його рефлексивний характер, логічність (відповідність критеріям, майстерність, дисциплінованість, виваженість), самостійність (саморегульованість, самоконтрольованість і самокорегованість), цілеспрямованість на розв'язання життєвих або навчальних проблем. Це дає змогу порівнювати його з іншими типами мислення й відрізняти від репродуктивного, інтуїтивного, образного та знаходити спільне з дискурсивним, логічним, продуктивним, теоретичним.

Науковці виділяють такі стадії технології формування критичного мислення учнів:

I стадія. Виклик – актуалізація наявних знань, пробудження інтересу до отримання нової інформації, постановка учнем власних цілей навчання

II стадія. Осмислення змісту – отримання нової інформації, осмислення нової інформації, співвіднесення нових знань з уже наявними знаннями.

III стадія. Рефлексія – цілісне осмислення, узагальнення отриманої інформації, привласнення нового знання учнем, формування власного ставлення до досліджуваного матеріалу [3, с.69].

Особливості навчання предмету англійська мова в початковій школі відкриває широкі можливості розвитку критичного мислення молодших школярів. Оскільки метою навчання іноземної мови є формування комунікативних умінь, які є важливим інструментом для розвитку критичного мислення, то успішне спілкування і є результатом розвиненості вміння критично мислити. До того ж діяльнісний підхід до вивчення іноземної мови із залученням чотирьох видів мовленнєвої діяльності - аудіювання, говоріння, читання та письма - передбачає роботу з різного виду інформацією через її пошук, аналіз, обговорення та, як результат, створення учнем різного виду висловлювань в усній та писемній формі.

Як бачимо з практики, на уроках іноземної мови в початковій школі доцільніше використовувати такі методичні прийоми як «Знаємо — бажаємо дізнатися — дізналися» («K-W-L Charts»):

What do you K now about the topic?	What do you W ant to know?	What have you L earned?
---	-----------------------------------	--------------------------------

(Першу та другу колонку учні заповнюють на початку уроку, а до третьої повертаються вкінці уроку).

«Асоціативний куц» (використовується переважно для визначення теми уроку. Учні мають висловити свої здогадки/асоціації про тему).

«Тонкі й товсті запитання»:

«thin» questions	«thick» questions
Where are you from?	Do you like winter? Why? Why not?
Have you got a pet?	Why do you like Easter?

«Тонкі» питання передбачають відповідь лише «так чи ні», а «товсті» - розгорнутої відповіді.

Ці методичні прийоми дають можливість розвивати такі вміння і навички критичного мислення, як гнучкість в адаптуванні до життєвих ситуацій, самостійність у прийнятті рішень.

Осмислення нового матеріалу – це важлива складова формування інформаційної компетентності учнів. В процесі роботи використовуються такі прийоми, як читання із системою позначок «Поміч». При цьому, прочитавши речення, треба поряд поставити відповідну позначку: + - відома інформація; ! - нова інформація; ? - здивувала, зацікавила; — заперечує тому, що знаю.

Рефлексія – це не лише підбиття підсумків, а й активний процес розвитку мовлення та мислення. Під час цього етапу можна використовувати «Кластер». У центрі «кластера» ми записуємо ключове слово або поняття, а навколо нього, мов павутинням, розміщуємо всі пов'язані з ним слова та ідеї.

Отже, розвиток критичного мислення на уроках англійської мови в початковій школі є важливим кроком до формування всебічно розвинутої особистості. Цей підхід не тільки сприяє кращому засвоєнню іноземної мови, але й готує учнів до життя в сучасному світі, де здатність мислити критично є однією з найважливіших компетенцій.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Ліпман М. Чим може бути критичне мислення? URL : https://osvita.ua/school/method/technol/999/#google_vignette
2. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. № 2, 2018. С. 89 – 95.
3. Савченко С.В., Курило В.С. Формування критичного мислення як одна з умов успішної соціалізації сучасної особистості. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 6 (329), Ч. І, 2019. С. 64 – 71.
4. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник.— Х.: Вид. група «Основа», 2008. 185 с.

Володимир Ошурко
спеціаліст I категорії
oshurko.v@brodydpk.ukr.education

*Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»*

МОНЕТИЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ АПРОБАЦІЇ МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

Теоретико-методичні аспекти професійного зростання сучасних педагогів можна розглядати через декілька ключових аспектів. Перш за все, це адаптація освітніх стратегій та програм до нових реалій, зокрема, розробка навчальних курсів, методичних розробок, використання інноваційних педагогічних методів та технологій, які дозволяють забезпечити доступ до якісної освіти навіть у складних умовах. Використання віртуальних та дистанційних засобів навчання, інтерактивних платформ та онлайн-курсів може стати ключовим елементом забезпечення неперервності освітнього процесу.

В результаті аналітичного огляду наукової літератури нами з'ясовано, що належна підготовка педагогічних фахівців та закріплення в суспільстві ролі педагога як рушія позитивних змін полягає у його вмотивованості до здійснення професійної діяльності, саморозвитку та постійного вдосконалення [1].

Професійне зростання педагога, підвищення кваліфікації – це постійний процес саморозвитку, набуття нових знань, навичок, формування професійних компетентностей, спрямованих на підвищення якості професійної діяльності в освітній сфері. Цей процес включає в себе розвиток педагогічних навичок, методів навчання, використання новітніх технологій, а також професійну самоосвіту та участь у навчанні та тренінгах, створення власних методичних розробок та їх апробація [2].

Мета методичної розробки – підвищення педагогічної майстерності самого автора розробки. Це досягається завдяки тому, що в процесі її створення викладачеві доводиться посилатись на основні положення курсу педагогіки через призму практичного використання до заняття, вивчати методичну літературу, бажання автора методичної розробки поділитися своїм педагогічним досвідом з колегами.

Апробація власних методичних рекомендацій – це процес вивчення якості власної методичної розробки та її відповідності вимогам на присвоєння педагогічних звань з метою удосконалення, схвалення або відхилення [3].

Апробація може проходити шляхом проведення науково-освітніх семінарів у співпраці з іншими закладами освіти; активній участі в науково-практичних конференціях, спрямованих на вирішення проблем інноваційної діяльності науково-педагогічних працівників професійно-освітньої системи, тренінгах, вебінарах та майстер-класах на тему інноваційної майстерності, навичок використання інноваційних технологій та вдосконалення освітніх онлайн-платформ тощо.

У практиці роботи циклової комісії «Загальнотехнічних дисциплін» можна прослідкувати три етапи створення комплексу навчально-методичного забезпечення предмету «Нарисна геометрія та креслення», який передбачає використання новітніх технологій в поєднанні із традиційними методами навчання.

Перший етап - створення сайту - дав можливість залучити значну кількість студентів з метою вивчення теоретичних положень та виконання різних побудов на кресленні. Він містить методичні рекомендації, що є успішним способом їх апробації.

На цьому етапі нами створено електронні плакати та алгоритми побудов на кресленні у формі презентацій, які постійно удосконалюються шляхом створення проблемних завдань і розміщені на навчальному сайті для самостійної роботи студентів.

Матеріал методичних розробок на сайті чітко структурований відповідно до тем, що вивчаються. Перевагою сайту є його простота в роботі: теоретичний матеріал подано в зручній, доступній для сприймання студентами формі; якісні зображення, виконані згідно діючих вимог стандартів, підвищують ефективність засвоєння навчального матеріалу, полегшують усвідомлення послідовності виконання потрібних креслень. Наявність розгалуженої системи гіперпосилань та інші структурні компоненти сайту забезпечують миттєвий перехід до теоретичної інформації, графічних завдань, інструктивних карток, послідовності виконання робіт, зразків студентських робіт та їх типових помилок, а також інтерактивних вправ, метою яких є закріплення матеріалу, який вивчається. Також на сайті розміщені електронні плакати, теоретичні і практичні питання для здачі семестрового екзамєну.

Використання сайту відкриває широкі можливості для організації самостійної роботи студентів, дає змогу якісно видозмінити освітньо-пізнавальний процес з креслення, розширити палітру графічних завдань та способи їх представлення завдяки використанню великої кількості наочності.

Перевагою використання сайту порівняно із традиційними способами є:

- простота та зручність у користуванні;
- оперативний доступ до необхідної інформації;
- можливість збереження великого обсягу інформації;
- наявність великої кількості файлів різних форматів, що розширюють способи представлення навчального матеріалу;
- гіпертекстовий зв'язок з іншими структурними компонентами програми.

Серед недоліків навчального сайту є складність монетизації та аналізу реакції студентської та педагогічної аудиторії.

<https://studykr311.wixsite.com/mysite>

Наступним етапом стала розробка навчальних відео на платформі YouTube, а саме каналу «Основи креслення». Відеопояснення допомагають зробити освітній процес сучасним, гнучким і активно використовувати їх у змішаній формі навчання. Відео дозволяють врахувати індивідуальні особливості кожного студента (переглядати відео у зручний час, з доступною швидкістю та можливістю багаторазового відтворення). Основною причиною створення навчальних відео був перехід на тривале дистанційне навчання (пандемія, війна).

<https://www.youtube.com/channel/UC6v7eNRWWhrvgbwMZh1hA06g>

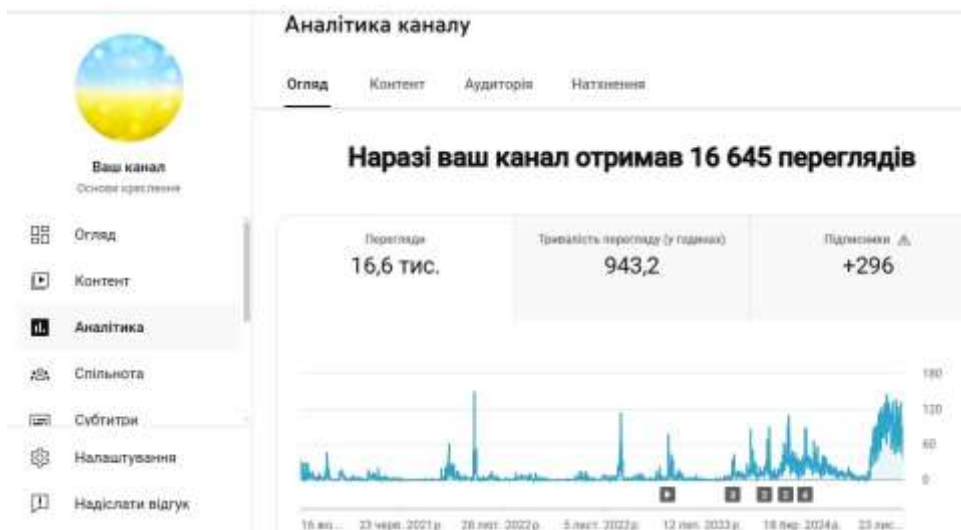
Навчальні відео значно ефективніші, ніж презентації, а використовуючи їх у відкритому доступі, можна прослідкувати рівень зацікавленості нової аудиторії до наших навчальних

відео та методичних розробок. У цей момент проміжний результат показує, що за один рік використання відео «Утворення розрізів та їх різновиди» досягнуло 3000 переглядів. Це стимулює і надихає докласти максимальних зусиль для створення більш якісних відео та контенту. Перевагу мають і студенти, і педагоги, які отримують максимально якісні методичні рекомендації, створені для загальної аудиторії.

Статистична інформація навчальних відео в обмеженому та відкритому доступі показує, що напрямок є ефективний, доцільний та дуже перспективний (див. діаграму 1).

Діаграма 1. Аналітика YouTube каналу «Основи креслення»

Більшість відео (понад 30) розміщено в закритому доступі, їх можна відкривати тільки за посиланням. Однак, з метою виявлення якості навчальних відео з 2023 року частину відео викладаємо у відкритому доступі. Це допомагає нам:

- моніторити рівень зацікавленості “чужої” аудиторії до наших методичних матеріалів;
- мотивує докласти максимальних зусиль для розробки і створення якісного контенту;
- дозволяє забезпечити студентів навчальними відео, створених у максимальній якості;
- стимулює працювати над підвищенням рівня якості викладання;
- надихає проміжними успіхами.

Останнім етапом є розміщення наших методичних матеріалів на освітній платформі “Всеосвіта”, яка дозволяє створювати освітню сторінку (сайт) і викладати на ній свої методичні розробки як за певну плату, так і безкоштовно. Ця платформа має дуже великий функціонал і дозволяє створювати різні методичні матеріали безпосередньо на сайті: курси, тести, уроки, журнали, вебквести, блоги, олімпіади та ін.

<https://vseosvita.ua/user/id3076758>

Всеосвіта - Національна освітня платформа, що об'єднує сервіси дистанційного навчання та простір для обміну педагогічним досвідом. Платформа дає можливість користуватися методичними скарбничками великої кількості освітян, що дає змогу узрізноманітнити уроки, виховний процес [4].

Викладання власних методичних матеріалів на платформі “Всеосвіта” (або інших) дозволяє монетизувати свої розробки та бачити їх реальну оцінку на якість та рівень зацікавленості не лише нової аудиторії, але і професійних колег, які можуть оцінити твій матеріал, придбавши або відмітивши його.

Ці напрямки ми тільки розвиваємо, тому маємо лише проміжні результати. Однак вважаємо їх дуже ефективними для виявлення якості власних методичних розробок як одного із способів апробації через монетизацію, що дає можливість отримати дохід від своєї інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волянюк А. С. Вмотивований вчитель – рушій позитивних змін у сучасній системі освіти України. Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 13-14 квітня 2023 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2023. С. 396–398. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/18175/Вмотивований%20вчитель%20%20рушій%20позитивних%20змін%20у%20сучасній%20системі%20освіти%20України.pdf?sequence=1> (дата звернення: 01.03.2024).
2. Методичні рекомендації для професійного розвитку науково-педагогічних працівників. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/77308/ (дата звернення: 10.03.2024)
3. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників. URL: <https://wiki.legaid.gov.ua/index.php> (дата звернення: 7.03.2024)
4. Всеосвіта. Національна освітня платформа. URL: <https://vseosvita.ua/>.

Полюдова Марія
здобувач освіти 1 курсу
комп'ютерне відділення
Науковий керівник: Крисак Лариса Василівна,
канд. пед.наук, викладач іноземної мови
Вінницький технічний фаховий коледж

ПОЗИТИВНА АТМОСФЕРА НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Створення позитивної атмосфери на заняттях англійської мови є важливим елементом, який сприяє ефективному навчанню та розвитку мовних навичок. Це допомагає здобувачам освіти почуватися впевненіше, не боятися робити помилки та активно брати участь в освітньому процесі.

Розглянемо базові фактори, які допоможуть створити таку атмосферу:

Підтримка та доброзичливість: Важливо, щоб здобувачі відчували підтримку з боку викладача та одногрупників. Викладач має бути доброзичливим, уважним і заохочувати кожен прогрес студентів.

Позитивне підкріплення (наприклад, компліменти за зусилля або правильну відповідь) може стимулювати мотивацію здобувачів.

Безпечне середовище для помилок: Студенти не повинні боятися робити помилки, адже це частина освітнього процесу. Важливо, щоб здобувачі розуміли, що кожна помилка — це можливість для навчання і розвитку.

Створіть атмосферу, де помилки не критикуються, а аналізуються з метою вдосконалення [1]. Наприклад, при написанні словникового диктанту, звернути увагу студентів та похвалити за вірні відповіді. У подальшому це спонукатиме здобувача прагнути до кращих результатів.

Активне залучення студентів до освітнього процесу: Під час занять доцільно використовувати інтерактивні методи навчання: рольові ігри, діалоги, групові завдання. Це допомагає створити атмосферу співпраці та взаємодії.

Ефективно ставити відкриті питання, які стимулюють студента до активного мислення та вираження своїх думок.

Творчість вітається: Залучати студентів до творчих завдань: написання коротких історій, створення діалогів, обговорення цікавих тем. Це дозволяє виражати себе та розвивати креативність.

Підтримання мотивації: Важливо демонструвати студентам результати, яких можна досягти, вивчаючи мову. Це може бути спілкування з носіями мови, подорожі, кар'єрні можливості тощо [2]. Наприклад, у Вінницькому технічному фаховому коледжі щорічно організовуються подорожі до Англії. Це завжди пізнавально та цікаво, це занурює студентів в англомовне середовище. Заняття з носіями мови значно підвищують мотивацію до подальшого вивчення та спонукають студентів до збільшення бажання вивчати англійську мову.

Враховуйте інтереси учнів, адаптуйте матеріал до їхніх уподобань та потреб. Якщо учні захоплені темою уроку, вони будуть більш залученими

Різноманітність засобів навчання: Доцільним є використання різних матеріалів: відео, аудіо, ігри, карти, інтернет-ресурси. Це робить заняття більш захоплюючими та динамічними.

Викладач має дати можливість студентам використовувати технології для самостійного навчання або пошуку інформації при створенні власних проєктів та презентації за програмним матеріалом.

Гнучкість та адаптація до здобувачів: Важливо пам'ятати, що кожен учень має свій темп навчання та індивідуальні потреби. Викладач повинен бути готовий адаптувати методи і підхід до кожної ситуації.

Створення атмосфери, в якій здобувач відчуває, що його розуміють і підтримують, має велике значення для його успіхів.

Гумор: Використання гумору, легкості та невимушеності може значно знизити рівень стресу та зробити освітній процес навчання приємним. Гумор також допомагає створити більш комфортну атмосферу, де студенти можуть бути відкритими і сміливими.

Фізична активність: Декілька хвилин фізичних вправ або ігор на перерві або під час заняття можуть допомогти зняти напруження та оновити увагу студентів. Наприклад, у Вінницькому технічному фаховому коледжі, викладачі англійської мови під час занять пропонують студентам веселі руханки, які завжди піднімають настрій.

Враховання культурних аспектів: Якщо група складається з студентів різних культур, важливо створити атмосферу взаємної поваги, враховуючи культурні особливості та цінності кожного.

Висновок: Таким чином, ці стратегії допоможуть створити позитивну атмосферу, в якій здобувачі освіти будуть почуватися комфортно, зможуть розвивати свої навички англійської мови, не боячись помилок і активно беручи участь у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Meddings L., Thornbury S. Teaching Unplugged: Dogme in English Language. Peaslake, 2019. 104 p.
2. Richards J.C. Communicative Language Teaching Today. NY, 2016. 47 p.

СОПРУН Анжеліка Сергіївна
студентка 2 курсу ОС «магістр» кафедри
дошкільної та спеціальної освіти,
МИХАЛЬЧУК Олена Олександрівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Нині інформаційна компетентність є важливою складовою професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти. У сучасному суспільстві, де інформаційні технології активно впливають на всі сфери життя, зокрема на освітній процес, формування інформаційної компетентності вихователів стає одним із ключових завдань методичної роботи закладу дошкільної освіти.

Інформаційна компетентність визначається як здатність педагога знаходити, аналізувати, обробляти, створювати, зберігати й поширювати інформацію для забезпечення ефективної освітньої діяльності. Вона передбачає [1, с. 352]: уміння працювати з різними джерелами інформації (друкованими, електронними, мультимедійними); навички використання інформаційно-комунікаційних технологій; здатність організовувати інформаційну взаємодію з дітьми, колегами, батьками; критичне мислення для аналізу та оцінки інформації.

Визначено основні етапи формування інформаційної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти:

1. Діагностичний етап (визначення рівня інформаційної компетентності вихователя за допомогою анкетування, тестування, самооцінки).
2. Навчальний етап (проведення тренінгів, майстер-класів, семінарів з використанням сучасних інформаційних технологій).
3. Практичний етап (закріплення отриманих знань шляхом реалізації проєктів, підготовку навчальних матеріалів, створення мультимедійного матеріалу для дітей).
4. Рефлексивний етап (оцінка результатів, аналіз ефективності використання інформаційних технологій у роботі вихователя) [2, с. 27].

Для підвищення рівня інформаційної компетентності варто використовувати традиційні (лекції та семінари на теми використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі вихователя; практичні заняття з опанування комп'ютерних програм, електронних ресурсів, мультимедійних технологій, тощо) та інтерактивні (тренінги та майстер-класи з питань вивчення способів створення електронних презентацій, відеоуроків, інтерактивних завдань; вебінари та онлайн-курси з опанування сучасних освітніх платформ (Google Classroom, Moodle, тощо) форми роботи.

Також ефективними є індивідуальна робота (наставництво з боку більш досвідчених педагогів; самоосвіта через використання відкритих онлайн-ресурсів, освітніх вебінарів, платформ для професійного розвитку) та метод проектів (реалізація педагогічних проектів, які потребують активного використання інформаційних технологій (створення електронних портфоліо дітей, організація онлайн-заходів з батьками, тощо) [3, с. 88].

Формування інформаційної компетентності вихователів є необхідною умовою модернізації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Вихователь, який володіє інформаційною компетентністю, не лише ефективно використовує інформаційні ресурси, а й мотивує дітей до пізнання, розвитку творчих здібностей й комунікаційних навичок.

Пропонуємо розглянути приклади заходів для формування інформаційної компетентності вихователів у закладі дошкільної освіти: 1. Тренінг «Основи роботи з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями у дошкільній освіті». 2. Майстер-клас «Створення інтерактивних ігор для дітей дошкільного віку». 3. Семінар-практикум «Організація комунікації з батьками через онлайн-платформи». 4. Методичний воркшоп «Створення електронного портфоліо вихователя». 5. Тематичний тиждень «Інформаційна компетентність у дії».

Варто зазначити, що запропоновані заходи дозволяють не лише підвищити інформаційну компетентність вихователів закладу дошкільної освіти, а й інтегрувати інформаційно-комунікаційні технології в їхню повсякденну діяльність, роблячи освітній процес цікавим та ефективним.

Запропоновані заходи можуть бути адаптовані до потреб конкретного закладу дошкільної освіти, а також слугувати основою для розробки програм підвищення кваліфікації вихователів. Важливим залишається систематичне вдосконалення інформаційної компетентності вихователів шляхом поєднання традиційних і сучасних підходів до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таран І. Організація підготовки майбутніх вихователів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій в умовах ДНЗ. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. Ч. 3. С. 349–357.
2. Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення: збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конф. 17 травня 2023 р.; [голов. ред. О. Горська]. Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2023. 68 с.
3. Листопад О. А., Мардарова І. К. Теоретико-методичні засади формування готовності майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації пізнавальної діяльності дошкільників: монографія. Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 206 с.

Стахмич Юлія Станіславівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу
Сенчук Ірина Ростиславівна,
студентка групи ГФм-23-1,

*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

На сьогоднішній день володіння іноземними мовами студентами економічних спеціальностей дає змогу відчувати себе конкурентоспроможним на ринку праці як на території нашої країни, так і за її межами. Знання іноземних мов має ряд переваг: дозволяє приймати участь в міжнародних конференціях, програмах обміну, вигравати гранти, обмінюватися досвідом із зарубіжними фахівцями та здобувати певний рівень інформації, черпаючи її із іноземних літературних джерел. Розширення міжнародного співробітництва є важливим для спеціалістів фінансової галузі. При навчанні студентів немовних спеціальностей, зокрема, економічних, потрібен не лише індивідуальний підхід до кожного студента, але й врахування психологічних особливостей студентів. Дана проблематика у викладанні пов'язана із так би мовити, шаблонним стандартним процесом викладання.

На сучасному етапі досить багато науковців-філологів досліджують методику навчання іноземних мов за нефілологічними спеціальностями [3].

Майбутні фахівці економічних спеціальностей мають підтримувати ділові контакти, вміти вести переговори іноземною мовою, робити презентації, проводити та брати участь у тренінгах, вебінарах, семінарах, представляти фінансову звітність, складати договори співпраці тощо. Це все потребує формування комунікативних навичок ділового спілкування та розширення словникового запасу спеціальної термінологічної лексики економічної галузі.

Викладання іноземних мов в основному базується на врахуванні потреб студентів у їх вивченні, які визначаються професійними характеристиками або особливостями спеціальностей [4].

Сучасний стан міжкультурної комунікації між фахівцями економічної галузі зумовлює потребу у трансформації системи професійної підготовки студентів немовних спеціальностей, щодо застосування багатогранних соціокультурних методів навчання іноземних мов з професійною орієнтацією [5]. Для того, щоб вивчення іноземних мов студентами нефілологічних курсів було ефективним та логічним необхідно:

1. Провести аналіз підходів і методів використання інформаційного забезпечення у практичній роботі вищих навчальних закладів.
2. Провести вибірку вправ, завдань, які доцільно орієнтовані на студентів економічних спеціальностей.
3. Надати методичні рекомендації щодо самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Згідно із поставленими акцентами, необхідно і визначити, які засоби можуть бути задіяні для підвищення ефективності навчання студентів економічної галузі [2]. Основними показниками, що допомагають сприяти навчальному процесу є:

1. Підвищення рівня ефективності навчання та рівня мотивації серед студентів. Як показують дослідження, мотивація у навчальній діяльності не є однорідною та залежна від індивідуальних особливостей кожного. Мотивація у навчанні студентів виявляється внутрішнім мотивом, який виникає у процесі пізнання потреби та предмету діяльності.

2. Збільшення обсягу інформаційної бази у навчальному процесі.

3. Запровадження інноваційних технологій у процесі навчання. Використання новітніх педагогічних технологій у навчальному процесі дозволяє не лише викладачам реалізувати свої навчальні ідеї та проекти, а й дає можливість студентам самостійно обирати темп вивчення тем, систему завдань, способи контролю знань.

4. Використання різносторонності та багатогранності у навчанні, що заохочує активну участь студентів у комунікаціях. Це також включає і проведення групових дискусій для збільшення словникового запасу у студентів.

У зв'язку із застосуванням комп'ютерних технологій при вивченні іноземних мов викладач має можливість розмістити програму курсу дисципліни на інтернет-сайті, при цьому доповнюючи її завданнями різного рівня складності, разом зі студентами організувати та провести інтернет форуми актуальної тематики у сфері економіки, студенти залучені до виконання індивідуальних або групових презентацій у PowerPoint. Проте, викладачу необхідно також не лише навчити студентів шукати та читати інформацію з різних джерел, а й вміти її проаналізувати і представляти. Рівень якості у вивченні іноземної мови покращується при використанні новітніх технологій [1].

У процесі підготовки студентів-економістів необхідно впроваджувати у практику викладання найефективніші методи та технології, які поєднують традиційні та інноваційні методи навчання для сприяння успішного оволодіння іноземною мовою майбутніх економістів.

Для створення завдань для навчання студентів необхідно підібрати відповідні тексти за спеціалізованою тематикою. Основним критерієм вибору текстів за фахом є їх співвіднесення з тематикою програми для економічних спеціальностей. Наступним завданням є визначення структури та обсягу термінологічної лексики кількох текстів, що відповідають фаховим критеріям з притаманною тематикою та особливостями конкретної спеціальності. Окреслення найважливіших термінологічних одиниць дозволяє мінімізувати явища, що досліджуються та зосередити увагу студентів на специфіці їх професії. Не менш важливим є виконання завдань у формі дискусій або ділових ігор. Такі завдання передають ситуації професійного спілкування майбутніх фахівців, дозволяючи задіяти творчі здібності та вміння, формують і розвивають професійне мислення.

Отже, підбір правильної методики у навчанні іноземних мов у студентів економічних спеціальностей не лише підвищить рівень знань іноземних мов, поповнить термінологічну лексику, а й забезпечить якісну підготовку майбутніх фахівців до ефективної роботи та розширить професійні можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Герман Л. В., Шульга І. В., Кузіна В. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2021. Випуск 84. Том 1. С. 37–40. URL: https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/84/part_1/8.pdf
2. Давиденко О. Б., Задорожна Т. П. Проблеми вивчення іноземної мови на немовних спеціальностях в умовах дистанційної форми навчання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2021. Випуск 84. Том 1. С. 51–54. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36806/Davydenko_51-54.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Оніщук І. І. Особливості викладання іноземної мови студентам лінгвістичного та нелінгвістичного спрямування. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця, 2016. № 48. С. 89–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_48_20
4. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. Вінниця : Нова книга, 2008, 288 с.
5. Тимошук І. В. Особливості викладання англійської мови професійного спрямування студентам економічних спеціальностей. Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Житомир, 2013. Випуск 4 (70). С. 64–68. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9843/1/11.pdf>

Сточна Ганна
студентка 2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта
Науковий керівник: Слабко Наталія
викладач

ОЗДОРОВЧА ГІМНАСТИКА В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Увесь цивілізований світ усе більше схиляється до думки, що найбільшою цінністю для самої людини і суспільства є її життя і здоров'я. Становлення України як незалежної держави супроводжується складними соціально-економічними, морально-етичними, національними та іншими проблемами, які призвели до погіршення фізичного, психічного і матеріального стану більшої частини населення. Особливе занепокоєння викликає факт зниження здоров'я дітей дошкільного віку, на що, в першу чергу, впливає збільшення статичного компоненту у житті дошкільників. У дошкільному віці закладаються основи культури рухів, успішно засвоюються нові, раніш невідомі вправи і дії, фізкультурні знання, зміцнюється фундамент здоров'я та розвиваються фізичні якості, необхідні для ефективної участі у різних формах рухової активності [2; 5; 6]. Сьогодні пріоритетними стають не просто фізичний розвиток дошкільників, придбання ними різних вмінь і навиків, а формування фізичної культури особистості, виховання потреби в здоровому способі життя, орієнтування на свідоме зміцнення здоров'я. Саме тому у наш час набувають популярності заняття оздоровчою гімнастикою, яка дуже подобається дітям.

Значну увагу проблемі фізичного розвитку у дошкільників приділено у дослідженнях Е.С. Вільчовського, Н.Ф. Денисенко, С.Р. Замрозевича, Т.Ю. Круцевич, Н.В. Пангелової та інших. Проблема формування у дошкільників таких фізичних якостей як гнучкість, спритність, швидкість була предметом дисертаційних досліджень А.А. Пивовара, Л.В. Козіброди, О.М. Бондар, В.В. Поліщук, Н.А. Тупчії, Є.Г. Яхно та інших.

Метою дослідження стало теоретичне обґрунтування ефективності оздоровчої гімнастики як засобу розвитку фізичних якостей дошкільників.

Загальновідомо, що оздоровча гімнастика є невід'ємною організуючою частиною режиму дня закладу дошкільної освіти і важливою складовою фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільниками.

Оздоровча гімнастика – це комплекс фізичних вправ, які спрямовані на зміцнення здоров'я, правильний фізичний розвиток і формування правильної постави [2, с. 36]. Ефективність оздоровчої гімнастики для тих, хто нею займається, проявляється у наступному:

- поліпшення працездатності та зниження енерговитрат при виконанні фізичної активності;
- забезпечення рухової активності з метою стимулювання нормального функціонування всіх систем організму;
- розвиток фізичних якостей і рухових здібностей;
- корекція і відновлення будь-яких порушень функціонування опорно-рухового апарату, а також поліпшення фізичного розвитку дошкільників.

Існує значна кількість комплексів оздоровчої гімнастики, кожен з яких має певну спрямованість і цілі, деякі з них призначені для загального розвитку дітей, а інші для полегшення при тих чи інших захворюваннях [2, с. 36].

Оздоровча гімнастика широко використовується у фізичному вихованні дошкільників завдяки доступності техніки їх виконання і можливості отримання оздоровчого ефекту на дитячий організм.

Оздоровчі впливи здійснюються через функціональні системи організму дитини: нервову, кістково-м'язову, серцево-судинну, дихальну, ендокринну, зорову, рухову, видільну, слухомовну. Оздоровча гімнастика в системі роботи закладу дошкільної освіти виконує низку завдань, як-от: оздоровчі; освітні; виховні; розвивальні; формувальні.

У фізичному вихованні дошкільників можна використовувати різні види оздоровчої гімнастики: ранкову гімнастику, фізкультпаузи, фізкультхвилинки; також до цих видів гімнастики ми відносимо шейпінг, калланетку, фітнес, аеробіку, ізотон, стретчинг, дихальну, водну, східні види гімнастики.

На думку Г. Беленької та Л. Гаращенко оздоровча гімнастика має бути представлена у вигляді чотирьох основних блоків (груп видів), для кожного з яких характерні певна (типова) спрямованість впливу на дітей, і відповідні особливості під час розв'язання оздоровчих завдань. При цьому зберігається специфіка кожного виду оздоровчої гімнастики, яка проявляється в особливій організації занять, змістом та методикою їх проведення [1, с. 41].

Перша група – традиційно-базові види гімнастики загальнорозвивальної спрямованості, для яких характерний тривалий період становлення, а саме:

1. Основна гімнастика – комплекс, для якого характерне використання широкого комплексу доступних гімнастичних вправ, які можуть виконуватися з предметами й без них, в індивідуальному, парному або груповому виконанні [1, с. 42].

2. Гігієнічна гімнастика – це гімнастика, яка ґрунтується на виконанні простих гімнастичних вправ, які спрямовані на забезпечення оптимального поточного стану організму в різні періоди повсякденної діяльності дитини [1, с. 42].

3. Атлетична гімнастика – традиційний вид гімнастики, популярний серед людей різного віку і підготовленості, ґрунтується на виконанні вправ переважно силового характеру та спрямований на розвиток силових якостей і рухових здібностей широкого профілю. У роботі з дошкільниками використовується нечасто [1, с. 42].

Одним із ефективних форм оздоровчої гімнастики для дітей є ранкова гімнастика. Ранкова гімнастика виховує у дітей увагу, цілеспрямованість, сприяє підвищенню розумової діяльності, викликає емоції і радісні відчуття. Виконання дітьми фізичних вправ на свіжому повітрі або в чистому приміщенні з відкритими фрамугами, вікнами в поєднанні з водними процедурами (обтирання, обливання, душ) має найбільший оздоровчий ефект: покращує загальний стан і функціональні можливості нервової системи, зміцнює і загартовує її, сприяє зрівноваженню збудливих і гальмівних процесів, покращує обмінні реакції, виробляє імунітет до застуди та інфекційних захворювань, викликає у дітей відчуття свіжості, легкості, радості [5, с. 51].

Друга група – види оздоровчої гімнастики, для яких характерна комплексна дія на різні якості й системи організму дітей. Кожному виду гімнастики цієї групи властиві певні умови та правила виконання вправ. Такі види зараз активно використовуються і в закладах дошкільної освіти. До них належать наступні види [1, с. 42].

Шейпінг – вітчизняний вид оздоровчої гімнастики, який отримав у наш час широке розповсюдження в інших країнах, який формує, передусім, зовнішні параметри тіла людини та дає змогу здійснювати корекцію фігури за допомогою зміни співвідношення між компонентами складу тіла [6, с. 120].

Фітнес (оздоровчий напрям) є комплексною системою занять фізичними вправами з елементами гімнастики (частка гімнастичних вправ велика), що дає змогу впливати на різні функціональні системи організму людей різного віку й підготовки [6, с. 120].

Гімнастика у воді – особливий вид масової гімнастики, який забезпечує оздоровчорозвивальний ефект унаслідок виконання рухових дій у водному середовищі. Суть цієї гімнастики полягає у виконанні рухових дій різного характеру (аеробно-анаеробного) з частковим або повним зануренням у воду з метою функціонального вдосконалення фізичного розвитку та загального загартування дитячого організму [6, с. 120].

Третя група видів оздоровчої гімнастики – це функціонально орієнтовані види, які впливають на і системи організму, що забезпечують організм енергією. До цієї групи належать такі види:

1. Дихальна гімнастика – це гімнастика, яка заснована на виконанні специфічних вправ, що вимагають поєднання рухових дій з певним дихальним циклом і спрямованих на розвиток дихальної мускулатури і формування певного стереотипу дихання.

2. Корекційна гімнастика – це гімнастика, яка заснована на виконанні відносно простих гімнастичних вправ (які не потребують вивчення) з метою відновлення нормального функціонування органів у випадках часткових порушень або відхилень (перш за все, опорно-рухового апарату).

3. Гімнастична аеробіка – гімнастика, яка заснована на циклічній формі виконанні різноманітних гімнастичних вправ (нахилів, поворотів, махів, стрибків та ін.) на місці і з переміщеннями, і з заданою тривалістю (без пауз), які формуються у вигляді зв'язок і комбінацій.

4. «Східна» гімнастика – гімнастика, яка включає різновиди східних оздоровчих систем (насамперед китайських та індійських), які мають давню історію та багатовікові традиції [1, с. 42].

Четверта група оздоровчих видів гімнастики включає малі форми й оригінальні авторські методики, засновані на виконанні гімнастичних вправ різного характеру. Ці види локально-диференційованої дії зазвичай зачіпають окремі системи аналізаторів організму та мають вузьку функціональну спрямованість. Серед них відзначимо такі види, як:

1. Стретчинг (гімнастика поз і розтягувань) – гімнастика, заснована на виконанні гімнастичних поз та статичних елементів, спрямована на досягнення максимальної амплітуди суглобових рухів. При цьому сприятливою умовою для розвитку гнучкості є розтягуюча дія на м'язово-зв'язкові структури опорно-рухового апарату (суглоба або ланки тіла) з фіксацією заданого положення та його утримання [5, с. 52].

2. Каланетика – це так звана «домашня гімнастика» тонічно-оздоровчої спрямованості, заснована на активізації глибоко розташованих м'язових груп у процесі повторення відносно простих рухів (переважно статичного характеру) тіла [5, с. 52].

3. Відновно-статична гімнастика – гімнастика, яка заснована на виконанні комплексу різноманітних поз, які використовуються в повсякденному житті та спрямовані на прискорене відновлення організму після перевтоми (фізичного й психічного) [5, с. 52].

4. Гімнастика для очей – гімнастика, яка заснована на дії відомих фізіологічних

механізмів і закономірностей роботи зорового аналізатора і спрямована на збереження (корекцію) гостроти зору в умовах роботи, що вимагають підвищеної зорової напруженості [5, с. 52].

Для регулювання діяльності центральної нервової системи, серцево-судинної системи, внутрішніх органів й психорегуляції запозичені вправи зі східних систем оздоровчої гімнастики, зокрема йоги. Східні системи фізичних вправ увібрали багатовікові традиції та багатий досвід багатьох поколінь, який дає змогу пізнавати й використовувати приховані резерви людини, розвинути його психофізичні якості в гармонії з навколишнім середовищем.

Відмінними особливостями східних оздоровчих систем є:

- релігійно-філософські основи;
- ритуальність й образність оформлення занять;
- спроба глибокого осмислення рухів тіла та пов'язання їх із внутрішнім віддзеркаленням - процесами, що відбуваються в організмі під час виконання вправ, оцінкою відповідних відчуттів;
- чітка регламентація дій, поз і їх поєднань, що відповідає канонам тієї або іншої системи;
- використання прийомів психічної саморегуляції (концентрація уваги на точці, уявне промовляння дій, образність в адресації конкретному органу або функціональній системі, вольовий перерозподіл напружень та розслаблень й ін.);
- наявність переліку правил-вимог, які визначають манеру та стиль поведінки того, хто займається, її спілкування з педагогом;
- у цілому формування певного і специфічного способу життя [3; 5; 6].

Серед нових видів оздоровчої гімнастики для дітей дошкільного віку виділимо імунну гімнастику, для стоп, для роботи за комп'ютером та гімнастику пробудження, які вже продемонстрували свою ефективність.

Отже, оздоровча гімнастика серед інших видів фізичної культури відрізняється найбільшою оздоровчою спрямованістю, виступає універсальним засобом гармонійного фізичного розвитку, забезпечення здорового способу життя, а також ефективно впливає на духовне й фізичне вдосконалення, корекцію форми тіла, формування культури рухів дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленька Г., Гаращенко Л. Ранкова гімнастика від А до Я. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 2. С. 41–45.
2. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навч.-метод. посібн. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.
3. Єфименко М. Казкова фізкультура : про інноваційну програму з фізичного виховання дітей раннього й дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2015. № 4. С. 16–19.
4. Єфименко М. Ранкова гімнастика пробудження. *Палітра педагога*. 2014. № 2. С. 18–19.
5. Журавльова ІМ. Використання оздоровчої гімнастики в дошкільному закладі. *Сучасні тенденції та перспективи гармонійного розвитку учнівської та студентської молоді в умовах ступеневої освіти: матеріали X Всеукр. наук.-практ. Internet-конференції*; 2019 Квіт 15; Харків. Харків. 2019. с. 50–55.
6. Пангелова Н. Є., Круцевич Т. Ю., Данилко В. М. Теоретико-методичні основи оздоровчої фізичної культури: навч. посіб. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2017. 505 с.

Цабак Наталя
спеціальність 123 Комп'ютерна Інженерія
Науковий керівник: Крисак Лариса Васиївна
кандидат пед. наук, викладач англійської мови

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мотивація вивчення англійської мови може бути різною, в залежності від цілей і потреб кожної людини. Здобувач освіти вивчає англійську мову протягом усього періоду навчання (в школі, коледжі, університеті), а результат буває досить не ефективний. Розглянемо кілька основних причин, які можуть стимулювати бажання вивчати англійську мову:

Кар'єрне зростання у майбутньому: знання англійської мови відкриває багато можливостей для професійної діяльності, адже багато міжнародних компаній вимагають володіння цією мовою. Окрім того, рівень заробітної плати також може варіюватися в залежності від кількості мов, якими володіє людина, а отже і зростає мотивація до вивчення мови.

Комунікація: англійська мова є однією з найбільш поширених мов у світі. Володіння нею дозволяє знайомитися з людьми з різних країн та культур. Це розширює світогляд та робить людину більш обізнаною та ерудованою.

Подорожі: знання англійської мови допомагає комфортно подорожувати, спілкуватися з місцевими жителями та розуміти культуру.

Доступ до інформації: значна частина контенту в Інтернеті, наукових досліджень, книг і медіа є англійською мовою. Знання мови дозволяє отримувати інформацію з першоджерел.

Академічні можливості: велика кількість закладів освіти по всьому світу пропонують мовні програми на англійській мові. Це може бути важливим фактором для отримання вищої освіти.

Особистий розвиток: вивчення нової мови розвиває когнітивні навички, покращує пам'ять і творчість.

Хобі та інтереси: багато людей вивчають англійську, щоб читати книжки, дивитися фільми або слухати музику в оригіналі.

Після виявлення основних причин стимулювання бажання вивчати англійську мову розглянемо можливі шляхи підвищення мотивації.

Для підвищення мотивації на заняттях англійської мови, можна застосувати кілька ефективних стратегій:

Інтерактивний компонент: на заняттях англійської мови доцільним є використання квестів, вікторин або рольових ігор, що може зробити навчання більш цікавим та різноманітним [1].

Різнорівнісність матеріалів: Викладач пропонує студенту добірку засобів навчання, а саме - відео, музику, статті, книги, аудіо зразки, що може допомогти підтримувати інтерес здобувачів.

Особистісна орієнтація: опанування тем, які цікаві студентам, допоможе їм залишатися вмотивованими. Питання про їхні інтереси можуть бути гарним стартом на кожному занятті у вигляді фонетичної чи лексичної розминки.

Мета і прогрес: встановлення чітких цілей та відслідковування прогресу допомагає студентам бачити свої досягнення, що підвищує мотивацію.

Робота в команді: організація групової роботи чи спільних обговорень може створити підтримуючу атмосферу, в якій здобувачі заохочують один одного до процесу вивчення.

Винагороди та визнання: система нагород або просто визнання досягнень студента може бути дуже ефективною. Наприклад, за правильну відповідь, похлопати студенту. Це завжди позитивна емоція, вона розслаблює та спонукає до отримання ще кращих результатів.

Використання веб-технологій: залучення різноманітних технологій, такі як мобільні додатки, онлайн-платформи або чат-боти [2].

Підвищення мотивації до вивчення англійської мови сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу та покращенню мовленнєвих навичок, а також спонукає студентів до активної участі в освітньому процесі. Це, в свою чергу, відкриває нові можливості для особистісного і професійного розвитку, розширює горизонти спілкування та забезпечує доступ до глобальної інформації. Мотивація є ключовим фактором для досягнення успіхів у вивченні мови, підтримуючи цікавість до навчання у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дідух О. Основні тригери для мотивації. Сила активних мотиваційних запитань // English, 2019. №10: С.61-63.
2. Панкратенкова О. М. Нестандартний урок як засіб формування соціокультурного виховання учнів. Англійська мова та література. 2016. №15.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 327.5 (470+571) (73)

Мироненко В.В.*кандидат технічних наук,**Центр воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України
ім. І. Черняхівського*

ФРАНЦУЗСЬКІ РАКЕТНО-ЯДЕРНІ ПРОГРАМИ У ЗБЕРЕЖЕННІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ АВТОНОМІЇ

Франція стала володаркою атомної зброї в 1960 р. На відміну від Великобританії французький ядерний арсенал не входить до складу сил НАТО, що дозволяє проводити незалежну ядерну політику. Керівництво країни розглядає ядерні сили не тільки в якості інструменту стримування противника, ядерний потенціал якого перевершує французький, але і як засіб залякування потенційних володарів зброї масового знищення, здатних вдатися до її використання проти Франції [1, с. 53].

На момент формування ракетно-ядерної політики Франції ядром доктрини національної оборони де Голля були ядерні сили, необхідність володіння якими підкреслювалася не тільки їм самим, а й іншими діями Франції ще у період Четвертої республіки (1946-1958). 3 листопада 1959 р. виступаючи у Вищій військовій школі (École militaire), Шарль де Голль зазначив невідкладність перегляду французьких поглядів на завдання і структуру збройних сил і докорінної реорганізації армії при одночасному оснащенні її атомною зброєю і засобами доставки атомних боєприпасів. «Ми повинні в найближчі роки забезпечити собі силу, здатну діяти в наших інтересах, тобто мати такі засоби, які прийнято називати «ударними силами», що можуть діяти в будь-який момент і в будь-якому місці. Само собою зрозуміло, що основу цієї сили становитиме атомна зброя» [2, с. 69].

Ядерна зброя, таким чином, була для де Голля таким собі «вхідним квитком», «перепусткою» в «клуб великих держав». Франція «повинна придбати ядерну зброю, тому що інші нею володіють, інакше вона не зможе розпоряджатися своєю долею» [3, с. 38].

Безпосередню участь Ш. де Голля в розробці військової доктрини і стратегічних концепцій не означає, однак, що він з'явився мало не єдиним, одноосібним їх творцем, як це намагаються представити деякі прихильники голлізму. Більш того, незважаючи на те, що він, будучи ще головою Тимчасового уряду в 1944-1946 рр., створив в жовтні 1945 р. Комісаріат атомної енергії (КАЕ) з місією вести «наукові і технічні дослідження для використання атомної енергії в областях науки, промисловості і національної оборони», підготовка до роботи зі створення атомної зброї почалася ще в 1954 році, тобто до його другого приходу до влади в 1958 р. [4]. Погляди ж першого президента П'ятої республіки формувалися і під впливом поглядів найбільшого напрямку воєнно-стратегічної думки – «пуризму» (тобто прихильників так званого «чистого» або абсолютного стримування»), деякі складові частини якого увійшли в ядерну доктрину голлізму [5, с. 142].

Перша французька атомна бомба була підірвана 13 лютого 1960 року. Через місяць після випробувань французький уряд оголосив, що потужність заряду становила від 60 до 70 Кт. Цей вибух, який отримав назву "Синій тушканчик" (Gerboise bleue), був проведений в атмосфері. згодом Франція проводила і підземні випробування атомної зброї; зокрема, 13 підземних вибухів за період з 1961 по 1966 рік було вироблено на полігоні, розташованому в містечку Ін Екер в гірському масиві Тан Афеллая на півдні Алжиру. Але вже в 1962 році, після укладення Євіанський угод по Алжиру, стала очевидною необхідність створення нового полігону, на якому можна було б проводити надпотужні випробування знаходився в стадії розробки термоядерної зброї. Таким полігоном на десятиліття, аж до останнього вибуху 27 січня 1996 року, стали для Франції надзвичайно мальовничі атоли Муруроа і Фангатауфа, розташовані в архіпелазі Туамоту в південній частині Тихого океану. За оцінками даними, за період з 1945 по 1995 рік, тобто за 50 років, що минули після Другої світової війни, Франція справила 210 ядерних вибухів, що, безумовно, менше, ніж 715 ядерних випробувань, проведених Радянським Союзом, і 1051 – здійснених США. Однак це приблизно в чотири рази більше, ніж аналогічний показник у Великобританії і Китаю [6].

Елементи першої, воєнно-повітряної складової ядерних сил Франції, були прийняті на озброєння в 1964 році. Пізніше, в 1971 році, були поставлені на бойове чергування ракети наземного базування. А рік потому, в 1972-му став до ладу закладений ще в 1958 році перший атомний ракетоносець типу "Редутабль" (redoubtable (фр.) – страхітливий, грізний). Таким чином, вже до початку 1970-х років минулого століття Франція мала класичну ядерну тріаду. У 1972 ж році був прийнятий перший стратегічний документ, який визначив пріоритети і цілі національної оборонної політики Франції, а також засоби та шляхи досягнення цих цілей, – "Біла книга з питань оборони" (Livre Blanc sur la Défence). Без істотних трансформацій ядерні сили Франції проіснували до кінця 1980 - початку 1990-х років, коли ядерна тріада зазнала цілий ряд змін, які представляють собою значний односторонній внесок Франції в загальносвітові процеси роззброєння і нерозповсюдження [7, с. 99].

Активне переосмислення Францією завдань ядерного озброєння спостерігаємо на початку ХХІ століття. Виступаючи перед експертами Міністерства оборони, президент Жак Ширак говорив про небезпеку, яка загрожує Франції, і фактично застерігав деякі країни, які намагаються створити свій власний ядерний потенціал, у разі, «якщо ці держави приховують щодо нас ворожі наміри, то їх лідери повинні розуміти, що можуть піддатися страшному лихові». Це була перша погроза з боку французів на адресу вороже налаштованих країн. Отже, Франція залишила за собою право не лише на удар проти країни, звідки виходить можлива терористична загроза, а й законодавчо закріпила право Парижу на превентивні бомбардування центрів виробництва зброї масового знищення і баз терористів. Для цього Франція вже має арсенал так званих мініатюрних атомних бомб. Слід зазначити, що доктрина ядерного стримування була орієнтована водночас і проти Китаю. Військові французькі аналітики уважно відстежують і прогнозують можливі виклики, пов'язані зі стрімким розвитком цієї азіатської держави, що можуть становити для Франції та її інтересів небезпечну загрозу. Тим самим на сучасному етапі розвитку ракетно-ядерних програм Франція прагне з урахуванням французьких національних інтересів брати участь й у розбудові майбутньої системи європейської безпеки [8, с. 8 – 9].

Таким чином, французькі ракетно-ядерні програми базуються на першочерговості національної безпеки, будучи також доповненням загального євроатлантичного

безпекового потенціалу. Унікальний індивідуалізований досвід побудови ракетно-ядерної програми є прикладом захисту національних інтересів і значною мірою актуалізує підходи до індивідуалізації безпекових програм для України, які засновуються на національному науково-промисловому потенціалі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семенова Т.А. Ядерные державы в международных отношениях. Актуальные проблемы современных международных отношений. № 2. 2013. С. 50 – 54.
2. Владимиров Д. Франция на пути гонки вооружений. Военный зарубежник. 1961. № 11. С. 69-80.
3. Манжола, В.А. Ядерное оружие Франции и вопросы европейской безопасности / В.А. Манжола. Киев: Вища школа, 1989. 156 с.
4. De Gaulle et l'arme nucléaire URL : http://www.charles-de-gaulle.org/article.php?id_article=115&page=1
5. Толкачёв В. В. Французские военно-стратегические концепции в период президентства Шарля де Голля (1958—1969 гг.). Вестн. Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского. Сер.: Междунар. отношения, Политология, Регионоведение. 2004. № 1. С. 141-149.
6. Les essais nucléaires français, sous la direction de Yves LE BAUT. – Bruylant, Bruxelles, 1996. 477 p.
7. Сыромятин А. Ядерная доктрина Франции: сдерживание слабым сильным. Современная Европа. 2006. №3. С. 96 – 107.
8. Кудряченко, А.І. та Чекаленко, Л.Д. (2016) Головні складові ядерної безпеки Франції. Проблеми ядерної безпеки сучасного світу і Україна: збірник наукових праць / За загальною редакцією доктора історичних наук, професора Кудряченка А.І.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». С. 4-14.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гудзь Софія

*здобувачка фахової передвищої освіти
спеціальність 123 Комп'ютерна інженерія*

Вінницький технічний фаховий коледж

ВПЛИВ ДОМАШНІХ ТВАРИН НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Майже у кожного з нас є домашня тваринка, яка слугує нам не тільки вірним та розуміючим другом, але й домашнім лікарем, який може виликувати нас від стресу та почуття самотності, страху, зняти напругу. Вони позитивно впливають на психологічний стан свого господаря. Водночас, тварини приносять в оселю гармонію, затишок та щастя.

Домашні улюбленці часто слугують мовчазними архітекторами соціальних мостів. Притаманна їм чарівність і привабливість може перетворити їх на співрозмовників, які починають розмову, налагоджуючи зв'язки між людьми, які, можливо, ніколи не спілкувалися б інакше. Для тих, хто може відчувати себе соціально ізольованим або відчуває труднощі з початком розмови, домашні улюбленці можуть стати природними криголами.

Яскравим прикладом цього є собачі парки. Ці громадські простори кишать власниками домашніх тварин, які, забезпечуючи своїм пухнастим друзям фізичні вправи та соціалізацію, часто самі налагоджують зв'язки.

До того ж, великої популярності зараз набирають свята присвячені тваринкам, наприклад виставки або благодійні акції на захист тварин. Через велику прив'язаність та любов, люди навіть влаштовують дні народження на честь своїх улюбленців. Такі заходи створюють так звані соціальні центри, які через любов до своїх тваринок можуть доторкнутися глибини душі людей, створюючи між собою міцні зв'язки.

Присутність тваринки у житті людини кардинально змінює її повсякденну рутину. Щоденні потреби домашніх тварин, такі як годування, догляд і прогулянки, потребують систематичності та регулярності. Ці аспекти можуть бути відсутніми або порушеними у житті людини, особливо на складних етапах. Важливість такої структурованої рутини не можна недооцінювати. Тяжкі моменти, які можуть настати у житті, такі як вихід на пенсію, важка втрата, депресія, а також з нинішньою ситуацією в Україні часто розхитують ментальне здоров'я людини, а інколи на цьому підґрунті можуть з'явитися нав'язливі думки, які спроможні зламати людину, а догляд за тваринкою стає так званим «промінчиком світла» у цьому темному світі. Догляд за пухнастими, як наприклад годування чи прогулянка, відволікає на мить від проблем та дає змогу ненадовго відчувати легкість, яка спрямовує нас не здаватися і йти далі.

Експерти стверджують, що така рутинна є досить корисною, знижуючи відчуття хаосу та дискомфорту, спроможністю орієнтуватися у часі та повернути до реальності. Також разом з цим у людини можуть з'явитися нові звички, наприклад ранкова пробіжка або вечірня медитація, що сприяє покращенню здоров'я та самопочуття.

Наука давно вже довела, що тварини не тільки покращують фізичне, емоційне і психічне здоров'я, але також можуть буквально продовжити життя свого господаря. Саме цим і займається анімалотерапія, яка визнана на міжнародному рівні, адже подібне лікування вже визнано Всесвітньою організацією охорони здоров'я.

Анімалотерапія (від латинського *animal* – тварина) – вид терапії, що використовує тварин і їх образи для надання психотерапевтичної допомоги. Це цивілізований науковий метод лікування і профілактики серйозних захворювань. У анімалотерапії використовуються символи тварин: образи, малюнки, казкові герої, іграшки, а також справжні тварини, спілкування з якими безпечно. Позитивна дія тварин на хвору людину підтверджено експериментами. Люди, у яких є домашні улюбленці хворіють набагато менше – це науковий факт. При цьому їхня нервова система перебуває в куди кращому стані, ніж у тих людей, у кого немає вихованців. Вчені виявили благотворну дію спілкування людини з улюбленцями, а також зараз не припиняються дослідження та експерименти по вивченню впливу тварин на людей. У багатьох країнах світу відкриваються спеціальні центри терапії, які займаються лікуванням певних психічних захворювань за допомогою спілкування з пухнастими.

Основними недугами людини, з якими намагаються боротися дослідники з допомогою тварин, є:

- Підвищена тривожність.
- Епілепсія.
- Розсіяний склероз.
- ДЦП.
- Різні види деменції.
- В реабілітації після травм, інсультів і т. д.

Взаємодія з домашнім улюбленцем призводить до заспокоєння людини, внаслідок чого негативні емоції поступово витісняються, і стан людини стає спокійним і врівноваженим. З фізіологічної точки зору цей процес супроводжується розслабленням м'язів, поліпшенням травлення, зменшенням напруги в м'язах і зниженням артеріального тиску.

Розуміючи вище сказане ми повинні усвідомлювати, що є такі застереження, наприклад:

- Потрібно брати до уваги факт, що домашні тваринки можуть слугувати для нас хорошим співрозмовником та джерелом щастя і енергії, але не варто розглядати їх як повноцінну заміну професійної підтримки психолога. Люди з серйозними психічними проблемами повинні звертатися до лікарів, а тваринок розглядати як додаткову підтримку, а не основну.

- У деяких людей може бути алергія на ту чи іншу причину пов'язану з улюбленцем, що може стати для них проблематичним. Також не варто забувати про різні фобії та травми, які можуть лише погіршити ситуацію.

- Повинна бути велика віддача улюбленцю, як психологічна так і фінансова. Покупка їжі, медичне обслуговування, догляд за тваринкою та інші мілкі витрати можуть бути обтяжливими для людини. До того ж, необхідна увага та любов зі сторони господаря, що може не сходитись з її життєвою рутиною.

- Коротке життя улюбленців. Тварини, які живуть не так довго, можуть створювати складнощі. Втрата домашнього улюбленця може бути дуже травматичною, аналогічною до члена сім'ї. Ті, хто вирішує придбати домашню тварину, повинні бути емоційно

готовими до можливості такого сумного випробування, розуміючи, що радість від спілкування з твариною може супроводжуватися болем розставання.

Усвідомлюючи вище сказане можемо зробити висновок, що спілкування з тваринами є дуже важливим фактором для нас, оскільки це може покращити наше здоров'я та емоційний стан. Кожен хто бажає стати господарем пухнастого друга повинен розуміти, що він бере на себе велику відповідальність та обов'язок за його життя, але в будь якому випадку це буде приносити задоволення та радість, що буде давати нам сили не здаватися та йти далі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Роль домашніх тварин у психологічному здоров'ї: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psychologer.com.ua/koryst-domashnikh-tvaryn-dlia-psykhichnoho-zdorov-ia/>
2. Стаття «Вчені довели, що тварини позитивно впливають на здоров'я людини»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.media/animals/380965/>
3. Тварини покращують психологічний мікроклімат людини: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unn.ua/news/tvarini-pokraschuyut-psikhologichniy-mikroklimat-lyudini-medik>
4. Дослідження впливу домашніх тварин на самопочуття людини: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003djl-f093.doc.html>

Олександр ДЯКОВСЬКИЙ

студент

кафедри психології, педагогіки та

суспільних дисциплін

<https://orcid.org/0000-0003-3412-9278>

Державний податковий університет

РОЗЛУЧЕННЯ ЯК РИЗИК СУЧАСНИХ ШЛЮБНО - СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Проблематика стрімкого росту кількості розлучень в Україні за останні роки набуває комплексного характеру. Це перш за все зумовлюється різноманітними чинниками котрі поєднують як психологічну сторону, що може включати різні погляди на сімейне життя, відсутність взаєморозуміння та взаємних інтересів, припинення шлюбних відносин, наявність різних характерів та відсутності взаєморозуміння того. Також спостерігається юридичні чинники що можу включати необхідність поділу спільного майна, визначенні місця проживання дитини поділу кредиту чи позики, що вказує про необхідність дослідження даної теми та про її актуальність

Розлучення – це розірвання подружнього зв'язку між чоловіком та жінкою за певних обставин [2, с. 74]. У сучасних шлюбах, де на перше місце виходять емоційно-психологічні потреби (потреба у підтримці, взаємопорозумінні, відчутті кохання), відповідними є і ключові причини, що слугували стимулом не лише для конфлікту, але й розірвання шлюбу.

Зазвичай розлучення відбувається за допомогою суду котрий вирішує справу щодо розірвання шлюбу та як наслідок сторони отримують судові рішення котре набуває законної сили через проміжок часу після строку на апеляційне оскарження. Можна також відмітити, що в деяких випадках розірвання шлюбу відбувається через відділи реєстрації актів цивільного стану в частині щодо припинення шлюбу, інколи зустрічаються випадки припинення шлюбних відносин та проживання окремо сторін знаходячись в зареєстрованому шлюбі.

Варто зазначити, що сам факт розлучення не призводить до припинення всіх контактів між колишнім подружжям, так як тривалий час будуть точитися дискусії і проходити обговорення стосовно вирішення побутових питань, розподілу майна, та у випадку наявності спільних дітей – виконання батьківських обов'язків. З огляду на соціально-психологічний контекст, етап построзлучення варто розцінювати не як розрив подружніх стосунків, а скоріше як етап модифікації стосунків партнерів. Розлучення – це зміни, а не фактичне виключення системи сімейних стосунків. У родині дорослі люди виконують одночасно і подружні (дружина або чоловік), і батьківські (матері або батька) ролі, тоді як у ситуації розлучення відбувається модифікація набору ролей суб'єктів сімейних відносин: подружні ролі формально зникають, а батьківські – зберігаються.

В процесі пошуку детермінантів подружніх конфліктів, у більшості випадків проблематика зводиться до незгод та труднощів із комунікацією. Даному феномену у всіх

сферах життя відводиться досить вагоме місце. Кіслов Д.В. у своїх наукових розвідках зазначає, що комунікація – це природно-соціальний феномен, явище глобально-космічного виміру, котре є загальним відображенням симбіозу складних, багаторівневих процесів пересування будь-чого та будь-кого у часі й просторі, у тому числі, кодів і символів штучно-природного походження всіх форм буття, які містять в собі інформацію [1].

За часів культу особистісних кордонів, все менше пропагуються сімейні цінності. Більшість дітей, народжених у перші роки спільного проживання подружжя, з часом ростуть в неповних сім'ях, що продовжує цей локомотив, усуваючи потребу у створенні повної родини. Окрім зазначеного, усвідомлення себе вільною людиною відкриває «друге дихання» після завершення стосунків із партнером, який за час спільного проживання став токсичним, принижує, вдається до морального чи фізичного насилля, або до якого просто втрачено інтерес. Класична догма, нав'язувана тривалий час суспільством, стосовно кохання до смерті наразі неактуальна, так як на перше місце прийнято ставити власні бажання, потреби, інтереси, а за тим вже рахуватися з інтересами інших.

Основними причинами сімейних конфліктів є відмінності в характерах, суперечності в поглядах на виховання дітей, фінансові труднощі, побутові проблеми, а також вплив зовнішніх соціальних факторів, таких як робота, соціальні ролі та культурні очікування. Наприклад, розподіл ролей у родині, що часто є результатом гендерних стереотипів, може стати джерелом конфліктів між партнерами.

Сімейне життя з Відповідачем не склалося через різні погляди на сімейне життя, відсутність взаєморозуміння та взаємних інтереси. Фактичні шлюбні відносини між нами більше півтора роки тому. Ми з Відповідачем не маємо наміру будувати спільну сім'ю, в нас різні характери, що свідчить про відсутність взаємоповаги одне до одного та спільного побуту, взаємних прав та обов'язків.

Відповідно до ст. 111 Сімейного кодексу України зазначено, що суд вживає заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства [3].

Враховуючи вищезазначене можна зробити висновок, що з точки зору психологічного пізнання, розлучення можна розглядати як певний етап трансформації стосунків у певних сім'ях, причому це стосується і подружніх, і батьківських стосунків. Також з юридичної складової необхідно розширити строки примирення сторін із застосуванням етапу врегулювання сімейних відносин за участю психолога. Вказане свідчить про необхідність внесення змін до Сімейного кодексу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кіслов Д. В. Термінологія комунікації: теоретичний дискурс та його практичне використання. Державне управління: удосконалення та розвиток № 3, 2013. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=551>
2. Степико В. П. Розлучення як ризик сучасних шлюбно-сімейних відносин. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Вип. 15. 2014. с. 73-80
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.11.2024).

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

У статті розглянуте поняття «життєстійкість», її складові, переваги життєстійкого ставлення до подолання стресу та напрями підвищення рівня цієї навички.

Ключові слова: життєстійкість, стрес, складові життєстійкості, психічне здоров'я.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати важливість розвитку життєстійкості, як важливого чинника у збереженні психічного здоров'я.

Вступ. Так склалося, що ми з вами живемо в неспокійні часи, сповнені подій і хвилювань. І зараз, як ніколи, відчувається хиткість моменту, і від цього кожна хвилина нашого життя набуває вартості та значущості. Ми не можемо напевно знати, що з нами буде наступної миті, і через це нам складно будувати плани на майбутнє. І дуже важливо у цій життєвій хуртовині навчитися гнутися, але не ламатися. Тому тема життєстійкості зараз вельми актуальна.

Основна частина. Про феномен «життєстійкості» і його значення для людини вперше заговорив американський психолог С. Мадді, учень Г. Олпорта та Г. Мюррея, з точки зору якого поняття «життєстійкість» відображає психологічну живучість і розширену ефективність людини, пов'язану з її мотивацією до подолання стресогенних життєвих ситуацій [2].

За С. Мадді, життєстійкість («hardiness») складається з трьох компонентів: залученість, контроль та прийняття ризику. Перша складова життєстійкості «залученість» – важлива характеристика ставлення людини до себе, оточуючого світу та характеру взаємодії з ним, яка дає сили та мотивує її до самореалізації, лідерства, здорового способу думок та поведінки; дає можливість відчувати себе значущою і достатньо цінною, щоб повністю включитися в розв'язання життєвих завдань, не звертаючи увагу на наявність стресогенних факторів та змін. Другий компонент життєстійкості – «контроль». Контроль за обставинами організує пошук шляхів впливу на результати стресогенних змін, в протидію впадінню в стан безпорадності та пасивності. Третя складова життєстійкості – «прийняття ризику» допомагає людині бути відкритою до оточуючого світу, інших людей, суспільства. Суть її полягає в сприйнятті особистістю життєвих подій та проблем як виклику і випробування особисто для себе. С. Мадді підкреслює важливість вираженості всіх трьох компонентів для збереження здоров'я, оптимального рівня працездатності та активності в стресогенних умовах [2; 3].

Життєстійкість – це вміння, яке можна та потрібно розвивати впродовж всього життя. І для того, щоб підвищити рівень цієї навички, людина має набути таких якостей особистості, які дозволять їй ефективно самореалізовуватися.

Вміння посилювати життєві негаразди тісно пов'язане зі сприйняттям та прийняттям себе. Людина з низькою або, навпаки, завищеною самооцінкою має труднощі з об'єктивним сприйняттям себе і світу, що завдає перешкод для самореалізації та побудови стосунків з іншими людьми. В той час, як людина з адекватною самооцінкою правильно співвідносить свої сили і оцінює можливості, що сприяє в урівноваженні різних сфер життя.

Не менш важливо дозволяти собі відчувати емоції та не засуджувати себе за це. Стимування неприємних емоцій згодом тягне за собою нездатність відчувати і позитивні емоції. Тоді людина взагалі втрачає спроможність до будь-яких відчуттів і її життя стає безбарвним. До того ж пригнічені емоції мають здатність до накопичування. І врешті-решт людина вибухає або, навпаки, депресує. І те, і інше завдає великої шкоди здоров'ю та відносинам з іншими людьми. Варто навчитися керувати своїми емоціями. І це не означає, що їх треба пригнічувати або тримати під контролем. Негативним емоціям необхідно давати вихід, але робити це слід цивілізовано. Та щоб життя було гармонійним, треба навчитися приймати всі свої почуття. Вони можуть бути різні. І одна емоція може обертатися на іншу: радість перемінитися на сум, а образа на задоволення. Не зайве бути готовим до цього і признати, що відчувати хвилювання, тривогу чи гнів – це цілком нормально.

Коли ми говоримо про розвиток життєстійкості, то не слід забувати і про догляд за собою. Турбота про себе – це піклування про власне здоров'я. І йдеться не лише про фізичний стан, а й про розумовий, емоційний, соціальний та екологічний. Найперше, що ми маємо зробити – це навчитися задовольняти свої базові потреби: дбати про своє тіло, свій розум, свій простір, спілкуватися з іншими людьми. Спілкування з іншими може допомогти отримати нову перспективу і відчувати себе менш самотнім, створити мережу підтримки.

З точки зору еволюції, прагнення контролювати те, що відбувається з нами, є важливим для виживання і самозахисту. Але якщо змінити акцент і фокусуватися тільки на тому, що ви можете контролювати, це дозволить знизити тривожність і допоможе отримувати більше задоволення від життя. Розмежування зон контролю також розширює діапазон прийняття ризику при прийнятті рішень і підвищує нашу здатність в потрібний момент звернутися до інших за допомогою і ресурсами [1].

Звернення до своїх переживань дозволить усвідомити власне життя, зрозуміти його цінність, своє місце в ньому та надати собі право жити своїм неповторним життям.

Висновки. Життєстійкість – це необхідна складова буття людини, важлива навичка для подолання повсякденних негараздів, вміння повертатися до внутрішнього балансу без зворотних результатів після пережитого стресу. Адже ефективно працювати або навчатися, брати участь у суспільному житті і бути корисним іншим, та і просто насолоджуватися життям можна лише маючи достатньо внутрішнього ресурсу та запасу сил.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скрилева А. Життєстійкість: що це таке і чи можна нею керувати. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/60a770ab077a6/>
2. Maddi S. Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. – 2004. - Apr. 44. – P. 279-298.
3. Maddi S. The personality construct of hardiness / R. Harvey, D. Khoshaba, J. Lu, M. Persico // *Journal of Research in Personality*. – 2002. - №36. – 72-85.

Сівко Софія Ярославівна

студентка 4 курсу

спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

sivkosofia610@gmail.com

Науковий керівник: Гелевич Галина Іванівна

викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії

galyna.helevych@gmail.com

КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний

коледж ім. Маркіяна Шашкевича»

ДИТЯЧІ СТРАХИ

Дитячі страхи досить поширені і зазвичай не викликають занепокоєння. Страх є реакцією організму на загрозу. Однак тривога може виникати не лише через реальні небезпеки, а й через уявні фактори. У психології дитячий страх розглядається як одна з нормальних складових процесу розвитку. Діти стикаються з новими емоціями і досвідом, що може викликати таку реакцію з боку психіки. Які страхи є у дітей? Як допомогти дитині побороти свій страх? Як себе поводити, коли дитина боїться?

Для початку давайте відразу уточнимо, що на певних етапах розвитку дитини деякі страхи є природними в залежності від віку. Вони виникають у певному віці і можуть зникнути через деякий час наприклад:

0-6 місяців – дитина боїться гучних звуків, незнайомих людей, розставання з мамою.

1-3 роки – розлука з батьками, незнайомі люди, страх покарання, страх лікарів, темрява, замкнений простір.

4-6 – розлука з батьками, не реалістичні створіння (привиди, монстри тощо), страх смерті, тварини, фізичні травми, темрява, висота, біль, гроза, кров.

До найпоширеніших страхів які становлять бар'єри для психічного комфорту дитини можемо віднести:

- Страх дитини перед покаранням.

Не завжди може проявлятися у поведінці, тому дорослі часто не звернуть на нього уваги. Наявність таких страхів свідчить про наявність серйозних проблем у відносинах між дитиною і його батьками, а іноді навіть може бути результатом надмірно суворого поводження з малюком. У разі виникнення такого страху батькам необхідно серйозно задуматися про модель поведінки з дитиною і переглянути її, щоб уникнути дуже серйозних проблем.

- Боязнь крові.

Побачивши маленькі крапельки крові, що виступають з-під шкіри на колінах, багато дітей починають кричати з такою силою, що можуть подумати, що рана не маленька, а шкіра знята живцем до цього ж крім посипана як мінімум пачкою солі. Деякі батьки тільки посміхаються такої реакції малюка. Насправді, в цьому випадку реакція батьків не є правильною. Дитина кричить не від болю, а від панічного страху, який викликає у неї вид

крові. Ніколи не слід ляяти дитину, тому що такий страх - абсолютно неконтрольована емоція для дитини. Також не варто дражнити її, тому що це може зачепити його почуття власної гідності. А боязнь крові найчастіше викликана банальним незнанням фізіології – малюк думає що зараз витече вся кров, і йому здається, що він помре.

- Страх темряви.

Це трапляється не раніше, ніж в 2-3 роки. Тут важливу роль відіграє те, що малюк не може відрізнити реальність від вигадки. Він боїться чогось невідомого і неприємного, чогось, що може ховатися в темряві. Найпростіший спосіб побороти боязнь темряви- купити нічник з м'яким, розсіює світлом і встановити його в дитячій.

- Боязнь казкових персонажів.

Дошкільнята і школярі часто бояться вигаданих персонажів, які є героями книг, мультфільмів і фільмів і виглядають вороже і агресивно. Це ваш випадок, і після перегляду мультфільмів і фільмів у дитини не виходить з голови страшна сцена? Попередьте інших батьків про те, які мультфільми і фільми краще не показувати дитині.

- Страх смерті.

Сюди входить страх власної смерті, страх відходу з життя батьків та інших важливих людей. Ці переживання є природними етапами зростання: виникає сприйняття неминучості старіння і смерті.

Як подолати страх?

Ефективний спосіб подолання дитячих страхів – допомогти дитині не втекти від своїх страхів, а натомість зустрітися зі своїми страхами в цікавій формі, через казку, картину, макет. Тобто намалювати його, сформував, стати ним, провести хвилюючу зустріч зі своїм страхом, а потім мати кілька варіантів: або прийти до миру і спокою зі страхом, або подружитися з ним, якого можна «заспокоїти» «Це». , дарувати подарунки, можна кликати на допомогу, нарешті, можна знищити (розірвати, розтоптати, подолати). Водночас завдання батьків – супроводжувати та співпереживати своїм дітям, щоб вони здійснили ці кроки.

Цей страх посилюється, коли сама дитина уникає говорити про це, а батьки намагаються заперечити страх, кажучи: «Нема чого боятися», «Не передумуйте». Тоді фантазії дитини малюватимуть більш жахливий образ, подолати який у майбутньому буде ще важче. Чим далі дитина від нього, тим страшнішим і сильнішим він виглядає. Якщо ви не допоможете дитині впоратися зі страхами, страхи посиляться і призведуть до більш серйозних проблем - замкнутості, невпевненості, тривоги, неврозу. Адже організм дитини не може довго перебувати в напруженому стані, і якщо страх не усунути, він осяде і прийме іншу неприємну форму.

Що робити, коли дитина налякана?

- Довіряйте дитині і знайте, що для неї це реально, навіть якщо її страх здається вам смішним. Не можна заперечувати наявність страху у дітей, ігнорувати його, не можна соромитися цього, говорити: «Припини вигадувати!», «Хлопчики не бояться привидів» тощо. Для дитини це справді серйозно. Якщо вона вірить, що грабіжники мають доступ з балкона і що в щілинах у стінах живуть люди, для них це реальна реальність, і вони в це вірять. Заперечуючи страх вашої дитини, ви відштовхуєте дитину від себе, залишаючи її страждати від страху наодинці. Якщо ми не звучимо дивно, вам слід послухати та прийняти це реальність.

- Створюйте гарну сімейну атмосферу, проводите час разом і частіше обіймайте дитину.
- Переконайте і дайте дитині відчувати, що ви його захисник, що ви розумієте і приймаєте всі його переживання, і що ви завжди будете на його боці, щоб цього не сталося.
- Разом придумайте для вашої дитини інших захисників, намалюйте або виліпіть їх - це можуть бути ваші улюблені казкові герої, янголята, реальні люди.
- Подолайте свої страхи і відкрито говорите про свої почуття та переживання, і ваші діти зрозуміють, що страх є частиною життя.

І найголовніше, дитячий страх, та і все в житті, лікується любов'ю і прийняттям. Тому найперше зцілюйте свою дитину любов'ю, а тоді використовуйте всі інші способи.

Холод Іванна Русланівна
студентка спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Гелевич Галина Іванівна
викладач вищої кваліфікаційної категорії

*КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж ім. Маркіяна Шашкевича»*

ДІТИ І ВІЙНА: ПСИХОЛОГІЧНА ТЕХНІКА ЗЦІЛЕННЯ

У наш непростий час кожен зазнає психологічних травм. До сьогодення важко пристосуватись дорослим, а тим паче дітям у яких ще несформована психіка. Які фактори впливають на психоемоційний стан дитини? Як допомогти дітям з цим впоратись? Як до цього пристосувати дітей? Багато запитань на які потрібно знайти відповіді.

Дуже важливим є емоційно-психологічний контакт батьків і дітей. Така безперервна взаємодія дорослого і дитини є важливою умовою для формування у дитини стійких уявлень про навколишній світ, про людей і про себе саму.

Проте іноді для батьків виявляється складним підтримувати таку природну, циклічну взаємодію сім'ї з дитиною. Така ситуація може виникнути, з одного боку, якщо батьки не можуть виявляти адекватну турботу про дитину через власні психоемоційні, соціальні або інші причини і, з другого боку, якщо дитина не може адекватно (звичним для батьків способом) реагувати на сигнали та турботу батьків (наприклад, через хворобу або порушення розвитку).

Порушення стосунків з дбайливими дорослими викликає тривогу в маленькій дитини. Цю тривогу дитина переживає як важкий і нічим не пом'якшуваний дистрес (сум, страждання, горе). Природний процес розвитку дитини виявляється під загрозою, оскільки стан тривоги і відсутність адекватної підтримки з боку дорослих не дає дитині активно вивчати навколишній світ, експериментувати зі стосунками, мовленням, грою, що призводить до поглиблення емоційного дисбалансу.

У старшому дошкільному віці дитина потроху залишає світ ілюзій, у якому вона жила раніше. Ляльки, солдатики втрачають колишню чарівність. Власні перетворення то у вершника, то в лікаря або будівельника вже не захоплюють повністю. Дитина прагне до реального життя. Вона вже не містик і мрійник. Вона реаліст.

Безпосередність дитячих реакцій та бажання нових вражень у цьому віці бувають найпомітнішими за межами дошкільного навчального закладу. У ситуаціях, де діти почуваються достатньо невимушено, вони майже мимохіть задовольняють свою допитливість: підбігають ближче до того, що їх цікавить, намагаються все, що тільки можливо, випробувати самі. Поява широких реалістичних інтересів примушує дитину звертати увагу також на переживання людей навколо, розуміти їх об'єктивно, не оцінювати їх із погляду лише того значення, яке вони мають для неї в цю мить. Дитина починає розуміти чуже страждання саме як страждання, як неприємне переживання цієї людини, а не тільки як джерело незручностей для себе.

Ознаки психологічної нестабільності у дітей:

- проблеми зі сном, постійні нічні кошмари
- відсутність апетиту

- недовірливість
- байдужість
- почуття, що їх не люблять
- часті спалахи роздратування, тощо.

У дошкільному віці провідним видом діяльності є гра, завдяки їй ми можемо допомогти дітям подолати психоемоційні проблеми. Можна використати такі техніки для емоційної стабільності дітей:

ІГРИ, СПРЯМОВАНІ НА ПРОФІЛАКТИКУ ТА УСУНЕННЯ ТРИВОЖНОГО СТАНУ

1. Конкурс хвальків

Мета: вправа допомагає малюкові побачити свої позитивні риси, відчутти, що його визнають інші діти.

«Сьогодні ми проведемо з вами незвичайний конкурс - конкурс хвальків. Переможе той, хто найкраще похвалиться. Чим ми хвалитимемося? Сусідом справа. Подивись уважно на свого сусіда праворуч. Подумай, який він, що вміє робити, що в нього добре виходить. Наприклад, так: "Оленка дуже розумна, гарна, швидко бігає, весело сміється" і т. ін.»

Коли всі діти похваляться, вони визначають найкращого хвалька. Можна обговорити, що кому більше сподобалося: розповідати — хвалитися сусідом — чи слухати, як про нього розповідають.

2. Плутанина

Мета: ця гра допоможе дітям відчутти свою належність до групи, зрозуміти, як неприємно бути поза групою.

Вибирають ведучого, який виходить із кімнати. Решта дітей беруться за руки та стають у коло, далі вони починають заплутуватися, хто як може. Коли утворилася плутанина, ведучий заходить до кімнати та намагається розплутати те, що вони наплутали, не рознімаючи рук.

3. Чарівна торбинка

Вихователь питає в дітей, що для них найстрашніше (іншим разом — погане, зле). Потім пропонує гравцям скласти до чарівної торбинки все найстрашніше. Далі цю торбинку з усім, що в ній є, викидають. Добре, якщо дорослий теж покладе до цієї торбинки свої негативні емоції.

4. Поводир

Мета: розвивати почуття відповідальності за іншу людину, довірливе ставлення одне до одного.

Виконують у парах. Спочатку дитина водить гравця з пов'язкою на очах, відчуваючи при цьому відповідальність за його благополуччя. Потім діти міняються ролями.

5. Дзеркало

Мета: ця гра дуже корисна для пасивних, невпевнених у собі дітей. Вона допомагає дитині розкритися, відчутти себе вільно, а також побачити себе ззовні.

Діти беруть участь по черзі по двоє. Один гравець дивиться в «дзеркало» (свого напарника), що повторює всі його рухи. Потім вони міняються ролями.

6. Зайчики та слоненята

Мета: дати дітям можливість відчутти себе сильними та сміливими, сприяти підвищенню самооцінки.

«Діти, я хочу запропонувати вам гру. Спочатку ми будемо несміливими зайченятами. Скажіть, коли зайчик відчуває небезпеку, що він робить? Так, тремтить. Покажіть, як він це робить. Прищулює вушка, намагається стати меншим, непомітним, хвостик та лапки

трясуться. Покажіть, що роблять зайченята, коли чують кроки людини. Діти ховаються, тікають. А що роблять зайці, коли бачать вовка?

А тепер ми будемо слонами, великими, сильними, сміливими. Покажіть, як вільно, безстрашно ходять слони. А що роблять слони, коли бачать людину? Вони бояться її? Ні. Вони дружать із нею та, коли її бачать, спокійно продовжують свій шлях. Покажіть як. Покажіть, що роблять слони, коли бачать тигра». Діти протягом кількох хвилин зображують сміливого слона.

Після проведення вправи діти сідають у коло та обговорюють, ким їм більше сподобалося бути й чому.

7. Сонечко та хмаринка

Мета: вправу спрямовано на усунення психічного напруження, навчання регулювати свій емоційний стан.

Сонечко сховалося за хмаринку, зробилося прохолодно — згорнутися клубочком, зігрітися, затримати дихання. Сонечко вийшло з-за хмарки, стало спекотно, розморило на сонечку — розслабитися під час видиху.

ІГРИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ЗАСПОКОЄННЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ

Такі ігри корисні всім дітям. Вони супроводжуються спокійною музикою, яка тренує емоційно-вольову сферу старших дошкільників. Мета таких ігор — заспокоїти збуджених дітей та організувати їх.

1. Слухай команду

Діти крокують під ритмічну музику одне за одним. Коли музика затихає, усі зупиняються та слухають команду ведучого, яку той вимовляє пошепки, та одразу ж її виконують. Команди мають бути лише на виконання спокійних рухів. Гра триває, поки група уважно слухає й точно виконує завдання.

2. Розставити пости

Діти крокують під ритмічну музику одне за одним. Попереду йде командир. Коли він плесне в долоні, остання дитина повинна зупинитися. Таким чином командир розставляє всіх гравців у певному порядку (лінія, коло, по кутках тощо).

3. Повторюй рухи

Діти стоять одне за одним, перший — командир. Під спокійну музику командир показує різні рухи рук, решта гравців повторює за ним. Потім вибирають нового командира. Він повинен придумати інші рухи, інші ж повторюють їх.

4. Хто за ким?

У кімнаті в довільному порядку розставлено стільці. Перший гравець ходить між стільцями під музику, коли вона зупиниться, дитина сідає на найближчий стілець.

Другий гравець повторює шлях першого. Коли всі діти посідають на стільці, ведучий пропонує малюкам по черзі вставати та повертатися на попереднє місце. Підніматися вони мають у тому самому порядку, у якому їх викликав на початку гри ведучий.

Отже, у наш час важливо звертати увагу на психоемоційний стан дітей і вчасно запобігти проявам психологічних травм. За допомогою цих ігор ми не лише можемо запобігти проявам психоемоційних проблем, але й стати ближче до дітей.

Цюсьмак Максим Федорович

здобувач вищої (магістерської) освіти

tsiusmak.m@donnu.edu.ua

Науковий керівник: **Мишук Сергій Сергійович**

старший викладач кафедри кризової та клінічної психології

s.mishchuk@donnu.edu.ua

Навчально-науковий інститут психології

Донецького національного університету

імені Василя Стуса

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ДЕТЕРМІНАНТАМИ СЕКСУАЛЬНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ

Було розглянуто соціально-психологічні детермінанти сексуальних орієнтацій молоді, зокрема вплив негативного дитячого досвіду, стереотипних уявлень про статево-рольові моделі, доброзичливого / ворожого сексизму та соціальних взаємодій. Зібрано та проаналізовано емпіричні дані на основі наступних психологічних методик:

1. *Статеворольовий опитувальник С. Бем* (адаптація: А. Ярошенко, Т. Семигіна; 1974, 2023).

2. *Опитувальник сексуальних сценаріїв В. Гупаловської* (2020).

3. *Опитувальники оцінювання амбівалентного сексизму до жінок і чоловіків П. Гліка та С. Фіск* (адаптація: А. Ярошенко, Т. Семигіна; 1996, 2023).

4. *Опитувальник негативного дитячого досвіду В. Фелітті, Р. Анда, Д. Норденберга, Д. Вільямсона, Е. Спітз, В. Едвардс, М. Косс, Дж. Маркса* (адаптація: О. Власова, Н. Родіна, Ю. Целікова, Л. Ворнікова, Ю. Тихоненко; 1999, 2022).

5. *Авторське анкетування для збору загальної інформації про респондентів*.

Отримані результати підтверджують кореляційні зв'язки між деякими із вищезазначених чинників.

Сексуальні орієнтації молоді формуються під впливом широкого спектра соціально-психологічних факторів. Вони включають культурні стереотипи, рівень амбівалентного сексизму, статево-рольову ідентичність і вплив раннього дитячого досвіду. Зокрема, важливе місце посідають сексуальні сценарії, які відображають, як індивід сприймає себе та свої стосунки з іншими у сексуальній сфері. Водночас негативний дитячий досвід, включаючи травматичні події [1], відіграє значну роль у формуванні цих сценаріїв. Метою дослідження є визначення кореляцій між зазначеними детермінантами та їх вплив на сексуальні орієнтації осіб фертильного віку.

Пропонується розглянути деякі отримані результати.

Протекційний патерналізм як складова амбівалентного сексизму за методикою Гліка та Фіск [2] показує **середню ($r = 0,506$), високу значиму кореляцію ($p < 0,01$) із ринковим сексуальним сценарієм** за методикою Гупаловської [3].

Протекційний патерналізм передбачає ставлення до жінок як до тих, хто потребує захисту, турботи та керівництва з боку чоловіків і заснований на стереотипних уявленнях

про нерівність статей, де чоловікам відводиться домінантна роль, а жінкам – тим, хто має так чи інакше підкорятися.

Ринковий сексуальний сценарій орієнтований на взаємний обмін у сексуальних стосунках, що включає не лише емоційний аспект, а здебільшого – отримання соціальних і / або матеріальних вигод, тобто підкреслює прагматичність сексуальних стосунків.

Взаємозв'язок патерналізму та ринкових уявлень являє собою підтримку патерналістських установок і сприяє формуванню сценаріїв, де відносини розглядаються як «система захисту в обмін на відданість» або «матеріальне забезпечення в обмін на підкорення». Це підтверджує вплив стереотипів на вибір моделей сексуальної поведінки, де стосунки між партнерами формуються на основі вигоди та контролю.

Така кореляція демонструє, що ідеї патерналізму можуть перешкоджати розвитку рівноправних стосунків, водночас підсилюючи стереотипізовані ролі в сексуальній та інших сферах.

Помірна негативна ($r = -0,3$) значима ($p < 0,05$) кореляція між доброзичливим сексизмом до чоловіків [2] і платонічно-еротичним сексуальним сценарієм [3] свідчить про взаємозв'язок між стереотипними уявленнями про ієрархічну чоловічу роль у стосунках і романтизованими уявленнями про сексуальність.

Доброзичливий сексизм до чоловіків характеризується позитивними, проте стереотипними уявленнями про чоловіків як сильних, турботливих захисників, які мають домінувати у стосунках.

Платонічно-еротичний сценарій передбачає романтичний, емоційний контекст сексуальних взаємин, що акцентує увагу на любові, прихильності та взаєморозумінні.

Люди, які демонструють більш високий рівень доброзичливості до чоловіків, частіше сприймають стосунки через стереотипні ролі (наприклад, чоловік як «герой» чи «опора»). Це може знижувати можливість формування уявлень про партнерство, що базується на рівності й емоційній взаємності.

Негативна кореляція вказує на те, що стереотипне сприйняття чоловіків як захисників і провідників може ускладнювати розвиток платонічно-еротичних сценаріїв, які передбачають більш гармонійні та рівноправні партнерські стосунки.

Негативна помірна ($r = -0,35$), висока значима ($p < 0,01$) кореляція між компенсаторною гендерною диференціацією (складовою амбівалентного сексизму) [2] та пристрасним сексуальним сценарієм [3] вказує на те, що стереотипне акцентування на чітких гендерних відмінностях може стримувати формування пристрасних, емоційно насичених сексуальних стосунків, заснованих на взаємності та інтенсивному емоційному залученні.

Компенсаторна гендерна диференціація підкреслює значущість традиційних гендерних ролей. Вона формує ідеалізацію жіночої та чоловічої унікальності, водночас посилює уявлення про нерівність між статями. Ця установка може ускладнювати відкритість і свободу в емоційно-сексуальних стосунках, які передбачає пристрасний сексуальний сценарій.

Пристрасний сексуальний сценарій зосереджений на сильному емоційному та фізичному контактах між партнерами, що часто супроводжується відсутністю суворих гендерних очікувань. Такий сценарій передбачає значну міру певної спонтанності, рівноправності та відкритості у стосунках. Негативна кореляція свідчить про те, що стереотипізація гендерних ролей і закріплення традиційного уявлення про чоловіків і жінок як принципово різних суб'єктів в ієрархії ускладнює формування таких сценаріїв.

Висновки

Отримані результати дослідження демонструють кореляційні зв'язки між соціально-психологічними детермінантами та сексуальними сценаріями молоді. Зокрема, протекційний патерналізм як складова амбівалентного сексизму має середню позитивну кореляцію з ринковим сексуальним сценарієм, що свідчить про вплив стереотипних уявлень на формування прагматичних моделей сексуальної поведінки, заснованих на отриманні вигоди обома сторонами. Доброзичливий сексизм до чоловіків негативно корелює з платонічно-еротичним сценарієм, що вказує на суперечливість між стереотипними уявленнями про чоловічу роль і рівноправними, романтичними стосунками. Негативна помірна кореляція між компенсаторною гендерною диференціацією та пристрасним сексуальним сценарієм свідчить про те, що акцентування на чітких гендерних відмінностях може перешкоджати розвитку здорових, емоційно насичених стосунків.

Виявлені кореляції підтверджують важливість подальшого вивчення впливу стереотипних гендерних уявлень, амбівалентного сексизму та соціально-психологічних чинників на формування сексуальних орієнтацій молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власова О., Родіна Н., Целікова Ю., Ворнікова Л., Тихоненко Ю. Модифікація, стандартизація та адаптація анкети негативного дитячого досвіду (АСЕ). *Офтальмологічний журнал*. 2022. №1. С. 63–72. URL: <http://doi.org/10.31288/oftalmolzh202216372>
2. Ярошенко А., Семигіна Т. Апробація україномовних версій опитувальників для вивчення гендерних упереджень. *Social Work and Education*. 2023. №2. С. 195–210. URL: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.2.4>
3. Гупаловська В. Методика психодіагностики сексуальних сценаріїв «Типи сексуальних сценаріїв»: розробка та валідизація. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. №70. С. 8–21. URL: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.4/02>

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

ДЖУМЕЛЯ Каріна

магістр 2-го року навчання

факультету інформаційних технологій

Науковий керівник: ФЕДОРКА Павло

кандидат технічних наук, доцент

кафедри програмного забезпечення систем

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОЗРОБКА ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ВІДБОРУ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗТАШУВАННЯ ТА МАРШРУТУВАННЯ ДО МІСЦЬ ЕВАКУАЦІЇ ТА НАДАННЯ ДОПОМОГИ

У сучасних умовах війни в Україні та постійної загрози ракетних ударів з боку Росії питання оперативного пошуку укриттів та місць надання допомоги набуває особливої актуальності. Технології обробки даних та геолокації дозволяють створювати інструменти, які допомагають населенню швидко реагувати на небезпеку та мінімізувати ризики для життя.

Метою роботи — є розробка програмного забезпечення, що допомагає громадянам знаходити найближчі укриття, медичні заклади та аптеки, а також прокладати до них найшвидші маршрути, забезпечуючи оперативну евакуацію під час повітряних тривог.

Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю забезпечення населення сучасним інструментом для ефективної навігації під час надзвичайних ситуацій, спричинених російською агресією.

Створення даного програмного продукту передбачає використання сучасних технологій та методів розробки, зокрема сучасних фреймворків, API та інших інструментів.

Для створення інтерфейсу продукту було використано React.js. Вибір було зумовлено кількома причинами. По-перше, React.js пропонує компонентну архітектуру, яка дозволяє розбити веб-інтерфейс на логічні модулі. Кожен компонент може мати свою власну функціональність та стилі, що спрощує роботу над окремими частинами сервісу. Компонентна архітектура дозволяє легко розширювати його функціональність шляхом додавання нових компонентів, вони можуть бути створені безпосередньо або можуть бути побудовані на основі вже існуючих, що дозволяє швидко впроваджувати нові можливості. По-друге, React пропонує віртуальний DOM, який покращує продуктивність продукту, шляхом мінімізування операцій для внесення змін в інтерфейс користувача. Насамкінець, це велика кількість навчальних матеріалів та різноманітність додаткових бібліотек.

Також, було використано Maps JavaScript API, який забезпечує відображення інтерактивної карти, де користувачі можуть візуалізувати укриття, медичні заклади та аптеки. Для пошуку та отримання актуальних даних про об'єкти було використано

OpenStreetMap через Overpass API. Цей інструмент забезпечує високу точність та можливість роботи з відкритими геопросторовими даними.

Основний функціонал програмного забезпечення полягає в пошуку найближчих укриттів, медичних закладів та аптек на основі геолокації користувача чи обраного міста; відображенні списку знайдених місць із детальною інформацією про кожен об'єкт (адреса, телефон, веб-сайт, якщо є); побудові маршруту до обраного місця з урахуванням геолокації користувача.

Інтерфейс продукту є інтуїтивно зрозумілим, адаптованим для мобільних пристроїв та враховує специфічні потреби користувачів у воєнний час. Також, створений веб-додаток, в майбутньому, може бути розширений, шляхом додавання нового функціоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Електронний ресурс] — режим доступу: <https://www.techtarget.com/searchsoftwarequality/definition/Web-application-Web-app> — What is web application and its benefits
2. [Електронний ресурс] — режим доступу: <https://uk.legacy.reactjs.org/docs/getting-started.html> — Документація React.js
3. [Електронний ресурс] — режим доступу: <https://wiki.openstreetmap.org/> — Документація OpenStreetMap
4. [Електронний ресурс] — режим доступу: https://wiki.openstreetmap.org/wiki/Overpass_API — Документація Overpass API

Мулеса Оксана Юрївна
*професор кафедри програмного забезпечення систем,
доктор технічних наук, доцент
факультету інформаційних технологій*
Ходанич Павло Ярославович
*студент II-го курсу магістратури
факультету інформаційних технологій*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Закарпатська область, Україна*

РОЗРОБКА ОПТИМІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПИСАМИ ПАЦІЄНТІВ У НЕВЕЛИКИХ КЛІНІКАХ

Медичні інформаційні системи (МІС) — це важлива складова сучасної охорони здоров'я, яка сприяє цифровій трансформації медичних закладів. Вони забезпечують автоматизацію рутинних процесів, скорочують час на паперову документацію та знижують ризик помилок, пов'язаних з людським фактором [1].

Ключовими перевагами таких систем є:

- Централізація інформації: всі дані зберігаються в одному місці, що забезпечує швидкий доступ до них.
- Забезпечення конфіденційності: доступ до даних обмежується згідно з ролями користувачів.
- Підтримка прийняття рішень: аналіз статистики та даних пацієнтів допомагає лікарям приймати обґрунтовані рішення.

Медичні інформаційні системи розробляються відповідно до міжнародних стандартів, таких як HL7 (Health Level Seven), що забезпечують сумісність між різними програмними продуктами та захист конфіденційної інформації [2].

Однією з важливих складових МІС є **система сповіщень**, яка інформує пацієнтів про прийом, нагадує про необхідність повторного огляду чи отримання результатів аналізів. Це сприяє більш ефективній комунікації між лікарем і пацієнтом та мінімізує ймовірність пропущених записів [3].

Впровадження такої системи в невеликих клініках допоможе підвищити якість обслуговування, заощадити час лікарів і пацієнтів та забезпечити точність у веденні медичної документації.

У системі передбачено дві ролі: Лікар і Пацієнт.

Огляд функціоналу

Для лікаря:

- Вхід в акаунт.
- Перегляд пацієнтів: доступ до списку пацієнтів та їхньої медичної інформації.
- Управління пацієнтами:

- Додавання, редагування, видалення пацієнтів.
- Створення та управління записами пацієнтів:
 - Додавання, редагування та видалення записів про стан здоров'я, діагнози та рекомендації.
- Перегляд усієї інформації про пацієнта.
- Статистика пацієнтів: перегляд даних про кількість пацієнтів, діагнози, частоту звернень тощо.

Для пацієнта:

- Вхід в акаунт.
- Перегляд медичної картки:
 - Доступ до власних записів і діагнозів.
- Зворотній зв'язок із лікарем:
 - Можливість задати питання лікарю через систему.

Для виконання поставленого завдання проект було розділено на клієнтську та серверну частину.

В клієнтській частині використовується: мова розмітки гіпертексту HTML, каскадні таблиці стилів CSS, мова програмування JavaScript, фреймворк Bootstrap, бібліотека jQuery;

В серверній частині використовується: мова програмування PHP, фреймворк Laravel, системи керування базами даних MySQL.

Завдяки сучасним технологіям було створено програмний продукт, який сприяє збереженню життя та здоров'я людей, забезпечуючи доступ до необхідної інформації для майже кожного жителя України. Для перевірки рівня ризику у конкретному регіоні достатньо зайти на сайт, обрати потрібну область на інтерактивній карті, після чого вся необхідна інформація стане доступною для перегляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.who.int> — Рекомендації щодо медичних інформаційних систем.
2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Медична_інформаційна_система — Медична інформаційна система.
3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ehr.medinfo.ua> — Впровадження електронних медичних карток у клініках України.

Пироженко М.Ю.,
аспірант кафедри СТ

Харківський національний університет радіоелектроніки

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМ НАДАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

Системи надання відповідей – це інформаційні системи, які використовуються для автоматичного пошуку та надання відповідей на основі запитів користувача.

З 1960-х років розроблено велику кількість систем надання відповідей, пов'язаних з різними форматами джерел даних, типами питань та формами відповіді. Перші системи надання використовували методи, подібні до тих, що застосовувалися у чатботах. Перші чатботи вміли спілкуватися на різні теми використовуючи прості правила та шаблони відповідей.

Метою цієї роботи є аналіз розвитку моделей систем надання відповідей.

Двома ранніми системами надання відповідей були Baseball та Lunar. Baseball відповідав на запитання про бейсбольну лігу[1]. Lunar відповідав на запитання про геологічний аналіз порід, повернутих місіями Apollo Moon[2].

У 1970-х роках було створено кілька систем надання відповідей, загальна особливість яких полягала в тому, що вони використовували бази знань, що були спеціально створені за участю експертів, тоді як багато сучасних систем покладаються на статистичну обробку великих неструктурованих текстових документів.

У 1980-х роках відбувався розвиток теорій розуміння в комп'ютерній лінгвістиці. Активно розроблялися програми з розуміння тексту та, у тому числі системи надання відповідей. Прикладом систем того часу є Unix Consultant та LILOG. Unix Consultant відповідав на запитання щодо операційної системи Unix[3]. LILOG працювала у сфері туризму відповідаючи на питання про пам'ятки міста[4].

З 1990-х та по сьогоднішній день щорічно відбувається конференція TREC, що присвячена розвитку систем надання відповідей[5]. Ця конференція пропонує конкурс для розробників систем. Конкурс передбачає, що системи повинні відповісти на запитання, шукаючи фрагмент тексту. Сам текст та запитання до нього змінюються щорічно.

У 2000-х роках, з поширенням Інтернету, з'явилась потреба відповідати на широкі спектри питань. Системи більше не можуть покладатися на попередньо розроблені бази знань та вимушені отримувати інформацію з неструктурованих колекцій текстових документів. Відбулись зміни в архітектурі систем. Систем надання відповідей відтепер містять модуль класифікатора, який визначає тип запитання та тип відповіді (ім'я, адресу, номер тощо). Якщо знайдений фрагмент тексту не містить потрібну сутність, він пропускається.

Сучасні системи надання відповідей використовують окремі модулі пошуку документа та вилучення відповіді. Модуль пошуку призначений для отримання відповідних документів, пов'язаних із запитанням, тоді як модуль надання відповіді використовується для формування відповіді на основі отриманих фрагментів тексту.

Сучасні системи використовують моделі, такі як GPT[6], T5[7] та BERT[8], з архітектурою на основі трансформаторів. Такі моделі можуть відповідати на запитання з або без доступу до будь-яких зовнішніх джерел знань, хоча зазвичай працюють з великими текстовими колекціями документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Wolf A. K. The baseball program: An automatic question-answerer. Lexington, Mass : M.I.T. Lincoln Laboratory, 1963.
2. Woods, W. A. (1977). Lunar Rocks in Natural English: Explorations in Natural Language Question Answering. In A. Zampolli (Ed.), *Linguistic Structures Processing* (pp. 521–569). Amsterdam: North-Holland.
3. Chin D. N. User modeling in UC, the UNIX consultant. the SIGCHI conference, Boston, Massachusetts, United States, 13–17 April 1986. New York, New York, USA, 1986.
4. Rollinger C.-R., Herzog O. Introducing LILOG. *Text Understanding in LILOG*. Berlin, Heidelberg, 1991. P. 1–13.
5. TREC-2 Program Committee C. Report on TREC-2 (Text REtrieval Conference). ACM SIGIR Forum. 1993. Vol. 27, no. 3. P. 14–18.
6. Radford, A., Narasimhan, K., Salimans, T., & Sutskever, I. (2018). Improving language understanding by generative pretraining.
7. Raffel, C., Shazeer, N., Roberts, A., Lee, K., Narang, S., Matena, M., ... Liu, P. J. (2020). Exploring the Limits of Transfer Learning with a Unified Text-to-Text Transformer. *J. Mach. Learn. Res.*, 21, 140:1-140:67.
8. Kenton, J. D. M. W. C., & Toutanova, L. K. (2019). BERT: Pre-training of Deep Bidirectional Transformers for Language Understanding. In *Proceedings of NAACL-HLT* (pp. 4171–4186).

Русин Максим Васильович
студент II-го курсу магістратури
Науковий керівник: Завілопуло Анатолій Миколайович
доктор фізико-математичних наук, професор

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
факультет інформаційних технологій
м. Ужгород, Закарпатська область, Україна*

ОПТИМІЗАЦІЯ АЛГОРИТМІВ ТА ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ КРИПТОГРАФІЧНОГО ЗАХИСТУ КОНТЕНТУ

Уся історія людського суспільства супроводжується боротьбою, змаганням між різними групами, общинами, державами. Для того, щоб не дати ворогу можливості використати перехоплене послання і забезпечити його конфіденційність, ще в часи Давнього Риму було винайдено шифр Цезаря [1]. Однак час ішов і розвивались нові криптографічні методи, за якими ж одразу йшла гонка злому ключів тих чи інших алгоритмів. На сьогоднішній день системи криптографічного захисту контенту поєднують комплекс заходів і програмного забезпечення, призначених для підвищення ефективності обробки та захисту конфіденційної інформації. Для їх роботи використовують новітні підходи в криптографії, що забезпечують безпеку передачі та зберігання даних у цифрових середовищах. Такі системи дозволяють підприємствам та організаціям захищати свої комерційні та особисті дані від несанкціонованого доступу, запобігаючи можливим витокам інформації та кібератакам. Для користувачів такі рішення є надзвичайно корисними, оскільки гарантують захист персональних даних у процесі взаємодії з різноманітними цифровими сервісами, створюючи надійне середовище для обміну інформацією.

Актуальність теми дипломного проекту пояснюється неабияким попитом на засоби криптографічного програмного забезпечення, світовий ринок якого оцінювався в \$13,7 млрд у 2022 році і, за прогнозами, досягне \$66,5 млрд до 2032 року, зростаючи на 17,4% в середньорічному обчисленні з 2023 по 2032 рік [2].

В епоху Інтернету стало абсолютно зрозуміло, що вкрай важко запобігти доступу сторонніх осіб до даних, які зберігаються в комп'ютерних системах, підключених до мережі Інтернет. Достатньо працівнику натиснути на «липове» посилання в електронному листі або необережно відповісти на, здавалося б, законний запит про надання інформації, і зловмисник може отримати повний доступ до всіх даних. У сучасному регуляторному та суспільному середовищі такий тип порушень може мати катастрофічні наслідки.

Основна ідея шифрування полягає в перетворенні даних у форму, в якій початкове значення замасковане і може бути розшифроване лише тими, хто має на це відповідні повноваження. Це досягається шляхом кодування інформації за допомогою математичних функцій на основі числа, яке називається ключем. Для розшифрування (або дешифрування) інформації використовується зворотний процес, з тим самим або

іншим ключем. Якщо для шифрування і дешифрування використовується один і той самий ключ, процес є симетричним. Якщо використовуються різні ключі, процес визначається як асиметричний.

Два найпоширеніші алгоритми шифрування сьогодні — це AES і RSA. Обидва вони дуже ефективні і безпечні, але часто використовуються по-різному [3].

Криптографічні протоколи відіграють вирішальну роль у забезпеченні безпеки та конфіденційності даних у цифровому світі, так як вони визначають набір правил і процедур, що регулюють безпечний зв'язок та обмін інформацією між двома або більше сторонами в мережі. Ці протоколи використовують криптографічні алгоритми для забезпечення конфіденційності, цілісності та автентичності даних [4].

Потреба в криптографічних протоколах виникає через вразливість, притаманну цифровому спілкуванню. Коли інформація передається через мережу, вона може піддаватися підслухуванню, маніпуляціям і несанкціонованому доступу. Криптографічні протоколи були розроблені, щоб вирішити ці проблеми і забезпечити безпечну основу для обміну даними. Криптографічні протоколи базуються на кількох ключових принципах:

- Конфіденційність: криптографічні протоколи гарантують, що тільки уповноважені сторони можуть отримати доступ до інформації, що передається, і розшифрувати її.
- Цілісність: криптографічні протоколи гарантують цілісність даних, виявляючи будь-які несанкціоновані зміни або маніпуляції.
- Автентифікація: криптографічні протоколи надають механізми для перевірки ідентичності сторін, що спілкуються.
- Відмова від повідомлення: криптографічні протоколи попереджають відмову від повідомлення, що означає, що після того, як сторона надіслала повідомлення і його успішно отримала, вона не може заперечити, що вона його надіслала.
- Управління ключами: криптографічні протоколи передбачають безпечну генерацію, розподіл і управління криптографічними ключами [5].

Архітектура проекту складається з двох частин: сервера та клієнта (мобільний додаток). Сервер побудований за шаблоном MVC Модель-представлення-контролер (MVC) — це шаблон проектування програмного забезпечення, що зазвичай використовується для розробки користувацьких інтерфейсів та розділяє відповідну програмну логіку на три взаємопов'язані елементи. Для розробки серверу було використано платформу Node.js та фреймворк Express, що дає змогу розробляти RESTful API, через який, у свою чергу, відбувається обмін даними між мобільним додатком та MongoDB. Остання являє собою документо-орієнтовану базу даних з відкритим вихідним кодом. Використана мова програмування — JavaScript.

Мобільний додаток, натомість, використовує такий тип архітектури, як MVVM. Модель-Представлення-(Представлення-Модель) MVVM — це архітектурний шаблон у комп'ютерному програмному забезпеченні, який полегшує відокремлення розробки графічного інтерфейсу користувача (GUI) від розробки бізнес-логіки або внутрішньої логіки. Мова програмування мобільного додатку — Kotlin. Розробка інтерфейсу додатку велась з використанням фреймворку Jetpack Compose, що забезпечує декларативний підхід для написання інтерфейсу додатків під операційну систему Android. Для забезпечення зв'язку між сервером та клієнтом в режимі реального часу було використано бібліотеку Socket.IO. Основні компоненти мобільного додатку представлено на рис. 1-3.

Рис. 1. Реєстрація та авторизація користувача

Рис. 2. Основне вікно додатку

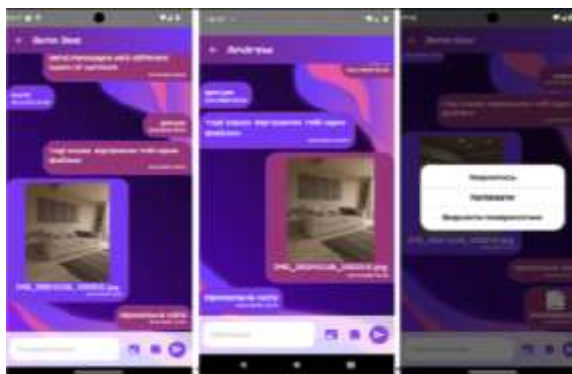

Рис. 3. Екран чату

Таким чином з використанням вище згаданих технологій було розроблено проект, який дасть змогу клієнтам в режимі реального часу передавати один одному зашифровані повідомлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Explained of the Caesar Cipher [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: https://www.splunk.com/en_us/blog/learn/caesar-cipher.html;
2. Niels Ferguson, Bruce Schneier. Practical Cryptography 1st edition. Jersey City — Wiley & Sons Incorporated, 2003. 432 с.
3. AES vs. RSA Encryption: What Are the Differences? [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.precisely.com/blog/data-security/aes-vs-rsa-encryption-differences>;
4. What is a Cryptographic Protocol? [Електронний ресурс] — <https://www.ssl.com/article/what-is-a-cryptographic-protocol/>;
5. Cryptographic Protocols: Ensuring Data Privacy and Integrity [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://itcollege.edu/blog/cryptographic-protocols-ensuring-data-privacy>.

Чума Дмитро Іванович
студент II-го року магістратури
факультету інформаційних технологій
Маслюк Володимир Трохимович
професор кафедри
програмного забезпечення систем
доктор фізико-математичних наук
факультету інформаційних технологій

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Закарпатська область, Україна*

МОДЕЛЮВАННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ МОЛЕКУЛЯРНИХ ГРАФІВ ЗА ДОПОМОГОЮ UNITY

Сучасні комп'ютерні технології візуалізації та моделювання вже стали невід'ємною частиною наукових досліджень, особливо в хімії. Завдяки тривимірному моделюванню молекулярних графів науковці отримують можливість детально вивчати будову молекул, аналізувати їхні взаємодії та властивості. Візуалізація дозволяє не лише покращити розуміння складних хімічних процесів, а й сприяє створенню нових матеріалів, ліків та технологій. Проте, зі зростанням складності наукових задач виникає необхідність у постійному вдосконаленні та оновленні програмних забезпечень.

Розробка такої програми дозволить користувачам створювати та редагувати молекулярні графи у тривимірному просторі, що у свою чергу дозволить користувачеві краще зрозуміти структуру та будову. Застосунок дозволяє додавати та налаштовувати позиції атомів, формувати зв'язки між ними, а також переглядати створені структури з різних ракурсів. Інтерактивний редактор забезпечує зручну взаємодію, дозволяючи змінювати параметри моделей у реальному часі. Така програма стане корисним інструментом для дослідників, студентів та викладачів, які працюють із хімією чи біологією, оскільки вона спрощує процес візуалізації й аналізу складних молекулярних структур.

Молекулярний граф у комп'ютерній хімії – це граф з різними позначеними кольорами вершинами, які представляють атоми різних типів, та ребрами позначеними різними кольорами, що співвідносяться з різними типами зв'язків, які відображають всю сітку зв'язків для даної моделі. Молекулярні графи являють собою неорієнтовані графи, які відображають будову молекул. [1]

Проект було вирішено розроблювати на Unity URP завдяки його балансу між продуктивністю та якістю графіки. Це дозволяє створювати оптимізовані сцени для різних платформ, зберігаючи високий рівень деталізації. Гнучкість URP дає змогу налаштовувати графіку відповідно до потреб проєкту, від стилізованих ефектів до фізично коректного освітлення.[2]

Unity – це універсальний багатоплатформовий інструмент для створення відеоігор та різноманітних інтерактивних застосунків, а також рушій, який забезпечує їх

функціонування. Рушій дозволяє створювати застосунки для комп'ютерних систем та мобільних пристроїв. За допомогою Unity проєкт можна розроблювати у 2D та 3D просторі, забезпечуючи сумісність із технологіями DirectX та OpenGL. Unity надає широкий набір інструментів, що дозволяють з фізикою, освітленням, анімаціями та різними візуальними ефектами під час створення проєкту, що допомагає створити його якіснішим та реалістичнішим забезпечуючи високу надійність та швидкодію. Кросплатформеність рушія надає можливість розробки застосунків відразу для різних пристроїв і операційних систем. Все це робить Unity ідеальним вибором для реалізації проєктів у багатьох сферах.[3]

Представлення молекулярних графів у програмі було вирішено виконувати за допомогою моделі Ball-and-Stick (кульестрижнева модель). У хімії кулькострижнева модель є типом молекулярної моделі, яка демонструє як тривимірне розташування атомів, так і їхні зв'язки. Атоми представлені кульками, з'єднаними стрижнями, що символізують хімічні зв'язки. Подвійні та потрійні зв'язки часто зображуються двома або трьома вигнутими стрижнями відповідно [4]

Було розроблено проєкт, який надає змогу користувачам переглядати різноманітні молекулярні структури, а також надає можливість створювати та зберігати нові графи через конструктор. У проєкті імітується модель Ball-and-Stick, де вершинами графу виступають моделі атомів, а ребрами моделі зв'язків.

На рис 1.1 – 1.4 продемонстровано головні сцени проєкту

Рис 1.1. Сцена візуалізації молекулярного графа

Рис 1.2 Сцена конструктора графів

Рис 1.3. Періодична таблиця елементів

Рис 1.4. Сцена вибору молекулярного графа

Отже, враховуючи важливість молекулярних графів у наукових дослідженнях, розробка програмного забезпечення для візуалізації та моделювання молекул є надзвичайно актуальною. Таке програмне забезпечення може значно спростити процес аналізу молекул, дозволяючи дослідникам ефективно переглядати їхню структуру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [Електронний ресурс] – режим доступу: https://www.wikidata.uk-ua.pina.az/Теорія_молекулярних_графів.html – теорія молекулярних графів
2. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://docs.unity3d.com/Packages/com.unity.render-pipelines.universal@16.0/manual/index.html> – Universal Render Pipeline
3. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://unity.com-Unity Documentation>
4. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/topics/medicine-and-dentistry/ball-and-stick-model> – Ball-and-Stick Model

УДК 69.331.45(075.8)

Яцела Світлана Вікторівна

Svitlana Yatsela

викладач спеціальних дисциплін

0995531624, sveta330@ukr.net

Науменко Ніна Миколаївна

Nina Naumenko

Викладач спеціальних дисциплін

0958638981, nina27031962@ukr.net

Прилуцький технічний фаховий коледж

АНАЛІЗ ПРИЧИН ПОЖЕЖ ВІД ТЕПЛООВОГО ПРОЯВУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

За функціональним призначенням електроустановки поділяються на такі, що виробляють, розподіляють, перетворюють, передають або споживають електричну енергію.

Значна кількість пожеж в електроустановках, що експлуатуються відбувається внаслідок теплового прояву електричного струму. Частка таких пожеж у світовій статистиці становить до 25 відсотків від загальної їх кількості і має тенденцію до їх зростання.

Причиною таких пожеж може бути порушення нормативних правил експлуатації електричних мереж та електричного устаткування. Такі пожежі виникають через коротке замикання між жилами кабелів в електричних ланцюгах, від перегрівання та займання речовин і матеріалів, що розміщені у безпосередній близькості від нагрітого електроустаткування або від струмових перевантажень проводів та електричних машин чи інструментів, великих перехідних опорів, електричного пробоя ізоляції в обмотках електродвигунів, генераторів, трансформаторів та інше.

Серед зазначеного найчастіше трапляються пожежі внаслідок короткого замикання.

Коротке замикання – це аварійний режим електроустаткування, коли відбувається з'єднання провідників, що знаходяться під напругою.

В місцях з'єднання провідників опір практично дорівнює нулю, внаслідок чого струм в провідниках досягає дуже великих значень – сотень і навіть тисяч ампер, що призводить не тільки до перегрівання, але і займання ізоляції, розпалення жил, кабелів та провідників.

Пожежі дуже часто трапляються внаслідок струмового перевантаження електричних мереж. Перевантаження – це такий аварійний режим, за якого у провідниках електричних мереж виникає струм, що тривалий час перевищує нормальне значення.

Основною причиною струмового перевантаження є ввімкнення в електричну мережу споживачів підвищеної потужності або невідповідність площі поперечного перерізу жил провідників робочим струмом.

Під час експлуатації електричних мереж, машин та апаратів частина електричної енергії перетворюється у теплову, що призводить до нагрівання струмопровідних частин електричних пристроїв, жил провідників та кабелів. Таке теплове нагрівання прискорює процес старіння ізоляції, що знижує її захисні властивості. Вона стає крихкою,

здатною ламатися і тріскатися, що може призвести до її пробою та оголення провідників. Нагрівання ізоляції може викликати пожежу, а у вибухонебезпечному середовищі спричинити вибух. Строк служби ізоляції залежить від температурного режиму.

До загорання ізоляції може призвести перехідний опір, який виникає в місцях з'єднання електричних провідників. В місцях електричних контактів машин і апаратів виділяється значна кількість тепла, що також прискорює процес старіння ізоляції або стає опосередкованою причиною загорання горючих речовин, що розміщені поруч.

Перехідний опір стає меншим, якщо для контактів використовувати такі метали, такі, як срібло, мідь та алюміній. З'єднання контактів здійснювати не шляхом скрутки, а зварюванням, паянням, опресовуванням за допомогою гвинтових та болтових з'єднань, а також шляхом збільшення точки стикування контактів при обробці поверхонь наждачним папером, надаючи їм плоскої форми.

При виконанні деяких технологічних операцій накопичується значна кількість зарядів статичного струму, що може стати причиною пожежі. Інтенсивність накопичення зарядів статичного струму в технологічному устаткуванні визначається фізико-хімічними властивостями речовин, що переробляються, матеріалом з якого виготовляється устаткування та параметрів технологічного процесу і стану навколишнього середовища. Іскрові заряди статичного струму здатні запалювати або призводити до вибуху пар-, газ- та пило-повітряні суміші залежно від їх стану.

Робітники, що працюють з рухомими діелектричними матеріалами можуть мати високий рівень електризації, що в деяких випадках призводить до виникнення пожежі. Це відбувається тоді коли працюючі носять синтетичний одяг або взуття, що не проводить електричний струм.

Причиною накопичення високих потенціалів статичного струму і формування іскрових розрядів може стати порушення режиму роботи технологічного устаткування та відсутність або неефективність спеціальних заходів щодо захисту від статичної електрики.

Небезпека виникнення пожежі внаслідок накопичення статичного струму може відбуватися за наявності таких умов як: джерела необхідного утворення зарядів статичного струму; необхідної різниці потенціалів для виникнення електричного пробою; накопичення значних зарядів на контактуючих поверхнях та виникнення струмових розрядів.

За відсутності будь якої з наведених умов повністю виключається небезпека виникнення пожежі внаслідок накопичення статичного струму.

Перенапруга на провідниках електричного струму може виникати внаслідок прямого удару блискавки. Канал блискавки має високу температуру і великий запас теплової енергії, що здатне нагрівати горюче середовище і температури займання. Блискавка розплавляє металеві поверхні, перегріває внутрішні стінки надвірного устаткування, запалює вибухонебезпечні суміші пари газу, що виділяються через дихальну апаратуру. До такого устаткування належать металеві і залізобетонні ємності та резервуари де зберігаються нафтопродукти, мастильні матеріали або зріджені горючі гази.

Явище ураження будівель та технологічного устаткування блискавкою має безпосередню дію і назву прямого удару. Прямі удари блискавки для будівель і надвірного технологічного устаткування особливо небезпечні за умови створення вибухонебезпечного середовища.

Окрім прямого удару існує небезпека вторинної дії блискавки. Ця небезпека полягає у виникненні іскрових розрядів внаслідок індукційної та електромагнітної дії атмосферної електрики на виробниче устаткування, трубопроводи та будівельні конструкції.

Високий потенціал від дії атмосферного струму може заноситись у будівлю через металеві конструкції при прямому ураженні блискавкою і при розташуванні комунікацій в безпосередній близькості від блискавковідводу. При недотриманні відповідної відстані між інженерними комунікаціями та блискавковідводами енергія електричних іскрових розрядів сягає таких значень, які достатні для займання горючих речовин.

Електрозварювальні роботи при недотриманні відповідних вимог безпеки можуть бути джерелом виникнення осередків пожежі.

Колби електричних ламп розжарювання мають також певну пожежну небезпеку. Залежно від їх потужності, розмірів і розміщення можуть нагріватися до високих температур, що призводить в певних умовах до високих температур, що призводить до самозаймання горючих речовин і матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Москальова В. М., В. О. Турченко: Охорона праці в галузі водогосподарського будівництва: навчальний посібник / за ред. Москальової В. М. Рівне: НУВГП, 2008. - 257 с.
2. Козирський В. В., Каплун В. В. Волошин С. М. Електропостачання агропромислового комплексу: підруч. / за ред. Козирський В. В., Каплун В. В. Волошин С. М. Київ: Аграрна освіта 2011. - 448 с.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Кузьміч Олег Васильович

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету математики та інформатики*

*Науковий керівник: **Тимчук Михайло Вікторович**
ст.в. кафедри вищої математики*

Рівненський державний гуманітарний університет

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ІЗ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА ПРАКТИЦІ

Українське суспільство висуває нові вимоги до сучасної освіти, оскільки потребує особистостей, здатних само стійно розв'язувати різного роду проблеми, приймати відповідальні рішення у ситуаціях вибору, співпрацювати з іншими тощо. Ця потреба обумовлює зміщення акцентів у сучасній системі освіти з накопичення знань до опанування способами діяльності.

Сучасна особистість має володіти не лише системою знань, а й сукупністю прийомів, умінь, спрямованих на навчання впродовж життя[1]

Переорієнтація освіти обумовлює проблему формування та розвитку ключових компетентностей, які забезпечують здатність молодшої людини самостійно розв'язувати на вчально-пізнавальні проблеми, що можуть виникнути у її повсякденному житті і майбутній професійній діяльності.

Головною особливістю компетентності є те, що компетентність - це не специфічні предметні вміння та навички, абстрактні загальнопредметні мисленнєві чи логічні операції, а конкретні життєві вміння та навички, необхідні людині будь-якої професії, будь-якого віку. [2].

Виходячи з завдань освітньої галузі «Природознавство», природничо-наукова компетентність – компетентність в природничих науках, передбачає забезпечення оволодіння учнями термінологічним апаратом природничих наук, засвоєння предметних знань та усвідомлення суті основних законів і закономірностей, що дають змогу зрозуміти перебіг природних явищ і процесів; забезпечення усвідомлення учнями фундаментальних ідей і принципів природничих наук; набуття досвіду практичної та експериментальної діяльності, здатності застосовувати знання у процесі пізнання світу; формування ціннісних орієнтацій на збереження природи, гармонійну взаємодію людини і природи, а також ідей сталого розвитку[2].

Природничо-наукова компетентність формується на основі опанування учнями різними видами соціального досвіду, який включає знання про природу, способи навчально-пізнавальної діяльності (діяльнісний компонент), ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності (ціннісний компонент).

Розвиток природничо-наукової компетентності учнів неможливий без міцних знань та навичок з математики. Використання математичних методів у вивченні природи дозволяє учням:

- глибше розуміти природні явища: завдяки математиці учні не просто заучують факти, а вчать бачити причинно-наслідкові зв'язки, закономірності та принципи, що лежать в основі природних явищ.
- оволодівати дослідницькими навичками: математика надає інструменти для збору, аналізу та інтерпретації даних, що є основою для проведення наукових досліджень.
- формувати критичне мислення: вивчення математики сприяє розвитку логічного мислення, вміння чітко формулювати думки, аргументувати свою позицію та оцінювати достовірність інформації.
- розвивати креативність: математика вчить нестандартно мислити, шукати нові підходи до вирішення проблем та генерувати оригінальні ідеї[3].

Використання методів математики для розвитку природничо-наукової компетентності учнів може допомогти їм краще зрозуміти світ навколо них, стати більш дослідницькими та підготуватися до успішного навчання у вищих навчальних закладах та майбутньої кар'єри. У педагогіці існує різна класифікація методів навчання залежно від вибору основи класифікації[4].

Щоб розвинути у школярів здатність працювати з інформацією, навчити їх самостійно мислити, уміти працювати в команді, потрібно використати різні педагогічні методи та технології, в тому числі і метод проєктів. Ми віддаємо перевагу цьому методу, тому що проєктний метод включає наступні переваги:

- стає вище відвідуваність занять, в учнів росте впевненість у своїх знаннях, розвивається здібність до навчання;
- задачі навчання аналогічні або перевершують по своєму рівню завдання, висунуті іншими методами. Відмінність проєктного підходу полягає в тому, що учні беруть на себе більшу відповідальність за свою освіту, чим під час звичайних занять у школах;
- можливість розвитку різнобічних навичок, таких як новий тип мислення, знаходження відповідей, робота в колективі, а також спілкування[5].

У сучасній педагогіці проєктне навчання використовується не замість систематичного предметного навчання, а поряд з ним, як компонент освітніх систем. Метод проєктів дає можливість врахувати індивідуальні відмінності учнів. Це і сприйняття матеріалу – у когось більш розвинене зорове сприйняття, хтось краще запам'ятовує на слух. Метод проєктів не тільки розкриває здібності учнів та формує різні навички, але й вчителю відкриває школярів з нового погляду[6].

У роботі над проєктом виявляється максимальна самостійність учнів у формуванні мети і завдань, пошуку необхідної інформації, навичок дослідницької діяльності, розвивається творчість.

Реалізація методу проєктів на практиці змінює роль вчителя під час навчального процесу. Із носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності учнів. Змінюється й психологічний клімат у колективі, оскільки вчителю необхідно переорієнтувати свою навчально-виховну роботу і роботу учнів на різноманітні види самостійної діяльності, на пріоритет діяльності дослідницького, пошукового, творчого характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Формування природничо-наукової компетентності старшокласників у процесі навчання фізики : методичний посібник / Л. В. Непорожня. – К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. – 204с.
2. Балл Г.О. До аналізу сутнісного змісту внутрішньої свободи особи / Г.О.Балл // Актуальні проблеми сучасної української психології: Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д.Максименка. - К. : Нора-друк. 2003. - Вип. 23. - С. 35-47
3. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Х.: Українська Видавнича Спілка, 1997. 362 с.
4. Слободяник о. Аналіз поняття «проект», «проектна технологія», «педагогічне проектування» у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка] . Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. Вип. 7(3). С. 234-243
5. Мірошник С. І. Теоретичні основи навчальної проектної діяльності учнів. Народна освіта. 2014. Випуск №2 (23). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2383.
6. Остапович З.П. Проектна технологія навчання на уроках математики. /Авт.-упоряд. Остапович З.П. – Остріг, 2018. – 94 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бельчик Т.А.

студентки групи 21 Мд-Фнім

другого магістерського рівня вищої освіти

спеціальності 035 Філологія

спеціалізації 035.043 германські мови та

літератури (переклад включно),

перша - Німецька мова та

література (переклад включно)

*Науковий керівник – канд. філ. наук, доц. **Коляда О.В.***

ПОЛІТИЧНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ СУЧАСНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО ТЕАТРУ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ЛІНН НОТТЕДЖ «ВБИТІ» В КОНТЕКСТІ НІМЕЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ «МАТІНКИ КУРАЖ ТА ЇЇ ДІТЕЙ» БЕРТОЛЬТА БРЕХТА)

У ХХІ столітті політична поляризація стала однією з головних рис суспільного життя та набула значного впливу на нього, відображаючи глибокі розбіжності в цінностях, поглядах та наслідках різних громадських явищ. Ця проблема особливо відчутно проявляється на американській театральній сцені, де митці використовують драму як засіб критичного осмислення суспільних і політичних викликів. У дипломній роботі розглядається політична поляризація сучасного американського театру (на матеріалі п'єси Лінн Ноттедж «Вбиті» в контексті німецької традиції «Матінки Кураж та її дітей» Бертольта Брехта) і також проведемо паралелі між цими видатними творами.

Політична поляризація визначається як процес посилення розбіжностей між різними політичними групами. В американському суспільстві театр виступає важливим майданчиком для обговорення цих питань, оскільки він здатний порушувати складні теми, що викликають суперечливі реакції в суспільстві.

П'єса Лінн Ноттедж «Вбиті» фокусується на наслідках насильства в сучасному суспільстві, зокрема на насильстві, пов'язаному з расовими та соціальними конфліктами. Автору вдається глибоко зануритися в психологічні стани героїв, показуючи, як політичні та соціальні чинники формують їхні вибори і взаємини. Ноттедж використовує силу персонажів та їх долі, щоб показати масштаб трагедії, що є наслідком політичної політики, нехтування держави та суспільної байдужості.

Через трагічний досвід персонажів Ноттедж, як і Брехт, звертається до глядачів із закликом критично осмислити соціальні проблеми, з якими вони стикаються. Обидва автори зосереджують увагу на жінках як на центральних фігурах у своїх творах, що допомагає підкреслити їхні боротьби в умовах жорстокої реальності. Персонажі Ноттедж і Брехта намагаються знайти свій шлях у світі, наповненими політичними маніпуляціями, жадібністю та корупцією.

Бертольт Брехт в своїй п'єсі «Матінка Кураж та її діти» також досліджує конфлікти війни, особисті жертвоприношення та моральну відповідальність. Він декларує ідею

«епічного театру», де глядач має співпереживати з героями, але й усвідомлювати соціальну реальність. Брехт веде до роздумів про те, яким чином війна впливає на життя, становлення особистості й колективні цінності суспільства.

Обидві п'єси ставлять під сумнів дію політичних систем у житті людей.

Вони піднімають складні та суперечливі питання, які заставляють переосмислити суспільні норми, моральні принципи та природу людської поведінки в умовах збройних конфліктів. Через трагічний досвід персонажів Ноттедж, як і Брехт, звертається до глядачів із закликом критично осмислити соціальні проблеми, з якими вони стикаються. У «Вбитих» особистісна трагедія стає символом соціального зла, а в «Матінці Кураж» – наслідком войовничої економічної логіки.

Обидва автори зосереджують увагу на жінках як на центральних фігурах у своїх творах, що допомагає підкреслити їхню боротьбу в умовах жорстокої реальності. Персонажі Ноттедж і Брехта намагаються знайти свій шлях у світі, просякнутому політичними маніпуляціями, жадібністю та корупцією.

Дослідження демонструє, що театр є потужним інструментом для розуміння та аналізу політичної поляризації сучасного американського суспільства. П'єса «Вбиті» Лінн Ноттедж виступає важливим коментарем до нагальних соціальних питань, продовжуючи традицію Брехта в його «Матінці Кураж». Обидва ці твори не лише ставлять питання, але й запрошують глядачів до критичного осмислення їхньої ролі у формуванні суспільства.

Таким чином, дослідницька увага до політичної поляризації в театрі може сприяти розвитку нових ідей та відновленню обговорення важливих соціальних тем, що є актуальними як для американського, так і для світового контексту.

ЛІТЕРАТУРА:

2. Nottage, Lynn. «Ruined». Theatre Communications Group, 2009. С.13- 132.
3. Richards, Jeffrey H., and Heather S. Nathans, editors. The Oxford Handbook of American Drama. Oxford University Press, 2014. с. 133-137, с. 216-218, с. 333-334.
4. Shannon, Sandra G. Modern American Playwriting: 2000-2009. Bloomsbury, 2018. С. 110-112.
5. The Cult of Newness in Twentieth-Century American Theatre. URL: https://www.researchgate.net/publication/317624836_The_Cult_of_Newness_in_TwentiethCentury_American_Theatre (дата звернення 07.10.2024)
6. Willett, John. The Theatre of Bertolt Brecht: A Study from Eight Aspects. Methuen, 1977. с. 25-45.

Галенко Марина Віталіївна
викладач української мови та літератури,

*ДНЗ «Запорізький професійний ліцей автотранспорту»,
м. Запоріжжя*

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі наука та освіта є не лише важливими складовими розвитку суспільства, але й тісно пов'язані між собою. Вони взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну, що дозволяє створювати інноваційні продукти, технології та підходи до навчання, що змінюють не тільки саму освіту, але й весь соціальний і економічний ландшафт. Інтеграція цих двох сфер є важливою складовою для розвитку висококваліфікованих кадрів, здатних вирішувати складні завдання, що постають перед сучасним світом.

1. Взаємодія науки та освіти як основа для впровадження інновацій

Взаємодія між наукою та освітою є основою для створення інновацій у навчальних процесах. Одним із найбільш яскравих прикладів такої інтеграції є використання результатів наукових досліджень у створенні нових навчальних методик і підходів, таких як активне навчання, когнітивне навчання та інтерактивні методи. Наукові досягнення в галузі когнітивних наук та нейропсихології дозволяють точніше зрозуміти, як працює людський мозок при засвоєнні нової інформації, що дозволяє адаптувати навчальні методики до індивідуальних особливостей кожного студента. Інновації, які стали можливими завдяки науковим відкриттям у таких сферах, як інформаційні технології та штучний інтелект, уже активно використовуються в освіті. Зокрема, такі технології, як штучний інтелект, дозволяють створювати персоналізовані освітні траєкторії для кожного учня, адаптуючи навчальний процес до його темпу та інтересів. Важливим моментом є також інтеграція таких технологій, як доповнена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR), які дозволяють створювати інтерактивні навчальні середовища, де студенти можуть взаємодіяти з навчальним матеріалом у формі симуляцій або 3D-моделей.

Завдяки науковим досягненням можна значно підвищити ефективність навчання, зробити його більш захоплюючим і практично орієнтованим, що дозволяє студентам краще засвоювати матеріал і застосовувати знання на практиці. Технології доповненої реальності використовуються, наприклад, для вивчення складних тем у природничих науках, таких як молекулярна біологія або астрономія, дозволяючи студентам побачити атоми або далекі планети в 3D-просторі.

2. Наукові дослідження як основа для удосконалення освітніх стандартів

Наукові дослідження безпосередньо впливають на еволюцію освітніх стандартів, що, в свою чергу, дозволяє підвищити якість освіти в цілому. Освітні стандарти змінюються залежно від того, як розвиваються наукові знання та технології. Так, нові відкриття в галузі нейропсихології можуть призвести до змін у вимогах до навчальних програм, орієнтуючи їх на розвиток не тільки академічних знань, а й навичок мислення, творчості, критичного підходу до проблем.

Впровадження інновацій у навчальний процес, таких як використання новітніх цифрових технологій, онлайн-курсів, мобільних додатків для навчання, є результатом наукових розробок, що змінюють підходи до традиційного класного навчання. Наприклад, результатом досліджень у галузі педагогіки стало широке використання змішаного навчання (blended learning), яке поєднує традиційні методи навчання та онлайн-платформи. Цей підхід дає можливість студентам отримувати знання через різноманітні медіа, що враховує різні стилі навчання.

3. Формування інноваційної культури через освітній процес

Інноваційна культура є основою для розвитку новаторських ідей у будь-якій сфері, включаючи освіту. Оскільки наука й освіта тісно пов'язані, вкрай важливо формувати у студентів здатність до інноваційного мислення вже на етапі навчання. Для цього потрібно забезпечити середовище, яке підтримує творчість, експерименти, вільне дослідження, та надає можливість студентам розвивати свої ідеї в реальних умовах.

Інноваційне мислення має бути культивоване через розвиток критичного мислення, здатності до швидкого адаптування до змін, а також через заохочення активного дослідницького підходу до навчання. Процес освіти, який орієнтований на інноваційність, має включати елементи, що стимулюють самостійне вирішення проблем, використання нових технологій, розробку нових концепцій та практичних рішень.

Одним із інструментів для формування інноваційної культури є проєктне навчання. Це не лише допомагає студентам інтегрувати знання з різних дисциплін, але й дає можливість застосовувати ці знання для вирішення реальних проблем, що стоять перед сучасним суспільством. Студенти мають можливість працювати з реальними кейсами, розробляти проєкти, що передбачають використання інноваційних рішень, а також отримувати практичний досвід у вирішенні складних завдань.

4. Практичне застосування наукових розробок у навчальному процесі

Практичне застосування наукових досягнень у навчальному процесі має вирішальне значення для розвитку освіти. У сучасних умовах навчальний процес повинен бути наближений до реальних умов праці. Наприклад, використання технологій штучного інтелекту, машинного навчання та великих даних (big data) у навчальному процесі дозволяє створити персоналізовані навчальні траєкторії, які можуть адаптуватися до потреб та інтересів кожного студента.

Ці технології дозволяють збирати та аналізувати дані про успішність студентів, що дає можливість коригувати підхід до навчання, зробити його більш гнучким і орієнтованим на результат. Таким чином, завдяки науковим розробкам, створюються нові моделі освіти, які дозволяють враховувати індивідуальні потреби кожного студента та створювати умови для розвитку його потенціалу.

5. Важливість міждисциплінарного підходу в освіті

Міждисциплінарний підхід в освіті дозволяє студентам розвивати більш глибоке і комплексне розуміння світу, оскільки наука сьогодні не обмежується лише однією дисципліною. Все більше значення набувають проєкти та дослідження, які поєднують знання з різних областей, таких як біотехнології, штучний інтелект, екологія, соціологія, економіка.

Міждисциплінарність дозволяє студентам не лише вивчати теорії, але й застосовувати знання з різних сфер для розв'язання комплексних проблем, що стоять перед суспільством. Це є важливим аспектом формування нового типу професіоналів, які здатні працювати в умовах глобалізації та міждисциплінарної взаємодії.

**Говенчук О.М.,
Романенко Н.В.**

*Івано-Франківський національний
технічних університет нафти і газу*

ТЕРМІНОЛОГІЯ В ГАЛУЗІ АСТРОФІЗИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Кожна сфера людської діяльності потребує стійкої основи та чітко окреслених визначень понять, які знаходяться в її межах. Термінологія слугує одним з найважливіших аспектів будь-якої галузі, оскільки вона є способом формулювати та передавати знання науковців. Нові технології, відкриття та наукові концепції, які потребують точного та уніфікованого позначення зумовлюють розвиток термінознавства. Нові терміни, у свою чергу, дають фахівцям можливість безперешкодно комунікувати та висловлювати власні думки, що сприяє розвитку відповідних галузей науки.

Розвиток термінології – це ключовий елемент сучасного наукового та технологічного прогресу, який неабияк сприяє міжнародній співпраці й уніфікації знань. Саме тому особливо важливо звернути увагу на способи перекладу термінів; наукові дисципліни потребують структурованої системи та точного, зрозумілого перекладу, оскільки це напряму впливає на прогрес нашого суспільства.

Щоб розглянути поняття термінологічної одиниці необхідно визначити ті ознаки, якими володіє термін конкретної галузі діяльності. Виокремлюють такі ознаки та вимоги до терміна:

1. Однозначність в межах відповідної терміносистеми [2, с. 20]. Терміни повинні зберігати однозначність у межах своєї терміносистеми, оскільки всі вони мають конкретне призначення. Тим не менше, терміни часто можуть позначати декілька понять, якщо виходять за межі своєї галузі.

2. Значення терміна повинно бути абсолютно незалежним від контексту, в якому він використовується. Непорозуміння серед фахівців варто уникати завчасно погодивши терміни. [2, с. 20].

3. Стилістична нейтральність – відсутність емоційно-експресивного забарвлення [4, с. 143].

4. Системність – визначене місце для кожної складової терміносистеми напряму впливає на структуру терміна. Тим не менш, поза межами цієї системи термін може набувати іншого значення [2, с. 19].

5. Чітке визначення. Кожен науковий термін повинен мати визначення, що окреслює та обмежує його значення.

6. Повна або майже повна відсутність синонімів чи омонімів, тобто унікальність.

7. Стилістична, лаконічність терміна [2, с. 20]. Багатокomпонентність терміна напряму впливає на його однозначність, оскільки не завжди можливо створити короткий термін, який би був достатньо точним.

8. Лінгвістична/граматична правильність. Лінгвістична правильність термінів також забезпечується однаковими або подібними морфемними структурами термінів [4, с. 203].

9. Вмотивованість терміна – можливість дати визначення терміну, проаналізувавши його складові.

10. Деривативність. Якщо на основі терміна можемо утворити новий термін - це ознака його деривативності.

11. Можливість перекладу/інтернаціональний характер [1, с. 33].

Переклад термінів – це неабияка проблема для перекладачів. Щоб досягти адекватного перекладу необхідно врахувати характерні особливості використання мовних засобів у вихідному тексті, а також мовну специфіку цільової аудиторії, яка сприйматиме цю інформацію. Важливими факторами є досвід і рівень знань читача, його сприйняття та інші аспекти, що можуть безпосередньо вплинути на процес і кінцевий результат перекладу.

Далеко не в кожного слова є точний еквівалент у іншій мові, тому у випадку відсутності двосторонньої відповідності лексики у сфері астрофізики між англійською та українською мовами перекладачі можуть передавати слова однієї мови засобами іншої.

Процес перекладу термінів передбачає два основні етапи: встановлення значення терміна у контексті та передача цього значення мовою перекладу. Перекладачі, які працюють із текстами, насиченими термінологією, мають вміння застосовувати перекладацькі трансформації для варіативного перекладу [4, с. 420]. Водночас їхнє завдання включає пошук правильних відповідників та розширення знань про перекладацькі трансформації.

Основними видами трансформацій вважають лексичні (заміна або адаптація слів), стилістичні (збереження культурних акцентів та стилістичних норм) і граматичні (перестановка або зміна синтаксичних структур). Використання цих прийомів дозволяє перекладачам успішно долати міжмовні бар'єри та забезпечувати точне відтворення інформації [2, с. 44].

Лексичні трансформації дозволяють перекладачеві адаптувати терміни до мовних норм та культурних особливостей цільової мови. До основних типів цих трансформацій можемо віднести:

1. **Калькування** – відтворення іншомовного терміна шляхом дослівного перекладу його складових частин.

2. **Транскрипція та транслітерація** – відтворення звукової або графічної форми іншомовного слова.

3. **Конкретизація** – заміна більш загального поняття конкретним, якщо це диктується контекстом.

4. **Генералізація** – заміна конкретного поняття більш загальним для відповідності стилю або традиціям перекладу.

5. **Адаптація** – заміна іншомовного терміна його еквівалентом, зрозумілим у цільовій культурі.

6. **Компенсація** – додавання або уточнення значення терміна в тексті, якщо прямий переклад не передає усіх аспектів оригіналу. [2, с. 44].

Стилістичними трансформаціями можемо назвати прийоми, які використовують для перекладу тексту відповідно до стилістичних норм цільової мови, її культурних особливостей. Ці трансформації спрямовані на збереження загального стилю, тону та намірів тексту оригіналу. Такими трансформаціями є:

1. **Експлікація** – заміна стислого виразу більш розгорнутим, щоб пояснити зміст, який може бути незрозумілим у цільовій мові.

2. **Імплікація** – опущення елементів, які є очевидними або неважливими в цільовій мові.
3. **Зміна стилю** – адаптування тексту до стилістичних норм і жанру цільової мови.
4. **Модуляція** – зміна структури або логіки висловлювання для збереження сенсу в цільовій мові.

5. **Перестановка** – зміна порядку слів, речень або навіть частин тексту для збереження стилістичної природності.

6. **Інверсія** – заміна стилістичного акценту, якщо важлива частина фрази чи речення зміщується відповідно до логіки цільової мови. [2, с. 46]

Граматичні трансформації – це зміни в структурі речення, які застосовують, щоб перекласти конструкції оригінального тексту відповідно до норм цільової мови. Вони необхідні для забезпечення зрозумілості, стилістичної відповідності та природності тексту. Існують такі види граматичних трансформацій:

1. **Зміна структури речення** – перебудова синтаксичної структури оригіналу для дотримання граматичних норм цільової мови.

2. **Поділ речення** – одне складне речення оригіналу розбивають на два або більше простих речень.

3. **Об'єднання речень** – декілька коротких речень оригіналу об'єднують в одне складне речення.

4. **Граматична заміна** – заміна частини мови або граматичної категорії, якщо прямий переклад неможливий або не відповідає нормам цільової мови.

5. **Заміна активного стану пасивним і навпаки** – активний стан у мові оригіналу можна перекласти пасивним і навпаки.

6. **Синтаксична адаптація** – перебудова речення для передачі тональності та стилю. [2, с. 47]

Перекладацькі трансформації допомагають досягти точності, адекватності та зрозумілості перекладу. Ці трансформації виникають через різницю у граматичній структурі, лексичному складі, стилістичних особливостях та культурних контекстах вихідної та цільової мов.

Забезпечити правильну передачу змісту тексту та зберегти його стиль – це основне завдання перекладацьких трансформацій. Їх використовують тоді, коли дослівний переклад є неможливим або призводить до втрати сенсу. Перекладацькі трансформації надають змогу адаптувати терміни відповідно до норм цільової мови.

Отже, терміни відіграють неймовірно важливу роль під час перекладу. Вони є основою для створення та передачі знань у різних галузях. Систематизація процесів термінотворення та забезпечення точності перекладу термінів сприяють прогресу науки, а також забезпечують ефективну міждисциплінарну комунікацію між фахівцями.

Переклад термінів – це складний процес, який потребує глибоких знань як у досліджуваній галузі, так і в мовах перекладу. Розглянуті вченими підходи до класифікації перекладацьких трансформацій свідчать про різноманітність і складність досліджень у цій галузі. У наукових працях дослідників можемо виділити лексичні, семантичні та граматичні трансформації.

Використання різноманітних прийомів, таких як калькування, транскрибування, генералізація та конкретизація, сприяє забезпеченню точності та адекватності передачі змісту термінів.

СПИСОК ВКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство: Підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.
2. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Навч. посібник для студентів філологічного напряму підготовки. Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. 232 с.
3. Абабілова Н. М. Особливості перекладу термінів українською мовою. Молодий вчений. 2015. № 2(6). с.126-128.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Київ: 2002. 562 с.
5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012.

Пасейлюк Діана Олександрівна
студентка магістратури другого року навчання
факультету іноземних мов

Науковий керівник: Мельниченко Галина Володимирівна
кандидат педагогічних наук, доцент
galina_meln@ukr.net
dpaseilyuck@gmail.com

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ НАВИЧОК ТВОРЧОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ ДРУГОГО КУРСУ

Постановка проблеми. У контексті вищої школи творче письмо виступає потужним інструментом формування авторської самобутності у іноземній підготовці студентів, оскільки навчає виходити за межі стереотипного мислення, сприймаючи текст як багатогранний засіб комунікації з естетичним, емоційним і когнітивним наповненням.

Аналіз досліджень та публікацій О. В. Гладка, Т. Ю. Григор'єва, В. І. Кулак, Г. В. Мельниченко, Г. В. Пристай, Л. О. Сусол та інші досліджували різноманітні аспекти розвитку навичок творчого письма, зокрема підходи до формування стилістичних, мовленнєвих та креативних компетенцій студентів. Розгляду питань інтегративного підходу в навчальному процесі присвячено наукові праці Н. М. Валуєвої, Н. М. Громової, А. Л. Котковця, О. А. Лавнікова, Н. О. Морської, Л. М. Паламарчука, К. М. Ружина та інших. У літературі творче письмо розглядається як «особливий вид твору, який передбачує нестандартність мислення автора» [1, с. 433], що дозволяє студентам виходити за межі стандартних рішень і створювати оригінальні текстові продукти.

Сформовані навички творчого письма є критично важливими для професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови, адже розширюють можливості багаторівневої комунікації, сприяючи у подальшому розвитку творчого потенціалу учнів. Високий рівень означених навичок збагачує мовний репертуар майбутніх педагогів, готуючи їх до адаптації навчального матеріалу для різних освітніх контекстів, розробки нестандартних завдань і подання змісту у формах, що активізують критичне мислення та підтримують індивідуальне самовираження учнів.

Результати аналізу студентських робіт засвідчують відсутність індивідуального стилю і тенденцію до шаблонного викладу через використання однакових структур речень або стилістичних кліше. Крім того, присутні недоліки у мовній точності, брак когерентності та відсутність адаптації стилю під контекст. Ми вбачаємо рішення зазначеного у впровадженні інтегративного підходу у навчальний процес.

О. С. Синекон трактує інтегративний підхід як «багатоградний феномен, у якому технологічний компонент включає навчальні методи, а змістовий – вибір навчального матеріалу, який адаптується до комунікативних потреб студентів» [2, с. 14].

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі розвитку навичок творчого письма англійською мовою у студентів другого курсу з використанням інтегративного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо розроблену модель розвитку навичок творчого письма на основі інтегративного підходу.

У мотиваційно-афективному блоці інтегровано міждисциплінарні зв'язки з психології, соціології, культурології та лінгвістики. Психологія використовується для аналізу емоційного стану персонажів та їх внутрішніх конфліктів, соціологія – для дослідження взаємодій персонажів, а культурологія – для врахування контексту поведінки. Лінгвістика допомагає вдосконалювати точність англійської мови через метафори та образи. Серед методів виокремлюємо когнітивний, рефлексивний, комунікативний та жанровий. Засоби ІКТ, такі як Google Keep, Miro, Padlet, YouTube, Grammarly та інші платформи для аналізу точок зору, відео- та текстових матеріалів, сприяють інтеграції технологій у навчальний процес для створення багатоградних образів персонажів і вдосконалення на їх основі творчих навичок.

У когнітивно-вольовому блоці комплекс вправ спрямовано на розвиток самоконтролю, емоційної регуляції, концентрації та вольових якостей. Використовуються когнітивні, конструктивістські, процесуальні та саморегуляційні методи, що поєднуються з психологією для розвитку емоційного інтелекту, концентрації, самоконтролю та внутрішнього монологу. Рекомендовано використання інструментів для саморефлексії (Penzu), емоційного самоконтролю (Headspace, Calm), структуризації тексту (Scrivener), створення візуальних та часових ліній (цифрові бібліотеки, таймлайни), а також інструменти для розробки сюжетів та емоційних карт (Plot Factory, StoryJumper).

У аналітико-когнітивному блоці інтегровано методи лексичного, семантичного, стилістичного та порівняльного аналізу для розвитку мовних і когнітивних навичок, зокрема через аналіз текстів, стилістичні прийоми та їх застосування. Міждисциплінарні зв'язки включають літературний аналіз, психологію, соціологію та культурологію для глибшого розуміння текстів і стилістичних особливостей. ІКТ-засоби, як текстові аналізатори (Voyant Tools), цифрові бібліотеки (Notion), онлайн-платформи для редагування (Google Docs), візуальні ресурси (Miro, Canva), а також платформи для порівняння точок зору (Padlet) сприяють ефективному аналізу та редагуванню текстів, синтезу інформації та розвитку стилістичної грамотності.

У конструкторсько-тренувальному блоці застосовано методи когнітивного, наративного, інтерактивного, творчого підходів, які розвивають лексичні, стилістичні та композиційні навички. Міждисциплінарні зв'язки передбачають поєднання лексикології, стилістики, педагогіки, прагматики, когнітивної лінгвістики та психології. На цьому етапі використовуються онлайн-словники (WordHippo, Thesaurus), візуальні інструменти (Pinterest, Miro), платформи для спільної роботи (Google Docs, Google Slides) та для структуризації тексту (Outline Builder, Canva).

У креативно-комунікативному блоці включено методи проєктного, проблемного, рефлексивного, інтерактивного та креативного підходів, які націлені на розвиток описових, комунікативних і стилістичних навичок. Міждисциплінарні зв'язки

включають соціальну психологію, літературознавство, історію, культурологію та соціальні науки, що розширює знання про соціокультурний контекст комунікації та комунікативні стратегії. ІКТ-засоби, такі як блог-платформи (наприклад, WordPress, Google Sites), хмарні сервіси для спільної роботи над текстами (Google Docs), а також форуми та соціальні мережі, створюють можливості для інтерактивної співпраці, забезпечуючи публікацію творчих робіт та активний обмін відгуками.

У рефлексивно-аналітичному блоці застосовуються методи аналізу, самоаналізу, рефлексії, критичного аналізу та самоконтролю для розвитку самосвідомості та здатності до конструктивної оцінки власних творчих робіт. Міждисциплінарні зв'язки цього блоку охоплюють літературознавство (аналіз образів, емоційна виразність текстів), психологію (психологія образу, емоційний вплив на читача) та комунікативну психологію (вивчення впливу зворотного зв'язку на розвиток особистості та аудиторії).

У навчальному експерименті брали участь студенти другого курсу спеціальності «014 Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література» освітнього ступеня «Бакалавр» Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса).

Висновки. Аналіз змін показників вхідного та вихідного діагностування свідчить про суттєвий прогрес за всіма критеріями якості творчого письма, що підтверджує дієвість запропонованої моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладка О. В. Навчання креативного письма на заняттях з іноземної мови як засіб формування комунікативної компетенції студентів. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг: КПІ КНУ, 2012. Вип. 34. С. 431–436.
2. Синєкоп О. С. Методика інтерактивного навчання англійського писемного мовлення майбутніх фахівців з інформаційної безпеки з використанням комп'ютерних технологій : дис.... кандидата пед. наук : 13.00.02. К., 2011. 370 с.

Пасейлюк Діана Олександрівна
студентка магістратури другого року навчання
факультету іноземних мов
dpaseilyuck@gmail.com

Науковий керівник: Мельниченко Галина Володимирівна
кандидат педагогічних наук, доцент
galina_meln@ukr.net

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ТВОРЧОГО АНГЛІСЬКОМОВНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ ДРУГОГО КУРСУ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

Вступ. Творче письмо вимагає від студентів здатності до оригінального мислення, образного вираження та стилістичної гнучкості. Кожен студент володіє потенціалом для розвитку творчих здібностей, проте для їх повноцінного розкриття необхідно забезпечити відповідні педагогічні умови та застосувати підхід, який комплексно стимулює особистісний розвиток.

Попри беззаперечну значущість творчого письма у процесі іншомовної підготовки студентів, традиційний підхід до його викладання виявляє певні обмеження. Основна увага в таких методах приділяється формальному засвоєнню мовних структур і нормативному оформленню текстів, що звужує можливості студентів для самовираження та не сприяє розвитку індивідуального стилю й оригінального мислення. Зосередження на відтворенні шаблонних структур і виконанні типових завдань обмежує креативне мислення та не забезпечує умов для глибшого осмислення мовного матеріалу в культурному контексті, що ускладнює формування багаторівневої письмової комунікації. З огляду на це, розвиток навичок творчого письма потребує інтегративного підходу, що передбачає всебічне залучення міждисциплінарних знань, методичну варіативність і багатофункціональність вправ, а також забезпечення мотивації до глибшого усвідомлення мовних та культурних особливостей, необхідних для створення оригінального тексту.

Вищесказане зумовлює актуальність і значущість обраної проблеми дослідження.

Мета роботи. Метою цього дослідження є обґрунтування ефективності впровадження навчальної моделі, яка сприятиме розвитку навичок творчого англійськомовного письма за допомогою впровадження інтегративного підходу.

Матеріали й методи. Науковці, такі як О. В. Гладка, Т. Ю. Григор'єва, В. І. Кулак, Г. В. Мельниченко, Г. В. Пристай, Л. О. Сусол та інші, зосереджували увагу на різних аспектах розвитку навичок творчого письма, акцентуючи на його ролі у формуванні мовленнєвої компетентності, психологічних і педагогічних аспектах, а також методичних підходах. Інтегративний підхід у навчальному процесі став предметом

досліджень таких науковців, як Н. М. Валуєва, Н. М. Громова, А. Л. Котковець, О. А. Лавніков, Н. О. Морська, Л. М. Паламарчук, К. М. Ружин та інших.

Основними теоретичними методами дослідження у роботі є критичний аналіз наукових джерел, узагальнення досвіду вчених з цієї проблеми. Емпіричні методи включають діагностику рівня розвитку навичок творчого письма, експериментальне навчання за розробленою методичною моделлю, тестування, математичну обробку результатів для статистичного аналізу даних.

Результати та обговорення. І. Шрайтер трактує творче письмо як «відображення власного «Я» автора, вираження його думок і почуттів, а також засіб для розуміння інших людей» [3, с. 108]. У цьому контексті творче письмо можна визначити як особливий вид письмової діяльності, що виходить за межі механічного відтворення стандартних шаблонів і зразків, зосереджуючись на розвитку індивідуальних креативних можливостей студента. Процес творчого письма передбачає активізацію уяви, стимулювання асоціативного мислення та формування нових образів або оригінальних інтерпретацій відомих ідей, що забезпечує глибину, унікальність та виразність письмових англомовних текстів.

Підвищення ефективності розвитку навичок творчого письма може бути забезпечено завдяки інтегративному підходу до навчання, який створює динамічне середовище для розвитку критичного та креативного мислення, поєднуючи знання з різних дисциплін і методи різноманітних педагогічних підходів. За визначенням О. С. Синєкоп, інтегративний підхід є «багатовимірним феноменом, де технологічний аспект охоплює методи навчання, а змістовний аспект – відбір навчального матеріалу, адаптованого до комунікативних потреб студентів» [2, с. 14].

Так, розроблена модель розвитку навичок творчого письма англійською мовою для студентів другого курсу ґрунтується на синергії змістового та технологічного рівнів інтеграції. Змістовий рівень передбачає як внутрішньодисциплінарну, так і міждисциплінарну інтеграцію, спрямовану на вдосконалення навичок через основні види мовленнєвої діяльності з урахуванням таких дисциплін, як стилістика, лексикологія, психологія, культурологія тощо. Технологічний рівень орієнтований на впровадження ефективних методичних підходів, включаючи комунікативний, конструктивістський, жанровий, задачно-орієнтований, когнітивний та інші.

Означена комплексна модель сприяє інтеграції міждисциплінарних знань, поєднанню різних методів навчання та формує міцну методичну основу, що дозволяє якісно підвищити рівень творчого письма студентів, забезпечуючи його інноваційність, гнучкість та адаптивність до сучасних освітніх потреб.

Згідно з виокремленими структурними елементами компетентності у творчому письмі англійською мовою [1, с. 78-79], методична модель включає такі ключові блоки: мотиваційно-афективний (формування мотивації та емоційного залучення), когнітивно-вольовий (активація пізнавальної й вольової діяльності), аналітико-когнітивний (розвиток здатності аналізувати мовні ресурси), конструкторсько-тренувальний (вдосконалення творчих навичок), креативно-комунікативний (створення текстів з елементами стилістичної майстерності) та рефлексивно-аналітичний (самоаналіз і критична оцінка творчої діяльності) (див. Рис. 1). Кожен блок має чітко визначену мету, цілі та набір спеціалізованих вправ для досягнення результатів.

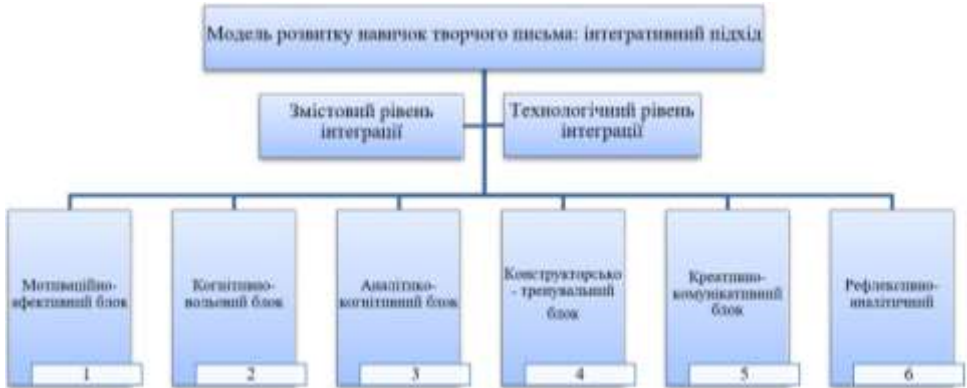

Рис. 1. Модель розвитку навичок творчого письма студентів засобами інтегративного підходу

У мотиваційно-афективному блоці інтегруються міждисциплінарні зв'язки з психології, соціології, культурології та лінгвістики. Психологія аналізує емоції персонажів, соціологія – їх взаємодії, культурологія – контекст поведінки, а лінгвістика – точність мовного вираження через метафори та образи. Використовуються когнітивний, рефлексивний, комунікативний та жанровий методи. ІКТ-засоби (Google Keep, Miro, Padlet, Grammarly тощо) сприяють інтеграції технологій для створення образів персонажів і розвитку творчих навичок.

Когнітивно-вольовий блок зосереджено на розвитку самоконтролю, емоційної регуляції, концентрації та вольових якостей. Методи (когнітивні, конструктивістські, процесуальні, саморегуляційні) поєднуються із психологією для формування емоційного інтелекту та внутрішнього монологу. Рекомендовано застосовувати інструменти для саморефлексії (Penzu), емоційного самоконтролю (Headspace, Calm), структуризації текстів (Scrivener), створення таймлайнів і карт сюжетів (Plot Factory, StoryJumper).

В аналітико-когнітивному блоці використовуються методи лексичного, семантичного, стилістичного та порівняльного аналізу для розвитку мовних і когнітивних навичок через текстовий аналіз і стилістичні прийоми. Інтеграція міждисциплінарних підходів (літературний аналіз, психологія, соціологія, культурологія) забезпечує глибше розуміння текстів. ІКТ-засоби, як текстові цифрові бібліотеки (Notion), аналізатори (Voyant Tools), редактори (Google Docs) та візуальні ресурси (Miro, Canva), сприяють аналізу, редагуванню й розвитку стилістичної грамотності.

У конструкторсько-тренувальному блоці методи когнітивного, наративного, інтерактивного та творчого підходів спрямовані на формування лексичних, стилістичних і композиційних навичок. Міждисциплінарні зв'язки (лексикологія, стилістика, когнітивна лінгвістика, педагогіка, психологія) поєднуються з інструментами, як онлайн-словники (WordHippo, Thesaurus), візуальні інструменти (Miro, Pinterest), та платформи для текстової структуризації (Canva, Outline Builder).

У креативно-комунікативному блоці використовуються методи проєктного, проблемного, рефлексивного, інтерактивного та креативного підходів для розвитку описових, комунікативних і стилістичних навичок. Інтеграція соціальної психології, літературознавства, історії, культурології та соціальних наук сприяє розумінню

соціокультурного контексту й комунікативних стратегій. Використання ІКТ-засобів (блог-платформи WordPress, Google Sites; хмарні сервіси Google Docs; соціальні мережі) забезпечує інтерактивну співпрацю, публікацію творчих робіт і обмін відгуками.

У рефлексивно-аналітичному блоці застосовуються методи аналізу, самоаналізу, рефлексії, критичного оцінювання та самоконтролю, спрямовані на розвиток самосвідомості та конструктивну оцінку творчих робіт. Міждисциплінарні зв'язки охоплюють літературознавство (аналіз образів і текстової виразності), психологію (емоційний вплив тексту) та комунікативну психологію (вплив зворотного зв'язку).

Експериментальну базу дослідження склали студенти другого курсу спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література (англійська)» освітнього ступеня «Бакалавр» Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса). На початку формуючого експерименту визначено критерії оцінки дієвості розробленої моделі. Виокремлено три ключові аспекти аналізу письмового продукту творчої діяльності студентів: змістовий, творчий та формально-мовний. Охарактеризовано показники критеріїв та рівні розвитку досліджуваних навичок творчого письма: високий, середній та низький. Для діагностики було обрано тест із завданнями для творчого письма за вивченою темою з дисципліни «Творче письмо». Це дозволило оцінити ефективність традиційного підходу до навчання. Результати вхідного діагностування виявили необхідність оновлення навчальної парадигми.

Підсумкова оцінка після експериментального навчання засвідчила покращення навичок творчого письма студентів за всіма критеріями на 8–19%.

Висновки. Результати експериментального навчання підтвердили ефективність використання інтегративного підходу у розвитку навичок творчого письма студентів. Завдяки цьому підходу забезпечено гармонійне поєднання міждисциплінарних знань, методів і технологій, що сприяло формуванню комплексних умінь, зокрема змістовної глибини, творчої оригінальності та мовної грамотності у творчих письмових роботах студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельниченко Г. В., Сусол Л. О. Сутність поняття і структура компетентності в англомовному творчому письмі студентів вищого навчального закладу. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 43. Т. 2. С. 76 – 79.
2. Синекон О. С. Методика інтерактивного навчання англійського писемного мовлення майбутніх фахівців з інформаційної безпеки з використанням комп'ютерних технологій : дис.... кандидата пед. наук : 13.00.02. К., 2011. 370 с.
3. Schreiter I. Schreibversuche: Kreatives Schreiben bei Lernern des Deutschen als Fremdsprache. München : Iudicium, 2002. 234 p.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Волошин Б.Р.

курсант 4-го курсу ФПФОДР НПУ

*Науковий керівник: **Нагорна Олена***

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро

ПРАВОВІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Банкрутство підприємства є складним процесом, який регулюється численними правовими нормами. Вступ до теми правових аспектів банкрутства включає визначення поняття банкрутства, його правового регулювання та основних етапів процесу.

Банкрутство, або неспроможність, — це стан підприємства, при якому воно не може виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами у встановлені строки. Це може бути наслідком різних причин, включаючи економічну кризу, погане управління, втрату ринків збуту тощо. Основна мета правового регулювання банкрутства полягає в захисті інтересів кредиторів, забезпеченні справедливого задоволення їхніх вимог, а також можливості реорганізації або ліквідації підприємства.

Процес банкрутства регулюється спеціальними законами та нормативно-правовими актами, які визначають порядок визнання підприємства банкрутом, процедуру реструктуризації його боргів, вимоги до кредиторів та інші важливі аспекти. Зокрема, в Україні основним нормативним актом, що регулює питання банкрутства, є Кодекс України з процедур банкрутства.

Саме негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на результати фінансово-господарської діяльності підприємства і призводить до настання його банкрутства. В свою чергу, позитивний вплив на рівень фінансової безпеки підприємства, рівень його конкурентоспроможності, фінансового стану та інше має мінімізація ризику банкрутства всіма доступними способами і методами.[1]

У Кодексі України з процедур банкрутства визначено заходи, спрямовані на запобігання банкрутству, такі як: повідомлення про зміни у складі засновників та власників, надання фінансової допомоги, санація боржника з метою відновлення його платоспроможності через організаційно-господарські, управлінські, інвестиційні, технічні, фінансово-економічні та правові заходи [2].

Зрозуміло, що інтереси кредиторів та боржника тут є ключовими: кредитори прагнуть задовольнити свої вимоги, тоді як боржник — відновити свою платоспроможність.

Держава зацікавлена у відновленні платоспроможності боржника, адже це сприятиме сплаті податків, збереженню робочих місць, а також запобіганню банкрутству самих кредиторів. Суспільний інтерес полягає у створенні правової основи для стабільного функціонування ринкової економіки.

У підсумку, правові аспекти банкрутства підприємства охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із захистом інтересів кредиторів, відновленням платоспроможності боржника та забезпеченням стабільності економічної системи. Кодекс України з процедур банкрутства та інші нормативно-правові акти визначають чіткі правила та процедури, що сприяють ефективному управлінню процесом банкрутства.[3]

Захист прав та інтересів усіх сторін, залучених до процесу банкрутства, включає своєчасне інформування про ознаки банкрутства, надання фінансової допомоги, проведення санації та реорганізації боржника. Держава відіграє важливу роль у забезпеченні законності та справедливості в процесі банкрутства, що дозволяє зберігати робочі місця, забезпечувати сплату податків і підтримувати економічну стабільність.

Основним завданням правових аспектів банкрутства є створення правової основи для нормального функціонування ринкової економіки, забезпечення прозорості та підзвітності процесів, що пов'язані з неспроможністю підприємств. Це сприяє підвищенню довіри до правової системи, захисту економічних інтересів та стабільному розвитку суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. КОЛІСНИК, Олександр Сергійович. Запровадження системи прогнозування і попередження банкрутства на підприємстві. 2024.
2. КАСЬЯН, А. В. Міжнародно-правові аспекти процедури банкрутства. 2024.
3. НАГОРНА, О. О. Роль і місце господарського права в системі права у світовій практиці та корупційний прояв. 2024.

Тетяна ГЛЯН

курсант ФПФПОДР НПУ

Науковий керівник: **Олена НАГОРНА**

старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Державний контроль за діяльністю суб'єктів господарювання є ключовим інструментом забезпечення правопорядку в економічній сфері. Його метою є забезпечення дотримання вимог законодавства, захист прав громадян, охорона довкілля, підтримка економічної стабільності та забезпечення конкурентоспроможності. В Україні, як і в багатьох інших країнах, цей механізм зазнає постійного реформування у відповідь на виклики сучасності.

Основою правового регулювання державного контролю виступає Господарський кодекс України (далі – ГКУ), а також спеціальні закони, такі як Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Ці акти регламентують порядок проведення перевірок, права та обов'язки контролюючих органів і суб'єктів господарювання [1, с.126].

До органів державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання в Україні належать: Державна податкова служба України (ДПС), яка здійснює контроль за сплатою податків; Державна служба України з питань праці (Держпраці), що відповідає за дотримання трудового законодавства; Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспожислужба), яка контролює безпеку харчових продуктів і захист прав споживачів; Державна екологічна інспекція України, що забезпечує виконання екологічних норм; Національний банк України (НБУ), який наглядає за банківською діяльністю та фінансовою стабільністю; Антимонопольний комітет України (АМКУ), що запобігає монополізації ринків і недобросовісній конкуренції; Державна інспекція містобудування України (ДІМУ), яка перевіряє дотримання норм у будівництві; та Державна аудиторська служба України, що здійснює перевірки ефективності використання бюджетних коштів.

Проте, попри нормативну врегульованість, існують численні проблеми у практичній реалізації державного контролю. Однією з найгостріших є надмірний адміністративний тиск. Деякі органи використовують перевірки не стільки для забезпечення законності, скільки як засіб впливу на бізнес. Це створює корупційні ризики, порушує принцип добросовісності у відносинах між державою та підприємцями [2, с.6].

Ще одним проблемним аспектом є недосконалість координації між контролюючими органами. Іноді один і той самий суб'єкт може зазнавати перевірок від різних органів, що не узгоджують своїх дій. Це призводить до дублювання функцій, зростання витрат підприємств на юридичний супровід і зрештою негативно впливає на економічний клімат у країні.

Законодавство також передбачає захист суб'єктів господарювання від неправомірного втручання. Наприклад, підставою для проведення перевірки є затверджений річний план, а позапланові заходи можливі лише за визначених обставин, таких як звернення громадян або судові рішення. Однак практика показує, що ці вимоги часто ігноруються [3, с.18].

Ще одним викликом є відсутність належного технічного забезпечення контролюючих органів. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій перевірки часто проводяться за застарілими методиками, що ускладнює їх ефективність. Відсутність електронних баз даних і автоматизації процесів стає причиною як затягування перевірок, так і помилок.

Не менш важливим є питання захисту прав бізнесу під час проведення перевірок. Підприємці нерідко стикаються з випадками перевищення службових повноважень контролюючими особами, що порушує принцип верховенства права. Хоча законодавство передбачає механізми оскарження неправомірних дій, процеси судового захисту тривають довго і є затратними.

Для вирішення цих проблем важливим є посилення прозорості контролюючих процедур. Запровадження електронних сервісів, публікація планів перевірок та звітів про їх результати можуть значно зменшити корупційні ризики та підвищити довіру підприємців до держави [4, с.79].

Також слід відзначити значення розвитку ризик-орієнтованого підходу. Замість тотальних перевірок доцільно зосередити ресурси на тих суб'єктах господарювання, які дійсно становлять підвищений ризик для суспільства чи довкілля. Такий підхід уже впроваджується в багатьох країнах і демонструє свою ефективність.

Особливу увагу слід приділити підвищенню кваліфікації працівників контролюючих органів. У сучасних умовах важливо не лише знати законодавство, але й розуміти специфіку бізнесу, технологічні процеси, міжнародні стандарти. Це дозволить здійснювати перевірки більш професійно і з урахуванням реальних потреб економіки.

Перспективним напрямом є цифровізація контролюючих процедур. Наприклад, автоматизовані системи моніторингу податкових надходжень або виконання екологічних стандартів можуть значно скоротити необхідність фізичних перевірок. Це дозволить зменшити витрати на контроль і підвищити його точність [5, с.158].

У перспективі важливим є гармонізація національного законодавства з нормами ЄС, особливо в контексті євроінтеграції. Європейські підходи до державного контролю передбачають мінімізацію втручання в бізнес і створення умов для саморегулювання. Україна може адаптувати ці практики, враховуючи свої особливості.

Підсумовуючи, я вважаю, що ефективність державного контролю залежить від балансу між захистом інтересів суспільства і забезпеченням сприятливих умов для підприємницької діяльності. Реалізація реформ, спрямованих на прозорість, цифровізацію і професіоналізацію, здатна зробити цей механізм більш дієвим та сучасним. Водночас успішність таких змін значною мірою залежить від політичної волі та готовності суспільства до конструктивного діалогу між державою і бізнесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Никитченко Н. В. Правове регулювання державного контролю у сфері господарської діяльності: дис...д-ра юрид. наук.:12.00.04/ Н.В. Никитченко; НАН України, І-т екон.-прав. Дослідж. Київ, 2015. 477 с.
2. Щербина В. С. Правові форми здійснення контролю і нагляду за збереженням та ефективним використанням державного майна учасниками господарських відносин: *Економіка та право*. 2021, № 3 С.3-9
3. Гончаренко О. М. Приватне регулювання та саморегулювання господарської діяльності: зіставлення понять. *Економіка та право*. 2022, №2. С.13-24.
4. Задихайло Д. В. Питання удосконалення механізму організаційно-господарського впливу держави на сферу господарювання. *Економічна теорія та право*. № 3 (30) 2017. С.79.
5. Прохоренко М.М. Праовве регулювання господарської діяльності та господарських відносин в особливий період. *Юридичний вісник*. № 2(39). 2016. С.151-161.

Житинський Олексій
студент 2 курсу магістратури ННІ права
КНУ імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМОВУ В ПЕРЕТИНАННІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ ОСОБАМ, ВИКЛЮЧЕНИМ З ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я, ТА ПОРЯДОК ЇЇ ОСКАРЖЕННЯ

Відповідно до п. 2-6 Правил перетинання державного кордону громадянами України, які затверджені Постановою Кабінету міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 [1], у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану право на перетин державного кордону, крім осіб, зазначених у пунктах 2-1 та 2 -2 цих Правил, також мають інші **військовозобов'язані особи**, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. З наведеної норми вбачається, що законодавець надає право на перетин кордону саме іншим **військовозобов'язаним**, крім тих, які зазначені у пунктах 2-1 та 2-2 Правил №57. Однак, згідно з чинним мобілізаційним законодавством особа, яку було виключено з військового обліку, уже не є військовозобов'язаною, тож на неї з формально юридичного погляду не поширюються ні права, ні обов'язки, якими наділені військовозобов'язані. Таким чином, на перший погляд, вищевказана правова норма не повинна була б поширюватись на осіб, виключених з військового обліку.

Разом з тим, Держприкордонслужба розуміє, що законодавцем було допущено такий недолік, і трактує цю норму по-іншому та відносить до цього пункту і осіб, виключених з військового обліку у зв'язку з непридатністю до військової служби за станом здоров'я. Так, на своєму офіційному вебсайті Держприкордонслужба неодноразово це підтверджувала [2].

Відповідно до ч. 6 ст. 37 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу» виключенню з військового обліку у відповідних районних (міських)ТЦК та СП підлягають громадяни України, які: 1) померли або визнані в установленому законом порядку безвісно відсутніми або оголошені померлими; 2) припинили громадянство України; 3) визнані непридатними до військової служби; 4) досягли граничного віку перебування в запасі.

Отож, під час дії воєнного стану чоловіки віком від 18 до 60 років, які визнані військово-лікарськими комісіями непридатними до військової служби та були виключені з обліку, мають право на перетин державного кордону. Однак, на практиці частими є випадки відмови у перетинанні державного кордону.

Частинами першою, третьою статті 14 Закону України «Про прикордонний контроль» встановлено, що громадянину України, якому відмовлено у пропуску через державний кордон при виїзді з України у зв'язку з відсутністю документів, необхідних

¹ <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Dlya-okremih-kategori-y-gromadyan-pid-chas-peretinu-kordonu-bude-obovyazkovim-nayavnist-viyskovovo-oblikovih-dokumentiv/>

² <https://dpsu.gov.ua/ua/news/nayavnist-viyskovovo-oblikovogo-dokumenta-pid-chas-peretinannya-kordonu-obovyazkova-umova-dlya-vsih-cholovikiv-gromadyan-ukraini-u-vici-vid-18-do-60/>

для в'їзду до держави прямування, транзиту, в передбачених законодавством випадках або у зв'язку з наявністю однієї з підстав для тимчасового обмеження його у праві виїзду за кордон, визначених статтею 6 Закону «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», відмовляється у перетинанні державного кордону лише за обґрунтованим рішенням уповноваженої службової особи підрозділу охорони державного кордону із зазначенням причин відмови. Уповноважена службова особа підрозділу охорони державного кордону про прийняте рішення доповідає начальнику органу охорони державного кордону. Таке рішення набирає чинності невідкладно. Рішення про відмову у перетинанні державного кордону оформляється у двох примірниках. Один примірник рішення про відмову у перетинанні державного кордону видається особі, яка підтверджує своїм підписом на кожному примірнику факт отримання такого рішення. У разі відмови особи підписати рішення про це складається акт.

Згідно з п. 15 Правил №57 на підставі рішення уповноваженого законом державного органу про тимчасову відмову у виїзді за кордон (заборону виїзду), прийнятого відповідно до статті 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», уповноважена службова особа підрозділу охорони державного кордону відмовляє громадянину у перетинанні державного кордону, про що виносить обґрунтоване письмове рішення із зазначенням причин відмови, один примірник якого видається громадянину.

З аналізу ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну» випливає, що головною підставою для відмови може бути належність громадянина до категорії осіб, яким обмежено право на виїзд за кордон (військовозобов'язані, особи під слідством, наявність заборгованості по аліментах, доступ до державної таємниці). Крім того, причиною відмови у перетині державного кордону може бути відсутність всіх підтверджувальних документів, в т. ч. військово-облікового документа.

Трапляються також випадки неправомірної відмови у перетин державного кордону, коли інспектори прикордонної служби безпідставно відмовляють у виїзді, а тому особа, якій відмовлено у перетинанні державного кордону, має право оскаржити відповідне рішення згідно з Законом «Про звернення громадян» або до суду. Так, відповідно до ст. 16 Закону «Про звернення громадян» скарга на дії чи рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, медіа, посадової особи подається у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням - безпосередньо до суду. Згідно зі ст. 17 ст. 16 Закону «Про звернення громадян» скарга на рішення, що оскаржувалось, може бути подана до органу або посадовій особі вищого рівня не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням. Скарги, подані з порушенням зазначеного терміну, не розглядаються.

Якщо ж говорити про судовий порядок, то **протягом 6 місяців** з моменту отримання відмови за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) позивача або за місцезнаходженням відповідача необхідно подавати позовну заяву до адміністративного суду (ч. 1 ст. 25, ч. 2 ст. 122 КАСУ). До заяви необхідно долучати рішення про відмову, докази протиправності такої відмови, документи, які надають право на перетин кордону.

Отже, оскаржене рішення може бути скасовано чи змінено начальником органу охорони державного кордону або скасовано та визнано нечинним судом. Однак, оскарження зазначеного рішення не зупиняє його дії.

Утім, треба визнати, що практична ефективність як досудового, так і судового оскарження близька до нуля. По-перше, незважаючи на вищезгадані роз'яснення ДПСУ деякі суди все ж тлумачать норму пункту 2-6 Правил №57 буквально: «Згідно з пунктом 2-6 Правил перетинання державного кордону громадянами України у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану право на перетин державного кордону, крім осіб, зазначених у пунктах 2-1 та 2-2 цих Правил, також мають інші **військовозобов'язані особи**, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації [...] Беручи до уваги зміст наведеного положення, враховуючи те, що станом на момент виникнення спірних правовідносин **позивач не був військовозобов'язаним**, то суд відхиляє посилання позивача на наявність підстав для застосування положення пункту 2-6 Правил перетинання державного кордону громадянами України» [2]. По-друге, навіть у разі ухвалення «позитивного» рішення суду особа, визнана непридатною до військової служби з виключенням з військового обліку, скоріш за все, все одно не зможе перетнути державний кордон. Це пояснюється тим, що згідно з правовою позицією Верховного Суду, що її було висловлено у Постанові КАС ВС від 18.04.2024 року (справа №260/3528/22), рішення про відмову в перетині державного кордону «мають разовий характер і вичерпали свою дію фактом їх виконання, тому у разі пред'явлення особою документів, які надають право на перетин державного кордону на виїзд з України, оскаржувані рішення жодним чином не створять перешкод для такого перетину за наявності на те законних підстав» [3]. Водночас зобов'язати прикордонний загін Державної прикордонної служби дозволити виїзд за межі території України суди, як правило, відмовляються, посилаючись на неможливість втручання у дискреційні повноваження (вільний розсуд) прикордонників.

Таким чином, слід констатувати, що вищезгадана позиція суддів не дозволяє громадянам захистити свої права та реалізувати свою кінцеву мету – виїзд за кордон, адже відмовляти особі у перетині державного кордону на виїзд з України фактично можна безліч разів, ухвалюючи нове рішення про відмову, замість скасованого судом. З огляду на це, оскарження рішень про відмову в перетинанні державного кордону наразі є малоефективним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені Постановою Кабінету міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.11.2024).
2. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 29 липня 2024 року в справі № 380/5667/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120723633> (дата звернення: 30.11.2024).
3. Постанова Касаційного адміністративного суду в складі Верховного суду від 18.04.2024 року в справі №260/3528/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120723633> (дата звернення: 30.11.2024).

Єлизавета КИСЕЛЬОВА
курсантка ФПФПОДР НПУ
Науковий керівник: **Олена НАГОРНА**
старший викладач кафедри цивільного права та процесу

*Дніпровський державний університет
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Російська збройна агресія проти України, що розпочалася у 2022 році, стала серйозним викликом для вітчизняного бізнесу та економіки загалом. Відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану", "багато підприємств опинилися перед загрозою закриття або зазнали значних збитків через розрив логістичних ланцюгів, ускладнення умов господарської діяльності, скорочення попиту" [1]. В цих умовах державна підтримка суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності для забезпечення економічної стабільності та збереження робочих місць.

Метою цієї тези-довідки є комплексний аналіз нормативно-правових основ, форм, інструментів та механізмів державної підтримки бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. Правову основу для надання державної допомоги бізнесу в умовах воєнного стану формують кілька ключових нормативно-правових актів:

1. Закон України "Про правовий режим воєнного стану". Цей закон визначає особливості функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, а також регулює питання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина.

2. Закон України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного, надзвичайного стану або у разі настання обставин непереборної сили". Цей нормативно-правовий акт встановлює особливості подання звітності та інших документів підприємствами в екстремальних умовах, зокрема під час воєнного стану.

3. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Цей документ регулює конкретні механізми, умови та порядок надання державної підтримки малому та середньому бізнесу в умовах військової агресії.

Зазначені нормативно-правові акти становлять основу для реалізації державної політики підтримки бізнесу під час воєнного стану. Вони визначають не лише загальні правила функціонування підприємств, а й встановлюють спеціальні заходи з їх фінансової, податкової, адміністративної та іншої підтримки.

Відповідно до чинного законодавства, основними формами державної підтримки бізнесу у воєнний час є:

- Фінансова допомога, яка "включає надання пільгових кредитів, гарантій та поруки за кредитами, компенсацію частини відсоткових ставок за кредитами, часткову

компенсацію орендної плати, а також цільові дотації та субсидії для покриття операційних витрат підприємств" [3].

- Податкові пільги, зокрема "звільнення від сплати окремих податків та зборів, перенесення строків сплати податків і подання звітності, а також відстрочення або розстрочення податкових зобов'язань".

- Дерегуляція та адміністративна підтримка, що передбачає "спрощення дозвільних процедур, скасування окремих ліцензійних вимог, мораторій на проведення планових перевірок, а також надання консультаційної та інформаційної допомоги підприємцям" [1].

- Сприяння експорту, зокрема "надання державних гарантій за експортними операціями, компенсація витрат на логістику та митні платежі, організація торговельних місій і бізнес-форумів" [3].

Для отримання фінансової та іншої державної підтримки суб'єкти господарювання мають відповідати низці критеріїв, встановлених чинним законодавством:

1. Належність до категорії мікро-, малих або середніх підприємств. Відповідно до Постанови КМУ № 326, "держана підтримка спрямована саме на ці категорії суб'єктів господарювання, оскільки вони найбільше постраждали від воєнних дій і потребують першочергової уваги".

2. Реєстрація та ведення діяльності на території України. Ця вимога забезпечує, щоб державна допомога надавалася виключно вітчизняним підприємствам.

3. Зазнання збитків унаслідок воєнних дій або введення воєнного стану. Ця умова спрямована на те, щоб державна підтримка надавалася саме тим суб'єктам господарювання, які постраждали від військової агресії.

4. Бездоганна ділова репутація та відсутність заборгованостей. Ці вимоги покликані забезпечити цільове та ефективне використання державних ресурсів.

Порядок отримання державної підтримки передбачає подання заявки до уповноважених органів із необхідним пакетом документів. Рішення про надання допомоги приймається на основі ретельної оцінки фінансово-економічного стану заявника та обґрунтованості його потреб [3].

Проведений аналіз нормативно-правових актів дозволяє зробити висновок, що державна підтримка бізнесу в умовах воєнного стану є комплексним і багатоаспектним завданням. Законодавство України передбачає широкий спектр інструментів фінансової, податкової, адміністративної та експортної підтримки суб'єктів господарювання. Ефективне використання цих механізмів допоможе зберегти бізнес-активність, робочі місця та сприятиме відновленню економіки України в період воєнних дій.

Однак, для реалізації державної підтримки необхідна чітка координація зусиль органів влади, прозорість і доступність програм для підприємців. Крім того, важливо постійно аналізувати світовий досвід державної підтримки бізнесу в умовах збройних конфліктів і розробляти рекомендації щодо вдосконалення вітчизняних механізмів допомоги.

Перспективними напрямками подальшого розвитку державної підтримки бізнесу у воєнний час можуть бути:

1. Розширення переліку форм та інструментів фінансової допомоги, зокрема шляхом запровадження нових програм кредитування, страхування, венчурного фінансування тощо.

2. Удосконалення податкових пільг і механізмів їх надання, включаючи спрощення процедур, автоматизацію та збільшення обсягів підтримки.

3. Поглиблення заходів з дерегуляції та адміністративної підтримки бізнесу, зокрема шляхом розширення переліку звільнень від ліцензійних і дозвільних вимог, запровадження "єдиного вікна" для підприємців.

4. Посилення державної підтримки експортної діяльності, включаючи розвиток логістичної інфраструктури, фінансові інструменти страхування та гарантування, організацію торговельних місій тощо.

5. Удосконалення системи моніторингу, оцінки ефективності та коригування заходів державної підтримки з урахуванням поточних потреб бізнесу та макроекономічної ситуації. [2]

Реалізація комплексу таких заходів дозволить підвищити ефективність державної допомоги суб'єктам господарювання, створити сприятливі умови для збереження бізнес-активності та відновлення економіки України в умовах військової агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

2. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

3. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

Конончук Богдана Ростиславівна
здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ З ПОЗИЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Право на життя є одним із фундаментальних прав людини, закріпленим у багатьох міжнародних договорах, у тому числі й у Європейській Конвенції з прав людини (далі — ЄКПЛ). Стаття 2 ЄКПЛ визначає це право як абсолютне, встановлюючи, що жодна особа не може бути свавільно позбавлена життя, а також окреслює чіткі рамки, у яких держава має право застосовувати силу, що призводить до смерті [1]. Ця норма також є інтегрована у правову систему України через положення Конституції України та чинне кримінальне законодавство. Метою цього есе є аналіз кримінально-правової охорони життя людини з огляду на ЄКПЛ та українське законодавство, зокрема, положення Кримінального кодексу України (далі — ККУ).

Стаття 2 ЄКПЛ, з одного боку, гарантує право на життя, а з іншого — дозволяє певні обмеження у випадках, коли застосування сили є абсолютно необхідним. Такими випадками, згідно з Конвенцією, є захист від незаконного насильства, здійснення законного арешту або запобігання втечі, а також законні дії під час повстання або заворушень. Українське законодавство подібним чином передбачає можливість застосування сили в межах закону, але будь-яке позбавлення життя повинно відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності.

На рівні національного законодавства України основні гарантії захисту життя закріплені у Конституції України, яка у статті 27 проголошує: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави — захищати життя людини» [2]. Це положення є основою для формування кримінально-правової охорони життя. Відповідні норми конкретизовані у Кримінальному кодексі України, зокрема, у статтях, що стосуються кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи (розділ II ККУ).

Одним із найсерйозніших кримінальних правопорушень є умисне вбивство (ст. 115 ККУ), яке карається позбавленням волі на певний строк або довічним позбавленням волі [3]. Законодавець передбачив обтяжуючі обставини, як-от вбивство з корисливих мотивів, з особливою жорстокістю або щодо кількох осіб. Важливо відзначити, що кримінальне законодавство України відповідає вимогам ЄКПЛ, оскільки, як і Конвенція, воно акцентує увагу на абсолютному праві на життя та суворій відповідальності за його порушення.

Крім того, варто зазначити, що кримінальна відповідальність в Україні настає не лише за умисне позбавлення життя, а й за спричинення смерті через необережність (ст. 119 ККУ), що також відповідає вимогам міжнародних стандартів. Держава зобов'язана не тільки карати за умисні вбивства, але й запобігати ненавмисним втратам життя внаслідок халатності чи інших форм необережної поведінки [3].

З огляду на збройний конфлікт в Україні, особливого значення набуває питання захисту життя цивільних осіб. ЄКПЛ та міжнародне гуманітарне право накладають на державу зобов'язання вживати всіх можливих заходів для збереження життя цивільного

населення, навіть у випадках збройного протистояння [1]. Україна, дотримуючись цих принципів, включила положення про військові кримінальні правопорушення у національне законодавство, що відображено в окремих статтях ККУ, зокрема в статті 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни» та статті 438 «Порушення законів та звичаїв війни», які регулюють відповідальність за ведення агресивної війни та порушення законів і звичаїв війни, включаючи умисні вбивства цивільних осіб [3].

Важливо також відзначити, що Україна, як держава-учасниця ЄКПЛ, зобов'язана ефективно розслідувати випадки порушення права на життя. Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) у своїх рішеннях неодноразово підкреслював, що держава повинна забезпечити не лише наявність законодавчих механізмів для захисту життя, але й ефективність їхнього застосування. У контексті національного законодавства, такі обов'язки покладаються на правоохоронні органи та суди, які зобов'язані забезпечити належне розслідування всіх випадків насильницької смерті, як це передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК) [4].

У цьому контексті важливо звернути увагу на практику ЄСПЛ щодо порушень права на життя. Наприклад, у справі «Гонгадзе проти України», Суд встановив, що Україна не виконала своїх зобов'язань за статтею 2 ЄКПЛ, оскільки не провела ефективного розслідування вбивства журналіста Георгія Гонгадзе. Це рішення стало важливим прецедентом для національних судів і правоохоронних органів у питанні відповідальності за розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням права на життя [5].

Таким чином, кримінально-правова охорона життя людини в Україні, з позицій Європейської Конвенції з прав людини, є комплексною системою, яка включає не тільки законодавче забезпечення права на життя, але й механізми ефективного розслідування та притягнення до відповідальності винних у його порушенні. Українське законодавство, зокрема Конституція України та Кримінальний кодекс України, відповідає вимогам ЄКПЛ, а практика ЄСПЛ виступає важливим інструментом для забезпечення належного захисту цього фундаментального права. Однак ключовим викликом залишається забезпечення ефективного виконання цих норм на практиці, особливо в умовах збройного конфлікту та системних реформ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 21.10.2024).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.10.2024).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 21.10.2024).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.10.2024).
5. Справа «Гонгадзе проти України» (Gongadze v. Ukraine), заява № 34056/02. Європейський суд з прав людини. 2005 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-61893> (дата звернення: 21.10.2024).

Маломуж Поліна Юрївна
курсант другого курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Науковий керівник: **Резворович Кристина Русланівна**,
доктор юридичних наук, доцент
(завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін)

Дніпровський державний університет
внутрішніх справ

СПАДКУВАННЯ МАЙНА, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ

Спадкування є переходом прав та обов'язків від одного громадянина (спадкодавця) до іншого (спадкоємця). Однак, в умовах збройного конфлікту в Україні, питання спадкування майна, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях, набуває особливої актуальності і водночас складності. Законодавство України передбачає особливі процедури для забезпечення прав спадкоємців на окупованих територіях, але реалізація цих прав стикається з численними перешкодами через колізійність нормативного врегулювання. Основними проблемами реалізації прав спадкоємців на окупованих територіях є відсутність державної підтримки, обмежений доступ до правової допомоги, невизнання документів, виданих на окупованих територіях, та труднощі з підтвердженням права на майно. Тому у цьому дослідженні доцільно проаналізувати особливості спадкування майна, що знаходиться на тимчасово окупованій території.

Слід почати з того, що спадщина — це майнові і немайнові права громадян, які переходить в порядку спадкування. Вона складається із сукупності майнових прав (активи спадщини) та обов'язків (пасиви спадщини) померлого громадянина, які, у відповідності з чинним законодавством, можуть переходити в порядку спадкування до іншої особи. Спадкування є одним із основних способів набуття права власності та важливим засобом захисту цього права. [1]

Відповідно до ст. 1221 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), місцем відкриття спадщини вважається останнє місце проживання спадкодавця. [2] Однак, якщо це місце розташоване на окупованій території, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення спадкоємця. На підставі цієї заяви нотаріус відкриває спадкову справу, яку реєструють у Спадковому реєстрі згідно з постановами Кабінету Міністрів України. [3]

Це означає, що спадкову справу можна відкрити на будь-якій підконтрольній Україні території. Для підтвердження факту смерті особи на окупованій території потрібне рішення суду, яке розглядається в окремому провадженні за спрощеною

процедурою, передбаченою статтею 317 ЦК України. Державна реєстрація такого факту здійснюється на підставі цього судового рішення. [4]

Згідно з додатком до наказу Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року № 52/5, державна реєстрація актів цивільного стану в період воєнного стану може проводитися в будь-якому відділі реєстрації за зверненням заявника. Це дозволяє громадянам, що перебувають на тимчасово окупованих територіях або перемістилися з них, отримати необхідні документи. [5]

ЦК України визначає, що спадщина відкривається внаслідок смерті або оголошення особи померлою (ст. 1220 ЦК України). [2] Спадкоємцям, які не проживали з померлим, потрібно подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу або представнику місцевого самоврядування в сільських районах. Строк для подання заяви — шість місяців з моменту відкриття спадщини. [6] Водночас законодавство України встановлює специфічні правові норми для окупованих територій, зокрема, стаття 1 Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» встановлює, що окуповані території залишаються невід'ємною частиною території України. [7] Однак, акти, видані окупаційною адміністрацією, вважаються недійсними, за винятком документів про народження, смерть і шлюб, які можуть використовуватися для реєстрації актів цивільного стану.

Якщо родичі померлого знаходяться на території, де немає можливості звернення до державних органів через бойові дії, вони можуть скористатися послугами представника за нотаріально посвідченою довіреністю або адвоката. [2]

У разі відсутності можливості звернення до нотаріуса через обмеження, пов'язані з воєнним станом, спадкоємець може подати заяву через відділи державної реєстрації актів цивільного стану, які працюють на підконтрольних Україні територіях.

Отже, питання спадкування майна на тимчасово окупованих територіях України є надзвичайно важливим та складним, особливо в умовах воєнного стану. Наразі українське законодавство передбачає певні правові механізми та особливі процедури для забезпечення прав спадкоємців, однак їх реалізація обмежується, через відсутність державного контролю, складнощі з доступом до нотаріальних послуг, а також невизнанням документів, виданих окупаційними адміністраціями. Ці правові бар'єри значно ускладнюють захист спадкових прав громадян, які залишилися на окупованих територіях або вимушено перемістилися з них. Тому подальші дослідження та вдосконалення законодавства в цій сфері є актуальними для забезпечення належного захисту прав спадкоємців у специфічних умовах збройного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поклонська О. Ю. Особливості правового регулювання інституту спадкування за законом //Multidisciplinary academic research, innovation and results. 2022. Т. 13.С. 310.
2. Цивільний Кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43515#Text>
3. Роз'яснення міністерства юстиції щодо особливостей оформлення спадщини на тимчасово окупованій території 30.08.2024 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-osoblyvosti-oformlennia-spadshchynynatymchasovo-okupovanii-terytorii>

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

5. Про затвердження правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/REG4940>

6. Тітков Д.І. Підстави набуття права власності на нерухоме майно цивільністичному процесі укрaїни: теоретико-правові положення, Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 2. К. : Науководослідний інститут публічного права, 2024. 216 с. 2024. С. 42-48

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України. Документ 2217IX, прийняття від 21.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221720#Text>

УДК 346

Меркулов С.О.,
студент 1 курсу магістратури
юридичного факультету
Науковий керівник: Кобрусева Є.А.,
професорка, д.ю.н.
доцентка кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ВИМОГИ, ЯКИМ МАЮТЬ ВІДПОВІДАТИ ДОКАЗИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин із метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень із боку суб'єктів владних повноважень. Важливою складовою процесу досягнення цього завдання є доказування і докази, тобто будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи (ст.72 КАСУ).

Правильне вирішення справи означає, що рішення суду повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим, тобто ухваленим судом відповідно до норм матеріального і процесуального права та на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи (ст.242 КАСУ). Для цього суд має правильно встановити і дослідити коло тих обставин (фактів), які є предметом доказування, дотримуючись певних правил щодо вимог, яким мають відповідати отримані судом докази [1].

Мета роботи: встановлення сутності таких вимог до доказів в адміністративному судочинстві, як належність, допустимість, достовірність і достатність на конкретних прикладах із судової практики.

Згідно зі ст.73 КАСУ, належними слід вважати докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Предметом доказування при цьому виступають обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Сторонам публічно-правових надається право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень. Докази, які не стосуються предмета доказування, суд до розгляду не бере [1]. Так, у справі № 200/2855/21-а позивач ОСОБА_1 звернувся до суду з позовними вимогами до Управління виконавчої дирекції

Фонду соціального страхування України в Донецькій області про визнання протиправними дії відповідача щодо припинення нарахування та виплати позивачу страхових виплат, а також зобов'язання поновити нарахування страхових виплат ОСОБА_1 та сплатити заборгованість по страховим виплатам. Відповідач до суду надав відзив на позовну заяву та одночасно заявив клопотання про витребування у позивача банківських реквізитів. В обґрунтування заявленого клопотання відповідач відзначив, що з метою своєчасного виконання судових рішень є необхідність під час розгляду судових справ вжити заходи щодо з'ясування реквізитів банківського рахунку позивача, на який слід перерахувати кошти. Суд ухвалив відмовити Управлінню виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Донецькій області у задоволенні клопотання про витребування доказів, зазначивши, що зі змісту наданого відповідачем клопотання не вбачається, що ті докази, які він просить витребувати у позивача, стосуються предмета доказування по даній справі (тобто є належними) та відповідачем самостійно було вчинено усіх залежних від нього заходів щодо отримання реквізитів. Крім того, зазначення банківських реквізитів позивача у судовому рішенні не передбачено нормами ст. 246 КАСУ, в яких визначено зміст судового рішення [2].

Відтак, належність доказів характеризує спроможність тих чи інших даних (інформації) бути процесуально корисними для вирішення певного процесуального питання в межах судового провадження та розгляду по суті й правильного вирішення конкретної справи. Отже, належний доказ - це доказ який має логічний зв'язок з обставинами, які становлять предмет доказування, до якого можуть належати факти матеріально-правового та процесуального характеру. Докази які стосуються процесуальних відносин (докази про те, що інший доказ у справі є недостовірний або одержаний за обставин, які роблять його недопустимим) не охоплюються належністю [3, с.3-4].

Допустимість доказів, відповідно до ст. 74 КАСУ, полягає в тому, що суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом [1]. В адміністративній справі № 806/1015/17 Державна екологічна інспекція у Житомирській області звернулася з позовом про застосування до ТОВ «Комплекс екологічних споруд» заходів реагування шляхом часткового обмеження здійснення скиду з очисних споруд в річку Гнилопять з перевищенням нормативно допустимих скидів. Як встановив суд, свої вимоги представник позивача підтверджував виключно на підставі Протоколу вимірювання показників складу та властивостей води на Випуску № 1, де позивачем враховувалися Нормативи допустимої концентрації амонійного азоту, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 30.07.2012 № 471, однак, як вказав суд, застосування позивачем вказаних Нормативів № 471 для визначення допустимої концентрації амонійного азоту є неправомірним, оскільки вони розроблялися Мінагрополітики, а не ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища. Тому суд постановив відмовити в задоволенні позову з огляду на невідповідність доказів вимогам чинного законодавства (недопустимість доказів) [4].

Крім того, докази вважаються недопустимими і в тому випадку, якщо вони є іншими засобами доказування, ніж ті, які прямо встановлені законом як такі, що можуть підтвердити певні обставини справи [1]. Наприклад, у справі № 580/2332/22 позивач звернулася до суду з позовом до Головного управління Пенсійного фонду України в Черкаській області про визнання неправомірної відмови відповідача у зарахуванні до трудового стажу позивача період роботи та зобов'язання відповідача його зарахувати до

трудового стажу. Позивач заявила клопотання про допит свідків з метою доведення дійсності факту роботи на підприємстві протягом встановленого періоду, проте суд відмовив у задоволенні клопотання, оскільки Порядком підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затвердженим постановою КМУ від 12.08.1993 №637, підтвердження пільгового стажу роботи показаннями свідків не передбачено, тож показання свідка не є допустимими доказами у цій справі [5].

З огляду на вказане, допустимість доказів можна розглядати в позитивному і негативному аспектах: позитивна допустимість доказів означає, що у певних випадках, передбачених нормами матеріального права, певні обставини повинні підтверджуватися певними засобами доказування з числа передбачених законом; негативна допустимість доказів означає неможливість використання певних засобів доказування [6, с.5].

Питання достовірності доказів врегульовано ст. 75 КАСУ. Достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи. Достовірність — це якісно-позитивна оцінка доказу за змістом. Доказ має вірно відображати обставини справи, які входять до предмета доказування. Під достовірністю доказів слід мати на увазі такий рівень правдивості доказових відомостей, що дає змогу суду з високим ступенем ймовірності бути переконаним в існуванні або неіснуванні фактів чи обставин, які входять до предмета доказування, а також визнати відповідні дані доказами [7, с.169]. Суть достовірності доказів на практиці продемонстровано в ухвалі суду в справі № 420/18854/23. ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ГУ Пенсійного фонду України в Чернівецькій області з вимогою визнати протиправним та скасувати рішення про відмову у призначенні пенсії за віком на пільгових умовах. Суддя зауважив, що позивачем долучено до адміністративного позову письмові докази, зокрема копії трудової книжки, проте вказані копії є нечитабельними, а тому встановити дійсні обставини цієї справи щодо підтвердження права позивача на призначення пенсії за віком на пільгових умовах з вказаних документів виявляється неможливим (тобто тут доказ хоч і є належним та допустимим, але через те, що він не дає змогу встановити дійсні обставини справи, такий доказ не можна вважати достовірним). Суд ухвалив залишити позовну заяву без руху із встановленням позивачу строку для усунення її недоліків, а саме позивачу необхідно надати до суду засвідчені в установленому законом порядку копії трудової книжки належної якості [8].

Що стосується достатності доказів, то достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування. Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання (ст.76 КАСУ) [1]. Достатність доказів - це кількісна характеристика доказів, тобто сукупність належних, допустимих та достовірних доказів у конкретній справі, за допомогою яких встановлюються конкретні фактичні обставини справи, які входять до предмета доказування [9, с.364]. Так, надані суду докази у справі № 540/3494/20 не були достатніми для задоволення позовної заяви. Позивач вимагав визнати протиправним та скасувати рішення селищної територіальної виборчої комісії про результати голосування з виборів селищного голови і провести повторні вибори у зв'язку із виявленим ним фактом підкупу виборців з боку кандидата-переможця виборів. В якості доказів позивач надав лише посилення на реєстрацію кримінального провадження та проведення досудового слідства, що суд визнав недостатнім доказом порушення виборчого

законодавства через відсутність складеного акта про порушення у відповідності до ВК Країни та поданої до виборчої комісії скарги. Суд відмовив в задоволенні позову [10].

Отже, дотримання вимог, яким мають відповідати докази, на підставі яких встановлюється наявність або відсутність обставин (фактів), мають важливе значення для прийняття таких доказів судом і правильного вирішення публічно-правового спору. Докази в адміністративному судочинстві повинні відповідати сукупності встановлених законодавством вимог – належності, допустимості, достовірності і достатності. Якщо суд в процесі оцінки доказів, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні встановить їхню невідповідність хоча б одній з вказаних вимог, це тягнутиме за собою відмову від їх прийняття та втрату ними будь-якого значення для ухвалення рішення суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 23.11.2024).
2. Ухвала Донецького окружного адміністративного суду від 08.04.2021 р. у справі № 200/2855/21-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96137251> (дата звернення: 23.11.2024).
3. Олендер І. Докази та доказування в податкових спорах. Верховний Суд України. 2020. С. 1-15.
4. Постанова Житомирського окружного адміністративного суду від 29.05.2017 р. у справі № 806/1015/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66848241> (дата звернення: 23.11.2024).
5. Ухвала Черкаського окружного адміністративного суду від 30.05.2022 р. у справі № 580/2332/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104576950> (дата звернення: 23.11.2024).
6. Сакара Н. Докази і доказування у практиці Касаційного цивільного суду. Верховний Суд України. 2021. С.1-19
7. Грабовська О.О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Київ. Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2018. 563 с.
8. Ухвала Одеського окружного адміністративного суду від 27.07.2023 р. у справі № 420/18854/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112466372> (дата звернення: 23.11.2024).
9. Адміністративно-судове процесуальне право України : підручник / [Д. В. Лученко, Ю. В. Георгієвський, М. І. Белікова та ін.] ; за заг. ред. проф. Д. В. Лученка. – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2024. 696 с.
10. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 09.11.2020 р. у справі № 540/3494/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92708061> (дата звернення: 23.11.2024).

Присяжнюк Олександр Анатолійович
кандидат юридичних наук, докторант,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3178-6809>
e-mail: AlexAnatPris@gmail.com

*Харківський національний університет
внутрішніх справ*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність вивчення зарубіжного досвіду застосування дискреційних повноважень правоохоронними органами зумовлена необхідністю підвищення ефективності правоохоронної діяльності в Україні та оптимізації механізмів прийняття рішень у складних управлінських ситуаціях. Метою дослідження є аналіз сучасних підходів до використання дискреційних повноважень у провідних країнах світу, що дозволить запропонувати нові підходи до вдосконалення відповідного регулювання у національному законодавстві.

Аналіз міжнародного досвіду використання дискреційних повноважень правоохоронними органами свідчить про важливість виваженого підходу до їх застосування з метою забезпечення громадського порядку та захисту прав людини. Дискреційні повноваження є важливим інструментом у правоохоронній діяльності, який дозволяє правоохоронцям адаптувати рішення до конкретних ситуацій, особливо у випадках, які прямо не врегульовані законодавством. Досвід провідних країн, таких як Сполучені Штати Америки, Великобританія та Німеччина, показує, що чітке регулювання таких повноважень та створення ефективних механізмів нагляду є необхідними для їх законного та справедливого використання.

Українська правова система може значно виграти від запозичення подібної практики, що дозволить більш адаптивно реагувати на виклики та підвищить довіру суспільства до правоохоронних органів. Вважаємо, що варто зосередитися на моделях, які успішно поєднують гнучкість у прийнятті рішень із суворим наглядом за законністю, сприяючи тим самим більш ефективному використанню дискреційних повноважень у національних рамках.

Аналіз міжнародної практики показує, що використання дискреційних повноважень правоохоронними органами підвищує ефективність прийняття рішень у складних ситуаціях. Наприклад, у Великій Британії Закон про поліцію та кримінальні докази 1984 року [1] містить чіткі рекомендації щодо використання дискреційних повноважень, наголошуючи на пропорційності та необхідності як фундаментальних принципах. Аналогічно, Федеральний закон Німеччини «Про федеральну поліцію» [2] забезпечує чітко визначені рамки для здійснення таких повноважень, зокрема, у сфері підтримання громадського порядку.

Ці приклади ілюструють, що досягнення балансу між гнучкістю у прийнятті рішень і суворим правовим наглядом має вирішальне значення для забезпечення законності дій

правоохоронних органів. Для України прийняття цих міжнародних підходів та їх адаптація до національної правової системи може сприяти підвищенню довіри громадськості до правоохоронних органів, одночасно підвищуючи прозорість та підзвітність їхньої діяльності.

Прикладом ефективного використання дискреційних повноважень правоохоронними органами може слугувати практика Великої Британії. Наприклад, відповідно до Закону про поліцію та кримінальні докази 1984 року [1], поліцейські мають право здійснювати арешти на підставі «обґрунтованої підозри». Такий підхід забезпечує баланс між захистом прав особистості та здатністю поліції швидко реагувати на загрози громадській безпеці. Аналогічним чином, у Німеччині Федеральний закон про поліцію [2] регулює дії правоохоронців на прикордонному контролі, що дозволяє швидко приймати рішення, зберігаючи при цьому громадський порядок і безпеку. Ці приклади ілюструють, як законодавча база може допомогти правоохоронним органам досягти балансу між захистом громадянських свобод та забезпеченням ефективної охорони правопорядку.

Дослідження висвітлює різні підходи до використання дискреційних повноважень правоохоронними органами в різних країнах, зокрема у Великій Британії, Німеччині, США тощо. Ці системи демонструють важливість дотримання балансу між громадською безпекою, індивідуальними правами та ефективністю роботи поліції. Висновки підкреслюють, що чітка правова база та належні механізми нагляду мають вирішальне значення для ефективного здійснення дискреційних повноважень. Теоретична цінність цих висновків полягає в тому, що вони дають порівняльне розуміння того, як дискреційні повноваження можуть регулюватися в різних юрисдикціях, а практична цінність полягає в тому, що вони пропонують шляхи вдосконалення застосування цих повноважень в українському контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Police and Criminal Evidence Act 1984. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>.
2. Berufsgrundbildungsjahrgesetz 1994 (BGBl. I S. 2979). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bgsg_1994/BJNR297900994.html.

Сукнюва Ксенія Олексіївна,
студентка

*Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Дослідження питання меж суддівського розсуду на сьогодні є одним з вагомих завдань юридичної спільноти, оскільки з боку суспільства досить часто висловлюється невдоволення зайвим використанням суддівського розсуду на межі із суддівським свавіллям [2]. Суть суддівського розсуду означає свободу прийняття рішення. Звісно, така свобода необхідна для ефективного здійснення правосуддя, самостійного пошуку варіанта застосування закону, що був би найбільш правильним, виходячи з поставлених законодавцем завдань та особливостей кожної справи.

Розглядаючи особливості застосування суддівського розсуду в цивільному процесі, варто розпочати з того, що суддівському розсуду належить провідне місце в такому важливому процесуальному інституті, як судові докази. Для того щоб дати оцінку доказам, необхідно встановити юридичні факти, що мають значення для справи. Для цього треба правильно визначити, які ж факти мають відношення до справи, і з урахуванням їх формувати доказову базу. Критерії належності певних юридичних фактів та доказів до конкретної справи встановлюються суддівським розсудом, оскільки на законодавчому рівні їх врегулювати практично неможливо [3].

Помилка суддівського розсуду у визначенні кола належних до справи фактів і доказів може призвести до постановлення неправильного рішення. Як свідчить судова статистика, значна частина рішень скасовується у зв'язку з неповним з'ясуванням усіх обставин справи й оцінки доказів судом першої інстанції. Проблема суддівського розсуду при визначенні кола фактів і доказів та їх оцінки обумовлена в окремих випадках відносно визначеними гіпотезами та диспозиціями норм матеріального права, а також суб'єктивними чинниками [3].

Суддя шляхом логічного аналізу визначає, чи може відповідний доказ за своїм змістом підтвердити або спростувати факти, що мають значення для вирішення справи. При цьому має бути паритетність щодо надання доказів на підтвердження та спростування одних і тих же фактів. Оцінка встановлених фактів та зібраних доказів здійснюється за внутрішнім переконанням судді на підставі суддівського розсуду. В свою чергу об'єктивність суддівського розсуду в процесі розгляду справи залежить від визначення, встановлення та оцінки належних до справи фактів і доказів, правильності застосування закону [3].

Особливо гостро стоїть питання суддівського розсуду також й у випадку відсутності законодавства щодо спірних правовідносин. У такому випадку суддя може застосувати аналогію закону або аналогію права, що теж буде проявом суддівського розсуду. Якщо

ж сторони відступили від норм закону, який регулює модель їхніх правовідносин, і у такому випадку сторони діють на власний розсуд, суд може застосувати звичай ділового обороту, що теж буде суддівським розсудом [1].

Крім того, в ЦПК України передбачений ще один випадок, в якому часто має місце суддівський розсуд. Так, ч. 2 ст. 5 ЦПК України встановлює, що у випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Варто навести позицію з судової практики, зокрема, постанову від 04 червня 2019 року у справі № 916/3156/17, в якій Велика Палата Верховного Суду зазначила, що суд може застосувати не встановлений законом спосіб захисту лише за наявності двох умов одночасно: по-перше, якщо дійде висновку, що жодний установлений законом спосіб захисту не є ефективним саме у спірних правовідносинах, а по-друге, якщо дійде висновку, що задоволення викладеної в позові вимоги позивача призведе до ефективного захисту його прав чи інтересів. Тобто зі ст.ст. 15, 16 ЦКУ України, ст. 5 ЦПК України випливає, що способи захисту можуть встановлюватися законом або договором, а в разі, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги може визначити у рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону [4]. Отже, у цій справі, незважаючи на те, що ЦКУ України не містить такої норми, яка б передбачала можливість захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання шляхом як визнання наявності прав, так і визнання відсутності прав (на відміну від Господарського кодексу України), утім, переконавшись, що такий спосіб захисту, як визнання відсутності права, є ефективним, Велика Палата Верховного Суду застосовувала його і в цивільних правовідносинах.

Наостанок, варто також зазначити, що існують реальні ситуації, в яких поведінку судді в тому чи іншому процесуальному випадку чітко визначено законодавцем, і здавалося б, суддівський розсуд не повинен мати місце в такій ситуації, а водночас, існує приклад з судової практики, який вказує на те, що подібні нормативні приписи все ж таки теж можуть коригуватися судовим розсудом. Зокрема, в постанові Верховного Суду від 15 липня 2023 у справі №174/760/21 вирішено питання кореляції чітких положень про підстави для зупинення провадження у справі та загальної засади, з якої витікає цей інститут.

Сутність даної справи в тому, що за приписами п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України, суд зобов'язаний зупинити провадження у справі в разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі ЗСУ. Однак у даній справі «позивач був призваний на військову службу по загальній мобілізації», водночас він мав можливість бути присутнім на засіданнях і наполягав на продовженні розгляду справи про поновлення його на роботі, незважаючи на те, що роботодавець клопотався про зупинення провадження за вищезазначеною підставою. Тобто, з одного боку, процесуальний закон, гарантуючи захист прав учасників справи, зобов'язує суд зупинити провадження, а з іншого боку, позивач, права якого має захистити суд, наполягає на продовженні розгляду справи у зв'язку з тим, що перебування у складі ЗСУ не заважає йому брати участь в засіданнях і активно та змагально захищати свої інтереси в суді. З урахуванням вказаних обставин Верховний Суд дійшов слушного висновку, що

«приписи п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України мають на меті захист процесуальних прав учасника цивільного процесу, який перебуває у складі ЗСУ або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан. Вони покликані забезпечити об'єктивний розгляд справи». Суд касаційної інстанції зауважив, що «апеляційний суд не звернув належної уваги на те, що позивач, присутній у судовому засіданні в залі суду, та його представник заперечували проти зупинення провадження у справі. У касаційній скарзі позивач також наполягав на розгляді апеляційним судом справи за його позовом про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу, стягнення моральної шкоди. Призваний на військову службу позивач активно брав участь у розгляді справи, наполягав на завершенні її апеляційного перегляду. Дії відповідача, який наполягав на зупиненні провадження у справі з апеляційного перегляду рішення, ухваленого не на його користь, з посиланням на обставини, з ним не пов'язані, не відповідають принципу добросовісності». Отже, у підсумку Верховний Суд робить загальний висновок, що «за таких обставин інститут зупинення провадження у справі не може бути застосований у цій справі на шкоду інтересам позивача, меті цього інституту та принципам цивільного судочинства» [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Актуальні проблеми судового права : матеріали Міжнар. наук.- А43 практ. конф. (Харків, 23 квіт. 2018 р.) / редкол.: Л. М. Москвич (голова) та ін. — Харків : Право, 2018. - 506 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/853/Suddivskiyi_rozsud.pdf?s equence=1&isAllowed=y;
2. Шевченко А. Суддівський розсуд і суддівське свавілля: межі дозволеного та відповідальність за їх порушення. Вісник кримінального судочинства. 2018. Т. 3. С. 111–120. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2018_Shevchenko.pdf;
3. Савенко М. Д. Суддівський розсуд у цивільному процесі. Наукові записки. 2004. Т. 26. С. 75–79. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03297068-0a8f-4efc-a812-5a04fde706d1/content> ;
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.06.2019 р. у справі № 916/3156/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82424016> ;
5. Постанова Верховного Суду від 15.08.2023 р. у справі № 174/760/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896497>.

Юлія ТКАЧОВА

курсантка

*факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування НПУ*

*Науковий керівник: **Нагорна Олена Олександрівна**
старший викладач кафедри цивільного права та процесу*

*Дніпровський державний університет
внутрішніх справ*

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наразі господарський сектор в Україні є важливою складовою економіки, на яку держава покладає значні сподівання. У сучасних умовах, що сприяють його розвитку, створюються реальні можливості для динамічного зростання та підвищення ефективності діяльності учасників цього сектору.

Законодавче забезпечення господарської діяльності включає великий арсенал нормативних актів які встановлюють правові основи організації, регулювання та контролю економічної діяльності.

Основним джерелом правового регулювання господарської діяльності в Україні є Господарський кодекс України (ГКУ), [1] який встановлює принципи здійснення господарської діяльності, порядок створення та функціонування суб'єктів господарювання, механізми державного регулювання, а також заходи впливу за порушення господарського законодавства. У контексті законодавчого забезпечення значна увага приділяється нормативно-правовим актам, які регулюють окремі види господарської діяльності, зокрема в сфері ліцензування, оподаткування, фінансування та міжнародної торгівлі.

Не менш важливою є роль міжнародних норм і стандартів, які інтегруються в національне законодавство у зв'язку з процесами глобалізації. Україна, як учасник Світової організації торгівлі (СОТ) та інших міжнародних організацій, адаптує свої нормативно-правові акти до вимог міжнародного права, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних суб'єктів господарювання на світовому ринку [2].

Перейдемо до аналізу законодавчого регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану. Для створення сприятливих умов для ведення бізнесу, законодавцями було вжито ряд заходів з дерегуляції господарської діяльності. Зокрема, 18 березня 2022 року, Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану». Цей нормативний акт визначає механізм подання суб'єктами господарювання декларацій для отримання дозволів та ліцензій в умовах воєнного стану [3].

Згідно з цією постановою, у період воєнного стану суб'єкт господарювання набуває право на підставі декларації здійснювати господарську діяльність без отримання дозвільних документів. Також важливо зазначити, що строки дії діючих строкових

ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану та три місяці з дня їх припинення чи скасування. Крім того, періодичні/чергові платежі за ними відстрочуються на зазначений строк.

Господарська діяльність у період воєнного стану являє собою діяльність суб'єктів господарювання, яка здійснюється під впливом військової агресії та у період встановлення військового стану і включає певний перелік обмежень, що стосуються здійснення господарської діяльності.

Проте важливо погодитись із окремими науковцями, які наголошують на певних недоліках запровадження спеціальних режимів господарювання для того, щоб хоча б частково «підтримати» економіку під час повномасштабної війни. Так, одним з недоліків функціонування спеціальних режимів господарювання, очевидно, є відсутність законодавчого закріплення можливості моделювання нових видів спеціальний режим господарювання, не передбачених господарським законодавством. Особливої актуальності це набуває під час надзвичайних ситуацій, дії воєнного стану та інших особливих подій, які потребують незвичайного підходу до вирішення поставлених завдань. Звісно, що у разі надзвичайних ситуацій потрібен більш широкий інструментарій впливу на формат здійснення господарської діяльності [4, с. 144].

Слід погодитись із Лілією Андрущенко, що правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану наразі залишається недостатньо розробленим, має багато суперечностей та потребує удосконалення для забезпечення взаємодії та ефективного функціонування всіх ланок господарської системи, а також для відновлення й розвитку економіки. Внесені до законодавства зміни спрямовані на стимулювання суб'єктів господарювання до ефективного розвитку та діяльності в умовах військової агресії [5, с.57].

Отже, воєнний стан вимагає гнучкості та оперативності в реагуванні на виклики, і прийняті нормативні акти відображають спробу зберегти життєво важливу економічну активність, забезпечити безперервність функціонування підприємств та відновлення економічного потенціалу країни. Всі ці заходи спрямовані на збереження та підтримку стійкості економічного сектору в умовах воєнного стану, щоб забезпечити розвиток нормальних умов господарювання

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. 19–20. 21–22.
2. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник / Мелех Л. В. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.
3. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. №314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>
4. Матвеева А. В. Здійснення господарської діяльності в умовах дії спеціальних режимів господарювання. Розвиток підприємництва України безпека здійснення господарської діяльності – 14.12.2018, м. Харків. С. 142–146. URL: <https://ndipzir.org.ua/conference/2018/12/14/RozvytokPidprV Ukr18-31.pdf>
5. Андрущенко Л. Нормативно-правове забезпечення господарської діяльності в умовах запровадження режиму воєнного стану. Адміністративне право і процес. Публічне право 4(48). 2022. С.54-59.

Цанович Валерія Андріївна

курсантка

*факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування НПУ*

Науковий керівник: Волков Юрій Михайлович

старший викладач кафедри вогневої підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У КРИЗОВИХ УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Вогнева підготовка є одним із базових аспектів професійної підготовки поліцейських, особливо в умовах воєнного часу, коли на перший план виходить ефективність, швидкість прийняття рішень і здатність до дій у кризових ситуаціях. У контексті України, де тривають воєнні дії, роль поліції трансформується: вона виконує не лише правоохоронні, але й оборонні функції. Саме тому вогнева підготовка стає визначальним фактором у забезпеченні оперативної спроможності поліцейських.

Українське законодавство регламентує використання вогнепальної зброї працівниками Національної поліції, надаючи чіткий правовий фундамент для її застосування. Зокрема, відповідно до статті 46 Закону України «Про Національну поліцію», правоохоронці мають право застосовувати зброю для захисту свого життя та здоров'я, життя інших осіб, а також для припинення правопорушень, що загрожують національній безпеці. У цьому контексті вогнева підготовка є не лише технічним аспектом, а й морально-психологічною складовою, яка формує готовність до застосування зброї в межах правових норм [1].

Складність воєнного часу вимагає від поліцейських універсальних навичок: від стрільби з різних положень до взаємодії у складі мобільних груп. Тренування в умовах, максимально наближених до реальних, стають ключовим інструментом, що дозволяє моделювати сценарії кризових ситуацій, таких як евакуація цивільних, оборона об'єктів критичної інфраструктури чи знешкодження диверсійних груп.

Як зазначає Є. С. Зеленський, застосовувати і використовувати зброю доводиться в самих різних умовах: в населених пунктах, на транспорті, в полі, в лісі, а в деяких випадках і в багатолюдних місцях. І кожен раз, застосовуючи зброю в оперативних обставинах поліцейський повинен (зобов'язаний) вміти, за необхідності, з одного-двох пострілів влучити в ціль. А таких результатів можна досягти лише тоді, коли навчишся досконало володіти зброєю [2, с.124].

Одним із викликів для поліції у воєнний час є необхідність діяти на межі кількох систем відповідальності: оборони, правоохоронної діяльності та гуманітарної допомоги. Це вимагає розширення програми вогневої підготовки за рахунок інтеграції тактичної стрільби, що враховує психологічний тиск, взаємодію у стресових умовах і управління ресурсами.

Особливе значення вогнева підготовка набуває в контексті роботи в урбанізованому середовищі, де більшість конфліктів мають високу динаміку і вимагають блискавичних реакцій. Використання короткоствольної зброї, автоматів, а також підготовка до роботи

з додатковими засобами, як-от гранатомети чи штурмові комплекти, стають обов'язковими для поліцейських, які працюють у зоні бойових дій.

Морально-етичний аспект вогневої підготовки також є важливим. Використання зброї вимагає чіткої оцінки ситуації, знання законодавства і готовності взяти відповідальність за свої дії. Саме тому в рамках тренувань значна увага приділяється правовій підготовці та психологічній стійкості. Поліцейський повинен розуміти, що застосування зброї – це крайній захід, однак у критичних умовах воєнного часу від його дій може залежати життя багатьох людей [3, с.17].

Реалізація ефективної вогневої підготовки потребує сучасної матеріально-технічної бази. Йдеться про полігони з можливістю моделювання бойових умов, системи відеоаналізу тренувань і симулятори, які дозволяють розвивати навички без використання боєприпасів. Інтеграція сучасних технологій, таких як VR-симуляції, може стати проривом у навчальному процесі, забезпечивши поліцейських можливістю відпрацьовувати дії у сценаріях, які неможливо реалізувати у звичайних умовах.

Крім того, важливим є питання міжвідомчої координації у вогневій підготовці. В умовах воєнного часу поліцейські часто діють спільно з військовими, тому необхідно забезпечити уніфікацію підходів до стрільби, тактичної підготовки та спільних дій у кризових ситуаціях. Спільні навчання дозволяють створити єдиний алгоритм взаємодії, який підвищує ефективність виконання завдань.

Одним із важливих аспектів підготовки є навчання щодо застосування зброї у тісному контакті з цивільним населенням. В умовах, коли військові дії ведуться поблизу населених пунктів, поліцейські часто стикаються з ситуаціями, що потребують не лише стрілецьких навичок, а й здатності оперативно приймати рішення, які збережуть життя цивільних [4].

Загалом, вогнева підготовка стає фундаментом професійної спроможності поліцейського. Вона включає технічні, тактичні, психологічні та правові аспекти, що формують здатність діяти рішуче, законно і максимально ефективно в умовах воєнного часу.

Однак, для забезпечення цього рівня підготовки важливим є постійне оновлення навчальних програм відповідно до викликів сучасності. Зокрема, впровадження адаптованих до реальних умов сценаріїв, інтеграція новітніх технологій і досвіду міжнародних партнерів є пріоритетними завданнями для правоохоронних органів України.

Таким чином, вогнева підготовка не лише підвищує рівень безпеки самих поліцейських, а й зміцнює загальну систему національної безпеки, забезпечуючи готовність правоохоронців до виконання своїх обов'язків у найскладніших умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n446> (дата звернення 25.11.2024).
2. Зеленський С.С. Вогнева підготовка – складова професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків. 2019. URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_05_2019/pdf/29.pdf (дата звернення 25.11.2024).
3. Головацький О.О., Прядко В.М. Особливості вогневої підготовки поліцейських на початковому етапі навчання. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 1. С. 16-18.
4. Шелест Ю.Д. Вогнева підготовка працівників поліції під час воєнного стану. Проблеми сучасної поліцейстики. Харків. 2022. URL <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ebd94d8c-f558-4590-9afa-7ec25ede25e8/content> (дата звернення 25.11.2024).

Цанович Валерія Андріївна

курсантка

*факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування НПУ*

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет

внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Банківська діяльність є однією з найважливіших сфер економіки, яка вимагає чіткого та ефективного правового регулювання. В Україні цей сектор регулюється низкою нормативно-правових актів, які визначають основи функціонування банків, їх взаємовідносини з клієнтами, а також механізми контролю за їхньою діяльністю.

Наукові праці підкреслюють важливість інтеграції правового регулювання банків у світовий фінансовий простір. Н. В. Неведрова у своїй роботі зазначає, що банківська система відіграє критичну роль у розвитку економіки та вимагає постійного державного контролю [1, с.81-82].

Як зазначає Е. Дмитренко, правовою основою функціонування банківської системи України є насамперед Закони України «Про банки і банківську діяльність» [2] та «Про Національний банк України» [3]. Зазначеними законодавчими актами урегульовано систему банківських правовідносин, суттєвою ознакою яких є наявність спеціального суб'єкта – банку, небанківської установи та спеціального об'єкта – коштів у готівковій або безготівковій формі, цінних паперів, валютних цінностей тощо [4, с.144].

Національний банк України (НБУ) є центральним елементом регуляторної системи, реалізуючи монетарну політику та здійснюючи нагляд за банками. НБУ не лише видає ліцензії на здійснення банківської діяльності, але й визначає порядок їх відкликання у разі порушень. Він розробляє та впроваджує нормативно-правові акти, які регламентують питання ліквідності, достатності капіталу, платоспроможності та управління ризиками. У сфері контролю НБУ має широкі повноваження, що включають проведення планових та позапланових перевірок, накладення штрафних санкцій і навіть ініціювання процесу ліквідації банків.

Особливістю української моделі регулювання є встановлення суворих вимог до банківських установ щодо прозорості структури власності. Важливе місце у законодавстві займають положення про виявлення та попередження впливу осіб, які можуть чинити тіньовий контроль над банками. Такі заходи мають на меті мінімізувати конфлікти інтересів і зловживання у фінансовому секторі.

Важливою складовою законодавчої бази є механізми фінансової відповідальності. Закон встановлює зобов'язання банків дотримуватися нормативів щодо резервів і капіталізації, а також передбачає заходи щодо захисту прав вкладників. Система

гарантування вкладів фізичних осіб забезпечує відшкодування вкладникам у разі неплатоспроможності банку, що є важливим інструментом підтримання довіри населення до фінансової системи [5, с.130].

Окрім того, ухвалення Закону України «Про платіжні послуги» стало кроком до інтеграції у світову систему фінансових технологій (FinTech). Закон передбачає створення єдиної платіжної інфраструктури, яка відповідає директивам ЄС, а також сприяє конкуренції між традиційними банками та новими гравцями ринку, такими як електронні платіжні системи.

Паралельно з цим, Національний банк України запустив ініціативи щодо створення «пісочниці» для тестування інноваційних фінансових продуктів. Це дозволяє компаніям у сфері FinTech розробляти нові послуги без ризику порушення нормативних вимог.

Українська правова система у сфері банківської діяльності базується на принципах прозорості, надійності та збереження конфіденційності. У відповідності з міжнародними стандартами (наприклад, рекомендаціями Базельського комітету), НБУ реалізує політику щодо зниження ризиків у банківському секторі [5, с.132].

Запобігання корупційним схемам і «відмиванню» коштів є одним із ключових аспектів правового регулювання банківської діяльності в Україні. Законодавство, зокрема Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», встановлює жорсткі вимоги до банків у сфері фінансового моніторингу. Ці норми покликані забезпечити прозорість фінансових операцій, запобігати незаконному обігу коштів та сприяти боротьбі з фінансовими злочинами. Вимоги закону зобов'язують банки активно співпрацювати з органами державного нагляду, передаючи інформацію про підозрілі операції, що можуть свідчити про можливі порушення.

Важливою частиною цього регулювання є впровадження процедур KYC (Know Your Customer), які зобов'язують банки проводити комплексну ідентифікацію своїх клієнтів. Ці процедури включають перевірку документів клієнта, аналіз структури власності юридичних осіб та оцінку репутації клієнта, що сприяє зменшенню ризику використання банків для тіньових фінансових схем. Окрім початкової ідентифікації, законодавство вимагає регулярного оновлення інформації про клієнтів, особливо в разі змін у їхній діяльності чи операціях, що виходять за рамки типових. Це дозволяє банкам своєчасно реагувати на можливі ризики [6, с.311].

Також значну увагу приділено відповідальності банків за недотримання вимог фінансового моніторингу. Норми передбачають суворі санкції за порушення процедур KYC, включаючи штрафи, відкликання ліцензії та адміністративні заходи щодо посадових осіб банків. Таке регулювання сприяє підвищенню прозорості фінансової системи України, мінімізує ризики її використання для злочинної діяльності та формує довіру до банків як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

Додатково, Україна активно адаптує найкращі міжнародні практики у сфері фінансового нагляду. Введення системи «ProZorro.Продажі» для управління активами ліквідованих банків сприяло підвищенню прозорості та ефективності процесу. Крім того, впровадження технологій блокчейн у фінансовому секторі створює передумови для нових стандартів у сфері безпеки транзакцій.

Отже, правове регулювання банківської діяльності в Україні є динамічною сферою, що потребує постійного вдосконалення у відповідь на глобальні виклики та національні

особливості. Завдяки імплементації європейських стандартів, зміцненню наглядових функцій НБУ та інноваціям у фінансовому секторі, Україна має можливість створити стійку та конкурентоспроможну банківську систему, яка відповідатиме найкращим міжнародним практикам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Невєдрова Н. В. Правове регулювання банківської діяльності в Україні. Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та перспективи удосконалення: збірник матеріалів Регіональної науково-практичної конференції. Полтава. 2018. С. 81-86.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 16.11.2024).
3. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 16.11.2024).
4. Дмитренко Е. Особливості правового регулювання банківських відносин в умовах євроінтеграції України. Особливості правового регулювання банківських відносин в умовах євроінтеграції України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». № 3 (31), 2021. С. 144-150.
5. Коваленко А. А. Публічно-правове регулювання банківської діяльності України в умовах євроінтеграції: дис. канд. юр. наук за спец.:12.00.07 / А. А. Коваленко. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2015. 208 с
6. Коваленко А. А. Окремі аспекти регулювання банківської діяльності в Україні та ЄС. Держава і право. 2015. Вип. 69. С. 307–318.

Валерія ЦАПОВИЧ

курсантка

*факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування НПУ*

Володимир ЄФІМОВ

*доцент кафедри кримінального процесу,
к.ю.н, доцент*

ТАКТИКА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ УГРУПОВАНЬ

В юридичній літературі висловлюються різноманітні позиції щодо визначення поняття «екстремізм». Це поняття вживається для позначення різних аспектів соціальної дійсності. Підхід, який поширений в доктрині, визначає крайність екстремізму як діяльності, що виходить за межі дозволеного. При цьому такі межі далеко не завжди визначаються нормами права, а й іншими соціальним нормами. В найбільш узагальненому виді екстремізм як соціальне явище утворюють: ідеологія екстремізму (базис екстремістських практик), екстремістська діяльність (втілення у життя екстремістської ідеології) та екстремістська група чи організація (форма соціальної організації екстремістської діяльності) [1, с. 88]

Екстремізм є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства. Це явище охоплює радикальні рухи, спрямовані на досягнення влади або створення страху й хаосу в суспільстві через використання надзвичайно жорстоких методів, таких як викрадення людей, вбивства, організація масових заворушень, проведення несанкціонованих акцій протесту та інші подібні дії.

Розвиваючи тему передумов виникнення екстремізму, треба зазначити, що зазвичай основну частину екстремістських угруповань незалежно від своїх місцезнаходження і цілей становлять люди, які не змогли влитися у життя своєї країни. Це ті, кого суспільство відкинуло з різних причин, або ті, хто не зміг прийняти зміни в політичному, економічному чи соціальному курсі держави. Як правило, це молодь без освіти, у деяких випадках вихідці певних етнічних груп, безробітне населення чи люди з досить низьким достатком. Всіх цих людей об'єднує одне – злість і бажання помститись суспільству, яке їх відкинуло, і відповідно державі, яка їх не захищає та не вживає жодних заходів для покращення їхнього життя [2].

Оперативно-розшукова діяльність щодо протидії екстремізму в сучасних умовах пов'язана з опрацюванням значної кількості джерел та роботи з інформацією, тому істотним фактором, що впливає на ефективність боротьби зі злочинністю, є правильно організоване інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності [3].

Тактика оперативно-розшукової діяльності щодо виявлення та нейтралізації екстремістських угруповань передбачає комплекс заходів, спрямованих на ефективне попередження, виявлення та припинення їхньої діяльності. Ця тактика ґрунтується на зборі та аналізі інформації, що включає агентурну розвідку для отримання даних про

структуру та плани угруповань, моніторинг відкритих джерел, таких як соціальні мережі, та використання сучасних технічних засобів для перехоплення комунікацій.

Оперативні заходи включають організацію зовнішнього спостереження за підозрюваними, проведення контрольованих операцій для документування протиправних дій та оперативне проникнення в середовище екстремістів з метою збору внутрішньої інформації. Важливу роль відіграє співпраця з іншими органами, яка забезпечується через міжвідомчу координацію та міжнародне співробітництво, спрямоване на протидію транснаціональним загрозам.

Правове забезпечення оперативно-розшукової діяльності базується на ретельному документуванні зібраних доказів та проведенні слідчих дій, таких як обшуки та затримання, відповідно до вимог чинного законодавства. Профілактичні заходи орієнтовані на підвищення обізнаності населення через інформаційні кампанії та роботу з групами ризику для запобігання радикалізації.

Важливим елементом тактики є адаптація до динаміки загроз, що постійно змінюються, та використання сучасних технологій для посилення ефективності оперативно-розшукових заходів. Зокрема, впровадження аналітичних платформ для обробки великих обсягів даних дозволяє швидко ідентифікувати потенційні ризики та оперативно реагувати на нові виклики. Також значну увагу приділяють підвищенню професійної підготовки кадрів, що включає навчання новітнім методам збору інформації, ведення переговорів і взаємодії з іншими службами.

Отже, тактика оперативно-розшукової діяльності щодо виявлення та нейтралізації екстремістських угруповань потребує комплексного підходу, що поєднує сучасні технології, міжвідомчу співпрацю та дотримання правових норм. Постійне вдосконалення методів та адаптація до нових викликів є ключовими для забезпечення національної безпеки та стабільності суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій А.Ю. Кримінально-правова протидія екстремізм в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08 / Інститут держави і права імені В.М. Корещького Національної академії наук України. Київ, 2021. 247 с.
2. Благодарний А.М. Удосконалення правової регламентації протидії екстремізму: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави, м. Київ, 4 квіт. 2019 р. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. С. 9-11.
3. Щурат Т. Г., Є. В. Поляков, Г. О. Усата. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно розшукової діяльності щодо протидії тероризму. EDITORIAL BOARD. 2021. 221 с.

Черненко К.К.,
*студентка 1 курсу магістратури,
факультет міжнародної торгівлі та права,
e-mail: katerinamatushenko@gmail.com
Науковий керівник: **Вовченко О.В.,**
аспірант
кафедри міжнародного цивільного та комерційного права
Державний торговельно-економічний університет,
Київ, Україна.*

ЮРИДИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ МОНОПОЛЬНИМ СТАНОВИЩЕМ

Вступ. Монопольне або домінуюче становище на ринку є звичним явищем для сучасних економічних систем, проте його зловживання суб'єктами господарювання створює серйозні ризики для економічної конкуренції, споживачів та розвитку ринкових відносин. Зазвичай, такі зловживання можуть містити встановлення економічно необґрунтованих цін, штучне створення бар'єрів для доступу на ринок, цінову дискримінацію, примушування контрагентів до укладання не вигідних угод тощо.

Основна функція держави у цьому контексті полягає у забезпеченні збалансованих правових механізмів, які унеможливлують зловживання домінуючим становищем та водночас підтримують розвиток конкурентного середовища.

Мета. Метою дослідження є всебічний аналіз юридичних механізмів запобігання зловживанню монопольним становищем на ринку, визначення їхньої ролі в забезпеченні справедливої конкуренції та формулювання рекомендацій щодо підвищення ефективності правозастосування в цій сфері. Особлива увага приділяється теоретичним і практичним аспектам виявлення домінуючого становища суб'єктів господарювання, а також розробці заходів, які дозволять мінімізувати його негативний вплив на ринок, споживачів і національну економіку в цілому.

Однією з ключових цілей є оцінка чинного правового регулювання, зокрема норм законодавства, спрямованих на боротьбу із зловживанням монопольним становищем. Це передбачає необхідність виявлення прогалин і суперечностей у правовій базі, які можуть ускладнювати ефективну реалізацію заходів контролю. Також, проведений аналіз специфіки монопольного становища в контексті сучасних викликів, таких як цифровізація ринку, глобалізація економіки та зростання впливу великих організацій. Це дозволить визначити, як сучасні тенденції змінюють характер конкуренції та які інструменти необхідно використовувати для адаптації правових механізмів до нових умов.

Результати. Монопольне становище є складним явищем, яке потребує ретельного регулювання та контролю. Його юридична природа передбачає, що суб'єкт господарювання отримує можливість впливати на ринок завдяки відсутності значної конкуренції, контролюючи умови виробництва, розподілу чи реалізації товарів та послуг. Це дає змогу встановлювати такі умови, які в контексті значної конкуренції були б

неможливими. Водночас важливо розуміти, що саме по собі домінуюче становище не є протизаконним. Проблема виникає тоді, коли суб'єкти, користуючись своїм становищем, починають вдаватися до дій, які шкодять іншим учасникам ринку, споживачам чи економічній системі в цілому.

Юридичні механізми запобігання зловживанню монопольним становищем зосереджені на визначенні форм таких порушень. Серед них найбільш поширеними є дискримінація цінової політики ринку на товари чи послуги, нав'язування невідгукних умов співпраці, штучне створення бар'єрів для входу нових учасників на ринок, маніпуляції цінами та необґрунтовані відмови у співробітництві. Усі ці дії негативно впливають на динаміку конкуренції, обмежують можливості для розвитку нових суб'єктів господарювання та знижують ефективність функціонування ринку.

Одним із ключових аспектів запобігання зловживанням є впровадження дієвих механізмів виявлення монопольного становища. Для цього потрібне впровадження комплексного підходу, який включає аналіз часток ринку між виробниками та споживачами, визначення меж ринку, оцінку конкуренції та вивчення перешкод, які зазнають нові учасники на етапі входу на «товарний майданчик». Значну увагу приділяють також оцінці впливу покупців на ринок і на постачальників. Тобто розумінню, наскільки великі або важливі покупки мають здатність впливати на умови, які пропонують продавці (наприклад, ціни, обсяги поставок). Якщо покупець має значний вплив на постачальника, це може обмежувати владу суб'єкта, який, на перший погляд, має монопольне становище.

Також, важливо зауважити щодо стратегічних переваг суб'єктів господарювання, оскільки вони відіграють ключову роль у визначенні їхнього монопольного становища, тобто створюють суттєві перешкоди для конкуренції та закріплюють домінування компаній на ринку. Однією з таких переваг є доступ до унікальних ресурсів, які є критичними для виробництва певних товарів чи надання послуг. Наприклад, компанія може володіти ексклюзивними правами на використання рідкісної сировини або технологій, які є необхідними для діяльності в конкретній галузі. Це дозволяє їй значно випереджати конкурентів, які не мають таких ресурсів.

Юридичні інструменти, які застосовуються для боротьби із зловживанням монопольним становищем, включають різноманітні механізми. По-перше, моніторинг діяльності суб'єктів господарювання та аналіз їхньої ринкової поведінки сприяє виявленню випадків порушень на ранніх етапах. По-друге, держава має право застосовувати заходи прямого впливу, такі як примусовий поділ суб'єкта господарювання або обмеження його участі у певних видах економічної діяльності.

Важливим моментом є система санкцій, яка включає штрафи та обов'язок відшкодування завданих збитків. Значущим є те, що відповідальність за зловживання монопольним становищем має не лише матеріальний, але й репутаційний характер, що спонукає суб'єктів господарювання уникати подібної поведінки. Додатково судова практика забезпечує справедливий розгляд справ про порушення та гарантує захист прав постраждалих сторін.

Крім того, ефективність юридичних механізмів значно підвищується за рахунок перейняття до національного законодавства європейських стандартів. Отже, сприяє покращенню практики конкурентного права, спрямоване на створення прозорого та конкурентоспроможного ринкового середовища. Серед ключових напрямів удосконалення,

можна виділити розвиток правових процедур виявлення порушень, уточнення критеріїв оцінки домінування та спрощення механізмів звернення до відповідних органів.

Таким чином, юридичні механізми запобігання зловживанню монопольним становищем мають вирішальне значення для підтримки балансу інтересів учасників ринку та забезпечення ефективного функціонування економіки. Вони дозволяють не лише обмежувати негативний вплив монопольний суб'єктів господарювання, але й сприяють розвитку здорової конкуренції, яка є фундаментом економічного зростання.

Висновок. Забезпечення ефективного правового регулювання монопольного становища є важливим елементом розвитку ринкових відносин та захисту конкуренції. Юридичні механізми, які спрямовані на моніторинг ринкової влади, запобігання зловживанням та застосування санкцій, є дієвими інструментами для підтримання рівноваги між інтересами суб'єктів господарювання, споживачів та держави. Подальше вдосконалення нормативно-правової бази з урахуванням європейських стандартів дозволить підвищити прозорість ринкових відносин, сприятиме розвитку конкуренції та зниженню ризиків зловживання монопольним становищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Антимонопольний комітет України. Закон України від 15.11.2024 р. № 3659-ХІІ. Відомості Верховної Ради України, 1993, № 50, ст.472.
2. Про захист від недобросовісної конкуренції. Закон України від 16.10.2020 р. № 236/96-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 36, ст.164.
3. Про захист економічної конкуренції. Закон України від 16.05.2024 р. № 2210-ІІІ. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 12, ст.64.
4. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем. Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/napryami/konkurenciya/derzhavna-politika-v-sferi-konkurenciyi/zlovzhivannya-monopolnim-stanovishchem>